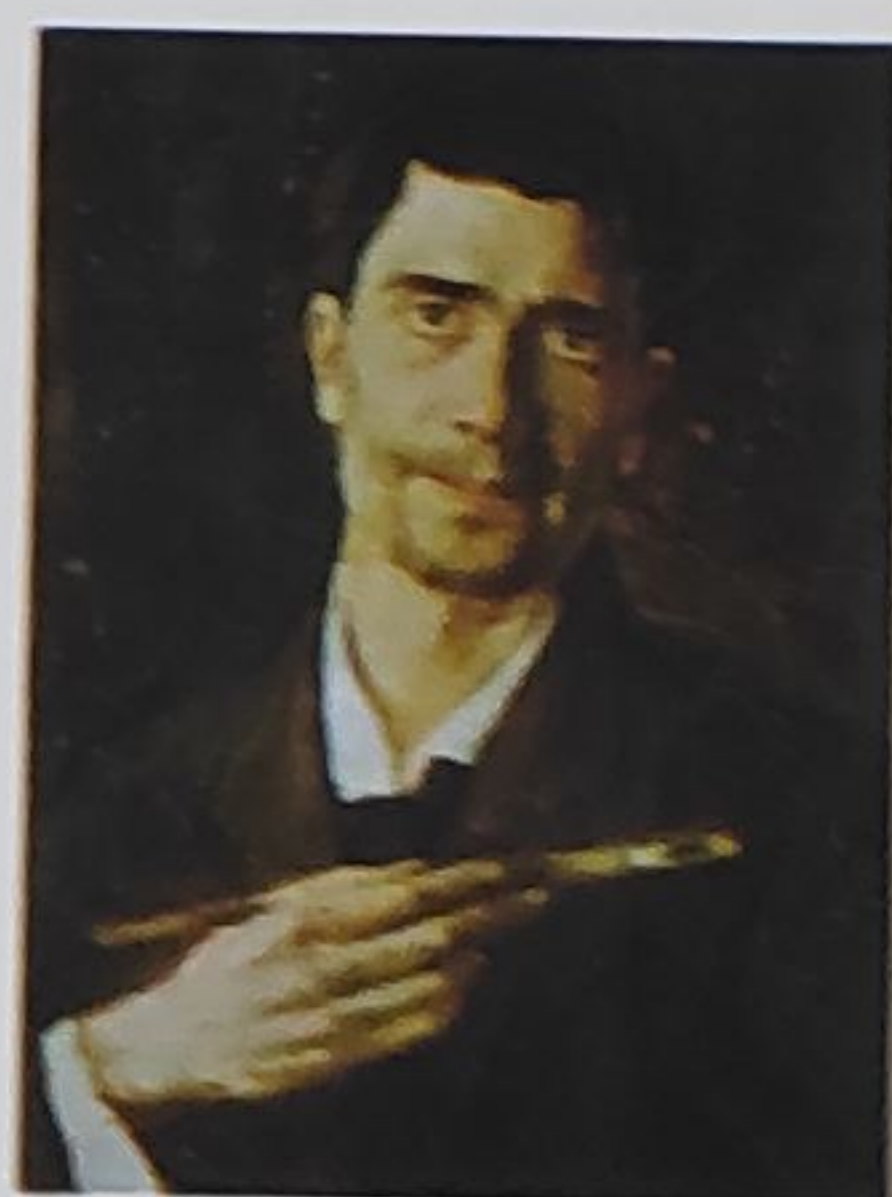
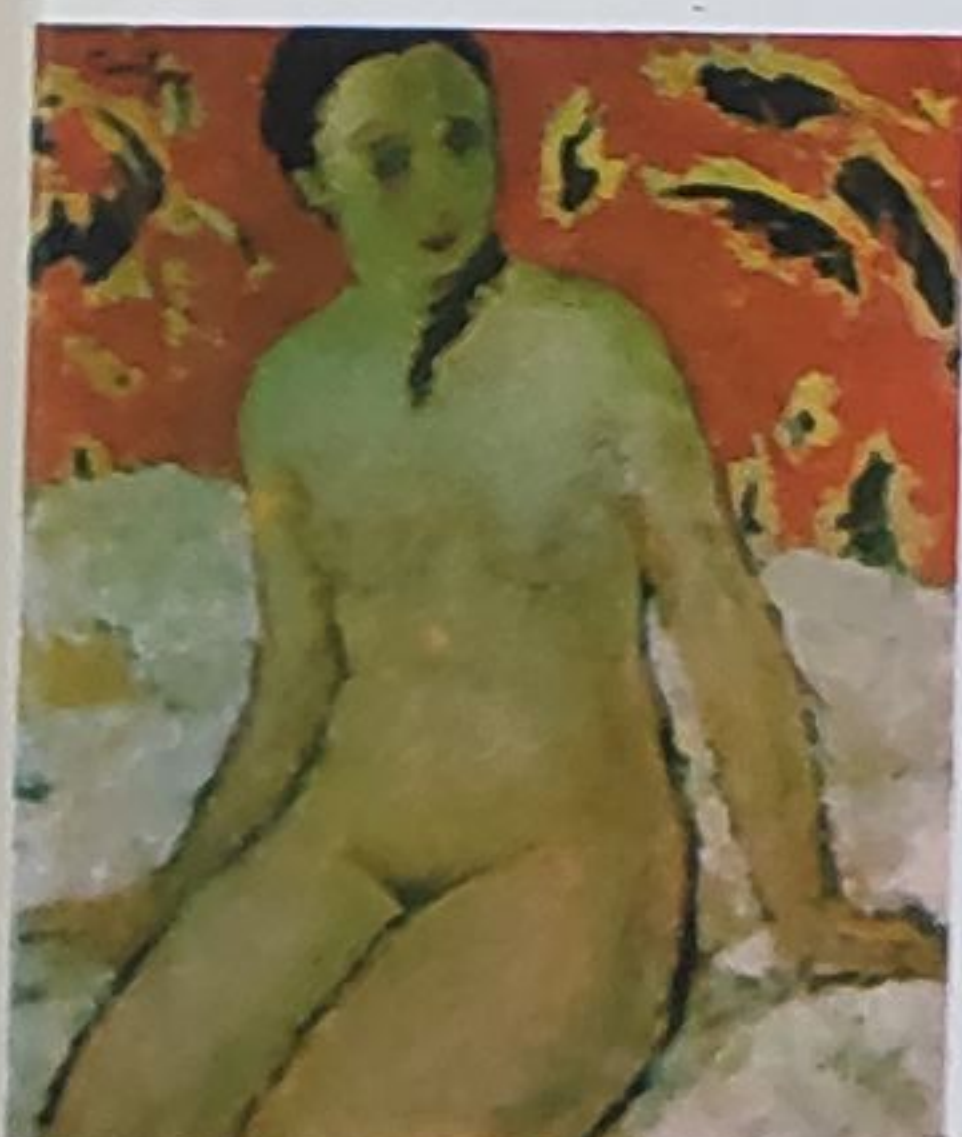

VASILE GRIGORE

SCRIERI DESPRE

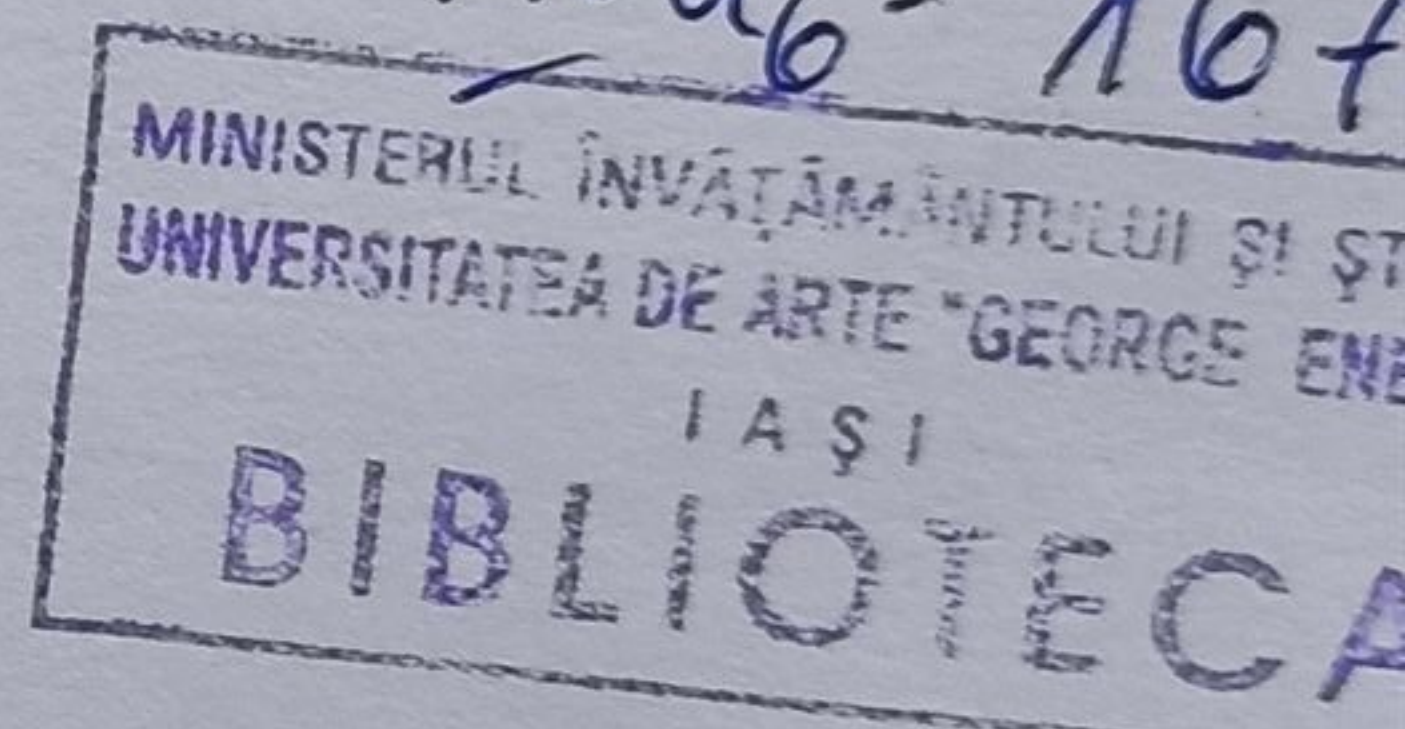

P T Ă

Un univers fulgurant, inundat de soarele receptat și infuzat prin imagini ale celei mai generoase dintre lumini — cea dinlăuntru spiritului unui mare poet, mereu confruntat cu sine dar proiectându-se în afară prin galaxii de culoare. Creator de noi universuri, deci de noi ipoteze de frumusețe, arta lui Vasile Grigore e din marea stirpe a spiritelor infinit generoase. Ca și Brâncuși, într-un aforism, el ne spune, prin arta lui: "E pură bucurie ceea ce vă dăruiesc." »

GEORGE IVAȘCU

106897

VASILE GRIGORE

SCRIERI DESPRE ARTĂ

Editura ARC – 2000
București 1998

106897

Portret

« Sub titlul „Nobile interferențe” scriam, acum 10 ani, în „România literară” un articol în care, relevând numeroasele prezențe, mai ales în epoca interbelică, a marilor noștri plasticieni în revistele literare (Ressu, Tonitza, Demian, Dărăscu, Pallady), ca și, nu puținele, comentarii ale unor mari scriitori, ca Arghezi și Blaga, pe marginea creației plastice din acea perioadă, constatam că în deceniile 3 și 4 ale secolului nostru, pictura, grafica sunt într-o creație interferență cu literatura, comuniunea artelor însemnând infinit mai mult decât simpla comunicare dintre arte. Remarcând, totodată, magistralele portrete ale unor scriitori precum Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, executate de Corneliu Baba, mă gândeam și la eseurile, de o frapantă originalitate, semnate de maestru în paginile „Contemporanului”, mai apoi ale „României literare”. Ele marcau un spirit profund cu o mare capacitate revelatorie.

O a doua experiență pentru mine semnificativă este aceea prilejuită de manifestarea literară a pictorului Vasile Grigore. Despre arta lui plastică s-au pronunțat elogios nu doar „specialiștii” domeniului, ci și oameni de litere dintre cei mai înzestrați, poeți, prozatori, critici. Catalogul marii sale expoziții de la Muzeul de Artă al Republicii, din 1982, înmănușează ca atare un veritabil ansamblu de opinii antologice, prilejuind o confruntare din unghiurile atâtor personalități a impactului cu universul de sensibilitate și viziune al lui Vasile Grigore.

Artisticeste vorbind, în dimensiunile creativității, acest univers este infinit, definitorii fiind traseele de culoare, „punerea lor în pagină”, vibrațiile de linii pentru un contur inefabil și totuși, convergent într-o mutație a spiritului receptor ca la reverberațiile mozartiene sau la acordurile versului eminescian din „Peste vârfuri” ori „Atât de fragedă”. Vasile Grigore este un artist complet, pentru care cuvântul este tot o supremă formă de expresie, cu aceeași forță sintetizatoare de sensuri ca și culoarea, linia în ipostazierea lor plastică. Un text al său, *Luchian* (din numărul 5/1983 al „României literare”) este multiplu revelator, și poate cel mai definitoriu din câte s-au scris asupra celebrului autoportret dăruit eternității sub numele atât de comun al unui „Zugrav”. În bună măsură, *Luchian* al lui Vasile

Portrait

J'écrivais il y a dix ans dans *România literară*, sous le titre *Nobles interférences*, un article dans lequel, rappelant les nombreuses présences de nos artistes, de ceux de l'entre-deux-guerres surtout (Ressu, Tonitza, Demian, Dărăscu, Pallady), dans les revues littéraires, de même que les fréquents commentaires que de grands écrivains tels qu'Arghezi et Blaga donnaient des œuvres d'art de cette période, je constatais qu'au cours des troisième et quatrième décennies de notre siècle, la peinture et les arts graphiques étaient en interférence créatrice avec la littérature, la communion des arts signifiant infiniment davantage que la simple communication entre les arts. Tout en évoquant, les portraits magistraux d'écrivains tels que Sadoveanu, Arghezi ou Călinescu, exécutés par Corneliu Baba, je songeais également aux essais d'une originalité frappante signé par cet artiste dans les pages de *Contemporanul*, puis de *România literară*. Elles marquaient un esprit profond d'une grande capacité révélatrice.

Une seconde expérience qui me sembla significative me fut offerte par les manifestations littéraires du peintre Vasile Grigore. Non seulement les « spécialistes » ont exprimé des louanges l'adresse de sa peinture, mais aussi les gens de lettres les plus doués, poètes, prosateurs et critiques. Le Catalogue de sa grande exposition de 1982, au Musée d'Art de la République, réunit un véritable ensemble d'opinions percutantes, permettant une confrontation des points de vue de nombreuses personnalités venues en contact avec l'univers de sensibilité et de vision de Vasile Grigore.

Du point de vue artistique et dans les dimensions de la créativité, cet univers est infini, les tracés de couleur, leur « mise en page », les vibrations des lignes étant définitoires pour le contour ineffable et pourtant convergeant dans une mutation de l'esprit récepteur, de même que les réverbérations mozartiennes ou les accords des vers éminesciens des poèmes *Par-dessus les cimes* et *Si frêle*. Vasile Grigore est un artiste complet, pour lequel la parole est, elle aussi, une forme d'expression suprême, ayant la même force de synthèse des sens que la couleur ou la ligne dans leur hypostase plastique. Un de ses textes, *Luchian* (paru dans le numéro 5/1983 de la *România literară*) est révélateur sous plus d'un aspect, et peut-être le plus définitoire que l'on ait jamais écrit sur le célèbre portrait voué l'éternité sous le nom si commun du Peintre. Dans une certaine mesure, le *Luchian* de Vasile Grigore est un double portrait : celui du grand peintre, assurément,

Grigore este un dublu portret; al marelui pictor, desigur, dar, totodată, implicit și al lui însuși. Textul este o confesiune, echivalând propriu-i crez artistic. În nemărginita-i admirație pentru geniul lui Luchian, semnatarul textului și-a decantat astfel cuvântul încât să echivaleze cu cel mai vibrant omagiu adus unei asemenea comete pe cerul artei românești. Și, totodată, refletându-i propriile năzuințe, propriul ideal artistic, opțiunile de conținut și tehnică a întruchipării. „Culorile lui (Luchian) suferă la întuneric” — scrie Vasile Grigore ca într-un poem, dar revelându-l pe sine, proiectând în conștiințe propria-i artă. Într-adevăr: „Desenul este redus în esență ca un cânt la unison, unde linia ascunde, ca într-o îmbrățișare calmă și pasionată, materia reflectată și transfigurată în adâncul oglinzii ochilor foarte sensibili. La Luchian linia nu creează forma. Linia este accent, o virgulă, sau o paranteză în faza cromatică din pictura lui. Este o măsură simplă și clară în orchestrația simfonică a culorilor-valori. Tema se cântă prin culoare. Culoarea, în modulații valorice subtile sau de contrast, până la intensitatea scoasă direct din tub, creează acea formă vie în esența ei picturală. Aici este „geniul lui Luchian”.

Aici, contingent, simțim și foșnetul de aripă al dăruirii lui Vasile Grigore, la el prevalând bucuria, uneori fosforescentă, a culorii, explozivă parcă, în peisajele sale dar și profund meditativă în acele portrete-stări-de-suflet, precum Arlechinii cu fața întoarsă asupra lor înșiși.

Un univers fulgurant, inundat de soarele receptat și infuzat prin imagini ale celei mai generoase dintre lumini — cea dinlăuntru spiritului unui mare poet, mereu confruntat cu sine dar proiectându-se în afară prin galaxii de culoare. Creator de noi universuri, deci de noi ipoteze de frumusețe, arta lui Vasile Grigore e din marea stirpe a spiritelor infinit generoase. Ca și Brâncuși, într-un aforism, el ne spune, prin arta lui: “E pură bucurie ceea ce vă dăruiesc.” »

George IVAȘCU
(România literară, mai 1983)

mais aussi le sien propre. Le texte est une confession et exprime son propre credo artistique. Emporté par son admiration illimitée pour le génie de Luchian, le signataire du texte transforme la parole en un hommage, le plus vibrant qui ait été jamais apporté cette comète qui traversa le ciel de l'art roumain. Un hommage qui reflète aussi ses propres aspirations, son propre idéal artistique, ses options de contenu et de technique de l'incarnation. « Les couleurs de Luchian souffrent dans l'obscurité », écrit Vasile Grigore comme dans un poème, mais se révélant soi-même, projetant dans les consciences son propre art. En vérité : « Le dessin est réduit en essence tel un chant l'unisson, où la ligne cache, comme en une étreinte calme et passionnée, la matière reflétée et transfigurée dans le miroir profond des prunelles très sensibles. Chez Luchian, la ligne ne crée pas la forme. La ligne est accent, une virgule ou une parenthèse dans la phase chromatique de sa peinture. Elle est une mesure simple et claire dans l'orchestration symphonique des couleurs-valeurs. Le thème chante travers la couleur. La couleur, posée en modulations valoriques subtiles ou contrastantes, allant jusqu' l'intensité tirée directement du tube, crée cette forme vivante dans son essence picturale. C'est ce qui fait le "génie de Luchian" ».

Nous sentons l, contingent, le bruissement d'aile de la vocation de Vasile Grigore, chez lequel prévaut la joie, parfois phosphorescente, de la couleur, explosive, semble-t-elle, dans ses paysages, mais aussi profondément méditative dans ces portraits-états-d'âme que sont les Arlequins au regard tourné sur eux-mêmes.

Un univers fulgurant, inondé par le soleil réceptionné et infusé travers des images baignées dans la plus généreuse des lumières - celle qui prend sa source dans l'esprit d'un grand poète, sans cesse confronté avec soi-même mais se projetant au dehors travers des galaxies de couleur. Créateur de nouveaux univers, donc de nouvelles hypothèses de beauté, l'art de Vasile Grigore fait partie de la grande famille des esprit infiniment généreux. De même que Brancusi, dans un de ses aphorismes, il nous dit travers son art que « c'est de la joie pure que je vous donne ».

George IVAȘCU
(România literară/mai 1983)

Cuvânt înainte

Primile mele însemnări despre Arta Picturii având reverberații și spre celelalte arte le-am notat în anul 1961 pe o hârtie mai mică decât o carte poștală și apoi într-un caiet maculator cu coperti galbene. Desenam, pictam, mergeam prin ilustre muzee din țară și străinătate cu acel entuziasm spiritual care nici astăzi nu m-a părăsit, vizitam colecții de artă memorabile și din timp în timp lăsam paleta mea de culori și îmi notam o idee, o observație, o comparație și o nostalgică amintire despre acești mari artiști unii dintre ei, memorabili profesori pe care i-am cunoscut, fiind alături de dânsii decenii la rând. Ei mă chemau cu acea statornică frumusețe a iluminării spirituale pe care și astăzi memorând-o într-o pagină de album, evocă permanența artei lor și cultul meu pentru marii artiști din totdeauna.

Așa a fost să fie... ca împreună cu pictura mea în aproape patru decenii de slujire a învățământului la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” și apoi numit din 1990 la Academia de Arte, să mi se publice din când în când o însemnare despre artă în: România Literară, Contemporanul, Flacăra, România Liberă, Informația București, Adevărul Literar și artistic și unele gazete de provincie cu mare prestigiu. Până la apariția noului număr al acestor publicații nu aveam liniște. Eram un invitat să public și atât. De multe ori pagina întâia a gazetei prezenta o reproducere și începutul scrierii mele pentru un mare artist și ziua aceea îmi părea (o socoteam) o sărbătoare, o realizare. Nu mi s-a scos niciodată o propoziție din scrieri și nici nu mi s-a înlocuit un cuvânt cu altul. Eram fericit că am putut aduce elogiul meu în semne de cuvinte colorate, unui mare artist.

Avant-propos

J'ai noté mes premières réflexions sur l'Art de la Peinture et son rayonnement vers les autres arts, en 1961, sur un bout de papier de la grandeur d'une carte postale, puis dans un cahier de brouillon à couverture jaune. Je dessinais, je peignais, je parcourais les salles des illustres musées de mon pays et de l'étranger avec cet enthousiasme spirituel aujourd'hui encore intact, je visitais des collections d'art exceptionnelles et de temps à autre j'abandonnais pinceaux et couleurs et notais une idée, une observation, une comparaison et un souvenir nostalgique concernant ces grands artistes, dont certains avaient été mes maîtres et auprès desquels j'avais travaillé pendant plusieurs décennies. Ils m'attiraient par cette incessante beauté de l'illumination spirituelle qui, transposée en fulgurations sur la page blanche, évoquait la permanence de leur art autant que mon culte pour les grands artistes de toujours.

Il en fut ainsi... pendant mes près de quatre décennies de peinture et d'enseignement à l'Institut des Beaux-Arts « Nicolae Grigorescu », puis, à partir de 1990 à l'Institut de l'Académie d'Art, on ne cessa de publier à intervalles plus ou moins réguliers, mes notes sur l'art dans des journaux et revues de la capitale: România Literară, Contemporanul, Flacăra, România Liberă, Informația București, Adevărul literar și artistic et dans d'autres, de province, de grand prestige. Chaque fois, à la veille de la parution d'un nouveau numéro de ces publications, j'étais saisi d'inquiétude. J'avais été invité à publier, et c'était tout. Souvent paraissaient en première page une reproduction de même que le début de l'un de mes articles consacré à quelque grand artiste, et ce jour-là était pour moi un jour de fête, je le considérais une réalisation. On n'a jamais retranché de mes écrits la moindre phrase, on n'a jamais tenté de remplacer un mot par un autre. J'étais heureux d'avoir pu apporter mon hommage à un grand artiste en signes de mots colorés.

Multe dintre aceste publicații, alături de interviuri le-am transmis pe calea undelor la Radio în emisiunea Arte Frumoase precum și la emisiunile de Artă și cultură ale Televiziunii Române.

Istoria Artelor este compusă din personalități nenumărate, ca pietrele celor trei piramide: Keops, Kefren, Mikerinos. Lor de acolo din înălțimi, în liniștea timpului fără de sfârșit, nu le pasă de uitare temporară, nici de contestații - căci vrând ne vrând viața artei adaugă mereu nume mari, iar noi și cei care vor veni o să-și ridice privirile spre împlinirile creației lor.

Vasile Grigore
august 1997

J'ai transmis beaucoup de ces articles, de même que de nombreuses interviews par la voie des ondes à la Radio, aux émissions consacrées aux Beaux-Arts, et à celles pour l'Art et la Culture de la Télévision roumaine.

L'histoire des Arts se compose d'innombrables personnalités, telles les pierres qui composent les trois pyramides, de Cheops, de Cheffren et de Mykérinos. A celles-ci, du haut de leur grandeur, dans le silence du temps illimité, peu leur importe l'oubli temporaire ou la contestation - car la vie de l'art ne cesse de s'enrichir de grands noms et nous, et ceux qui nous succéderont, ne cesseront de lever nos regards vers leurs accomplissements.

Vasile Grigore
août 1997

NICOLAE GRIGORESCU

150 de ani de la naștere

NICOLAE GRIGORESCU

NICOLAE GRIGORESCU: Autoportret

DE cîteva decenii revăd fascinat iluminată artă a marelui Grigorescu și entuziasmul conștiinței mele față de opera lui se amplifică mereu. Îi revăd tablourile și, tulburat de măiestria și semnificația lor, nu știu încă ce a fost mai întâi: contopirea pictorului cu natura artei sau natura artei a poposit într-o viață de om, în ființa și spiritul acestui atît de sensibil și talentat artist inegalat la noi, ca și Eminescu, prin aura nativă vizionară de esențializare a faptului creator. Grigorescu a trăit și exprimat adevărul revelat — pictural — nu ca o impresie ci ca o constatare, copleșitor de original, complet și profund, neînsingurînd niciodată din specificul artei picturii. Grigorescu este etalonul spiritual care a făcut cultură artistică de o nouă tate și deschidere unică la noi, întîind la timp condițiile valorilor universale prin acel dar nemăsurat al talentului său genial, creînd semnificația și rosturile artei pentru eternitatea poporului nostru. Frumusețea sintezei exprimării artistice la Grigorescu nu este un concept estetic și nici tehnic, ea este starea firească ingenuo — pe care marele pictor a descoperit-o în natură, aceasta nefiind o chestiune de amănunt ci de întreg ca mister al vieții și frumuseții pe acest pămînt. Fuga timpului l-a făcut să nu piardă nimic din ce-l era dat să facă cu atîta lumină creatoare, încît opera lui, realizată din tinerețe și pînă în ajunul sfîrșitului, este calendarul nemuririi zilelor sale inspirate de zbatere pentru împlinirea idealurilor artistice în care a crezut și cu care s-a contopit. La mijlocul vieții sale, Nicolae Grigorescu se bucura deja de faimă națională. Frumusețea și originalitatea

exprimării picturale a peisajelor, portretelor de femei și bărbați, de copii și bătrîni, a compozițiilor de interior sau a cadelor cu boi, a luminii prînse într-un buchet cu flori, a studiilor de nud în plin aer și a suteilor de desene onorează arta și viața lui, împlinite uimitor. Măreția artei lui devenise un simbol iar misterul virtuozității sale de exprimare era, pe cit de sensibil și neprevăzut ca originalitate, pe atît de puternic stăpînit de rațional și cunoaștere și, pe cit de spontan, pe atît de profund și complet ca fapt creator. Își nota în desene sau culoare sincer tot ce vedea și simțea vizionar cu luteala zborului de pasăre și, poate, din acest fapt extraordinar ele conțin și frumusețe adevăr ca esențe vitale spirituale și nu sînt doar niște studii făcute din „firul cu plumb” academic. De aici a țîșnit libertatea și formidabila lui vervă proverbială care au influențat creator pe marii pictori de după el: Andreescu, Luchian, Petrescu, Rădulescu, Baba și pe mulți contemporani de azi, lăsîndu-ne taina de a desena și a picta la fel ca răpirea vulturului din înălțimi a înfăptuirii frumuseții. Din aceste fulgere de notății la fața locului, Grigorescu își înalță aura creatoare pe culmile artei cu ajutorul observațiilor și cunoașterii sensibile, tot așa cum le-au făcut artiștii Renașterii în caletele lor, cu precizia uimitoare a descoperirii prin imagini anatomice a misterului vieții și a dramei morții omului. Sute de desene de o frumusețe și de o măiestrie artistică inegalabilă sînt mărturie ale puterii sale creatoare și ale materializării momentului artistic care trece peste acela ce nu-l pregătise să-l primească.

GRIGORESCU a întreprins și notat măiestru observații unice și cutremurătoare despre marea confruntare din 1877 pentru independența țării noastre. Schițele sale atît de complete ca imagine și expresie artistică sînt realizate în cîteva minute, ca niște „instantanee”. Ele sînt făcute în fața focului de armă sau de grenadă, în fumul, praful și aerul morții, printre cei morți sau lîngă cei care treceau înainte peste moarte. Marele artist a văzut, a trăit și a lăsat nemuririi artistice clipe de neuitat, înfîntul groazei unui asemenea moment omenesc neputînd fi exprimat de nici o fotografie sau peliculă de film. Printre soldații răniți sau morți, pictînd cu compasiune și demnitate umană și chipurile dușmanilor, printre care de luptă abandonate și cal înnebuniri de groază, asuprit din toate părțile de domnia morții, pictorul Grigorescu desena, desăvîrșindu-și viziunea și expresia artistică. Din desene și studii de pictură, unele dintre ele capodopere, observăm prezența artistului la o sută de pași de vulcanul bătăliei concentrînd — el știe cum — toată puterea geniului său într-un chip desăvîrșit în linii, forme și pete de cărbune sau tuș, smulgînd destinului zbuciumat o autentică și inegalabilă imagine artistică. Aceste desene care exprimau adevărul, realitatea netrăcută și starea de învingător, dar și de martor revoltat împotriva ororilor războiului, au devenit opere de artă încărcate cu cele mai puternice și eterne valori ale frumuseții și măiestriei talentului său. Cine cunoaște desenele și picturile artistului din Războiul de Independență, în adîncul conceptului lor ca mesaj și expresie artistică, va sesiza că această etapă de maturitate a creației lui Grigorescu va grăbi deschiderea uluitoare a desfășurării artei sale. În plan artistic european, Grigorescu realizează pentru acea epocă, prin opera și atitudinea sa patriotică și spirituală, ca și cel doi pictori spanioli Goya și Picasso — fiecare într-o altă viziune artistică și pentru un timp istoric deosebit — o ipostază nouă, memorabilă despre ororile războiului.

Dar marele artist român depășește și acest moment dramatic și arta lui se înseninează din nou, primînd o iluminare coloristică extraordinară, iradiînd toată iubirea și puritatea sa, toată forța sa creatoare, artă înconfundabilă la noi și cu cea a marilor contemporani europeni. Opera lui este numită astăzi concis — spiritualitatea noastră națională. Acest adevăr esențializat în imagine artistică desăvîrșită ca sentiment și rațiune, a unui spațiu și climat de viață, lumină și frumusețe umană a fost exprimat fără egal de Grigorescu. El a stăpînit cu măiestrie toate genurile tematice picturii de sevălet, lăsîndu-ne frumuseți care onorează orice muzeu din lume. Avea un simț pictural extraordinar al construcției formei din culoare și raport valoric (închis-deschis) de un curaj al exprimării artistice înfîntînd numai la marii creatori. De la alb la negru, în sinteze de lumină, observî, într-o clipă, în imaginea picturală, harul său de mare desenator. Privindu-și peisajele înțelegi cit de profund și sensibil, cit de înnoitor și adevărat a recreat Grigorescu lumina și aerul, umiditatea sau uscăciunea spațiului atmosferic, precum și parfumul vegetal de cîmpie sau dealuri înviorate cu infinite modulații cromatice și valorice obținute numai din cîteva culori amestecate cu lumina albului. Armonii acestea în variante multiple, observate de pictor în natură, în fața motivului erau trăite și încorporate continuu în ființa lui ca rădăcinile arborelui înfîpte în pămînt. Acestea îmi aduc aminte, ca echivalent creator dar și științific, de versurile eminesciene: „Și cum colorile ce se îmblînă naște a soarelui albă lumină”. Grigorescu avea simțul sublim al naturii ca materie spirituală a picturii — așa cum Mozart

avea și trăia prin armoniile sonore spiritul muzicii eterne.

PICTURA din ultimul deceniu de viață al maestrului, așa-numita „pictură albă” și, pe nedrept, în necunoștință de cauză, declarată minoră altor etape ale artei artistului, este perioada de maximă concentrare picturală și frumusețe spirituală. Este fascinația artei, a esențializării și sublimării luminii culoare, rezultat al celor mai profunde observații și meditații făcute îndelung în natură de Grigorescu și poate de unul dintre cei mai demni și inspirați artiști ai culorii. Dacă Monet a descompus formele și culorile pînă la abstracțizare urmărînd efectul pictural al impresiei optice a imaginii, Grigorescu, din contră, nu abstracțizează imaginea optică. Fantastica lui subtilitate și profunzime de a vedea lumina și aerul în dialog cu natura colorată l-au adus revelația prin esențializarea mijloacelor de expresie și potența creatoare totală rămînînd în real. Această perioadă definește cea mai originală viziune artistică a pictorului. Maestrul construia picturalul cu o simplitate naturală care mă uimese și tot atît de firească precum însăși respirația biologică. Poate din acest motiv, dar și datorită mirificului său talent, a simțului său nativ pentru artă și expresia ei, Grigorescu a răpit naturii ceva din tainele frumuseții.

Pictorul a fost un inspirat continuu, un îndrăgostit veșnic și mereu nemulțumit de cit îl oferea muza artei cu armoniile ei coloristice. Verva uimitoare de a picta se desfășura de la semnul materiei foarte consistent și masiv lăsat de o pensulă lată, pînă la un accent de lumină sau linie delicate și subțiri, invizibile ca antenele unui fluture. Avea o disponibilitate a exprimării uimitoare cîștigată cu un efort zilnic supraomnesc, care îi dădea libertatea totală în a folosi fără teamă, fulgerător și precis în mirajul armoniilor, orice ton coloristic sau valoric — de la alb pur la negrul cel mai intens, metamorfozate și potrivite fericit cum numai natura își dirijează în taină rosturile existenței și frumuseții sale. Astăzi, cînd îi revăd pictura, mă apropiu de ea ca de ceva sacru, uimdu-mă uimit și, nu o dată ispitit de ea, atîng pînzele pe care mina lui plină de har a deschis frumusețea nouă pentru sufletele noastre.

Vasile Grigore

NICOLAE GRIGORESCU: Sentinela

Nicolae Grigorescu

150 de ani de la naștere

Nicolae Grigorescu

150 ans depuis sa naissance

De câteva decenii revăd fascinat iluminata artă a marelui Grigorescu și entuziasmul conștiinței mele față de opera lui se amplifică mereu. Îi revăd tablourile și, tulburat de măestria și semnificația lor, nu știu încă ce a fost mai întâi: contopirea pictorului cu natura artei sau natura artei a poposit într-o viață de om, în ființa și spiritul acestui atât de sensibil și talentat artist inegalat la noi, ca și Eminescu, prin

Fasciné, je contemple depuis plusieurs décennies l'art inspiré du grand Grigorescu et l'enthousiasme de ma conscience devant son oeuvre ne cesse de s'amplifier. Je revois ses tableaux et, troublé par leur brio et leur signification, je me demande encore si ce fut d'abord le peintre qui s'était intégré dans la nature de l'art ou si c'était la nature de l'art qui avait choisi de séjourner en une vie d'homme, dans l'être même et dans l'esprit de cet artiste si sensible et doué,

NICOLAE GRIGORESCU, *Autoportret* (schiță)

aura nativă vizionară de esențializare a faptului creator. Grigorescu a trăit și exprimat adevărul revelat - pictural - nu ca o impresie, ci ca o constatare, copleșitor de original, complet și profund, neieșind niciodată din specificul artei picturii. Grigorescu este etalonul spiritual care a

inégalé chez nous parmi les artistes comme le fut Eminescu parmi les poètes, par son aura native et visionnaire d'essentialisation de l'acte créateur. Grigorescu vécu et exprima la vérité révélée - picturalement - non comme une impression, mais comme une constatation, d'une originalité

făcut cultură artistică de o noutate și deschidere unică la noi, intuind la timp condițiile valorilor universale prin acel dar nemăsurat al talentului său, creând semnificația și rosturile artei pentru eternitatea poporului nostru. Frumusețea sintezei exprimării artistice la Grigorescu nu este un concept estetic și nici tehnic, ea este starea firească, ingenuă pe care marele pictor a descoperit-o în natură, aceasta nefiind o chestiune de amănunt, ci de întreg, ca mister al vieții și frumuseții pe acest pământ. Fuga timpului l-a făcut să nu piardă nimic din ce-i era dat să facă cu atâta lumină creatoare, încât opera lui,

accablante, complète et profonde, sans jamais sortir du spécifique de l'art de la peinture. Grigorescu est la mesure spirituelle qui renouvela la culture artistique, lui conférant une ouverture unique dans notre pays, comprenant à temps les conditions des valeurs universelles grâce à ce don inégalable que fut son talent, créant la signification et les sens de l'art pour l'éternité de notre peuple. La beauté de la synthèse de l'expression artistique chez Grigorescu n'est pas un concept esthétique ou technique, elle est l'état naturel, ingénu que le grand peintre a découvert dans la nature; loin d'être une question de détail, elle définit une totalité, le mystère même de la vie et de

Aniversarea a 150 ani de la nașterea lui Nicolae Grigorescu, la Institutul de Arte Plastice

realizată din tinerețe și până în ajunul sfârșitului, este calendarul nemuririi zilelor sale inspirate de zbatere pentru împlinirea idealurilor artistice în care a crezut și cu care s-a contopit.

Frumusețea și originalitatea exprimării picturale a peisajelor, portretelor de femei și bărbați, de copii și bătrâni, a compozițiilor de interior și a carelor cu boi, a luminii prinse într-un buchet cu flori, a studiilor de nud în plin aer și a sutelor de desene onorează arta și viața lui, împlinite uimitor. Măreția artei lui devenise un simbol iar misterul virtuozității sale de exprimare era, pe cât de sensibil și neprevăzut ca originalitate, pe atât de puternic stăpânit de rațional și cunoaștere și, pe cât de spontan, pe atât de profund și complet ca fapt creator. Își nota în desene sau culoare sincer tot ce vedea și simțea vizionar, cu iuțeala zborului de pasăre și, poate, din acest fapt extraordinar ele conțin și frumusețe și adevăr ca esențe vitale spirituale și nu sunt doar niște studii făcute din "firul cu plumb" academic. De aici a fâșnit libertatea și formidabila lui vervă proverbială care au influențat creator pe marii pictori de după el: Andreescu, Luchian, Petrașcu, Ressu, Ciucurencu, Baba și pe mulți contemporani de azi, lăsându-ne taina de a desena și a picta la fel

la beauté sur cette terre. La fuite du temps ne lui a rien fait perdre de ce qu'il lui était donné de faire avec une telle lumière créatrice que son oeuvre, depuis les peintures de jeunesse et jusqu'à celles exécutées la veille de sa fin, représentent le calendrier de l'immortalité de ses jours inspirés où il s'évertuait pour accomplir les idéaux artistiques auxquels il avait cru et avec lesquels il s'était confondu.

La beauté et l'originalité de l'expression picturale des paysages, des portraits de femmes et d'hommes, d'enfants et de vieillards, des compositions d'intérieur et des chars à boeufs, de la lumière saisie dans un bouquet de fleurs, des études de nu en plein air et des centaines de dessins honorent son art et sa vie, extraordinairement accomplis. La grandeur de son art devenu symbole et le mystère de sa virtuosité d'expression était tout autant sensibles et imprévus dans son originalité que fortement dominés par la raison et la connaissance. Utilisant dessin et couleur, il notait tout ce qu'il voyait, en visionnaire, avec la rapidité d'un vol d'oiseau, et c'est peut-être pourquoi ses esquisses contiennent tout autant de beauté que de vérité, semblent les essences vitales du spirituel, et ne sont pas seulement des études faites selon les canons académiques. C'est de là sans doute que jaillit la liberté et sa formidable verve proverbiale qui influença et inspira les grands peintres qui lui

ca răpirea vulturului din înălțimi a inefabilului frumuseții. Din aceste fulgere de notații la fața locului, Grigorescu își înalță aura creatoare pe culmile artei cu ajutorul observațiilor și cunoașterii sensibile, tot așa cum le-a făcut artiștii Renașterii în caietele lor, cu precizia uimitoare a descoperirii prin imagini anatomice a misterului vieții și a dramei morții omului. Sute de desene de o frumusețe și de o măiestrie artistică inegalabilă sunt mărturii ale puterii sale creatoare și ale materializării momentului artistic care trece peste acela ce nu-i pregătit să-l primească. Grigorescu a întreprins și notat măiestru observații unice și cutremurătoare despre marea confruntare din 1877 pentru independența țării noastre. Schițele sale atât de complete ca imagine și expresie artistică sunt realizate în câteva minute, ca niște "instantanee". Ele sunt făcute în fața focului de armă sau a exploziei de grenadă, în fumul, praful și aerul morții, printre cei muriți sau lângă cei care treceau înainte peste moarte. Marele artist a văzut, a trăit și a lăsat nemuririi artistice clipe de neuitat, infinitul groazei unui asemenea moment omenesc neputând fi exprimat de nici o fotografie sau peliculă de film. Printre soldații răniți sau morți, pictând cu compasiune și demnitate umană și chipurile dușmanilor, printre care de luptă abandonate și cai înnebuniți de groază, asuprit din toate părțile de domnia morții, pictorul Grigorescu desena, desăvârșindu-și viziunea și expresia artistică. Din desene și studii de pictură, unele dintre ele capodopere, observăm prezența artistului la o sută de pași de vulcanul bătăliei concentrând - el știe cum - toată puterea geniului său într-un chip desăvârșit în linii, forme și pete de cărbune sau tuș, smulgând destinului zbuciumat o autentică și inegalabilă imagine artistică. Aceste desene care exprimau adevărul, realitatea netrucată și starea de învingător, dar și de martor revoltat împotriva ororilor războiului, au devenit opere de artă încărcate cu cele mai puternice și eterne valori ale frumuseții și măiestriei talentului său. Cine cunoaște desenele și picturile artistului din Războiul de Independență, în adâncul conceptului lor ca mesaj și expresie artistică, va sesiza că această etapă de maturitate a creației lui Grigorescu va grăbi deschiderea uluitoare a desfășurării artei sale. În plan artistic european, Grigorescu realizează pentru acea epocă, prin opera și atitudinea sa patriotică și spirituală, ca și cei doi pictori spanioli, Goya și Picasso - fiecare într-o altă viziune artistică și pentru un timp istoric deosebit - o ipostază nouă, memorabilă despre ororile războiului.

Dar marele artist român depășește și acest moment dramatic și arta lui se înseninează din nou, primind o iluminare coloristică extraordinară, iradiind toată iubirea și puritatea sa, toată forța sa creatoare, artă inconfundabilă cu cea a marilor

succedă : Andreescu, Luchian, Petra[cu, Ressu, Ciucurencu, Baba et beaucoup de nos contemporains, nous révélant le secret de dessiner et de peindre tel l'aigle des sommets se jetant sur l'ineffable de la beauté. C'est de ces éclairs de notations sur place que Grigorescu élevait son aura créatrice sur les cimes de l'art à l'aide de l'observation et de la connaissance sensible, comme l'avaient fait aussi les artistes de la Renaissance dans leurs cahiers, avec la précision extraordinaire de la découverte à travers les images anatomiques du mystère de la vie et du drame de la mort de l'homme. Des centaines de dessins d'une beauté et d'une maîtrise artistique inégalables témoignent de sa force créatrice et de la matérialisation du moment artistique inconnu à celui qui n'est pas préparé à les recevoir.

Grigorescu a scruté et noté avec art des moments uniques et troublants de la grande confrontation de 1877 qui nous valut l'indépendance de notre pays. Ses esquisses si complètes comme image et expression artistique sont réalisées en quelques minutes, sont tout autant d'« instantanés ». Elles sont faites à la lumière des déflagrations d'armes ou de grenades, dans la fumée, la poussière et l'atmosphère de mort, parmi les corps sans vie et aux côtés de ceux qui s'élançaient en avant, en triomphateurs. Le grand artiste a vu, a vécu et a légué à l'immortalité artistique des instants inoubliables, l'infini de l'horreur d'un tel moment ne pouvant être exprimé par aucune photo ou pellicule de film. Avancant parmi les soldats blessés ou tués, peignant avec compassion et dignité humaine aussi les visages des ennemis, se frayant une voie parmi les chars de combat abandonnés et les chevaux affolés, accablé de tous côtés par le règne de la mort, le peintre Grigorescu dessinait, accomplissant sa vision et son expression artistique. Ces dessins qui exprimaient la vérité, la réalité non truquée et l'état du vainqueur mais aussi celui du témoin révolté contre les horreurs de la guerre, sont devenus des oeuvres d'art chargées des valeurs de la beauté et de l'art de son talent les plus fortes et éternelles. Celui qui connaît les dessins et les peintures exécutées par l'artiste pendant la Guerre pour l'Indépendance, qui en saisit toute la profondeur de conception du message, et de l'expression artistique, comprendra que cette étape de maturité de la création de Grigorescu hâtera l'ouverture surprenante du développement de son art. Sur le plan artistique européen, Grigorescu réalise pour son époque, par son oeuvre et son attitude patriotique et spirituelle, de même que les deux peintres espagnols, Goya et Picasso - chacun dans une autre vision artistique et pour une autre époque historique - une nouvelle hypostase, mémorable, des horreurs de la guerre.

Mais le grand artiste roumain dépasse aussi ce moment dramatique et son art se rassérène à nouveau, acquiert une éclat de couleurs extraordinaire, faisant rayonner tout son amour et sa pureté, toute sa force créatrice, - un art unique chez nous autant que parmi ses grands contemporains européens. On désigne aujourd'hui son oeuvre d'une

contemporani europeni. Opera lui este numită astăzi concis - spiritualitatea noastră națională. Acest adevăr esențializat în imagine artistică desăvârșită ca sentiment și rațiune, a unui spațiu și climat de viață, lumină și frumusețe umană, a fost exprimat fără egal de Grigorescu. El a stăpânit cu măiestrie toate genurile tematice ale picturii de șevalet, lăsându-ne frumuseții care onorează orice muzeu din lume. Avea un simț pictural extraordinar al construcției formei din culoare și raport valoric (închis-deschis) de un curaj al exprimării artistice întâlnit numai la marii creatori. De la alb la negru, în sinteze de lumini observi, într-o clipă, în imaginea picturală, harul său de mare desenator și inspirat mânuitor al materiei - culoare. Privindu-i peisajele înțelegi cât de profund și sensibil, cât de înnoitor și adevărat a recreat Grigorescu lumina și aerul, umiditatea sau uscăciunea spațiului atmosferei, precum și parfumul vegetal de câmpie sau dealuri înviorate cu infinite modulații cromatice și valorice obținute numai din câteva culori amestecate cu lumina albului. Armoniile acestea în variante multiple, observate de pictor în natură, în fața motivului, erau trăite și încorporate continuu în ființa lui ca rădăcinile arborelui înfipite în pământ. Acestea îmi aduc aminte, ca echivalent creator dar și științific, de versurile eminesciene: "Și cum colorile ce se îmbină naște a soarelui albă lumină". Grigorescu avea simțul sublim al naturii ca materie spirituală a picturii - așa cum Mozart avea și trăia prin armoniile sonore spiritul muzicii eterne.

Pictura din ultimul deceniu de viață al maestrului, așa-numita "pictură albă" pe nedrept, în necunoștință de cauză, declarată minoră față de alte etape ale artei artistului, este perioada de maximă concentrare picturală și frumusețe spirituală. Este fascinația artei, a esențializării și sublimării luminii - culoare, rezultat al celor mai profunde observații și meditații făcute îndelung în natură de Grigorescu și poate de Monet, unul dintre cei mai demni și inspirați artiști ai culorii. Dacă Monet a descompus formele și culorile până la abstractizare, urmărind efectul pictural al impresiei optice a imaginii, Grigorescu, din contră, nu abstractizează imaginea optică. Fantastica lui subtilitate și profunzime în a vedea lumina și aerul în dialog cu natura colorată i-au adus revelația prin esențializarea mijloacelor de expresie, potența creatoare totală rămânând în real. Această perioadă definește cea mai originală viziune artistică a pictorului. Maestrul construia pictural cu o simplitate naturală care mă uimește și tot atât de firească precum însăși respirația biologică. Poate din acest motiv, dar și datorită mirificului său talent, simțului său nativ pentru artă și expresia ei, Grigorescu a răpit naturii ceva din tainele frumuseții.

Pictorul a fost un inspirat continuu, un

formule lapidare, - c'est notre spiritualité nationale. Cette vérité essentialisée dans l'image artistique accomplie comme sentiment et raison, d'un espace et d'un climat de vie, lumière et beauté humaine, fut exprimée par Grigorescu d'une manière inégalable. Il maîtrisa pleinement tous les genres thématiques de la peinture de chevalet, nous léguant des beautés qui honorent n'importe quel musée du monde. Il avait un sens pictural extraordinaire d'une construction de la forme faite de couleur et d'un rapport de valeur (foncé-clair) d'un courage de l'expression artistique que l'on ne rencontre que chez les grands créateurs. Du blanc au noir, dans ses synthèses de lumière, on perçoit d'emblée, dans l'image picturale, son don de grand dessinateur et d'inspiré manieur de la matière-couleur. À contempler ses paysages on comprend la profondeur et la sensibilité, la nouveauté et la vérité avec lesquelles Grigorescu a recréé la lumière et l'air, l'humidité ou la sécheresse de l'espace de l'atmosphère, de même que le parfum végétal de la campagne ou des collines rehaussées d'innombrables modulations chromatiques et valoriques obtenues seulement avec quelques couleurs mêlées à la lumière du blanc. Ces harmonies, en variantes multiples, observées par le peintre dans la nature, sur le motif, étaient vécues et sans cesse incorporées dans son être avec la ténacité des racines de l'arbre s'enfonçant dans la terre. Ceci rappelle dans ma mémoire, comme un équivalent créateur mais aussi scientifique, les vers d'Eminescu : ... les couleurs accordées / engendrent du soleil la blanche lumière. Grigorescu avait le sens sublime de la nature comme matière spirituelle de la peinture - de même que Mozart avait atteint l'esprit de la musique éternelle en vivant au milieu des harmonies sonores.

La peinture des dix dernières années du maître, injustement désignée sous le nom de « peinture blanche » et déclarée à tort mineure, par rapport aux autres étapes de l'art de l'artiste, se constitue en une période de concentration picturale et de beauté spirituelle portée à son apogée. On y retrouve la fascination de l'art, de l'essentialisation et de la sublimation de la lumière-couleur, résultat de longues observations et de méditations prolongées devant la nature faites par Grigorescu, peut-être l'un des artistes de la couleur les plus dignes et inspirés. Mais, si Monet décompose les formes et les couleurs en allant jusqu'à l'abstraction et poursuivant l'effet pictural de l'impression optique de l'image, Grigorescu, au contraire, ne rend pas l'image optique abstraite. Sa fantastique subtilité et sa profondeur, sa capacité de voir la lumière et l'air en dialogue avec la nature colorée lui ont apporté la révélation par l'essentialisation des moyens d'expression, sa puissance créatrice totale demeurant ancrée dans le réel. Cette période définit la vision artistique la plus originale du peintre. Le maître construisait la peinture avec une simplicité naturelle qui émerveille, tout aussi naturelle que la respiration biologique. C'est peut-être pour cette raison, mais aussi grâce à son mirifique talent, à son sens inné de l'art et de l'expression, que Grigorescu a pu ravir à la nature quelque chose des secrets de la beauté.

îndrăgostit veșnic și mereu nemulțumit de cât îi oferea muza artei cu armoniile ei coloristice. Verva uimitoare de a picta se desfășura de la semnul materiei foarte consistent și masiv lăsat de o pensulă lată, până la un accent de lumină sau linie delicate și subțiri, invizibile ca antenele unui fluture. Avea o disponibilitate a exprimării uimitoare, câștigată cu un efort zilnic supraomenesc, care îi dădea libertatea totală în a folosi fără teamă, fulgerător și precis în mirajul armoniilor, orice ton coloristic sau valoric - de la alb pur la negrul cel mai intens, metamorfozate și potrivite fericit cum numai natura își dirijează în taină rosturile existenței și frumuseții sale. Astăzi, când îi revăd pictura, mă apropii de ea ca de ceva sacru, uitându-mă uimit și, nu o dată ispitit de ea, ating pânzele pe care mâna lui plină de har a deschis frumusețea nouă pentru sufletele noastre.

"România literară", 12 mai 1988

Le peintre fut un permanent inspiré, un éternel amoureux mécontent de ce que lui offrait sa muse comme harmonies de couleur. Sa verve picturale surprenante se déroulait depuis le signe de matière très consistant et massif laissé par un large pinceau et jusqu'au simple accent de lumière ou à la ligne délicate et fine, invisible comme les antennes d'un papillon. Sa disponibilité d'expression était effarante, acquise à la suite d'efforts quotidiens surhumains qui lui donnaient la liberté d'utiliser sans crainte, avec fulgurance et précision, dans le mirage des harmonies, n'importe quelle nuance de couleur - du blanc pur au noir le plus intense, métamorphosées et heureusement combinées comme seule la nature sait diriger en secret les sens de l'existence et de sa beauté. Aujourd'hui, lorsque je revois ses tableaux, je m'en approche comme de quelque chose de sacré, les contemplant avec stupéfaction et, plus d'une fois, tenté, je touche les toiles sur lesquelles son génie a fait éclore une nouvelle beauté pour nos âmes.

România literară », 12 mai 1988

Nicolae Grigorescu

Oare ce ne face și astăzi să admirăm și să simțim spontan acel fior de autentică comunicare și meditație artistică, în fața tablourilor celebrului artist Nicolae Grigorescu?

Fascinația imaginii picturale ?

Tensiunea și misterul faptului creator nou și determinant istoricește pentru arta noastră? Sensul cu care a împodobit ca nimeni altul pentru totdeauna sentimentul și viziunea artistică în stil românesc, creînd acea pictură inconfundabilă în universal ?

Sau apariția și evoluția lui uimitoare în viața culturală națională și europeană a ultimelor decenii ale secolului trecut, ce pregăteau acea mare metamorfoză a artelor vizuale ale secolului al XX-lea ?

Oricum am privi, compara și aprecia opera lui, pentru înțelegerea "Epocii grigoresciene", contopită cu nașterea picturii românești, clar este că marele său talent s-a desfășurat și desăvârșit în peste două mii de tablouri și desene, multe dintre ele capodopere, care, și fără semnătura maestrului, ne fac să exclamăm mândri și solemni: iată un Grigorescu!

În ce-i stă gloria, permanența artei și nemurirea lui?

În esență, opera lui este picturală și poetică, încorporând marile sentimente și idealuri ce definesc umanitatea etică și estetică. Este un ineput vulcan emoțional și ideatic de sugestii vizuale clare, coerente și unitare ridicate la treapta marii arte. Depășirea uimitoare a viziunii clasicizant-academiste, inexpressivă și provincială, practică aproape de toți artiștii vremii, rămâne și astăzi argumentată tot de marele său talent, de inteligența și puterea sa de înțelegere, selecție și asimilare a ceea ce este esențial în marea pictură dintotdeauna și în cea contemporană lui. Revelația artistică a câștigat în profunzime cu cât contactul cu arta europeană intra în spațiul contemplării originale a unui artist străfulgerat de inspirație și neliniște creatoare. La Grigorescu nu mai este vorba de învățătură, educație, experiență, ci pur și simplu de explozia în trepte a

Nicolae Grigorescu

Qu'est-ce qui nous émeut tant, aujourd'hui encore, nous étreint d'un frisson d'authentique communication, nous plongeant dans une profonde méditation artistique, devant les tableaux du célèbre artiste Nicolae Grigorescu ?

La fascination de l'image picturale ?

La tension et le mystère de l'acte créateur nouveau et historiquement déterminant pour notre art ? Le sens que l'artiste a conféré, comme personne d'autre, au sentiment et à la vision artistique du style roumain, en créant cette peinture inconfondable dans l'universel ?

Ou bien son apparition et son évolution stupéfiantes dans la vie culturelle nationale et européenne des dernières décennies du siècle passé, qui préparaient la grande métamorphose des arts visuels du XXe siècle ?

Quel que soit l'angle sous lequel nous contemplons, nous comparons et nous évaluons son oeuvre, afin de mieux comprendre l'« Époque Grigorescu », qui se confond avec la naissance de la peinture roumaine, il est clair que son talent s'est développé et accompli en plus de deux mille tableaux et dessins, dont beaucoup sont des chefs d'oeuvre, lesquels, même sans la signature du maître, nous font exclamer fièrement, solennellement : voici un Grigorescu !

En quoi consistent sa gloire, la permanence de son art et son immortalité ?

En essence, son oeuvre est picturale et poétique, incorporant les grands sentiments et les idéaux qui définissent l'humanité, tant du point de vue éthique qu'esthétique. Elle est un inépuisable volcan d'émotions et d'idées, de suggestions visuelles claires, cohérentes et unitaires élevées au niveau du grand art. La manière surprenante dont il dépassa la vision classicisante et académiste, inexpressive et provinciale, pratiquée par presque tous les artistes de son temps, demeure aujourd'hui encore expliquée par son grand talent, par son intelligence et sa force de compréhension, de sélection et d'assimilation de ce qui est essentiel dans la grande peinture de tous les temps autant que dans celle qui lui fut contemporaine. La révélation artistique gagna en profondeur à mesure que le contact avec l'art européen entraînait dans l'espace de la contemplation originale d'un artiste en proie aux fulgurances de

spiritualului concentrat în ființa lui ancestrală din străbunii meșteri români anonimi cu flacără de artiști în ei, împlinită într-un concept cu totul original pe care îl numim genialitate. Energia prometeică a exprimării picturale, poetica simplificării și redării imaginii cu mijloace tehnice simple și directe, scoaterea din banal a clipei naturale, dându-i aură artistică - toate acestea sunt folosite selectiv, pasional și vizionar. De la exprimarea bogată în detalii la cea de sinteză și apoi la cea de sugestie, marele artist stăpânește memorabil mijloacele artei picturii, într-o coerență și unitate de concept, exprimare, stil, comparabile cu dicteul pictural al lui Rembrandt și Frans Hals. Este un desenator de forță renașcentistă care observă proporția, construcția, caracterul și esența formelor uluitoare de precis și sensibil. Fie că este o schiță în cărbune, acuarelă sau ulei, harul său le transformă în esențe picturale. Studiile compozițiilor "Smârdan 1877" sunt cutremurătoare în formidabila putere de observație, găsim tensiunea autentică prezentă în mijlocul războiului. Surprinderea și prinderea prin artă a clipei morții, a înfrângerii și victoriei necondiționate, vijelia de baionete zburând împinse de siluete ca niște umbre, alergând încordate și dârze spre fatalitate - te copleșesc prin forța și măreția talentului. Și pictorul era unul dintre acei luptători nemuritori a cărui sabie era arta. Mișcări variate, uimitor de bine memorate, păstrate vii, expresive în sufletul lui, în detaliu și sinteză cu toată atmosfera și starea înfricoșătoare a dramei în clipele notațiilor fulgerătoare, sunt dovezile unei măiestrii ale unui desenator de excepție. Tușa pensulei, pata vâscoasă a culorii lăsată fulgerător din mișcările cuțitului de paletă, accentele, semnele, traseele, făcute chiar cu degetul, au creat stilul care a marcat emanciparea picturii românești moderne.

Un simțământ nativ al exprimării, împlinit de inteligență și curaj, inspirație și har, l-a călăuzit toată viața. Materia-culoare reverberată în modulații tonale atinge pământul și inefabilul dintr-o răsuflare în doi timpi naturali - lumina și umbra. Fie că pictează creând un cer mai totdeauna cu nori albi fugari și umezi, fie că sugerează pământul, brazda, praful, ceața sau vegetalul, fie că prinde între două semne și valori mișcarea și caracterul formelor umane - sau ne face să simțim tăcerea melancoliei și a timpului ce dă mister vieții - indiferent de subiect, măiestria artistului atinge sublimul. Invenția picturală, curajul nemăîntâlnit de a construi o formă din câteva pete foarte bine potrivite - valoric și cromatic - au făcut epocă. Contemporanii lui, iubitorii de artă, iluștrii oameni de cultură, marile personalități ale vremii sale îl elogiau fără rezervă cumpărându-i tablourile cu o dornică sporire a

l'inspiration et des inquiétudes de la création. Chez Grigorescu il ne s'agit plus d'enseignement, d'éducation ou d'expérience, mais tout simplement de l'explosion par degrés du spirituel concentré dans son être ancestral par ses aïeux, artisans roumains anonymes animés par une flamme d'artiste, et accompli en un concept parfaitement original que nous nommons génialité. L'énergie prométhéenne de l'expression picturale, la poétique de la simplification et de la réalisation de l'image avec des moyens techniques simples et directs, le choix qu'il fait dans l'univers banal de l'instant naturel, qu'il entoure d'une aura artistique, sont tout autant d'éléments qu'il utilise à la fois en passionné et en visionnaire. De l'expression riche en détails à celle de synthèse puis à celle de suggestion, le grand artiste maîtrise admirablement les moyens de l'art de la peinture, en une cohérence et unité du concept, de l'expression et du style comparable à la dictée picturale de Rembrandt ou de Frans Hals. C'est un dessinateur de type Renaissance qui scrute la proportion, la construction, le caractère et l'essence des formes avec une précision incroyablement minutieuse et sensible. Qu'il s'agisse d'une esquisse au fusain, d'une aquarelle ou d'une peinture à l'huile, son génie la transforme en essence picturale. Les études des compositions Smârdan 1877 sont d'une formidable et troublante puissance d'observation et réussissent à rendre la tension authentique des combats. L'art avec lequel il surprend et saisit l'instant de la mort, de la défaite et de la victoire inconditionnée, l'ouragan des baïonnettes qui volent, propulsées par des silhouettes pareilles à des ombres, courant, tendues et décidées, vers la fatalité - vous accable par sa force et sa grandeur. Le peintre aussi était un de ces combattants immortels, mais armé de son seul art. Les mouvements variés, extraordinairement enregistrés, que son cœur avait conservés, vivants et expressifs, dans le détail comme dans la totalité de l'atmosphère et de l'épouvante du drame au moment de ses notations fulgurantes, sont le fait d'un dessinateur exceptionnel. Les touches de son pinceau, la tache visqueuse de la couleur appliquée vivement au couteau, les accents, les signes, les traits, tracés parfois avec le doigt, ont créé ce style qui marqua l'émancipation de la peinture roumaine moderne.

Il fut, sa vie durant, guidé par un sentiment inné de l'expression, accompli avec intelligence et courage, inspiration et génie. La matière-couleur réverbérée dans les modulations des tons atteint le terrestre et l'ineffable en une respiration en deux temps naturels - lumière et ombre. Soit qu'il peigne un ciel souvent couvert de nuages blancs fugitifs et humides, soit qu'il suggère la terre, le sillon, la poussière ou le végétal, ou encore qu'il saisisse entre deux signes et valeurs le mouvement et le caractère des formes humaines, ou nous fasse sentir le silence de la mélancolie et du temps qui crée le mystère de la vie - et quel que soit le sujet abordé, la maîtrise de l'artiste touche au sublime. L'invention picturale dont il témoigne, de même que son courage inégalable de construire une forme à partir de quelques taches bien

numărului acestora în colecțiile lor, a căror cotă se ridică neconținut. Faima lui devenise o mândrie națională. A păstrat în creier și suflet, nu știu cum și când, toate școlile mari ale artei portretului și figurii umane, ale peisajului și ale extraordinarei măiestrii de a sugera caracterul, anatomia, mișcarea și armonia fapturilor animale. Aceste imagini în mișcare sau statice, în grup sau singulare sunt observate, caracterizate și exprimate artistic atât de sugestiv și total încât nu le pot compara decât cu arta marilor greci antici, cu cea a lui Rubens, Delacroix și Géricault, ale căror opere de acest gen au măsura perfecțiunii peste care nu se mai poate trece. Văzându-i desenele marelui artist român, săvârșite spontan după motiv, și comparându-le cu pictura ca etapă completă a imaginii artistice, observăm că nu s-a pierdut nimic din acel duh de adevăr, exprimare și frumusețe. Tensiunea creatoare este maximă în ambele ipostaze ca la cei mari, unde nu există căderi și unde totdeauna rămâne ceva care nu se poate explica.

Înnoirea limbajului artistic este o chestiune de destin, ca în știință. Grigorescu de mic copil a fost o excepție de la regulă și arta lui a fost revoluție vizionară. Ne-am oprit vreodată fără grabă și îndeajuns, lăsând de o parte sloganul estetic al "depășirii", ca să privim de foarte aproape un tablou de-al maestrului, din plină maturitate - fie și câteva exemple: *Fata cu basma galben*, *Matei Rudaru*, *Țărancă voioasă*, iar dintre peisaje, *Drum greu* - și să observăm măreția și frumusețea aproape fizică a artei de a picta? Ne-am bucurat îndeajuns atingând adâncurile și înălțimile spirituale, mișcând privirea pe suprafața unui tablou în sensul petelor de culoare și închisul și deschisul lor, care recompun de la distanță extraordinar de pictural imaginea și dinamica formelor? Poți să-i numeri timpii și contratimpicii clipelor fericite de lucru, metamorfozate în pictură. La Grigorescu faptul creator este o stare firească. Câteodată este mai exuberant cromatic, cu o fantezie tonală de excepție - alteori face turnirul gamelor de griuri care te uimește.

Stilul artei sale este sufletul românesc - rapsodia iubirii noastre de frumos, din care Andreescu, Luchian, Petrașcu, Ciucurencu, Baba au înălțat noi piscuri artei. Evoluția operei sale este paralelă cu marea epocă a impresionismului. Ea străbate postimpresionismul și fovismul, încheindu-și destinul cam în același timp cu cea mai originală viziune creatoare a secolului al XX-lea și poate a istoriei - cubismul, alături de clarobscurul lui Leonardo da Vinci.

Important istoricește este faptul că Grigorescu se interesa de noutățile artistice pe plan european și de soarta artei românești, pentru că el era un inovator de

agencées - comme étendue et chromatique - ont fait époque. Ses contemporains, amateurs d'art, illustres hommes de culture, grandes personnalités de son temps, le louaient sans réserves, achetant ses tableaux dont la cote ne cessait d'augmenter, désireux d'en accroître leurs collections. Sa célébrité était devenue un sujet de fierté nationale. Il conserva dans sa tête et dans son cœur, je ne sais comment ni quand, toutes les grandes écoles de l'art du portrait et des figures humaines, du paysage et de l'extraordinaire talent de suggérer le caractère, l'anatomie, le mouvement et l'harmonie des bêtes. Ces images, en mouvement ou immobiles, en groupe ou individuelles, sont scrutées, caractérisées et artistiquement exprimées d'une manière si suggestive et si totale qu'on ne saurait les comparer qu'avec l'art des grands Grecs antiques, avec celui de Rubens, Delacroix et Géricault dont les oeuvres de ce genre donnent la mesure d'une perfection impossible à dépasser. À regarder les dessins du grand artiste roumain, spontanément réalisés sur le motif, et à les comparer à la peinture comme étape complète de l'image artistique, nous constatons que rien ne s'est perdu de cet esprit de vérité, d'expression et de beauté. La tension créatrice est à son sommet dans les deux hypostases comme chez les grands où il n'existe pas de faiblesses et où il demeure toujours quelque chose qui ne saurait être expliqué.

Le renouvellement du langage artistique est une question de destin, comme dans la science. Grigorescu fut, dès son plus jeune âge, une exception à la règle, et son art une révolution de la vision. Nous sommes-nous jamais arrêtés, sans hâte et suffisamment, laissant de côté le slogan esthétique du « dépassement », pour contempler de très près un tableau du maître, de son époque de maturité - soit, par exemple, *La Fille au fichu jaune*, *Matei Rudaru*, *La Paysanne joyeuse* ou, des paysages, *le Chemin malaisé* - et jouir de la grandeur et de la beauté presque physique de son art ? Nous sommes-nous suffisamment réjouis en touchant aux profondeurs et aux hauteurs spirituelles, faisant glisser le regard sur la surface d'un tableau dans le sens des taches de couleur et de leur intensité plus sombre ou plus claire qui recomposent à distance d'une manière picturale extraordinaire, l'image et la dynamique des formes ? On pourrait compter les temps et les contretemps des instants heureux de travail, métamorphosés en peinture. Chez Grigorescu l'acte créateur est un état naturel. Parfois d'une grande exubérance chromatique et d'une fantaisie des nuances exceptionnelle, il réalise d'autres fois un tourbillon des gammes de gris qui vous stupéfie.

Le style de son art est l'âme roumaine - la rhapsodie de notre amour du beau, dont Andreescu, Luchian, Petrașcu, Ciucurencu, Baba ont élevé de nouveaux sommets de l'art. L'évolution de son oeuvre est contemporaine de la grande époque de l'impressionnisme, du post-impressionnisme et du fauvisme, son destin s'achevant à peu près à l'époque de la vision créatrice la plus originale du XXe siècle, et peut-être de l'histoire, aux côtés du clair-obscur de

talie universală. Dar centrul de gravitație în creația sa rămân marile probleme ale artei din' totdeauna: adevărul, proporția, valoarea, armonia și conceptul plastic original, care strălucesc în afara unei epoci creatoare, curent sau viziune.

La Muzeul de Artă al României există în sala Grigorescu o minune de portret de fată, Portretul Mariei Nacu, angelic, cu fața ovală, pictat pe o pânză ovală, într-o ramă ovală, de o simplitate și măreție renașcentistă în taina meșteșugului ce vine din adâncul umbrelor spre lumină, plin de visare și aproape imaterial - întâlnindu-se undeva cu versurile eminesciene de dragoste. "Tu trebuia să te cuprinzi / De acel farmec sfânt, / Și noaptea candelă s-aprinzi / Iubirii pe pământ". [...] "Și cu acel smerit surâs, / Cu acea blândă față, / Să faci din viața mea un vis / Din visul meu o viață". O iubești din pictură și te înflorești de frumusețea clară a artei lui Grigorescu. Nu poți ști cum l-a pictat. În tablou este mister lăsat de marele artist, dintr-o privire, tăcere și poate un suspin când lucra. Ar trebui să-i punem flori în fiecare zi pe rama tabloului - ca Monei Lisa. Pe fața ei se ascund puritatea fecioarei și calitățile femeiești, observate de artist și contemplate discret și solemn - din lumini și umbre colorate - cu o forță de sugestie plastică și de sentiment, care au entuziasmat și educat sufletele marilor artiști ce i-au urmat. Toată opera lui este un vibrato cantabile cromatic între sentimentul pasional și sobrietatea rațiunii, unde mijloacele exprimării artistice orchestrează simfonic poema sufletului românesc. Largul traseu pictural, încărcat sănătos și forte de materia-culoare pusă când sombru și ascetic - aproape monocrom, când exuberant orchestrată, exprimând fericirea de a picta înaripată de o tensiune creatoare fără precedent în arta noastră, l-a făcut să întuiască și să cunoască foarte bine rolul și importanța lui în exprimare artistică. Este un mare îndrăgostit de adevărul și picturalitatea naturii, a formelor și detaliilor, a imaginii în ansamblul ei.

Conștient de resursele sale creatoare, de forța și harul marelui desenator, născut și nu "făcut" pictor, artistul exaltă apoteotic toate mijloacele tehnice și energiile spirituale într-o viziune și unitate picturală greu egalată de un alt artist român. În orice muzeu celebru din lume, un tablou de-al său s-ar acompania perfect cu altele din marile școli universale. El a atins înălțimile Olimpului fără ezitări și teamă. Alburile și griurile de un rafinament stenic, ce caracterizează ultima etapă a operei sale, sunt de o vitalitate și sens pictural de o rară frumusețe, făcând un complementar de principiu plastic deosebit de important cu acele pânze în care ocrurile, brunurile, roșul și galbenul respiră în densitatea materiei-

Léonard de Vinci, - le cubisme.

Du point de vue historique, ce qui est important c'est que Grigorescu s'intéressait aux nouveautés artistiques sur le plan européen, aussi bien qu'au sort de l'art roumain, parce qu'il était un novateur de taille universelle. Mais ce sont les grands problèmes de l'art de toujours qui demeurent le centre de gravité de sa création : la vérité, la proportion, la valorisation, l'harmonie et le concept plastique original, qui brillent au dessus d'une époque créatrice, d'un courant ou d'une vision.

Au Musée National d'Art de Roumanie il y a, dans la salle consacrée à Grigorescu un portrait de jeune fille qui est une pure merveille : le Portrait de Maria Nacu, angélique, au visage ovale, peint sur une toile ovale, dans un cadre ovale d'une simplicité et d'une grandeur Renaissance, véritable mystère du métier qui monte des profondeurs des ombres vers la lumière, plongé dans la rêverie et presque immatériel - et se retrouvant dans les vers d'amour d'Eminescu : O ! que n'as-tu laissé les lentes / Envoûtes t'envahir, / Et allumé, reconnaissante, / Un cierge au souvenir ! (...) Et ton sourire qui s'achève / En une paix profonde / Faisant, jadis, du monde un rêve / Et de mon rêve un monde. (Trad. D.I. Suchianu). On l'aime, évoquée par le pinceau, et l'on frissonne devant la beauté claire de l'art de Grigorescu. On ignore comment il a peint ce tableau. Mais il y a laissé un mystère, issu peut-être d'un regard, d'un silence ou d'un soupir tandis qu'il y travaillait. On devrait fleurir chaque jour le cadre du tableau - comme celui de la Mona Lisa. Dans son visage se dissimulent la pureté de la vierge et les qualités de la femme, observées par l'artiste et contemplées discrètement et solennellement - toutes en lumières et en ombres colorées - avec une force de suggestion plastique et de sentiment qui ont enthousiasmé et formé les âmes des grands artistes qui lui succédèrent. Toute son oeuvre est un vibrato cantabile chromatique entre le sentiment passionnel et la sobriété de la raison, où les moyens de l'expression artistique orchestrent en symphonie le poème de l'âme roumaine. Le large trait pictural, fortement et sainement chargé de matière-couleur parfois sombre et ascétique - presque monochrome, parfois orchestrée avec une exubérance exprimant le bonheur de peindre animé d'une tension créatrice sans précédent dans notre art, lui fit appréhender et pénétrer son rôle et son importance dans l'expression artistique. C'est un grand amoureux de la vérité et du caractère pictural de la nature, des formes et des détails, de l'image dans son ensemble.

Conscient des ressources créatrices, de la force et du génie du grand dessinateur, né mais non « fait » peintre, l'artiste exalte tous les moyens techniques et les énergies spirituelles en une vision et unité picturale difficilement égalée par un autre artiste roumain. Dans n'importe quel musée du monde ses tableaux auraient leur place aux côtés de ceux des grandes écoles universelles. Il atteignit les sommets de l'Olympe sans hésitations et sans craintes. Les blancs et les gris qui caractérisent la dernière étape de son oeuvre témoignent d'une vitalité raffinée et dénotent un sens pictural d'une rare beauté, complétant d'un principe plastique particulièrement

culoare magistral. O ploaie de petale colorate, modulate tonal discret sau forte de la ton la ton la acordul cromatic și valoric, sunt într-o perfectă desfășurare și unitate, făcând acel fluid pictural și spiritual greu de realizat.

Grigorescu este un mare portretist și, privindu-i opera, memoria muzeelor ne duce către nume celebre. Nu știi cum și când și cu ce mijloace construiește un pudic și melancolic chip de femeie din culoare roză întinsă calm pe simplitatea ovalului anatomic pe un fond în clar-obscur sau dând sens pictural din câteva pete de culoare precis puse pe axele unei lapidare figuri bărbătești. Destinul i-a dăruit gloria încă din tinerețe, fiind admirat și stimat fără rezervă de toți iubitorii de artă și cultură.

Grigorescu rămâne maestrul venerat și șef de școală națională, unul dintre ctitorii picturii românești. De-a lungul timpului au fost și voci reținute în fața artei meșterului de la Câmpina, încercând pedant indiferență față de opera și aportul marelui pictor, dar arta lui a rămas neclintită în Pantheon intrând în eternitate. Există în pictura lui o măreție și o demnitate davinciană, izvorâte în același timp dinlăuntrul ființei artistice plină de sensibilitate și inteligență în cuprinderea, contemplarea vieții și a naturii, dar și din acel patos creator care definește marile realizări ale omenirii.

"România literară", 6 decembrie 1984

important les toiles où les ocres, les bruns, les rouges et les jaunes respirent dans la densité de la matière-couleur. Une pluie de pétales colorés, modulés en nuances discrètes ou fortes de ton à ton jusqu'à l'accord chromatique et valorique, s'abat en un développement parfaitement unitaire, rendant ce fluide pictural et spirituel difficile à réaliser.

Grigorescu est un grand portraitiste et, contemplant ses oeuvres, la mémoire des musées nous porte vers des noms célèbres. On ignore comment, quand et avec quels moyens il construit un visage féminin pudique et mélancolique, étendant calmement la couleur rose sur la simplicité de l'ovale anatomique se détachant sur un fond de clair-obscur ou créant un sens pictural par quelques taches de couleur précises jetées sur les axes d'une lapidaire silhouette masculine. Le destin l'a voué à la gloire dès sa jeunesse, l'a fait admirer et estimer sans réserves par tous les amateurs d'art et de culture.

Grigorescu demeure le maître vénéré et le chef de l'école nationale, un des fondateurs de la peinture roumaine. Au fil des ans on entendit parfois s'élever aussi des voix retenues à l'adresse de l'art du maître de Câmpina, qui essayaient avec pédanterie de reléguer dans l'indifférence et le silence l'oeuvre et l'apport du grand peintre, mais son art ne quitta pas le Panthéon qui lui ouvrait les portes de l'éternité. Il y a dans sa peinture une grandeur et une dignité évocatrices du Vinci, surgies à la fois de l'intérieur de cette nature d'artiste pleine de sensibilité et d'intelligence dans l'appréhension et la contemplation de la vie et de la nature, mais aussi de ce pathos créateur qui définit les grandes réalisations de l'humanité.

« România literară », 6 décembre 1984

Lumini și umbre

În ziua în care se împlineau 150 de ani de la nașterea lui Grigorescu, mă întorceam din atelierul său de la Câmpina, azi muzeu. Priveam tăcut, pe fereastra autobuzului, vegetația mijlocului de mai și lumina în perspectivă cromatică a câmpului până de sub dealuri. Parcă tot ce vedeam era compus și pictat de marele artist, atât de intens și adevărat mă fascina și mă implica în meditații arta lui. În ce stă gloria, permanența artei și nemurirea lui Grigorescu? În esență, opera lui este picturală și poetică, așa cum creațiile lui Eminescu și Enescu sunt poetice și muzicale dar și picturale, încorporând în ele marile sentimente și idealuri ce ne definesc în umanitate etică și estetică. Depășirea uimitoare de către Grigorescu a conceptului și viziunii academiste și conformiste inexpressive și provinciale practicate "la modă" de mai toți artiștii contemporani lui, rămâne și astăzi explicată tot de marele său talent, de inteligența și puterea sa de înțelegere, selecție și asimilare a ceea ce este esențial în marea pictură dintotdeauna și în cea din vremea lui. Simțul nativ al exprimării iluminat de inteligență și curaj, inspirație și har l-a călăuzit toată viața. Singurătatea i-a fost mediul prielnic muncii de zi cu zi a împlinirii sale creatoare. I-am privit îndelung, în reculegere, autoportretele - multe la număr. De la primul autoportret rafaelist până la cel din anul dispariției sale, toate acestea sunt marcate de o gravă și dinamică privire romantică, înțeleaptă și demnă. Privind colinele și vegetația în plină metamorfoză, precum și orizontul îndepărtat, albastru-violet sub un cer argintiu și adânc, am sesizat ipostaze tipice grigoresciene - ca lumină și culoare și ca esențializare geomorfologică picturală inconfundabile. Ele nasc adânc și permanent în sufletul meu lumini noi. În ele am întrevăzut verginalele peisaje în verde crud ale lui Ștefan Luchian și pe cele ale lui Ciucurencu, cu albastrul și violetul în depărtări. Motive care sunt o ipostază din viziunea creatoare cu alte peisaje din timpul verii sau al toamnei. Îmi erau vii și cunoscute aceste modele picturale care și cu ochii închiși - doar după parfumul

Lumière et ombres

Le jour même où s'accomplissaient 150 ans depuis la naissance de Grigorescu, je revenais de son atelier de Câmpina, aujourd'hui transformé en musée. Je contemplai en silence, par la vitre de l'autobus, la végétation de cette mi-mai et la lumière dans la perspective chromatique du champ s'étendant jusqu'aux collines. Il me semblait que tout ce que je voyais était composé et peint par le grand artiste, tant son art si intense et vrai me fascinait et me plongeait dans la méditation. En quoi consistent la gloire, la permanence artistique et l'immortalité de Grigorescu? En essence, son oeuvre est picturale et poétique de même que les créations d'Eminescu et d'Enescu sont poétiques et musicales mais aussi picturales, incorporant les grands sentiments et les idéaux qui nous définissent humainement, du point de vue éthique et esthétique. La manière extraordinaire dont Grigorescu a dépassé la conception et la vision académistes et conformistes inexpressives et provinciales pratiquées, « à la mode » pour presque tous les artistes ses contemporains, demeure aujourd'hui encore expliquée toujours par son grand talent, par son intelligence et sa force de compréhension, la sélection et de tout ce qui était essentiel dans la grande peinture de toujours et dans celle de son époque. Son sens inné de l'expression éclairée d'intelligence et de courage, d'inspiration et de grâce l'a guidé toute sa vie. La solitude a favorisé le travail quotidien de l'accomplissement créateur. J'ai longuement contemplé, dans le recueillement, ses nombreux autoportraits. Depuis le premier, en style raphaélisque et jusqu'au dernier, exécuté l'année même de sa mort, tous reflètent le même regard grave et dynamique, à la fois romantique, sage et digne. À scruter les collines et la végétation en pleine métamorphose, de même que l'horizon lointain, bleu et violet sous un ciel argenté et profond, j'ai saisi des hypostases typiques pour Grigorescu - en tant que lumière et couleur, qu'essentialisation géomorphologique picturale inconfondable. Elles suscitent sans cesse dans mon âme, profondément, des lumières nouvelles. J'y ai entrevu les paysages virginaux en vert tendre de Ștefan Luchian et ceux de Ciucurencu, avec le bleu et le violet de ses lointains. Des motifs qui sont une hypostase de la vision créatrice avec d'autres paysages d'été ou d'automne. Je les sentais vivants et proches, ces modèles

vegetal și după aerul cu lumina care ne-ar străbate pleoapele spiritului - am simți că sunt din spațiul grigorescian. Tonalitățile verdelui se modificau continuu ca și cele de ocru gri ale pământului din brazde. Lumina și umbra zburau în acorduri de culori simultane de pe firul grânelor pe frunza pomilor, în adâncul orizontului chemându-ne privirile spre taina picturii, în alte lumini și culori, în alt suflet de paletă și adevăr, dar cu aceeași tensiune creatoare inepuizabilă care nu l-a părăsit pe Grigorescu toată viața. Urmăream în memorie, în viteza mașinii, construcția sinteză din desenele sale și vedeam liniile arcuite, frânte sau întrerupte de pete de cărbune sau de tuș, de hașuri liniare, iuți ca fulgerul ce dădeau mișcare, proporție și caracter, volum și atmosferă, lumină, viață și chiar mai mult, farmecul artei. Înnoirea limbajului artistic este o chestiune de destin ca și în știință. De mic copil Grigorescu a fost o excepție de la regulă și arta lui a fost revoluție vizionară, stilul sufletului românesc, poema iubirii noastre de frumos. Evoluția operei sale este paralelă cu toate curentele artistice europene de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, pe care Grigorescu le cunoștea și înțelegea, dar centrul vital în creația sa rămân marile probleme ale artei dintotdeauna: adevărul, proporția, valoarea, armonia, expresia caracterului și conceptul plastic original care strălucesc în afara unei epoci creatoare, unui curent sau unei viziuni. Autobuzul alerga despărțind peisajul care din nou se strângea în perspectiva șoselei, în lumina molcomă a soarelui la asfințit. Oare cu ce începea Grigorescu plasmuirea unui portret de tânără femeie? Mai întâi din lumini și umbre colorate sau din iubirea discretă trecută în contemplare picturală care se contopea cu însăși viața lui? Aici se întâlnește cu versurile eminesciene de dragoste: "Tu trebuia să te cuprinzi / De acel farmec sfânt, / Și noaptea candelă s-aprinzi / Iubirii pe pământ / (...) Și cu acel smerit surâs, / Cu acea blândă față, / Să faci din viața mea un vis / Din visul meu o viață". O iubești din pictură și te înflorești de frumusețea clară a artei lui Grigorescu. Nu poți ști cum a pictat. În tablou este un mister lăsat de marele artist, mister creat dintr-o privire, din tăcere și, poate, dintr-un suspin când lucra. Toată opera lui este un vibrato cantabile cromatic și valoric ritmat între sentimentul pasional și sobrietatea rațiunii unde mijloacele exprimării specifice picturii orchestrează faptul creator. În memoria muzeelor - oricât de importante ar fi ele - arta lui Grigorescu se înfrățește cu nume celebre datorită profunzimii, măestriei și a viziunii faptului creator. Neastâmpărul înfăptuirii artei sale îl ducea zilnic, în plină bătrânețe biologică, printre dealuri și vâlcele cu pânza și culorile în spate,

picturaux que, les yeux fermés, je pouvais identifier, d'après le parfum végétal et l'air clair qui traverse les paupières de l'esprit, comme faisant partie de l'espace Grigorescu. Les nuances du vert ne cessaient de se modifier de même que celles des ocres gris de la terre labourée. La lumière et l'ombre volaient en accords de couleur simultanés de la tige des céréales aux feuilles des arbres, dans les profondeurs de l'horizon, attirant nos regards vers le mystère de la peinture, vers d'autres lumières et couleurs, dans une autre âme de palette et de vérité, mais avec la même tension créatrice inépuisable qui anima l'artiste sa vie durant. Je suivais en mémoire, emporté par la voiture rapide, la construction-synthèse de ses dessins et je voyais les lignes courbes, brisées ou interrompues par des taches de fusain ou d'encre de Chine, de hachures linéaires, rapides comme l'éclair, qui donnaient mouvement, proportion et caractère, volume et atmosphère, lumière; vie et charme à l'art. Le renouvellement du langage artistique est une question de destin de même que dans la science. Depuis qu'il était enfant Grigorescu a constitué une exception à la règle et son art fut une révolution visionnaire, le style de l'âme roumaine, le poème de notre amour du beau. L'évolution de son oeuvre est parallèle à celle des courants artistiques européens de la fin du XIXe siècle et du début du XXe que Grigorescu connaissait et comprenait, mais au centre vital de son oeuvre perdurent les grandes questions de l'art de toujours : la vérité, la proportion, la mise en valeur, l'harmonie, l'expression du caractère et du concept plastique original qui brillent en dehors d'une époque créatrice, d'un courant ou d'une vision. L'autobus roulait, séparant le paysage qui se rétrécissait dans la perspective de la route, dans la lumière douce du soleil à son déclin. Et je me demandais comment commençait Grigorescu à créer un portrait de jeune femme. Par des lumières et des ombres colorées ou par l'amour discret passé dans la contemplation picturale qui se fond avec sa vie même? On y retrouve les vers d'amour d'Eminescu : O ! que n'as-tu laissé les lentes / Envoûtes t'envahir, / Et allumé, reconnaissante, / Un cierge au souvenir ! (...) Et ton sourire qui s'achève / En une paix profonde / Faisant, jadis, du monde un rêve / Et de mon rêve un monde. (Trad. D.I. Suchianu). On l'aime, cette jeune femme, telle qu'elle apparaît sur la toile, et on se sent étreint du frisson que provoque la claire beauté de l'art de Grigorescu. On ne peut savoir comment il a peint. Il y a dans le tableau un mystère qui perdure, le mystère que l'artiste a créé d'un regard, d'un silence et peut-être, d'un soupir tandis qu'il y travaillait. Toute son oeuvre est un vibrato cantabile chromatique et des valeurs rythmées entre le sentiment passionné et la sobriété de la raison où les moyens de l'expression spécifique à la peinture orchestrent l'acte créateur. Dans la mémoire des musées - quelque importants ils soient - l'art de Grigorescu fraternise avec les noms célèbres grâce à sa profondeur, sa maîtrise et la vision de l'acte créateur. Son agitation créatrice le conduisait chaque jour, même à l'heure de la vieillesse, à travers les collines et les vallons, chargé de son attirail d'artiste,

meditând la lumină și culoare, la esențializarea picturală a adevărului, revelat fără să ia în seamă fuga timpului. Aștepta cu nerăbdare terminarea casei-atelier unde să se retragă pentru a medita în singurătate la inefabilul artei. Dar destinul i-a lăsat bătrânului însingurat puțini ani în tovărășia muzei picturii în noua sa casă-atelier. Numai lumina soarelui l-a întovărășit vorbind cu el până în miezul verii anului 1907 când s-a întunecat.

"Flacăra", 20 mai 1988

Când somnolența spirituală se întindea ca o noapte deasupra mediocrității și în timp ce contemporanii lui Grigorescu se chinuiau timid să descifreze tainele frumuseților naturii, pictorul Grigorescu le esențializa și le definea în național și universal.

Grigorescu ne-a lăsat acea unică clipă a iubirii de frumos care străbate nemurirea și timpul păstrând lumina spirituală neumbrită. În timp ce căutam, tulburat de frumusețe, adevărul în desenele maestrului, pentru organizarea expoziției sale, nu-mi venea să cred că un om în singurătatea lui poseda acea putere de a observa și descifra pentru timp, imaginea și sufletul unui popor. Cu un sfert de veac în urmă maestrul nostru semnalau imposibila apropiere prin artă și destin de aura grigoresciană, dar atunci eram prea tânăr să înțeleg cuvintele lor - îmi scăpau din atenție multe date pentru a înțelege. Dar cu cât timpul trece, forța lui creatoare domină. Și cum vorba marelui poet "Vremea trece, vremea vine" - pentru toate, toate acestea, privindu-i încă o dată opera, cred că orice am face acum și în viitor pentru arta și memoria lui Grigorescu este și va fi prea puțin pentru ce ne-a lăsat ca frumusețe spirituală, națională și universală.

"Contemporanul", 28 mai 1988

méditant à la lumière et à la couleur, à l'essentialisation picturale de la vérité, révélée en dehors de la fuite du temps. Il attendait impatiemment l'achèvement de la maison-atelier où se retirer pour méditer dans la solitude sur l'ineffable de l'art. Mais le destin n'a concédé au vieillard solitaire que peu d'années dans sa nouvelle maison-atelier, en compagnie de sa muse. Seule la lumière du soleil l'a accompagné, lui parlant jusqu'au milieu de l'été 1907, lorsqu'elle cessa soudain de briller.

Flacăra », 20 mai 1988

Lorsque la somnolence spirituelle s'étendait comme une nuit par-dessus la médiocrité et tandis que les contemporains de Grigorescu s'évertuaient timidement à déchiffrer les mystères des beautés de la nature, le peintre Grigorescu les essentialisait et les définissait dans le national et l'universel.

Grigorescu nous a laissé cet instant unique d'amour du beau qui traverse l'immortalité et le temps en conservant intacte sa lumière spirituelle. Tandis que, ému, je cherchais la vérité dans les dessins du maître afin d'organiser une exposition de ses oeuvres, il me semblait impossible de croire qu'un homme ait pu posséder, dans sa solitude, la force, la capacité d'observer et de déchiffrer au profit du temps, l'image et l'âme d'un peuple. Un quart de siècle auparavant nos maîtres signalaient l'impossible approche, par l'art et le destin, de l'aura de Grigorescu, mais j'étais alors trop jeune pour comprendre leurs paroles - beaucoup de données m'échappaient, m'empêchant d'en saisir le sens. Cependant, à mesure que le temps passe, sa force créatrice domine. Et, comme dit le poète, « Jours s'en viennent, jours s'enfuient » - je pense que quoi que nous fassions maintenant et dans l'avenir pour l'art et la mémoire de Grigorescu, c'est et ce sera trop peu pour ce qu'il nous a laissé comme beauté spirituelle, nationale et universelle.

« Contemporanul », 28 mai 1988

NICOLAE GRIGORESCU, *Car cu boi pe înserate*

NICOLAE GRIGORESCU, *Nud la malul mării*

NICOLAE GRIGORESCU,
Car cu boi (desen)

NICOLAE GRIGORESCU,
Convoi de prizonieri (desen)

NICOLAE GRIGORESCU, *Luminis*

NICOLAE GRIGORESCU, *Fete lucrând la poartă*

NICOLAE GRIGORESCU, *La strânsul fânului* (desen)

NICOLAE GRIGORESCU, *Convoi de care* (desen)

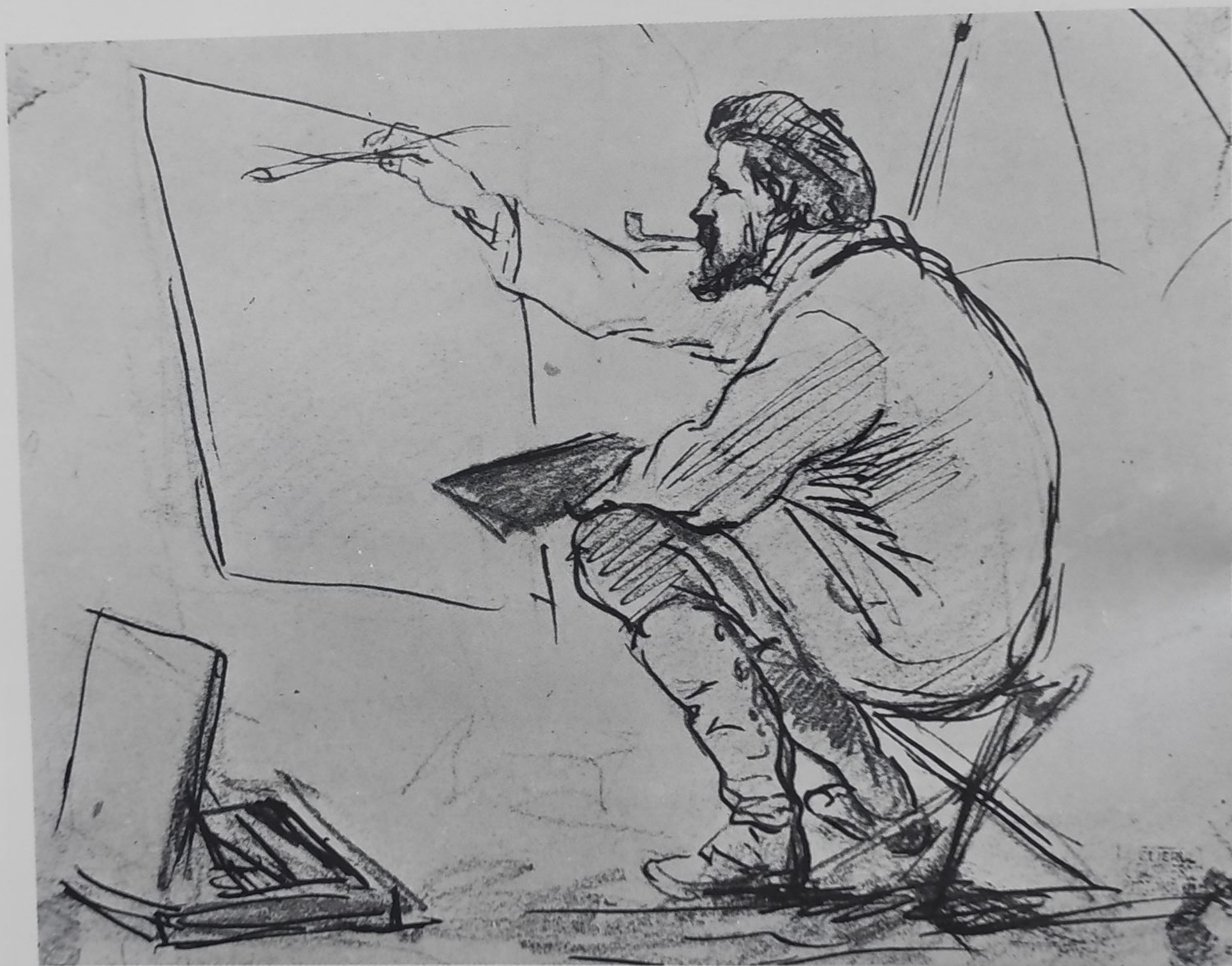

NICOLAE GRIGORESCU, *Țărâncuță* (acuarelă)

NICOLAE GRIGORESCU, *Pictor la şevalet* (desen)

ION ANDREESCU

centenar ion andreescu

o operă simbol

vasile grigore

Astăzi când subiectivitatea și contro-versa se consumă ritmic, iar dreptul la negație este mai frecvent ca ori-când în fața unui tablou fie el și de Rembrandt, acum când imaginea plas-tică își modifică încontinuu lăuntrul și înfățișarea, când unele dogme și speculații se pretind a fi certitudini spirituale, rămân cu gândurile mele și mă întorc în timp acum o sută de ani de la moartea lui Ion Andreescu și încerc să trezesc imaginea lui de mucenic al Artei, eliberându-mă din orgoliu și din fixare ca să mă apropiu, cu uimire și solemnă dragoste, de frumusețea lui. Ce a contribuit la păstrarea acestei imagini sfinte și pure de când arta lui urca mereu în conștiința generațiilor și ne îndeamnă acum mai mult ca oricând să ne apro-piem cu pietate de el; el care din tristețe și din suferință s-a ridicat ca un pisc românesc și universal de

Nu-mi permit să dau exemplu un anume tablou căci toată opera lui Andreescu este un simbol și fiecare tablou atinge permanențele Artei. De la linie la umbră și lumină, prin culoare, există ceva din liniștea nemu-ririi — ceva de care nu te poți apro-pia oricum să vezi, să simți și să în-țelegi, decât atât cât îți este dat să cuprinzi. Și-a ascuns suferința tru-pească în puritatea angelică a rozurilor triste, a griurilor plumburii, a ver-delui în care materia geme și se zbate în chinurile metamorfozei. Al-bastrurile ceruleum, ocrurile care urcă pînă la oranj, străbat ca o rază hăul umbrelor din brunuri și negru. A trăit în natură ca și contemporanul său Eminescu ore în ipostaze de veș-nicie cosmică, netrăite și înțelese de orice muritor dîndu-le timp, lumină și spațiu continuu. Materia-culoare ce sugerează existența și nu imaginarul

ral. Arta picturii lui Andreescu stă în găsirea și potrivirea extraordinară a tonurilor modelate și dirijate cu măiestrie spre echilibrul valoric în tonul local. Culoarea se mulează pe forma întinsă uniform și coerent ca un acompaniament la dialogul dintre închis și deschis. Suprapune-rea unor forme și valori peste alte forme și valori, ierarhia lor creează acea cadență picturală andreesciană. Punerea în spațiul pînzei a elementelor plastice este un ritual — iar exprima-rea, mărturia unei inegalabile con-științe artistice. De la observația lucid emoțională, la meditație și sinteză, apoi spre conceptul suveran plastic — sînt treptele fundamentale de înălțare spre esența artei și Andreescu le-a atins. Într-o viață de 32 de ani, mai puțin decît Giorgione și Rafael, mai puțin decît Caravaggio, Van Gogh și Modigliani, Andreescu a lăsat

toți, din tăcerea și suferința acestui popor, păstrează undele emoțiilor noastre, melancoliile și nu odată lacri-mile noastre — tăriile și credința noastră în frumusețe și armonie. Arta nu a fost pentru Andreescu un diver-tisment duminical și nici festiv — ea nu te cheamă prin subiecte zgomo-toase și memorabile, ci te uimește și o iubești prin firescul ei, prin dem-nitatea cu care ne îndeamnă să ră-mînem oameni, să trăim și să medităm profund la rosturile și tainele naturii, să ne purificăm continuu ființa din lumina colorată și calmă, din adîncul umbrelor. Realitățile artei sale nu se citesc ca motive și ca subiecte ci ca rosturi emoționale ale unei con-cepții originale și unitare. Nu poți să o măsori — ea este dăruire totală, un pact secret al pictorului cu Artă. S-a luptat cu boala ca să poată picta cît mai multe tablouri. Imposibil de

1. Drum între lanuri
2. Pădure de fagi varo

ARTA

Nr 12/1982

Artă. Dacă nu ar fi pe simezele mu-zeelor ori ale colecțiilor de Artă, dacă nu ar fi fost, nimic nu ar putea înlocui dorul și mîndria noastră,

dintr-un peisaj, figură umană, flori sau păsări vîinate, cheamă în proporție și armonie organică, lumina și umbra cu impalpabilul lor fior și sens pictu-

timpului nelertător și nouă o comoară de Panteon — la care trebuie să urci și apoi să îngenunchezi. Arta lui păstrează în ea o parte din noi

imaginat și de înțeles cînd și cum le-a pictat și de unde atîta energie ome-nească — să atingă desăvîrșirea în multe tablouri cînd alți confrăți ai

Centenar

Ion Andreescu

O operă simbol

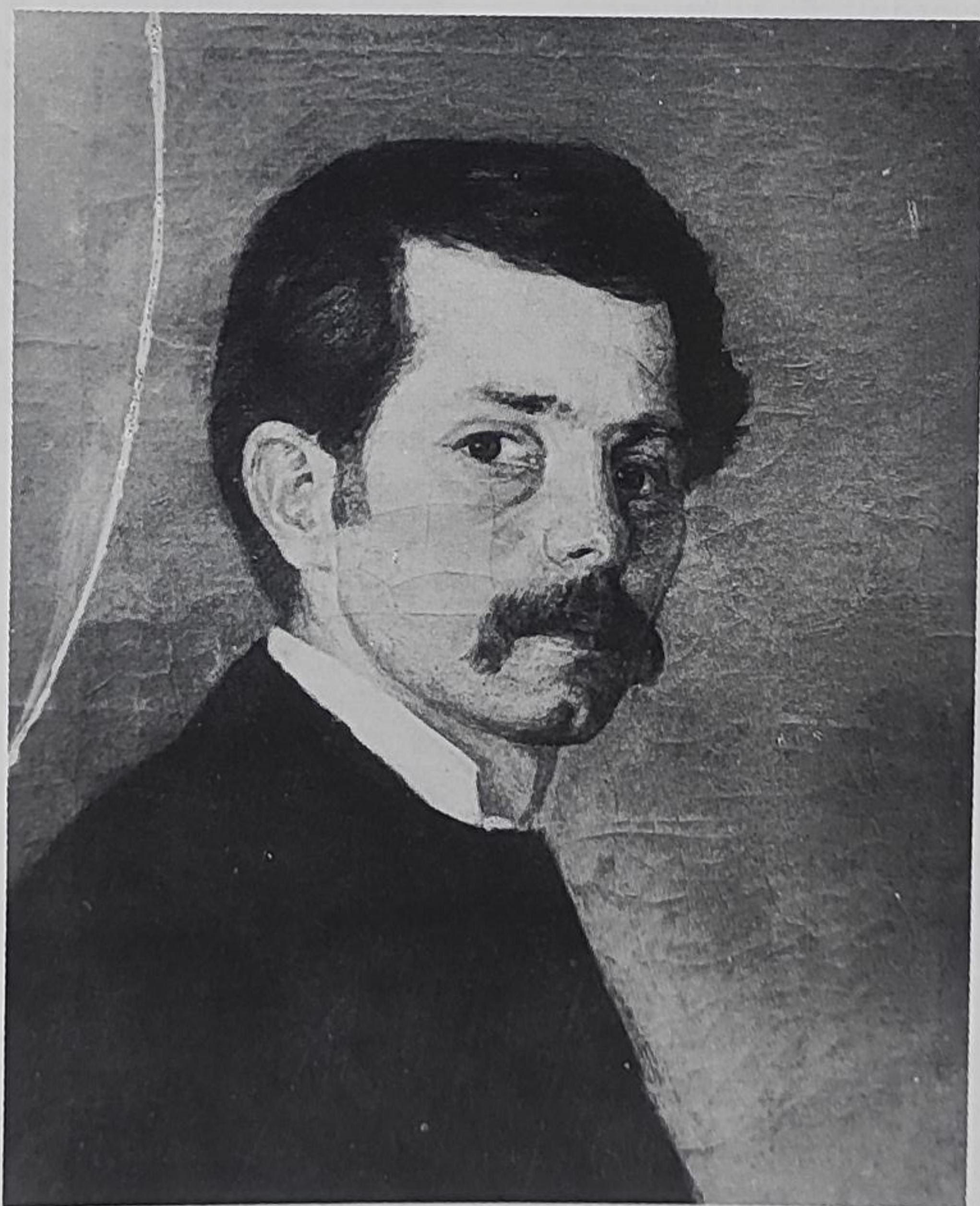
Astăzi când subiectivitatea și controversa se consumă ritmic, iar dreptul la negație este mai frecvent ca oricând în fața unui tablou, fie el și de Rembrandt, acum când imaginea plastică își modifică încontinuu lăuntrul și înfățișarea, când unele dogme și speculații se pretind a fi certitudini spirituale, rămân cu gândurile mele și mă întorc în timp acum o sută de ani de la moartea lui Ion

Centenaire

Ion Andreescu

Une oeuvre-symbole

De nos jours, où la subjectivité et la controverse se consomment périodiquement, que le droit à la négation est plus fréquent que jamais devant n'importe quel tableau, fût-il de Rembrandt, de nos jours où l'image plastique ne cesse de modifier son intérieur aussi bien que son aspect extérieur, où certains dogmes et spéculations se prétendent des certitudes spirituelles, demeuré seul avec mes pensées, je fais un retour dans le passé, cent ans

ION ANDREESCU,
Autoportret

Andreescu și încerc să trezesc imaginea lui de mucenic al Artei, eliberându-mă din orgoliu și din fixare ca să mă apropiu, cu uimire și solemnă dragoste, de frumusețea lui. Ce a contribuit la păstrarea acestei imagini sfinte și pure de când arta lui urcă mereu în conștiința generațiilor și ne îndeamnă acum mai mult ca oricând să ne apropiem cu pietate de el; el care din tristețe și din suferință s-a ridicat ca un pisc de artă românească și universal ?

après mort de Ion Andreescu et je tente d'évoquer sa figure de martyr de l'Art, me libérant de tout orgueil ou préjugé afin d'approcher sa beauté avec un amour surpris et solennel. Qu'est-ce qui a contribué à préserver l'image sainte et pure de son art qui monte lentement dans la conscience des générations et nous pousse maintenant plus que jamais à nous approcher de lui ? De lui qui s'est élevé de la tristesse et de la souffrance tel un sommet de l'art roumain et universel. Si les cimaises des musées n'avaient pas

Dacă nu ar fi simezele muzeelor ori ale colecțiilor de artă, dacă nu ar fi fost, nimic nu ar putea înlocui dorul și mândria noastră. Nu-mi permit să dau exemplu un anume tablou căci toată opera lui Andreescu este un simbol și fiecare tablou atinge permanențele artei. De la linie la umbră și lumină, prin culoare, există ceva din liniștea nemuriri - ceva de care nu te poți apropia oricum să vezi, să simți și să înțelegi, decât atât cât îți este dat să cuprinzi. Și-a ascuns suferința trupească în puritatea angelică a rozurilor triste, a griurilor plumburii, a verdelui în care materia geme și se zbate în chinurile metamorfozei. Albastrurile ceruleum, ocrurile care urcă până la oranj, străbat ca o rază hăul umbrelor din brunuri și negru. A trăit în natură ca și contemporanul său Eminescu, ore în ipostaze de veșnicie cosmică, netrăite și neînțelese de orice muritor dându-le timp, lumină și spațiu continuu. Materia-culoare ce sugerează existența și nu imaginarul dintr-un peisaj, figură umană, flori sau păsări vâdate, cheamă la proporție și armonie organică, lumina și umbra cu implacabilul lor fior și sens pictural. Arta picturii lui Andreescu stă în găsirea și potrivirea extraordinară a tonurilor modelate și dirijate cu măiestrie spre echilibrul valoric în tonul local. Culoarea se mulează pe forma întinsă uniform și coerent ca un acompaniament la dialogul dintre închis și deschis. Suprapunerea unor forme și valori peste alte forme și valori, ierarhia lor creează acea cadență picturală andreesciană. Punerea în spațiul pânzei a elementelor plastice este un ritual - iar exprimarea, mărturia unei inegalabile conștiințe artistice. De la observația lucid emoțională, la meditație și sinteză, apoi spre conceptul suveran plastic - sunt treptele fundamentale de înălțare spre esența artei și Andreescu le-a atins. Într-o viață de 32 de ani, mai puțin decât Giorgione și Rafael, decât Caravaggio, Van Gogh și Modigliani, Andreescu a lăsat timpului neiertător și o nouă comoară de Panteon - la care trebuie să urci și apoi să îngenunchiezi. Arta lui păstrează în ea o parte din noi toți, din tăcerea și suferința acestui popor, păstrează undele emoțiilor noastre, melancoliile și nu odată lacrimile noastre - tăriile și credința noastră în frumusețe și armonie. Arta nu a fost pentru Andreescu un divertisment duminical și nici festiv - ea nu te cheamă prin subiecte zgomotoase și memorabile, ci te uimește și o iubești pentru firescul ei, pentru demnitatea cu care ne îndeamnă să rămânem oameni, să trăim și să medităm profund la rosturile și tainele naturii, să ne purificăm continuu ființa din lumina colorată și calmă, din adâncul umbrelor. Realitățile artei sale nu se citește ca motive și ca subiecte, ci ca rosturi emoționale ale unei concepții originale și unitare. Nu poți să o măsoari - ea este dăruire totală, un pact secret al pictorului cu

existé, ou les collections d'art, si lui n'avait pas existé, rien n'aurait pu remplacer notre nostalgie et notre fierté. Je ne me permettrais pas de donner l'exemple d'un quelconque de ses tableaux, car toute l'oeuvre d'Andreescu est un symbole et chaque tableau atteint les permanences de l'art. De la ligne à l'ombre et à la lumière, en passant par la couleur, il existe quelque chose dans le calme de l'immortalité - quelque chose dont on ne saurait s'approcher n'importe comment, voir, sentir et comprendre, qu'autant qu'il vous est donné de saisir. Il a dissimulé la souffrance de son corps dans la pureté angélique des roses tristes, des gris plombés, du vert où la matière gémit et se tord dans les douleurs de la métamorphose. Les bleus céruléens, les ocres atteignant l'orange, traversent comme des rayons l'abîme des ombres en brun et noir. Il a vécu au milieu de la nature comme son contemporain Eminescu, des heures durant, dans des hypostases d'éternité cosmique, inconnues et incomprises du commun des mortels leur donnant temps, lumière et espace continu. La matière-couleur qui suggère l'existence et non l'imaginaire d'un paysage, la figure humaine, les fleurs ou les oiseaux tués à la chasse, appellent à la proportion et à l'harmonie organique la lumière et l'ombre avec leur frisson et leur sens pictural implacables. L'art de la peinture d'Andreescu consiste à trouver et à assortir admirablement les tons modelés et à les diriger vers la valeur équilibrée du ton local. La couleur se moule sur la forme étendue de manière uniforme et cohérente comme un accompagnement au dialogue entre fermé et ouvert. La superposition de formes et de valeurs par-dessus d'autres formes et valeurs, leur hiérarchie, crée la cadence picturale qui lui est propre. L'emplacement sur l'étendue de la toile des éléments plastiques est un rituel - et l'expression, le témoignage d'une inégalable conscience artistique. De l'observation lucide et émouvante à la méditation et à la synthèse, puis au concept plastique souverain, tels sont les degrés fondamentaux d'élévation vers l'essence de l'art, et Andreescu les a parcourus. Après une vie de 32 ans, moins que n'en comptèrent Giorgione et Raphaël, le Caravage, Van Gogh et Modigliani, Andreescu a laissé au temps implacable un nouveau trésor de Panthéon, - vers lequel il faut monter et devant lequel il faut s'agenouiller. Son art englobe une partie de nous tous, une partie du silence et de la souffrance de ce peuple, conserve les ondes de nos émotions, de nos mélancolies et souvent aussi nos larmes - notre force et notre foi dans la beauté et l'harmonie. L'art n'a pas été pour Andreescu un divertissement dominical ou festif - il ne vous appelle pas par des sujets bruyants ou mémorables, il vous émerveille et on l'aime pour son naturel, pour la dignité avec laquelle il nous pousse à demeurer des hommes, à vivre et à méditer profondément sur les sens et les mystères de la nature, à purifier continuellement notre être dans la lumière colorée et calme, du fond des ombres. Les réalités de son art ne se lisent pas comme des motifs mais comme des sujets, comme autant de sens émotionnels d'une conception originale et unitaire. On ne saurait la mesurer - elle est un don, un pacte secret du peintre avec l'Art. Il luttait contre la maladie pour pouvoir peindre le plus de tableaux possible. Il est difficile

Arta. S-a luptat cu boala ca să poată picta cât mai multe tablouri. Imposibil de imaginat și de înțeles când și cum le-a pictat și de unde atâta energie omenească - să atingă desăvârșirea în multe tablouri când alți confrăți întru ale artei, mult mai în vârstă, bâjbâiau în neputință și nepricepere, râvnind la câteva rețete academice otrăvite cu platitudine și lene spirituală. Acest tânăr artist care părase lumea la numai 32 de ani de viață, lăsa în urma lui o lumină incomparabilă iscată de magica voluptate de a face Artă și nu de a picta - pictură. De nenumărate ori m-am uitat uimit și îndelung la un tablou de-al său încercând să-mi imaginez felul cum observa și concepea un motiv. Mi-am închipuit cum, tăcut și solitar, înmuia pensula în materia banală a culorii prefăcând-o în acele puține clipe în drumul ei spre pânză în frumusețe și permanență. Timpul conceperii unui tablou - cum și ce este el - nu se poate explica nici didactic, nici în secvențe de film prinse pe viu. Poți împăia o pasăre, dar nu și zborul ei! În simplitatea și firescul cântec exprimat perfect și fără efort, există, ca la toți marii artiști, o neîncetată trecere spre cuprinderea adevărului artei. Simțim și vedem cum rămâne mereu o distanță între noi și tablou ca și în fuga noastră spre Fata Morgana. Doar puritatea artei, atingându-ne cu inefabila ei energie de forme și culori, ne dă împăcare. Această a doua imagine - a doua viață a unei capodopere, devine, în noi, mai natură decât natura, mai adevărată și clară, cu semnificații ce trezesc în adâncul ființei noastre acea plăcută durere, ce-ți face bine și îți dă echilibru și liniște. Cerul și pământul, ierburile câmpiilor, florile, copacii, păsările, casele ori oamenii, aceste subiecte și imagini obișnuite, văzute și neluate în seamă în graba diurnă, uneori înfrumusețate diletant, au devenit pentru Andreescu elementele fundamentale ale conștiinței și meditațiilor sale triste și adevărate despre imperfecțiunea vieții și a oamenilor în ipostazele lor fugare de la urât spre frumos, de la bucurie spre durere, de apropiere spre infinit. A observat și meditat la rosturile formei, descoperindu-i expresia simplității și coerența ei ca energie fundamentală a picturii. A sesizat picturalul din legea eternă a simultaneității culorilor în fuga năucă a norilor sau din pământul răsturnat în brazdă. Aproape toate tablourile lui păstrează misterul luminii de seară și nu a dminineții sau a luminii însorite. Era oare o preferință temperamentală sau spiritual creatoare? Era un concept sau o voință? Structura compozițională este alcătuită din contraste de volume și valori, din orizontale și verticale, din unghiuri ce alternează printre liniile dominante - toate fiind stăpânite de simțul măsurii și al unității organice. Caracteristicile peisajului andreescian sunt cerul și pământul, elementele dintâi ale facerii lumii - apoi vine partea pământească - vegetalul și umanul

d'imaginer et de comprendre quand et comment il les a peints, d'où lui venait l'énergie qui lui permit d'atteindre la perfection dans tant de toiles alors que d'autres confrères, plus âgés, tâtonnaient dans l'impuissance et l'incompréhension, aspirant seulement à acquérir quelques recettes académiques empoisonnées de platitudes et de paresse spirituelle. Le jeune artiste qui quittait ce monde à 32 ans laissait derrière lui une lumière incomparable née de la magique volupté de faire de l'Art non de faire de la peinture. J'ai longuement contemplé ses tableaux avec émerveillement, essayant de m'imaginer la manière dont il scrutait et concevait le motif. Je me le suis figuré, silencieux et solitaire, trempant son pinceau dans la matière banale de la couleur et la transformant au cours de ces quelques instants de trajet vers la toile en beauté et permanence. Le temps de la conception d'un tableau - de même que ce qu'il est - ne peut s'expliquer ni didactiquement ni même en séquences filmées sur le vif. On peut empailler un oiseau, mais pas son vol ! Comme chez tous les grands artistes, il y a dans le chant simple et naturel exprimé parfaitement et sans effort, un passage incessant vers l'appréhension de la vérité de l'art. Nous sentons, nous voyons qu'il demeure toujours une distance entre nous et le tableau, comme aussi dans notre fuite vers la fata morgana. Seule la pureté de l'art, qui nous touche avec son ineffable énergie de formes et de couleurs, nous rassérène. Cette seconde image - la seconde vie d'un chef d'oeuvre, devient, chez nous, plus nature que la nature, plus vraie et claire, avec des significations qui éveillent dans la profondeur de notre être cette douleur agréable qui vous fait du bien et vous donne équilibre et sérénité. Le ciel et la terre, les herbes des champs, les fleurs, les arbres, les oiseaux, les maisons ou les humains, ces sujets et images habituelles, vus et ignorés dans la hâte diurne, parfois embellis en dilettante, devinrent pour Andreescu les éléments fondamentaux de sa conscience et de sa méditation triste et vraie sur l'imperfection de la vie et des hommes dans leurs hypostases fugitives du laid au beau, de la joie à la douleur, de l'approche de l'infini. Il observa et médita aux sens de la forme, découvrant l'expression de sa simplicité et de sa cohérence comme une énergie fondamentale de la peinture. Il a saisi l'élément pictural de la loi éternelle de la simultanéité des couleurs dans la fuite effarée des nuages ou dans la terre bouleversée par le fer de la charrue. Presque tous ses tableaux conservent le mystère de la lumière crépusculaire, non pas celle des matins et des jours ensoleillés. Était-ce là une préférence temperamentale ou spirituelle et créatrice ? Une conception ou une volonté ? La structure compositionnelle est formée du contraste des volumes et des valeurs, des lignes horizontales et verticales, des angles qui alternent à travers les lignes dominantes - toutes dominées par le sens de la mesure et de l'unité organique. Chez Andreescu, les caractéristiques du paysage sont le ciel et la terre, les éléments premiers de la Genèse - ce n'est qu'ensuite que surgit la partie terrestre - le végétal et l'humain avec un murmure campagnard reposant et rafraîchissant. Il vous prend par la main, comme le fit Virgile pour Dante, afin de vous montrer la terre avec ses beautés et ses laideurs, vous tenant serré

cu acel murmur câmpenesc odihnitor și răcoros. Te ia de mână, ca Vergiliu pe Dante, să-ți arate pământul cu frumusețile și urâteniile lui, ținându-te strâns să nu te rătăcești în necunoscut și deznădejde, ci să descoperi proporția lumii - echilibrul și armonia naturii. Timpul a pietrificat materia-culoare și a fixat în ea toată ființa lui Andreescu de la gest la mișcare, de la privire la faptă, de la suferință și tăcere la admirabila contopire cu arta. Nu există nimic facil și idilic în opera lui. Totul este grav și are măreție. Timpul creației este ceva grav și solemn care cere detașare și renunțare la inutil și obișnuință. Această convenție superbă și unică în felul ei care este Arta, inventată de om ca să se simtă om, adună și păstrează în ea esența umană și misterul ei, al timpului și spațiului din care s-a făcut. La Andreescu, natura artei s-a născut din arta naturii în multiple ipostaze ce adaugă și anulează mereu o parte din infinit, iluminând, în fuga noastră scurtă, frumusețea unora dintre noi. Renunțând la alte explicații, am încercat să mă apropiu de omul-artist și de artistul-om, să-i simt gândul și suferința, parfumul culorilor umede pe pânză, să mi-l închipui mergând cu uneltele de lucru în peisaj torid și plin de praf - și să mă minunez de frumusețea picturii sale. El s-a consumat total în geniul picturii - răscolit de întrebările ei și grăbit de soartă, mergând singur pe o stradă tăcută și banală, pierzându-se printre oameni într-o promenadă de duminică provincială. L-am văzut demn și neclintit, privind dincolo cu brațele încrucișate, trist și tăcut ca un sfinx, golit de viață în căutarea ultimelor acorduri de rozuri și griuri alungate de hăul negrului din acel ultim tablou, Autoportretul, capodoperă a tristeții, pictat cu câteva luni înainte de sfârșit. A urmat apoi uitarea, pastșa și minimalizarea artei lui - în gălăgia academică și indiferentă. Nu era unicul caz. Au venit apoi zorii înnoirii artei la început de secol și umbra se mărea peste Andreescu. Câțiva înțelepți demni și statornici au luminat măreția unică a operei lui, iar graba noastră pioasă de azi de a-i păstra altarul angelicului pictor stă ca o durere și revoltă împotriva neînțelegerii și somnolenței spirituale a timpului pierdut și controversat - fără gloria acestui artist ce, ca și Eminescu și Brâncuși, aparține tuturor oamenilor și care a dat verticală culturii și neamului românesc punându-le în mișcare veșnică pe orbita universalului. Am vrut să văd pictura în ființa lui și ființa picturii sale.

pour vous empêcher de vous perdre dans l'inconnu et le désespoir, pour vous faire au contraire découvrir la proportion du monde - l'équilibre et l'harmonie de la nature. Le temps a pétrifié la matière-couleur et y a fixé tout l'être d'Andreescu du geste au mouvement, du regard au fait, de la souffrance et au silence à l'admirable fusion avec l'art. Il n'y a rien de facile ou d'idyllique dans son oeuvre. Tout est grave et tout a de la grandeur. Le temps de la création est quelque chose de grave et de solennel qui réclame le détachement et le renoncement à l'inutile et à l'habitude. Cette convention superbe et unique en son genre qu'est l'Art, inventée par l'homme pour se sentir homme, rassemble et conserve en soi l'essence humaine et son mystère, de même que celui du temps et de l'espace dont il est fait. Chez Andreescu, la nature de l'art est née de l'art de la nature en multiples hypostases qui ajoutent et annulent sans cesse une partie de l'infini, illuminant, pendant notre fugitive présence, la beauté de quelques-uns d'entre nous. Renonçant à d'autres explications, j'ai tenté de me rapprocher de l'homme-artiste et de l'artiste-homme, de respirer sa pensée et sa souffrance, le parfum des couleurs humides sur la toile, de me le figurer qui avançait chargé de son attirail de peintre dans le paysage torride et poussiéreux - et j'ai été émerveillé par la beauté de sa peinture. Andreescu s'est consumé totalement dans le génie de la peinture - troublé par les questions qui se posaient à lui et aiguillonné par le sort, marchant seul le long d'une rue silencieuse et banale, se perdant parmi les gens pendant une promenade dominicale provinciale. Je l'ai vu, digne et inébranlable, scrutant l'au-delà, les bras croisés, triste et muet comme un sphynx, vidé de vie à la recherche des derniers accords de rose et de gris chassés par l'abîme noir de ce dernier tableau. Son autoportrait, peint quelques mois avant sa fin, est un chef d'oeuvre de la tristesse. Suivirent l'oubli, le pastiche et la dénigration de son art - au milieu du tumulte académique et de l'indifférence. Il n'était pas un cas unique. Vint ensuite l'aube du renouvellement de l'art au début du siècle et l'ombre s'épaississait autour d'Andreescu. Quelques sages, dignes et constants, ont continué à éclairer la grandeur unique de son oeuvre et notre hâte pieuse d'aujourd'hui de conserver l'autel de ce peintre angélique se dresse comme une douleur et une révolte contre l'incompréhension et la somnolence spirituelle du temps perdu et controversé - sans la gloire de cet artiste qui, comme Eminescu et Brancusi, appartient à tous les hommes, qui a donné une mesure verticale à la culture et à la nation roumaines, les propulsant dans le mouvement éternel de l'orbite de l'universel. J'ai voulu voir la peinture dans son être et l'être de sa peinture.

Noblețea simplității esențiale

Îmi strunesc emoția și fără să vreau mă îndrept în vârful picioarelor ori de câte ori văd într-un muzeu sau colecție un tablou de Andreescu.

Admirația te face să renunți la orgoliu și, în reculegere, rămâi cuprins de superba forță a frumuseții picturii sale. Există o tăcere solemnă la anotimpurile din peisajele lui ce te emoționează ca o corală cu orgă și violoncel exprimată uimitor de firesc și excepțional de plastic prin moliciunea unui vârf de pensulă, apt să surprindă freamătul vegetal, odihna, greutatea materiei și a imponderabilului cromatic.

Nu se vede, nu transpare nici o formă sau culoare idilică. Natura cu tainele și frumusețile ei e tăcută și gravă. Auzi parcă un geamăt din materia culoare, o suferință ce-ți place și îți face bine, ce te îndreaptă spre înțelegere și simțire. Acest om ce nu intrase bine în timpul bărbăției mature, când marea majoritate a mânuitorilor pensulei încă băjbăiau zbatându-se în necunoscut și comoditate, tânăr fiind, lasă în urma lui, în schimbul vieții, pentru nemurire, o lumină de stea. A observat și meditat la rosturile formei descoperindu-i expresia simplității și coerența ei ca energie fundamentală a picturii. A împăcat ochii cu natura prin știința perspectivei lui Uccello, folosindu-i esența. A văzut lumina colorată și a păstrat robustețea și calmul privirii culorilor ca la cei mari, ferindu-se de imperfecțiunea impresiei fugare. Să explici tehnica artistică, cum și ce este timpul devenirii unui tablou sau desen e ca și cum ai trage în aripile păsării ca să îi iei zborul. Andreescu a avut un simț în plus, simțul naturii, al țărâni vegetale, în aerul înmiresmat, al ierburilor de câmpie. A văzut orizontul că ia forma pământului ca marea cea mare și a simțit zgomotele adâncului său. A sesizat pictural prin legea eternă a simultaneității culorilor în fuga năucă a norilor și a pământului răsturnat în brazdă. Dacă depășești nerăbdarea și ochii se scufundă în adâncurile umbrelor și ale luminilor scoțând linia din inefabilul cromatic, luând-o cu tine în afara tabloului, vei descoperi o înaltă expresie și

La noblesse de la simplicité essentielle

Je domine mon émotion et sans le vouloir marche sur la pointe des pieds toutes les fois que, dans un musée ou dans une collection, j'aperçois un tableau d'Andreescu.

L'admiration vous fait renoncer à l'orgueil et, recueilli, vous vous sentez saisis par la force superbe de la beauté de sa peinture. Il existe un silence solennel des saisons dans ses paysages qui vous émeuvent comme une chorale avec orgue et violoncelle exprimé avec un naturel étonnant, mais aussi avec une plasticité exceptionnelle, par la tendresse d'un bout de pinceau, apte à surprendre le frisson végétal, le repos, le poids de la matière et de l'impondérable chromatique.

Pas une forme, pas une couleur idyllique ne peut être aperçue, aucune ne transparait. La nature avec ses secrets et ses beautés est silencieuse et grave. Vous entendez presque un soupir s'élevant de la matière-couleur, une souffrance qui vous plaît et vous reconforte, vous fait comprendre et sentir. Cet homme, à peine entré dans l'âge viril, lorsque la plupart des artisans du pinceau tâtonnaient encore, s'agitant dans l'inconnu et la commodité, cet homme, si jeune encore laisse derrière lui en échange de sa vie, pour l'immortalité, une lumière d'étoile. Il a scruté les sens de la forme. Il y a médité, découvrant l'expression de sa simplicité et de sa cohérence, comme énergie fondamentale de la peinture. Il a réconcilié les yeux avec la nature à travers la science de la perspective d'Uccello, en en utilisant l'essence. Il a vu la lumière colorée et a conservé la robustesse et le calme du regard des couleurs comme le firent aussi les grands, évitant l'imperfection de l'impression fugitive. Rendre compte de la technique artistique, expliquer quel est le temps de devenir d'un tableau ou d'un dessin et comment il se réalise équivaut tirer dans les ailes de l'oiseau pour lui enlever son vol. Andreescu eut un sens supplémentaire, le sens de la nature, du terreau végétal, des herbes champêtres se balançant dans l'air chargé de parfums. Il a vu l'horizon prendre la forme de la terre comme une grande mer et a entendu les bruits sourdre de ses abîmes. Il l'a saisi en peinture par la loi éternelle de la simultanéité des couleurs dans la fuite effarée des nuages et de la terre aux entrailles bouleversées par le fer. Si l'on dépasse son impatience et l'on plonge les regards dans les abîmes des ombres et des lumières enlevant la ligne

ION ANDREESCU, *Iarna la Barbizon*

semnificație a desenului - simplu și esențial. Aproape toate tablourile lui păstrează misterul luminii de seară și nu al dimineții sau luminii însorite. Plăcerea și magia, voluptatea de a face artă - nu de a picta pictură, de a-ți bucura și mulțumi în primul rând spiritul ne plasează în sfera esențelor Artei, a cuprinderii în forme și culori a materiei și imaterialului naturii, cu tăcerea și tristețea ei. Punerea în spațiul tabloului a elementelor plastice este un ritual la Andreescu. Structura compozițională este alcătuită din contraste de volume și valori, din orizontale și verticale, din variante și unghiuri ce alternează printre linile dominante - toate fiind stăpânite de simțul măsurii și al unității organice. Caracteristicile peisajului andreescian sunt cerul și pământul, elementele dintâi ale facerii naturii - apoi vine partea viețuitoare - vegetalul și umanul cu infinitele lor variante, cu acel murmur câmpenesc odihnitor. Arta lui a câștigat în timp, în influență - regăsindu-ne în ea ca națiune și universal căci ea este Natura Artei născută din Arta Naturii - întrupată din linie și culoare, din lumină și umbră, din materie și infinit, din cunoaștere și emoție. Nu este un divertisment duminical și nici festiv, nu te cheamă prin subiecte zgomotoase și memorabile, ci te uimești și o iubești prin firescul ei, prin demnitatea cu care te cheamă să rămâi om. Artistul s-a luptat cu boala ca să o alunge cât mai mult timp, să poată picta cât mai multe tablouri. Este imposibil de imaginat și înțeles când le-a pictat și de unde atâta forță să atingă desăvârșirea în multe din ele. La 32 de ani, atât și nu mai mult, trebuia să se despartă de verdețea câmpiilor, de liniștea codrului, de forfota târgurilor și de dragostea tandră față de plăsmuirile reale ale lumii ce-i dăruiau tăria vieții și curajul necesar pentru împlinirea soartei. Am privit autoportretele lui - de la acel autoportret plin de elan și forță la cel din urmă - o capodoperă a tristeții - realizat cu câteva luni înainte de sfârșit. Desenul atinge măreția desăvârșirii - culoarea se ascunde tăcută în acorduri de griuri și verniuri, stăpânite de mult negru, adunând totul în umbra ochilor ce privesc dincolo. Culoarea materie și materia culoare din tablou intră în odihna cea mare odată cu brațele și mâinile ce strâng trupul golit de viață, acel admirabil și generos spirit înțelept și trist ca un sfînx al superbeii convenții, unică în felul ei, care este Arta, făcută și acceptată de om, ca el să se simtă om.

"Contemporanul", 29 octombrie 1982

hors de l'ineffable chromatique, l'emportant avec soi hors du tableau, on découvrira une expression et une signification élevées du dessin - simple et essentiel. Presque tous ses tableaux conservent le mystère de la lumière vespérale mais pas celui de l'aube ou du jour ensoleillé. Le plaisir et la magie, la volupté de faire de l'art - non pas de peindre un tableau, de réjouir et contenter en premier lieu l'esprit nous placent dans la sphère des essences de l'Art qui saisit en formes et en couleurs la matière et l'immatériel de la nature, avec son silence et sa tristesse. Pour Andreescu, l'emplacement, dans l'espace du tableau des éléments plastiques relève du rituel. La structure compositionnelle est constituée de contrastes de volumes et de valeurs, de lignes horizontales et verticales, de variantes et d'angles qui alternent parmi les lignes dominantes - toutes dominées par le sens de la mesure et de l'unité organique. Chez Andreescu, les caractéristiques du paysages sont le ciel et la terre, les éléments premiers de la genèse - puis vient la partie vivante - la végétation et l'humain avec d'infinies variantes, avec un murmure champêtre reposant. Peu à peu, son art s'est enrichi, a gagné en influence - nous nous retrouvons en lui comme nation et comme partie universelle, car il est la Nature de l'Art engendrée par l'Art de la Nature - incarnée en lignes et couleurs, lumières et ombres, matière et infini, connaissance et émotion. Ce n'est point un divertissement dominical ou festif, il ne vous appelle pas par des sujets bruyants et mémorables, il vous émerveille, attire votre amour par son naturel, la dignité avec laquelle il vous requiert de demeurer un homme. L'artiste a lutté contre la maladie pour l'éloigner le plus longtemps possible et peindre le plus de tableaux qu'il le pourrait. Il est impossible d'imaginer et de comprendre quand il les a peints et où il a puisé la force d'atteindre si souvent à la perfection. A 32 ans, et pas davantage, il fut obligé de se séparer des champs verdoyants, de la forêt silencieuse, des foires bruyantes et de l'amour tendre qu'il ressentait à l'égard des créations réelles du monde qui lui donnaient la vie et le courage nécessaire pour accomplir son destin. J'ai contemplé ses autoportraits - depuis celui, plein d'élan et de force jusqu'au dernier - un chef d'oeuvre de la tristesse - réalisé quelques mois avant de mourir. Le dessin y atteint la grandeur de la perfection - la couleur se dissimule, muette, dans les accords de gris et les vernis dominés de beaucoup de noir, rassemblant tout dans l'ombre des yeux qui scrutent l'au-delà. La couleur de la matière et la matière-couleur du tableau entrent dans le grand repos en même temps que les bras et les mains qui étreignent le corps vidé de vie, cet esprit admirable et généreux, sage et triste comme un sphynx de la superbe convention, unique en son genre, qu'est l'Art, fait et accepté par l'homme pour se sentir homme.

« Contemporanul », 29 octobre 1982

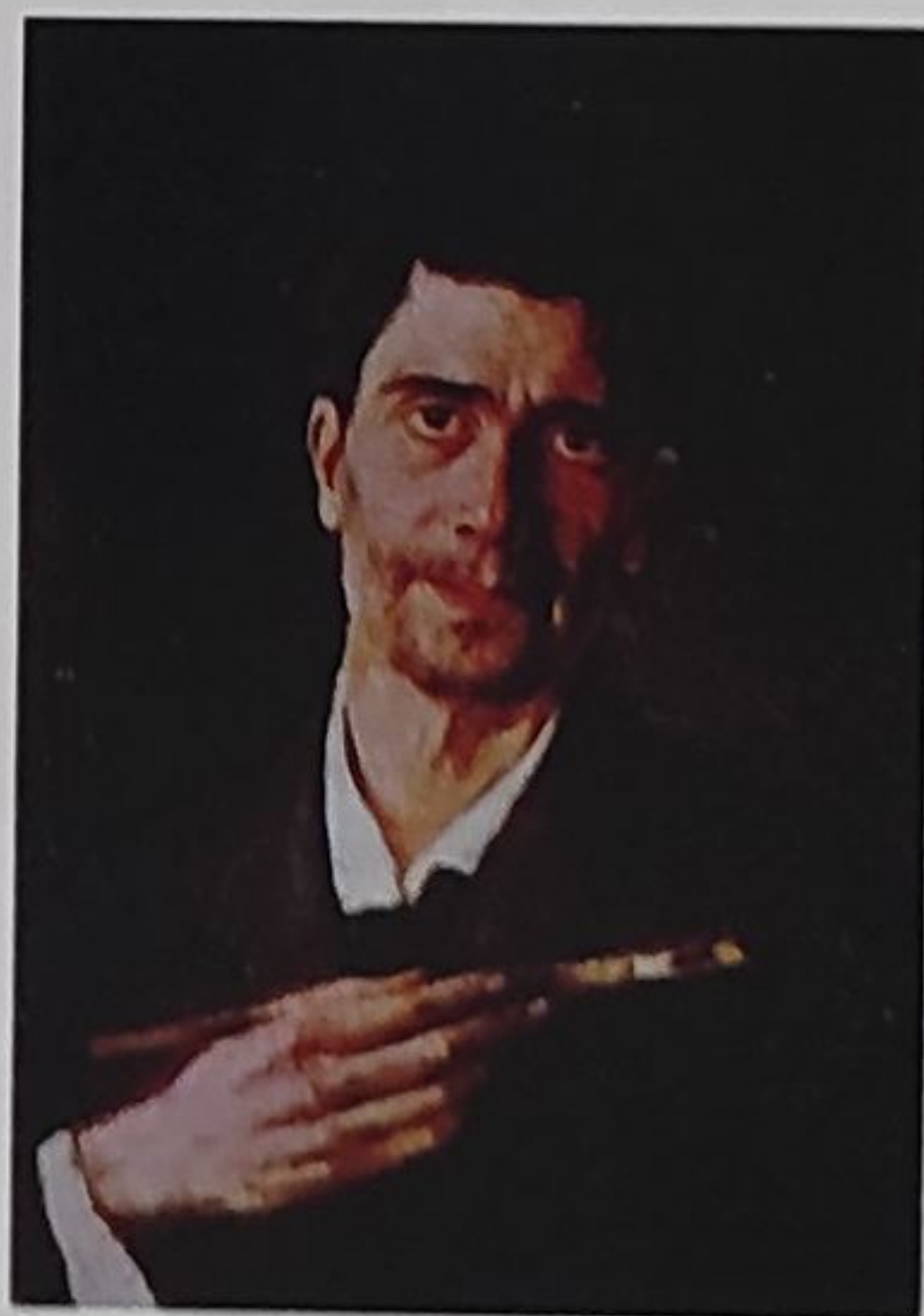

ION ANDREESCU, *Peisaj cu stânci*

STEFAN LUCHIAN

România literară

OMAGIUL ȚĂRII

(Paginile 12-13)

EVENIMENT REVELATOR

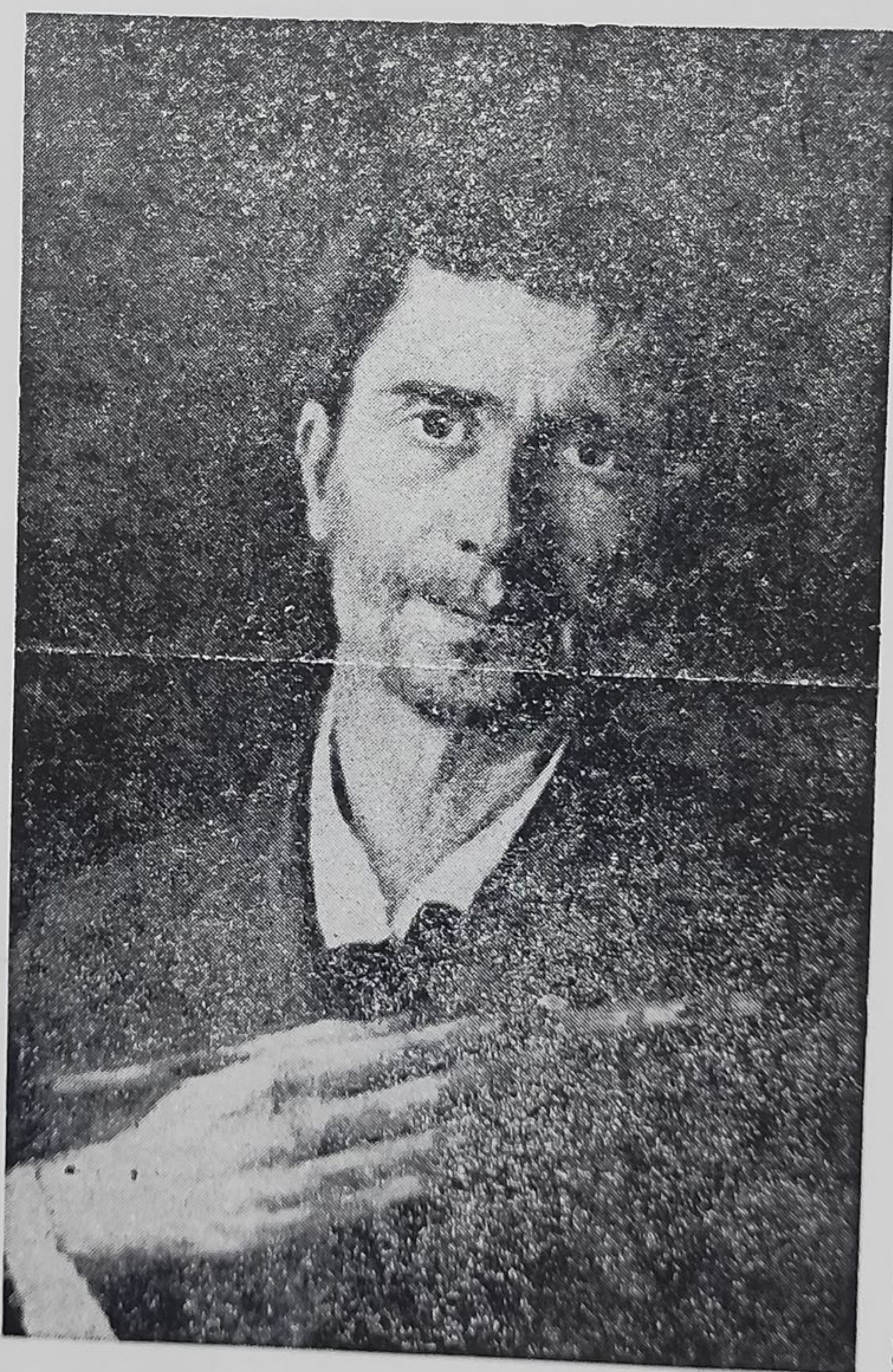
DIALECTICA istoriei cuprinde, în neistovita ei desfășurare, perioade a căror semnificație echivalează cu un generos fascicul de lumină, scoțind la iveală factori multipli definitorii, al căror impact cu conștiința prezentului asociază într-un mod revelator fapte și stări din trecut, profund, totodată, mai expresiv perspectiva în viitor. Cunoașterea capătă, astfel, un spor de efervescență creatoare, deschizând spiritului orizonturi noi, potențându-i capacitatea de cuprindere și de sinteză.

Iată, întreaga națiune a sărbătorit — și ecurile sînt încă vii — împlinirea a 50 de ani de activitate revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cea de-a 65-a aniversare a zilei de naștere căpătînd, astfel, valențe sporite, prin înseși manifestările omagiale ce au avut loc, în Capitală și pe întinsul țării, ca și peste hotare, pretutindeni unde numele **România** se leagă astăzi indestructibil de numele Ceaușescu. Este — aceasta — rodul celor 18 ani de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost desemnat în fruntea Partidului Comunist Român, de cînd Congresul al IX-lea a proiectat în conștiința noua dimensiune a responsabilității revoluționare față de patrie și națiune, de cînd poporul român a realizat că printr-un asemenea congres se inaugurează un spirit nou în conducerea spre viitor a efortului general. Constituie o realitate profundă și trăită de fiecare cetățean al patriei faptul că perioada inaugurată de Congresul al IX-lea a deschis o epocă nouă în istoria patriei, a adus un spirit profund înnoitor în toate domeniile construcției socialiste, determinînd adînci prefaceri revoluționare în întreaga societate românească — afirmă Mesajul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat și Guvernului Republicii Socialiste România, adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul omagierii sale și evocînd hotărîrile și orientările care au mobilizat puternic energiile și capacitățile de creație ale întregului popor în îndeplinirea programelor de dezvoltare economică, socială și culturală a țării, în realizarea tuturor obiectivelor stabilite de partid pentru înaintarea fermă a României pe calea socialismului.

Cu rigoare științifică, trasîndu-se liniile de sinteză ale noii epoci din istoria noastră sînt trecute în revistă ideile-forță, magistralele programatice ale cursului inaugurat prin Congresul al IX-lea și potențat de congresele, conferințele naționale, planurile Comitetului Central ce au urmat. Aprelîndu-se orientarea asigurată dezvoltării și modernizării forțelor de producție, crearea unei puternice baze materiale ca o condiție primordială a lichidării într-un timp scurt a înapoierii economice moștenite de la vechiul regim, ca un factor determinant al progresului mai rapid al întregii țări — Mesajul relevă faptul că, pe baza acestei orientări, ne-am putut crea o industrie puternică, modernă, o agricultură socialistă în plină dezvoltare, am asigurat progresul armonios al tuturor ramurilor economiei naționale, creșterea avuției socialiste și a venitului național, ridicarea generală a nivelului de viață și de civilizație.

DEOSEBIT de importantă s-a dovedit orientarea dată de către secretarul general al partidului de a se pune consecvent la baza întregii activități de construcție a noului orînduirii cele mai avansate cuceriri ale științei și tehnicii moderne, de a asigura, în acest scop, un puternic avînt al științei, învățămîntului și culturii, lărgirea — astfel — continuă a orizontului de pregătire tehnică și culturală a întregului popor. Se pot, desigur, cuantifica toate aceste aspecte ale propășirii noastre spirituale, prin mijloace statistice — astăzi și ele tot mai perfecționate — putînd avea la dispoziție cifre, procentaje, grafice etc. Dar, mai presus, conștiința vie a acestui proces de înaintare întru civilizație și cultură o resimțim cu toții în viața fiecăruia, în însuși faptul că, cu fiecare nouă generație, îmbogățirea spirituală sporește, că exigențele maselor largi se

„România literară”

ȘTEFAN LUCHIAN — autoportret

Prin satele ninse

Prin satele ninse îmi colind rădăcinile
Copil răgușit de alina cîntare.
Cărările vechi oare cine le
îmbie din nou în lumina răscolitoare ?

Rîvnesc flori dalbe, flori de ghiță în geam,
Dar ele s-au stîns lăcrimînd de multă vreme,
Din zilele cînd așteptam
Cu mama, prin crengile lor, să mă cheme.

Hai, îmi zic, încheie-ți cîntarea,
Chiar dacă nimeni din casă nu te aude !
La celălalt capăt, e plină cărarea
De copii zgribuliți, cu tălpile ude.

Lor lasă-le gîndul ca bobul curat
Să-l semene-n văzduh și visare,
Iar vara întoarce-te larăși în sat
Cu secerea lunii la cîngătoare...

Ion Brad

Luchian

MA UIT uimit la tablourile sale, de mai bine de treizeci de ani. Nu le-a cuprins întunecarea în materia culoare și am impresia că după geamul ramei, culorile încă nu s-au uscat. Culorile lui suferă la întuneric. Ele se desfată ca o simfonie de Mozart cîntată duminică dimineața la Ateneu. Lumina s-a scurs prin degetele ce se pietrificau cu fiecare apus de soare, deasupra pensulei, răstîgînită pe inimă. Și astăzi culorile lui sînt proaspete și curate ca în ziua facerii, și potrivirea lor rămîne o taină. Cum minuia culorile cu pensula sprijinită de falangele bolnave, a rămas discreția lui dramatică cu care s-a coborît în adîncul țării. Picta condusă parcă de însăși înțelepciunea și frumusețea naturii. Nimic fals. Arta lui nu este scoală, nici metodă sau tehnică, ci un adevăr în universal. Este simplă și clară ca o țesătură de țigărie. Desenul este redus la esență ca un cînt la unison, unde linia ascunde, ca într-o îmbrățișare calmă și pasionată, materia reflectată și transfigurată în adîncul oglinzii ochilor foarte sensibili. La Luchian linia nu creează formă. Linia este accent, o virgulă, sau o paranteză în fraza cromatică din pictura lui. Este o măsură simplă și clară în orchestrația simfonică a culorilor valori. Tema se cîntă prin culoare. Culoarea, în modulații valorice subtile sau de contrast, pînă la intensitatea scoasă direct din tub, creează acea formă vie în esența ei picturală. Aici este geniul lui Luchian. Culoarea pentru Luchian nu este o simplă opțiune, o posibilitate, ci o „imposibilitate” — o stare de potență de zeu. Cu acele mîini bolnave a prins lumina, imposibilul, concentrînd-o în superbe forme și culori ce se cheamă artă. Lupta cu forma eternă — strigătul său către culoarea lumină ce înarpează pînă și pe zeii s-a prins pe suprafața inteligent chibzuită a unei banale „vine”, înflorată de atingerea pensulei sale. Un „ZUGRAV” genial a cărui pensulă sprijinită pe inimă se odihnește gemînd de impulsul desăvîrșirii. Misterul impresiei optice este furat și ascuns cu durerea și dragoste în trupul tabloului.

Un tablou de Luchian este o zi întregă de vară cu soare ce o simți și o vezi chiar în beznă noaptea. Curajul lui de a picta cu lumină a fost pedepsit și Prometeu a fost chinuit. Pînă la 35 de ani a fost un bărbat, un atlet superb, ca discobolul lui Myron. Apoi...? Apoi ce s-a întimplat ? Sănătatea și frumusețea sînt vremelnice și iulul l-a fixat în suferință și tăcere. O mîna începuse să fie cuplînsă de umbra morții din vîrfurile degetelor spre infinit. Pensula se apleacă și privirea urcă cu credința soartei împlinite. Resemnarea învinge ? Nu ! Este admirabila putere supraomenească de a-și înțelege și trăi pînă la capăt partea. Este tăcerea și liniștea ce coboară din suferință a acel imposibil pentru muritorii care luminează chipul marilor oameni. Înflorată, oglînda s-a spart, pînza a primit mută reflexul de culori într-o privire de zeu al unui destin trecut în nemurire. Cu el va trece timpul, arta lui urcă în perfecțiune și înegalabil prin facerea ei din simplitate și natural, din înțelegere și simțirea cu nemăsurat har.

Luchian a trăit în cultul marilor pictori din totdeauna. Față de elementele specifice artei — nu trișează pentru un subiect sau obiect, nu se încalță cu efectul optic aparent sau local, ci smulge naturii misterul permanentelor picturale în ipostaze pe cît de simple pe atît de profunde, ascunse privitorului grăbit și naiv. Este stăpînul iubit și ascultat de pensulele sale. Dis-

Vasile Grigore

Luceafărul picturii românești

Cu trupul plătând, tăcut și trist, a fost concentrat cu toată ființa sa asupra artei sale geniale. Mort mai de tânăr decât Rafael, Caravaggio, Van Gogh și Modigliani, Ion Andreescu (de la a cărei naștere s-au împlinit recent, 134 de ani) este "Luceafărul picturii noastre", stând alături de marii creatori europeni dintotdeauna. Când a învățat și când a devenit maestru? E taina marilor creatori. Artă lui ieșită din secol este mândria muzeelor noastre și cântecul nostru de dor; flacăra lui spirituală ardea mistuindu-se odată cu el pentru acea lumină curată și binefăcătoare din pânzele sale, pentru acele inegalabile și infinite tonuri de ocru și verde ale pământului, ale vegetalului câmpiilor. Pentru superba materie în acorduri de griuri și rozuri cu albastrui-ceruleum ce strălucesc în tandre rochii de mătase, pe siluetele unor femei nostalgice, sau în taina capodoperei unui portret de fată și a câtorva flori de câmp așezate într-o ulcică de lut, a căror frumusețe picturală te face să te înclini în admirație solemnă. Ele s-au născut din suferință și conștiința harului său ce-l îndemna, grăbindu-l să se împlinească cât mai repede și desăvârșit - căci timpul hărăzit îi era scurt. La moartea lui, câmpul și florile, pământul și cerul au plâns... Pierduseră o parte din adevărul frumuseții lor. Lumina se înnoptase în zi, iar oamenii își vedeau de treburile lor. Culoarele sufereau pentru graba timpului scurt ce-i fusese dat - doar 32 de ani. O umbră trecătoare se așternuse pe pânzele sale, apoi frumusețea lor se înaripă în lumina iubirii celor de după el, și gloria geniului i-a fost destinul.

"Informația Bucureștiului", 2 martie 1984

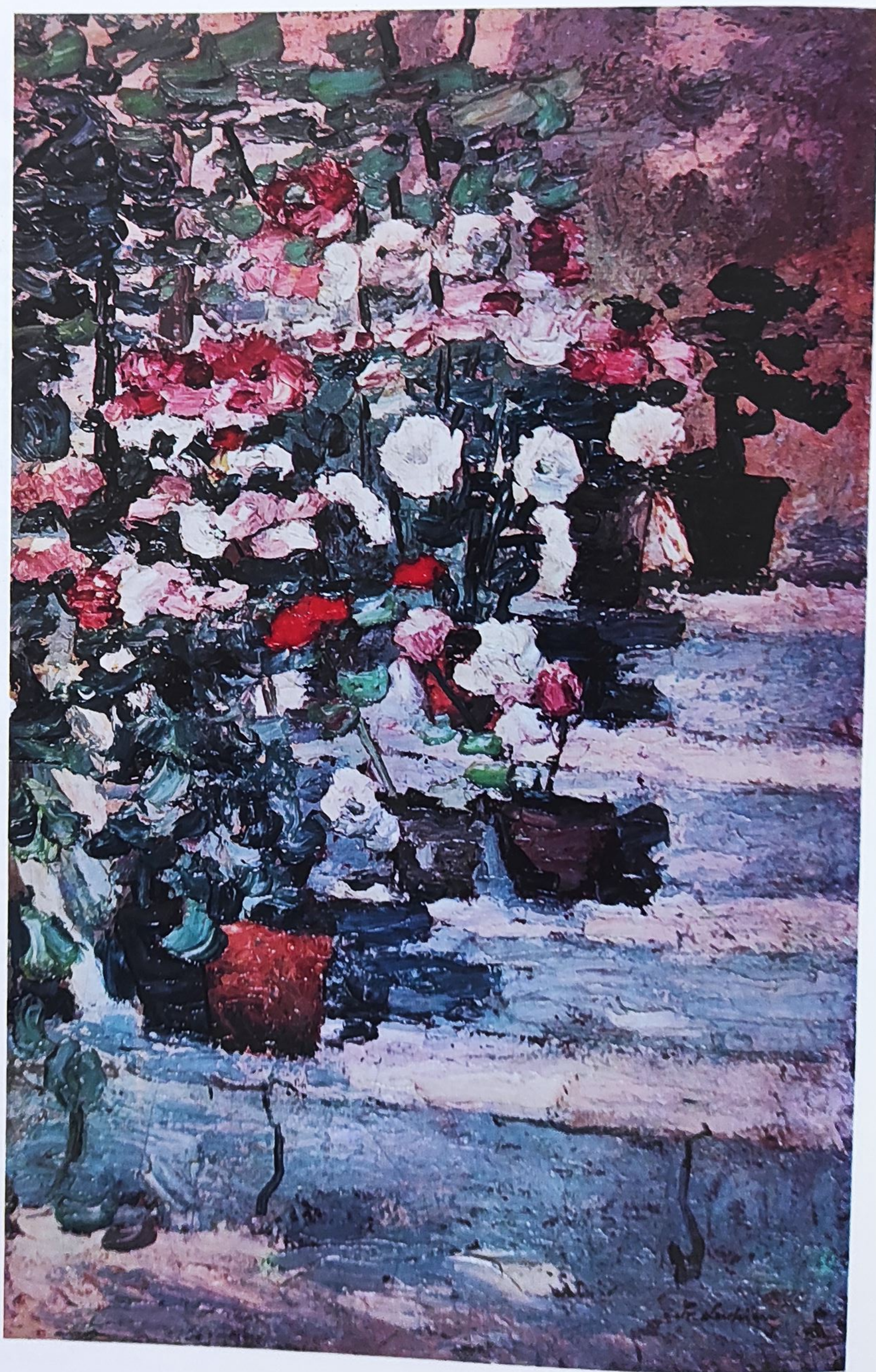
L'astre de la peinture roumaine

De constitution frêle, silencieux et triste, il ne cessa de se concentrer de tout son être sur son art génial. Mort plus jeune que Raphaël, le Caravage, Van Gogh ou Modigliani, Ion Andreescu (depuis la naissance duquel 134 ans se sont écoulés) est « l'Astre de notre peinture », et sa place se trouve aux côtés des grands créateurs européens de toujours. Quand a-t-il étudié et quand a-t-il eu le temps de devenir un maître ? C'est là le secret des grands créateurs. Son art, issu de notre siècle est la fierté de nos musées et notre chant nostalgique; sa flamme spirituelle brûlait, se consumant en même temps que lui pour cette lumière pure et bienfaisante de ses toiles, pour ces nuances inégalables et infinies d'ocre et de vert de la terre et de la végétation des campagnes. Pour la superbe matière en accords de gris et de roses avec des bleus céruleens qui brillent dans les tendres robes de soie de femmes nostalgiques, ou dans le mystère du chef d'oeuvre d'un portrait de jeune fille et de quelques fleurs des champs placées dans un humble pot de terre, dont la beauté picturale vous oblige à vous incliner avec une solennelle admiration. Son art est né de la souffrance et de la conscience de la grâce qui l'éperonnaient, le pressant à s'accomplir le plus vite possible et le plus parfaitement - car le temps qui lui était imparti était bien court. A sa mort, les champs et les fleurs, la terre et le ciel pleurèrent... Ils avaient perdu une partie de la vérité de leur beauté. La lumière s'assombrit en plein jour tandis que les hommes vquaient à leurs occupations. Les couleurs souffraient de la hâte du temps si bref qui lui avait été concédé - 32 ans seulement. Une ombre passagère s'étendit sur ses toiles, puis leur beauté s'envola à la lumière de l'amour de ceux qui lui succédèrent et la gloire devint le destin de son génie.

« Informația Bucureștiului », 2 mars 1984

ȘTEFAN LUCHIAN, *Scară cu flori*

ȘTEFAN LUCHIAN, *Panou decorativ*

ȘTEFAN LUCHIAN, *Lorica*

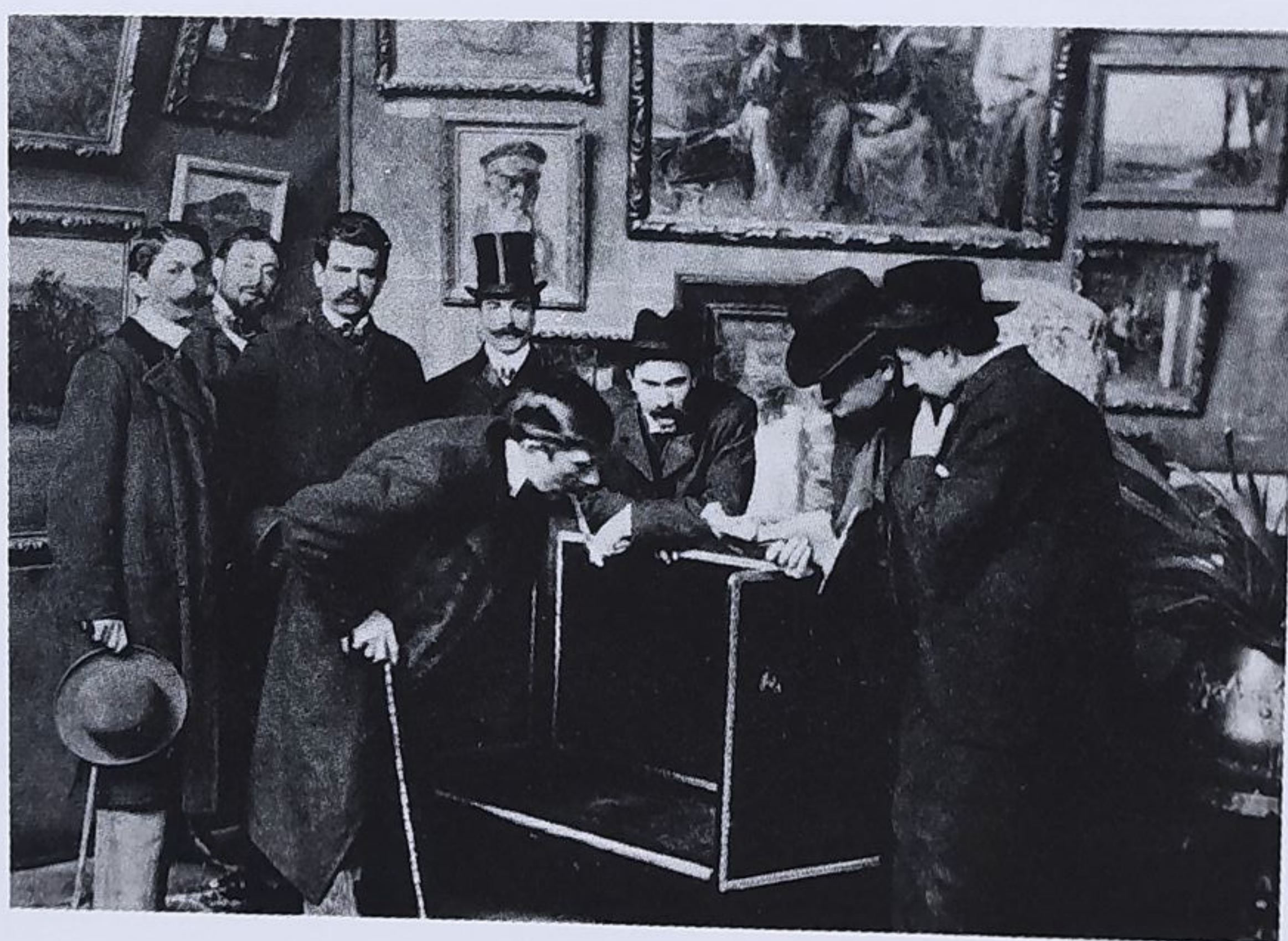

Luchian

Luchian

Mă uit uimit la tablourile sale, de mai bine de treizeci de ani. Nu le-a cuprins întunecarea în materia culoare și am impresia că, după geamul ramei, culorile nu s-au uscat. Culorile lui suferă la întuneric. Ele se desfată ca o simfonie de Mozart cântată duminica dimineată la Ateneu. Lumina s-a scurs prin degetele ce se pietrificau cu fiecare apus de soare, deasupra pensulei, răstignită pe inimă. Și

Je contemple, émerveillé, ses tableaux, depuis plus de trente ans. La matière-couleur ne s'en est pas assombrie et il me semble que, derrière la vitre du cadre, les couleurs n'ont pas séché. Ses couleurs souffrent dans l'obscurité. Elles se réjouissent comme une symphonie de Mozart jouée le dimanche matin à l'Athénée. La lumière s'est écoulée à travers les doigts qui se pétrifiaient à chaque coucher du soleil, sur le pinceau, crucifiée sur son cœur.

Ștefan Luchian la „Înțepirea artistică“

astăzi culorile lui sunt proaspete și curate ca în ziua facerii, și potrivirea lor rămâne o taină. Cum mînuia culorile cu pensula sprijinită de falangele bolnave, a rămas discreția lui dramatică cu care s-a coborât în adâncul țărânei. Picta condus parcă de însăși înțelepciunea și frumusețea naturii. Nimic fals. Arta lui nu este o școală, nici metodă sau tehnică, ci un adevăr în universal. Este simplă și clară ca o teoremă de Pitagora. Desenul este redus la esență ca un cânt la unison, unde linia ascunde, ca într-o îmbrățișare calmă și pasionată, materia reflectată și transfigurată în adâncul oglinzii ochilor foarte sensibili. La Luchian linia nu creează forma. Linia este accent, o virgulă, sau o paranteză în fraza cromatică din pictura lui. Este o măsură simplă și clară în orchestrația simfonică a culorilor valori. Tema se cântă prin culoare. Culoarea, în modulații valorice

Aujourd'hui encore ses couleurs sont fraîches et pures comme au jour premier, et leur accord demeure un mystère. Comment il faisait pour manier les couleurs avec son pinceau coincé entre ses phalanges malades, est demeuré son secret dramatique, avec lequel il est descendu au sein de la terre. Il peignait comme guidé par la sagesse et la beauté de la nature elles-mêmes. Rien de faux. Son art n'est pas une école, et pas non plus une méthode ou une technique, mais une vérité dans l'universel. Il est simple et clair comme un théorème de Pythagore. Le dessin est réduit à l'essence comme un chant à l'unisson, où la ligne cache, comme en une étreinte calme et passionnée, la matière reflétée et transfigurée dans les profondeurs du miroir de ses yeux très sensibles. Chez Luchian la ligne ne crée pas la forme. La ligne est un accent, une virgule ou une parenthèse dans la phrase chromatique de sa peinture. C'est une mesure simple et claire dans l'orchestration symphonique des couleurs-valeurs. Le thème est chanté à travers la

subtile sau de contrast, până la intensitatea scoasă direct din tub, creează acea formă vie în esența ei picturală. Aici este geniul lui Luchian. Culoarea pentru Luchian nu este o simplă opțiune, o posibilitate, ci o „imposibilitate” - o stare de potență de zeu. Cu acele mâini bolnave a prins lumina, imposibilul, concentrând-o în superbe forme și culori ce se cheamă artă. Lupta cu forma eternă - strigătul său către culoarea lumină ce înaripează până și pe zei s-a prins pe suprafața inteligent chibzuită a unei banale pânze, înfiorată de atingerea pensulei sale. Un „ZUGRAV” genial a cărui pensulă sprijinită pe inimă se odihnește gemând de impulsul desăvârșit. Misterul impresiei optice este furat și ascuns cu durere și dragoste în trupul tabloului.

Un tablou de Luchian este o zi întreagă de vară cu soare ce o simți și o vezi chiar în bezna nopții. Curajul lui de a picta cu lumină a fost pedepsit și Prometeu a fost chinuit. Până la 35 de ani, a fost un bărbat, un atlet superb, ca discobolul lui Myron. Apoi...? Apoi ce s-a întâmplat? Sănătatea și frumusețea sunt vremelnice și jilțul l-a fixat în suferință și tăcere. O mână începuse să fie cuprinsă de umbra morții din vârful degetelor spre infinit. Pensula se apleacă și privirea urcă cu credința soartei împlinite. Resemnarea învinge? Nu! Este admirabila putere supraomenească de a-și înțelege și trăi până la capăt partea. Este tăcerea și liniștea ce coboară din suferință acel imposibil pentru muritori, care luminează chipul marilor oameni. Înfiorată, oglinda s-a spart, pânza a primit mută reflexul de culori într-o privire de zeu al unui destin trecut în nemurire. Cu cât va trece timpul, arta lui urcă în perfecțiune și inegalabil prin facerea ei din simplitate și natural, din înțelegere și simțire cu nemăsurat har.

Luchian a trăit în cultul marilor pictori din totdeauna. Față de elementele specifice artei - nu trișează pentru un subiect sau obiect, nu se încântă cu efectul optic aparent sau local, ci smulge naturii misterul permanențelor în ipostaze pe cât de simple pe atât de profunde, ascunse privitorului grăbit și naiv. Este stăpânul iubit și ascultat de pensulele sale. Discreția și tăcerea elastică a pânzei îi răpesc toată ființa, prea sensibilă și prea lucidă - în adâncul meditației artistice. Căutarea culorilor pe paletă și împerecherea lor se face cu sufletul său. Este momentul imponderabilului fantastic al nunții primăvăratice, solare, a unui roi de albine ce și-au atins din zbor transperentele aripi în polenul de culori. Surprinde și fixează modulații cromatice unice, fără egal, făcând dintr-o floare o simfonie.

Luminile și umbrele așezate în materia banală a culorilor trec dintr-o stare activă care nu se mai cheamă tehnică, nici măiestrie, la esența sistemului de a crea expresiv ca și natura, nefiind vorba de a o limita, ci de a crea din nou. Perceperea sensibilă și

couleur. La couleur, dans ses modulations valoriques, subtiles ou contrastantes, jusqu'à l'intensité, jaillie directement du tube, crée cette forme vivante dans son essence picturale. C'est là que réside le génie de Luchian. La couleur pour Luchian n'est pas une simple option, une possibilité, mais une « impossibilité » - un état de puissance divine. Avec ces mains malades il a capturé la lumière, l'impossible, le concentrant en superbes formes de couleurs qui se nomment art. Sa lutte avec la forme éternelle - son cri vers la couleur lumière qui donne des ailes même aux dieux s'est accrochée à la surface intelligemment conçue d'une toile banale, toute frissonnante de l'attouchement de son pinceau. Un peintre génial dont le pinceau appuyé sur le cœur se repose en soupirant sous l'impulsion parfaite. Le mystère de l'impression optique est volé et caché avec douleur et amour dans le corps du tableau.

Un tableau de Luchian est un jour d'été ensoleillé que l'on sent et voit même en pleines ténèbres. Son courage de peindre la lumière fut châtié et Prométhée torturé. Jusqu'à l'âge de 35 ans il fut un homme, un athlète superbe, tel le discobole de Myron. Puis...? Puis, qu'est-il arrivé ? La santé et la beauté sont éphémères et il se retrouva cloué sur son siège, en proie à la souffrance et au silence. Une de ses mains était lentement envahie par l'ombre de la mort, qui montait du bout de ses doigts vers l'infini. Son pinceau s'abaisse et ses regards s'élèvent conscients d'avoir accompli leur destinée. La résignation triomphe-t-elle ? Non ! C'est l'admirable force surhumaine de comprendre et de vivre jusqu'au bout ce qui lui a été imparti. C'est le silence et la sérénité qui proviennent de la souffrance, inconnus au commun des mortels qui éclairent le visage des grands hommes. Frémissant, le miroir s'est brisé, la toile muette a reçu le reflet des couleurs du regard divin d'un destin passé dans l'immortalité. A mesure que le temps s'écoulera, son art s'élèvera vers la perfection et l'inégalable, tissé qu'il est de simplicité et de naturel, de compréhension et de sentiment, riche d'une grâce infinie.

Luchian a vécu dans le culte des grands peintres de toujours. Devant les éléments spécifiques de l'art il ne triche pas en faveur d'un sujet ou d'un objet, il ne se laisse pas séduire par l'effet optique apparent ou local, mais arrache à la nature le mystère des permanences en hypostases aussi simples que profondes, qui échappent au spectateur pressé ou naïf. Il est le maître de ses pinceaux, aimé et obéi. La discrétion et le silence élastique de la toile arrachent tout son être, trop sensible et trop lucide, au plus profond de la méditation artistique. La recherche des couleurs sur la palette se fait avec son âme et c'est toujours celle-ci qui veille à les assortir. C'est l'instant de l'impondérable fantastique des noces printanières, solaires, d'un essaim d'abeilles qui auraient effleuré de la transparence de leurs ailes le polen des couleurs. Il surprend et fixe des modulations chromatiques uniques, inégalables, transformant une fleur en symphonie.

Les lumières et les ombres posées sur la matière banale des couleurs passent d'un état actif qui, dépassant technique ou maîtrise, atteint à l'essence du système de créer avec tout autant d'expression

exprimarea ei intră în proporția de aur. Simplitatea este un privilegiu al marilor artiști. Nu-i stilizare și nici decorativism, este potrivirea fericită, cantitativă și calitativă, nemăsurată academic, între linie și culoare prin valoarea spiritului universal. Ele nu se învață nici nu se imită. Orice explicație, competentă sau naivă, se oprește sub rama tabloului în confuzii și dogme. Luchian a pictat ca Mozart, cântând, care a compus una din multele sale capodopere - Uvertura la opera Don Juan - în mai puțin de șapte ore. Este fantastic, nu? Luchian stăpânea la perfecție taina intensei concentrări spirituale în timpul creației, exprimată simplu, coerent, fără divagații, folosind în acele momente numai ce trebuia din ce știa - ca marii Creatori. Schimbând doar câteva tonuri, mărinț o suprafață colorată, întărind o valoare, fixând un nou accent, făcea artă. Rețete tehnice nu avea, avea geniu. Contestat și hulit, jignit și uitat de aceiași oameni care la sfârșitul suferinței artistului-mucenic, când nu se mai putea face nimic pentru trupul lui, se oboseau nădușind în omagii și extaz în fața tablourilor lui, cu o prefăcută evlavie și pricepere.

Cum putea natura să anuleze grăbită, mai devreme (Luchian abia împlinise, când a murit, 48 de ani) una din minunile sale? De ce a suferit atât de cumplit între semenii săi? Unde s-a dus? Roua dimineții de vară îl purifică mereu iar soarele îi stă de strajă și se încântă dionisiac și astral cu potrivirea culorilor din pânzele sale cu flori și fructe, cu iarba crudă și cu obrazul palid și trist al unui „zugrav” de geniu. Pictura lui este concepută clar, simplu și spontan ca marile adevăruri imposibil de a fi interpretate sau măsluite; le acceptăm esența lor și ne uimim de măreția desăvârșirii lor.

Îl privesc pe Luchian în autoportretul cu pensula în mână. Prezentul a dispărut din memoria mea și o tăcere tristă și caldă îmi neliniștește admirația pentru pictura sa. Oglinda suferea în reflectarea ei pentru acel chip ce și-a purtat cu demnitate și înțelegere totală soarta. Teribili ochi și înțepenita mână sprijinită pe pensulă au cuprins nemurirea cu o modestie omenească ce dezarmează și pe cei mai încomodozi înfumurați.

Luchian este un dar al naturii, al bucuriei de a trăi, și aparține tuturor oamenilor.

Arta lui nu are hotare - se înalță mereu. De la an la an îl iubim și admirăm mai mult, cu pietate și mândrie, ca pe Eminescu. Doi moldoveni de geniu născuți din aceeași țărână, verdeață și lumină. Două stele în univers ce s-au aprins pentru noi.

que la nature, sans vouloir pour autant la limiter, mais bien la recréer. La perception sensible et son expression s'y inscrivent en or. La simplicité est un privilège des grands artistes. Ce n'est ni stylisation ni décoration, c'est une combinaison heureuse, quantitative et qualitative, que l'on ne saurait mesurer selon les critères académiques, entre la ligne et la couleur, valorisant l'esprit universel. Rien qui pourrait être appris ou imité. Toute explication, compétente ou naïve, s'arrête devant le tableau dans la confusion et les dogmes. Luchian a peint en chantant, comme Mozart, qui a composé un de ses nombreux chefs d'oeuvre - l'Ouverture à Don Juan - en moins de sept heures. N'est-ce pas fantastique ? Luchian maîtrisait parfaitement le secret de l'intense concentration spirituelle pendant la création, exprimée simplement, de manière cohérente, sans divagations, en utilisant en ces moments seulement ce qu'il devait savoir - comme les grands Créateurs. Il faisait de l'art en changeant seulement quelques nuances, en augmentant une surface colorée, en soulignant une valeur, en fixant un nouvel accent. Il n'avait pas de recettes techniques, il avait du génie. Contesté et vilipendé, offensé et oublié par ces mêmes personnes qui, à la fin des souffrances du génial artiste-martyr, lorsque rien ne pouvait plus être fait pour son corps, se dépensaient en hommages et extases devant ses tableaux, avec une piété et une compréhension hypocrites.

Comment la nature a-t-elle accepté d'annuler avec tant de hâte et si tôt (à sa mort Luchian venait à peine d'accomplir 48 ans), une de ses merveilles ? Pourquoi a-t-il dû tant souffrir parmi ses semblables ? Où s'en est-il allé ? La rosée des matins d'été ne cesse de le purifier et le soleil le garde, se réjouissant, saisi d'une allégresse dionysiaque et astrale, de l'accord des couleurs sur ses toiles représentant des fleurs et des fruits, l'herbe tendre ou le visage pâle et triste d'un peintre de génie. Sa peinture est conçue de manière claire, simple et spontanée, telles les grandes vérités impossibles à interpréter ou à falsifier; nous en acceptons l'essence et nous étonnons de la grandeur de leur perfection.

Je contemple Luchian tel qu'il m'apparaît dans l'autoportrait qui le représente un pinceau à la main. Le présent a disparu de ma mémoire et un silence triste et chaleureux inquiète l'admiration que je ressens pour sa peinture. Le miroir souffrait de refléter la douleur de ce visage qui supporta son sort avec dignité et parfaite compréhension. Ses yeux terribles et sa main roidie, s'appuyant sur le pinceau, ont étreint l'immortalité avec une modestie humaine qui désarme jusqu'aux orgueilleux les plus incommodes.

Luchian est un don de la nature, de la joie de vivre, et appartient à tous les hommes.

Son art n'a pas de limites - il ne cesse de s'élever. D'année en année nous l'aimons et l'admirons davantage, avec piété et fierté, comme nous le faisons pour Eminescu. Deux Moldaves de génie nés de la même glèbe, de sa végétation et de sa lumière. Deux étoiles dans l'univers qui se sont allumées pour nous.

Triumful culorii

Noul și permanența

Comentariul la opera unui artist va fi totdeauna incomplet și inegal cu creația sa. Opera păstrează în sine taina frumuseții, a noului și a permanenței, acel ideal pe care oamenii și-l visează în spiritualitatea lor.

A picta, a face muzică și poezie sunt preocupări omenești, care trec la categoria „a exista” -pe când a crea pictură ca Luchian, a crea poezie ca Eminescu,

Le triomphe de la couleur

Le nouveau et la permanence

Le commentaire de l'oeuvre d'un artiste sera toujours incomplet et ne s'élèvera jamais au niveau de sa création. Son oeuvre conserve le secret de la beauté, du nouveau et de la permanence, cet idéal auquel rêvent les coeurs des hommes.

Peindre, faire de la musique et de la poésie sont des préoccupations humaines qui dépassent la catégorie d'« exister » - tandis que créer en peinture

Ștefan Luchian. Fotografie

a crea muzică precum Enescu înseamnă a fi născut pentru ele, înseamnă a trăi pentru a crea și aceasta intră în sfera spiritului revelat, a viziunii creatoare de artă și nu a face un obiect artistic efemer.

Luchian a creat viziuni picturale - adică culmi inaccesibile pentru a fi depășite, ele întruchipând voința iluminată a stării naturale, concepute superior. Luchian, creatorul de geniu, este o lumină desprinsă din Calea Lactee - și el și opera lui se nasc din viziuni artistice, prin concentrări de esențe ale simțirii, ale gândirii, ale exprimării și comunicării cu lumea cea mare. Evoluția definește un proces lent ce nu se potrivește creatorului ingenuu și stării sale

comme Luchian, en poésie comme Eminescu ou en musique comme Enescu signifie être né pour l'art, être né pour créer et ceci entre dans la sphère de l'esprit révélé, de la vision créatrice d'art, non pas dans le domaine de la fabrication d'un objet artistique éphémère.

Luchian a créé des visions picturales - c'est-à-dire des sommets inaccessibles qui ne sauraient être dépassés, car ils incarnent la volonté de son état naturel illuminé, conçu à un degré supérieur. Luchian, le créateur de génie, est une lumière détachée de la Voie Lactée. Aussi bien lui que son oeuvre engendrent des visions artistiques à travers des concentrations d'essence du sentiment, de la

proteice. Dacă ne uităm și comparăm tablouri create de Luchian - cu flori, peisaje sau portrete - observăm mai întâi extraordinara forță de concentrare a faptului creator în stări spirituale noi și superior exprimate prin materia culoare - devenind frumusețe nouă care trăiește afectiv în spațiul permanenței și care te cutremură și nu doar te mișcă, care te răpește în meditații și nu în dulci melancolii. Aceste opere purifică continuu ochii interiori ai oamenilor deschizându-le linia minții și a sufletului. Există un tablou cu maci și garoafe roșii creat de Luchian prin anul 1908, pe fond roșu cu câteva scântei de alb și verde, cu o pată de violet ca o nălucă. Acest tablou este un model creator care intră în zona excepției vizionare de artă și nu a orgoliului de a picta ce vezi și cum poți. Este ca un fulger în noapte care cheamă tunetul și nu ca vibrațiile unei tobe. Frumusețea acestui tablou, ca și a multor altor tablouri ale lui Ștefan Luchian, a devenit simbolul simțirii noastre artistice, felul nostru de a iubi și dialoga cu natura în spiritual. Proportia formelor, armonia culorilor și a valorilor, adică închis-deschis, care sunt fundamentale pentru arta imaginii, la el nu sunt subiectivități metaforice de exprimare în limbaj specific, așa cum se întâmplă la media picturii școlite. În cazul Luchian, ele devin etalon spiritual ce exprimă frumusețea adevărului unei idei-sentiment-culoare-imagine, pe care timpul păstrează ca proporție și armonie în artă. Deci, mai mult decât o floare, decât un peisaj sau un om, opera lui Ștefan Luchian este o constantă de concept și sentiment. Și aceasta nu este o diferență de terminologie, ci de calitate, iar calitatea este o prea frumoasă esență a spiritualului. Colorismul la Luchian, care a fascinat atâtea generații și va fascina mereu, nu este o impresie trecătoare, o pictură „colorată”, o punere de acord mondenă cu tonul vremii sale. Colorismul nu se învață, el nu este un fard ca să placă; la Luchian, culoarea este o iluminare spirituală în unicat, este iubire și suferință, conștiința de a trăi sentimentul creat de frumusețile naturii care greu se lasă observate și înțelese. Opera lui este o continuare a marii școli a picturii dintotdeauna. Și astăzi revăd în memorie acel perete ca o sărbătoare în plin soare, cu 14 tablouri de Luchian, din Muzeul Zambaccian, când pentru prima dată, acum 40 de ani, vedeam arta lui. De atunci, nimic nu a pălit, din contră, pictura lui strălucește mai tare peste culorile generațiilor.

Aceste tablouri erau mai toate pictate în primul deceniu al secolului nostru. Pictorul abia ieșise ameliorat temporar din paralizie după un tratament sever în clinica marelui savant doctor Gheorghe Marinescu. Și nu mă pot apăra să uit avatarurile și mai triste, întâmplare, cu un sfert de veac înainte, ale lui Van Gogh. În lungi meditații la paleta mea de

pensée, de l'expression et de la communication avec le grand monde. L'évolution définit un lent processus qui ne s'accorde pas avec le créateur ingénu et son état protéique. Si nous contemplons et comparons les tableaux créés par Luchian - fleurs, paysages ou portraits - nous constatons en premier lieu l'extraordinaire force de concentration de l'acte créateur en états spirituels nouveaux supérieurement exprimés par la matière-couleur - devenus une beauté nouvelle qui vit affectivement dans l'espace de la permanence et qui vous émeut ou plutôt vous bouleverse, qui vous plonge dans la méditation et non pas dans de douces mélancolies. Ces oeuvres purifient sans cesse les yeux intérieurs des hommes, leur ouvrant les lignes de l'esprit et de l'âme. Il y a un tableau avec des coquelicots et des oeilletons rouges créé par Luchian en 1908, sur fond rouge avec quelques étincelles de blanc et de vert et une tache de violet comme un éclair. Ce tableau est un modèle créateur qui entre dans la zone d'exception visionnaire de l'art et non de l'orgueil de peindre ce que l'on voit. Il est comme un éclair dans la nuit qui appelle le tonnerre et non comme les vibrations d'un tambour. La beauté de ce tableau, de même que de beaucoup d'autres de Ștefan Luchian, est devenue le symbole de notre sentiment artistique, notre manière d'aimer la nature et de dialoguer avec elle dans le spirituel. La proportion des formes, l'harmonie des couleurs et des valeurs, c'est-à-dire le fermé-ouvert, fondamental pour l'art de l'image, ne sont pas chez lui des subjectivités métaphoriques d'expression en un langage spécifique, comme c'est le cas pour la plupart des peintres passés par des écoles. Chez Luchian, elles deviennent la mesure spirituelle exprimant la beauté de la vérité d'une idée-sentiment-couleur-image que le temps conserve comme proportion et harmonie dans l'art. Donc, plus qu'une fleur, qu'un paysage ou qu'un homme, l'oeuvre de Ștefan Luchian est une constante de conception et de sentiment. Et ceci n'est pas une différence de terminologie, mais de qualité, et la qualité est une trop belle essence du spirituel. La couleur, chez Luchian, qui a fasciné tant de générations, n'est pas une impression passagère, une peinture « colorée », une mise en accord mondain avec le ton de son époque. Son sens du coloris ne s'apprend pas, ce n'est pas un fard qui plaise; chez Luchian, la couleur est une illumination spirituelle unique, amour et souffrance, conscience de vivre le sentiment créé par les beautés de la nature qui ne se laissent que difficilement scrutées et comprises. Son oeuvre se place dans la mouvance de la grande école de peinture de toujours. Je revois encore en mémoire cette paroi du Musée Zambaccian, véritable fête solaire, où étaient accrochés 14 tableaux de Luchian et où je pris contact pour la première fois, il y a 40 ans, avec son art. Depuis, rien ne s'est estompé, au contraire; sa peinture brille encore plus fort par-dessus les couleurs des générations.

Ces tableaux furent peints pour la plupart dans la première décennie de notre siècle. Le peintre venait

lucru mă întâlnesc în concentrări coloristice cu Luchian, cu starea lui creatoare nativă și nu imitativă, cu emoția lui de a metamorfoza natura culoare în arta culorii, de a face din floare un poem coloristic și nu doar o pictură. Acele armonii, în special de culori calde, de o puritate specifică lui, cu inefabila lumină - a sufletului său - străpuns de patosul potrivirii și expresiei lor uimitoare m-au învățat să văd natura și să iubesc arta ca pe a doua natură. De la așezarea culorilor cu pensula sau cuțitul de paletă, la ștergerile sau adăugirile făcute cu degetele pe pânză, ce imaginează un verde crud de iarbă, o compoziție florală polifonică al cărei ritm de culori-valori se cheamă în cadențe - ele rămân frumuseți care luminează timpul. Și chiar acolo unde cei care nu văd nimic, găsesc pretențios o neîmplinire în arta lui, o căutare fără răspuns cert sau o ezitare în faptul creației, acolo eu aflu acea zbatere dramatică de care sunt chinuiți și străpuși de harul artei, tocmai cei care din greșeli și întrebări coplesitoare au primit roua de cristal în care și-au văzut lumea artei lor. În mai puțin de 15 ani, Luchian și-a înălțat opera picturală în universal, când trecerea lui omenească se oprea înainte de 50 de ani - în raport cu istoria altor mari creatori cărora vârsta adâncii bătrâneți le-a adus împlinirea. Arderea lui în lumina pastei culorilor recompuse în specificul picturii, a născut admirația marilor iubitori de artă care au fost Cioflec, Zambaccian, Dona, înariparea unor mari artiști ca Pallady, Tonitza, Ressu, Șirato, Ciucurencu și alții, a dat aură scrierilor despre artă ale lui Arghezi, Lassaigue, Oprescu și Comarnescu. Aceștia toți și mulți alții după ei au consfințit opera mucenicului zugrav ca ceva unic în universal. Astăzi, pictura lui este tot atât de nouă și pură ca atunci când mâinile lui coborau pânza de pe șevalet pentru a se odihni împreună cu el, într-o ramă a eternității.

"Contemporanul" 5 august 1988

à peine de quitter la clinique du grand savant dr Gheorghe Marinescu où il avait suivi un traitement sévère et temporairement amélioré la paralysie qui l'envahissait. Et je ne puis m'empêcher d'oublier les avatars encore plus tristes par lesquels était passé Van Gogh, un quart de siècle avant lui. Au cours de mes longues méditations, palette en main, je retrouve les concentrations de couleurs de Luchian, son état créateur natif et non imitatif, l'émotion avec laquelle il métamorphosait la nature-couleur en art de la couleur, transformant la fleur en poème colorisé et non pas seulement en peinture. Ces harmonies, celles en tons chauds surtout, d'une pureté qui lui est spécifique, avec l'ineffable lumière de son âme traversée par le pathos de leur accord et de leur extraordinaire expression, m'ont appris à voir la nature et à aimer l'art comme une seconde nature. Depuis la manière dont il applique les couleurs avec son pinceau ou son couteau, jusqu'aux effacements et aux ajouts tracés avec les doigts sur la toile, qui font surgir un vert cru d'herbe tendre, une composition florale polyphonique dont le rythme de couleurs-valeurs s'exprime en cadences - ce sont des beautés qui éclairent le temps. Et même là où ceux qui ne voient rien trouvent prétentieux tel inachèvement de son art, telle recherche demeurée sans réponse ou telle hésitation dans l'acte créateur, je retrouve l'agitation dramatique qui torture ceux auxquels fut conférée la grâce de l'art, ceux qui, justement, à force d'errer et d'interroger, ont reçu la rosée de cristal au fond de laquelle se mirait le monde de leur art. En moins de 15 ans, Luchian a édifié une oeuvre picturale dans l'universel, son passage terrestre s'arrêtant avant la borne de ses 50 ans, alors que d'autres créateurs avaient dû attendre la vieillesse pour voir leur accomplissement. Sa combustion dans la lumière de la pâte des couleurs recomposées dans le spécifique de la peinture, a suscité l'admiration des grands amateurs d'art tels que Cioflec, Zambaccian ou Dona, a permis l'essor de grands artistes tels que Pallady, Tonitza, Ressu, Șirato, Ciucurencu et autres, a ennobli les écrits sur l'art d'Arghezi, Lassaigue, Oprescu et Comarnescu. Ceux-ci et maints autres après eux ont consacré l'oeuvre du peintre martyr comme étant unique dans l'universel. Aujourd'hui, sa peinture est tout aussi neuve et pure qu'au moment où ses mains enlevaient la toile de sur le chevalet afin de se reposer avec elle dans l'éternité.

« Contemporanul », 5 août 1988

Mitul luminii

120 de ani de la nașterea lui
Ștefan Luchian

Ce mister păstrează lumina în corola ei de culori care ne înflorează spiritul creator prin acel dar numit talent, care în clipe unice se metamorfozează în imaginea picturală a unor flori sau a unui nud, în verdele unei câmpii roditoare sau în tonurile mereu altele ale mării?

Privesc încă o dată admirabilul panou cu tablourile de Luchian din marele muzeu al țării și nu

Le mythe de la lumière

120 ans depuis la naissance de
Ștefan Luchian

Quel mystère retient-il la lumière dans sa corolle de couleurs, faisant frémir l'esprit créateur riche de ce don que l'on nomme talent et qui se métamorphose, au cours d'instantes uniques, en l'image picturale d'une fleur ou d'un nu, devenant le vert d'un champ fertile ou les nuances sans cesse renouvelées de la mer ?

Je contemple à nouveau l'admirable panneau du

Ștefan Luchian. Fotografie

pot pleca din fața lor.

Luchian ... nume armonic și strălucitor. Cu cât privesc mai atent acea lumină a materiei culoare, expresiv așezată cu pensula sau cușitul de paletă - fără a ști cum a început și a terminat tabloul - cu atât mai mult mă fascinează.

Gestul dinamic și tainic, încărcat de suferință și de bucuria de a trăi, se reflectă în pânzele numite „Anemone”, „Garoafe”, „Peisaj din Brebu”, „Lăutul”, „Scara cu flori”, iar tristețea iluminată de viziunea creatoare a unuia dintre celebrele autoportrete cu fața palidă ca lumina lunii ne cheamă în admirație și meditație. Dar și alte capodopere ca

Musée National de notre pays où sont accrochés les tableaux de Luchian, et ne puis m'en arracher.

Luchian... nom harmonieux et brillant. Plus je scrute attentivement cette lumière de la matière-couleur, passionnément appliquée au pinceau ou au couteau - sans savoir comment il a commencé et achevé le tableau - plus elle me fascine.

Le geste dynamique et mystérieux, chargé de souffrance et de joie de vivre, se reflète dans les toiles intitulées Anémones, OEillets, Paysage de Brebu, le Bain de l'enfant, l'Échelle fleurie et la tristesse illuminée par la vision créatrice de l'un de ses célèbres autoportraits où son visage aussi pâle que la lumière de la lune éveille notre admiration,

„Fata cu portocală”, în acorduri de oranj și albastru, cu scânteieri de alb ca la marii maeștrii ai lumii dintotdeauna, mă încântă și meditez suferind că frumusețea lor, mereu nouă, care ne răscolește îmbietor și grav adâncurile nemărturisite ale ființei noastre, erau cândva abia acceptate.

Aceste culori unice în armoniile lor, unice în sentimentul lor, dar și unice în drama creației artistice se cheamă Ștefan Luchian. Arta picturii lui demult este un mit, o înălțime ca și Luceafărul lui Eminescu. Tablourile sale te fascinează ca acel cântec neasemuit de frumos al insulei sirenelor. Este mitul luminii pe care pictorul, străfulgerat de geniu, îl iubea contopindu-se în ritmuri de forme și culori. Viziunile lui creatoare, mereu altele, ne sugerează eternele frumuseți ale naturii, dar, în același timp, și drama vieții străpunsă încet-ireversibil de invincibila moarte. Destinul i-a fost încărcat cu misterul eternității artei, alegându-l pe Luchian „înnoitorul” să-și cânte sentimentele, gândirea și suferința grea a firii omenеști în explozii de culori, ca apa de munte care fuge printre pietre să se ascundă de lumina soarelui.

Ca ideal artistic, ca pasiune de sacrificiu, moștenirea spirituală lăsată de Luchian generațiilor mereu altele este inestimabilă, inegalabilă și irepetabilă. Iar pictorul, acel trudit nerăsplătit de nimeni, ale cărui tablouri, cu frumusețea lor de culori, lăcrimează continuu, ca tulpina bradului, trăiește în memoria și în inimile noastre mai viu decât mulți vii dați deja uitării.

Oare nu-i o minune forța artistică pe care Luchian a avut-o, ca și astăzi pictura lui să fie tot atât de luminoasă și curată și tot atât de vie și strălucitoare, nepălită de nimeni și de nimic, ca în ziua când mâinile lui înghețate de boală se retrăgeau din fața pânzelor sale încărcate cu aura eternității?

Nu o dată am fost ispitit să ating cu degetele mele materia iluminată a culorilor sale. Opera lui este frumusețea însăși ce ne apare de un secol mereu nouă dar aceeași.

Încerc, din nou, să plec din fața tablourilor sale, dar parcă o voce mă cheamă să mai rămân o clipă... Căci nu o dată, ca o răsplată după nemărturisite întrebări și deznădejdi ale mele, ultima clipă s-a iluminat, descoperindu-mi în hăul viziunii picturale dintr-un tablou sau altul - clasic sau contemporan - ceva nou, ce până atunci îmi era ascuns observațiilor mele. Apoi, în clipa următoare am plecat fericit.

"Flacăra", 12 august 1988

nous plonge dans la méditation. Mais d'autres chefs d'oeuvre tels La Fille à l'orange, tout en harmonies d'orange et de bleu, avec des éclats de blanc comme chez les grands maîtres du monde de toujours, m'enchantent également, et je songe avec tristesse que leur beauté attirante et grave, à chaque instant nouvelle, qui trouble les profondeurs inavouées de notre être, n'avaient pas toujours été acceptées.

Ces couleurs aux harmonies uniques, envahies de sentiments uniques mais uniques également dans le drame de la création artistique ont nom Ștefan Luchian. L'art de sa peinture est devenu un mythe, un sommet au même titre que l'Hypérion d'Eminescu. Ses tableaux vous fascinent autant que le chant inoubliable de l'île des sirènes. C'est le mythe de la lumière que le peintre, visité par le génie, aimait, se fondant en rythmes de formes et de couleurs. Ses visions créatrices, toujours différentes, nous suggèrent les éternelles beautés de la nature, mais aussi le drame de la vie irréversiblement en proie à l'invincible mort. Son destin, qui portait le poids du mystère de l'éternité de l'art, obligeait Luchian le « novateur » à chanter ses sentiments, ses pensées et la pesante souffrance de la nature humaine en explosions de couleurs, telle l'eau des torrents de montagne qui glisse entre les pierres pour échapper à la lumière du soleil.

L'idéal artistique, la passion sacrificatoire, cet héritage spirituel légué par Luchian aux générations futures toujours nouvelles, est inestimable, inégalable et irrépétable. Et le peintre, cet artiste dont le labeur ne fut récompensé par personne et dont les tableaux inondés de couleur, pleurent sans cesse, pareils au tronc entaillé du sapin, vit dans notre mémoire et dans nos coeurs plus vivant que beaucoup de vivants déjà plongés dans l'oubli.

N'est-ce point un miracle que la force artistique qui fut celle de Luchian, de même qu'aujourd'hui, sa peinture, soit tout aussi vive et brillante, que rien ni personne ne l'ait ternie, qu'elle nous apparaisse identique à ce qu'elle était le jour où ses mains glacées, torturées par la maladie, se retiraient de devant ses toiles chargées d'une auréole d'éternité ?

Plus d'une fois je me suis senti tenté de toucher de mes doigts la matière illuminée de ses couleurs. Son oeuvre est la beauté même qui nous affronte depuis un siècle toujours nouvelle et toujours la même.

Je tente, de nouveau, de m'arracher à ses tableaux, rappelé par une voix m'objurgant d'y demeurer encore un instant... Et, plus d'une fois, telle une récompense, une réponse à mes interrogations et désespoirs cachés, une lumière fulgurante éclairait ce dernier instant, me révélant dans l'abîme de la vision picturale d'un tableau ou d'un autre - classique ou contemporain - quelque chose de nouveau, demeuré jusqu'alors caché à mes regards scrutateurs. Alors, je pouvais partir, heureux.

« Flacăra », 12 août 1988

ȘTEFAN LUCHIAN, *Fântâna de la Brebu*

THEODOR PALLADY

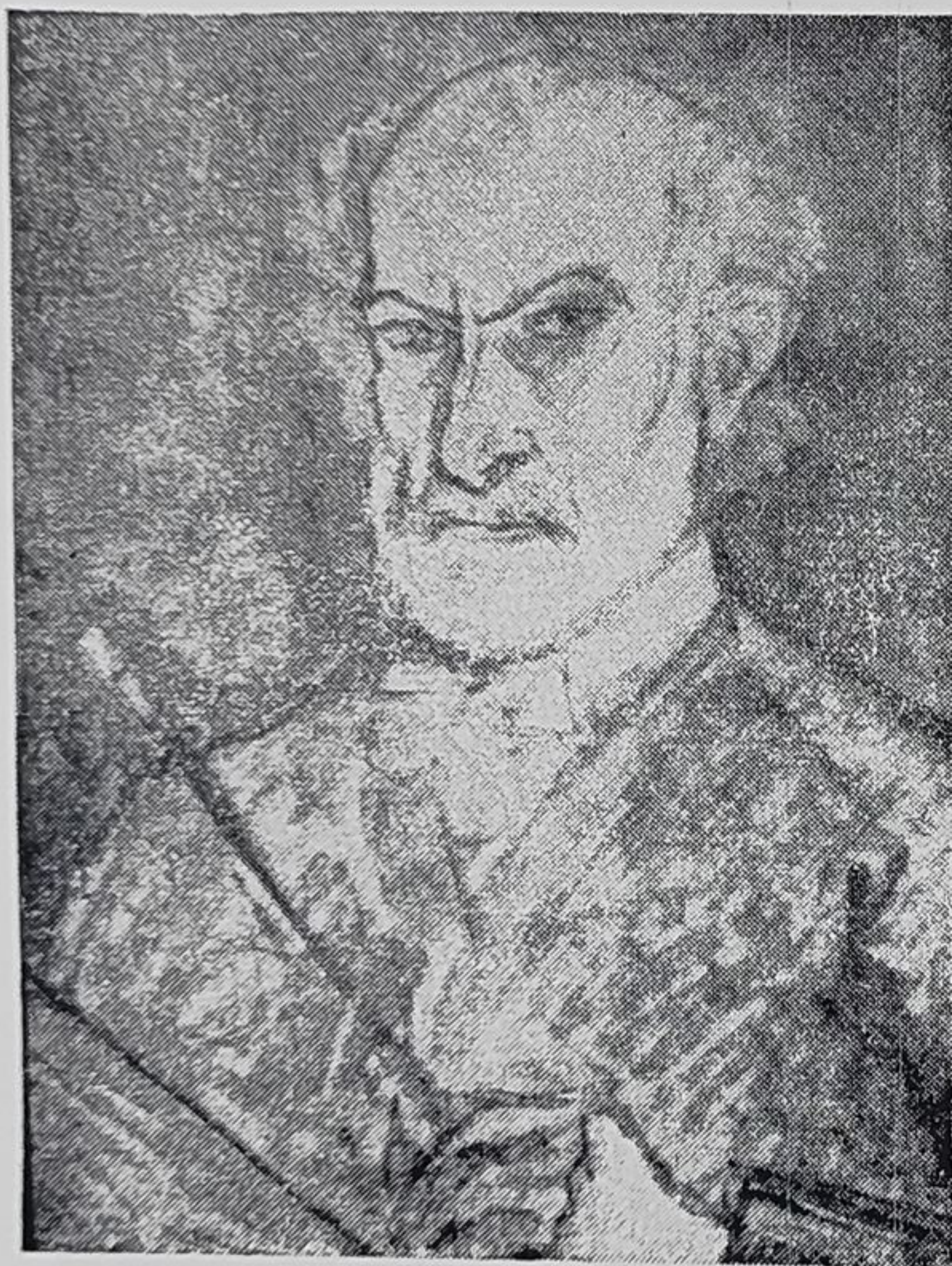

ROMÂNIA LITERARĂ Nr. 18 - Joi 30 aprilie 1981

Plastică

Theodor Pallady

THEODOR
PALLADY -
autoportret

111 ANI de la nașterea lui Theodor Pallady — iată un bun prilej de rememorare a unui nume de care se leagă o mare epocă de pictură românească.

Eram în anul patru de facultate la Institutul de Arte Plastice din București, când, întorcându-mă din practica studentescă de vară de la Tulcea, am aflat că Muzeul de Artă al R.P.R. (la acea dată) aducea omagiul solemn maestrului Pallady, prin trecerea în permanență spirituală a neamului nostru a unor importante opere reprezentative din arta sa. A fost o apoteoză, un triumf rezervat celor puțini, aleși de destin. Era anul 1956.

Urc din cind în cind spre tablourile sale și, sîcîit de zigzagurile Artei timpului meu, mă opresc să descifrez un concept compozițional de linii și culori ce-mi este încă ascuns. Și astăzi privesc tablourile lui Pallady din Muzeul de Artă sau pe cele din Muzeul colecțiilor și nu-mi vine să cred că artistul și opera lui au putut fi într-o vreme contestate. Am văzut cum în decurs de mai bine de un deceniu după

deschiderea Muzeului de Artă al Republicii, au apărut și au dispărut ca o ploaie torențială de vară artiști și lucrările lor mult omagiate cîndva de pe panourile marelui muzeu. Pe atunci Pallady era considerat pictor formalist și burghez — pentru aceleași tablouri și pentru același crez artistic cu care noi astăzi ne mindrim.

Subiectele picturii lui Pallady? Substantive comune, Obişnuințe, Aparent repetate... Dar în esență artistică... Inimitabile. Din ele maestrul își făcuse tăriele artei sale.

Așa cum și-a conceput-o tehnic, opera sa își va păstra nealterată viața și nu se va întuneca sau doterișca multe secole.

Un rit, liniar, un raport cromatic tre-cute dincolo de aparență și real, acolo unde timpul și gîndul zboară nemăsurat, ferite de riglă și compas. Acolo unde urei singur, fără prejudecăți și casnă — în puritate. Pallady nu are un canon artistic. El rămîne mereu sensibil și înnoitor la su-gestiile naturii. Observația inteligentă — analiza, meditația și sinteza, constituie

permanențe în arta lui Pallady. De la compoziția liniară, la cea valorică și cromatică, el stabilește noi ordini, noi sensuri picturale. Pallady nu a pictat flori, nuduri, naturi statice, peisaje și autoportrete, a pictat teme plastice. Ritm, contrast, simetrie, asimetrie, armonie, culoare, lumină. Acestea sînt subiectele picturii palladyene.

Educația artistică aleasă și permanentă ce și-a făcut-o l-a dezvoltat marele său concept și rafinament artistic. Nesfîrșitele sale armonii, de la alb la negru, de la baze și complementare la acorduri simultane și de juxtapunere, sînt creații cromatice — poetice — muzicale. Obiectele meditațiilor sale plastice sînt foarte cunoscute. Nimic nou pînă aici. Fructe, cărți, ochelari, pipă, pălărie, nuduri, flori și încă mai lipsesc multe dintre ele. Ceasul, neiertătorul ceas ori pana pentru scris. O ceașcă, nu două, o masă, un fotoliu pentru nudurile sale triste. Pomi, case, cor și pămînt.

Cînd arta lui era împlinită, mai frumoasă ca oricînd, plictisit Pallady îi mărturiscea lui Zambaccian: „La ce bun să trăiești, încă un nud, încă o natură moartă“.

Dar odată compuse pe pînză — din ritmuri liniare, proporții, valori ori culori, aceste substantive comune ochilor și vieții noastre. Pallady le transforma în semnificații spirituale, în senzații optice de o frumusețe nouă — devenind Artă. Am vrut să găsim tablouri în care Pallady să fi folosit aceeași compoziție: Cartea sau farfuria cu mere și un cutiț, poziția nudului sau compoziția peisajului. Nu... La Pallady nu există repetare. Există doar în conștiința artei sale o nouă observație și o nouă meditație plastică pe aceleași substantive comune. Dacă viitorul ne va aduce o minune tehnică și va fi pusă în fața unui tablou de Pallady, ea va transforma arta picturii lui, exact în omul Pallady. Toate tablourile seamănă cu el. Se leagă, se cheamă, se iubesc, pentru că Pallady le-a iubit, le-a chemat, s-a împăcat cu ele, le-a legat prin suflet — linii și culori. I-au aparținut și l-au făcut fericit, toată viața... „Ceea ce m-a făcut să trăiesc, spunea Pallady, a fost năzuința de a atinge Frumosul“. A lucrat cu tenacitate, a studiat riguros și inteligent — nemulțumit și critic cu el, cu opera lui pînă la ceasul din urmă. A trăit pe culmile spiritualității absolute ale însingurării. Drumul spre absolut obligă la multe renunțări. Impune o rigoare și o voință totală. O forță morală și inevitabila detașare.

Era orgolios-irascibil și dialogul cu el trebuia purtat cu prudență și mereu în retragere. Nu a făcut parte dintr-o asociație spiritual-artistică, nici la Paris și nici în țară. Lupta singur, mareu. Disprețuia onorurile, recompensele sau lingușirile. A iubit libertatea de creație pe care a păstrat-o cu mari sacrificii pînă la capăt. Avea deplină conștiință a demnității spiritului de artist. A țina către perfecțiune și absolut. Își deruta și ironiza colecționarii. Unii îl admirau cumpărîndu-i tablourile din snobism, de frică să nu piardă pasul. Dar s-a bucurat și de prietenia sinceră a unor adevărați iubitori de frum

mos, care au intrat în memoria timpului artistic alături de el pentru totdeauna. Eram în ultimile clase de liceu, cam prin anii cincizeci, și vizitam împreună cu un prieten Muzeul Zambaccian, abia deschis prin donația fără precedent făcută de colecționarul și criticul Zambaccian.

Mă fascina și țintuia diabolic privirea lui Pallady din capodopera autoportretului cumpărat cu mare greutate de Zambaccian. Era așezat în sala nouă, ultima de la parter, în mijlocul panoului cu 12—14 tablouri așezate pe două rînduri, față în față cu autoportretul marelui său contemporan, Petrașcu, și el tot cu 12—14 lucrări... Se priveau zi și noapte, conștienți de marele lor destin și faima ce o aveau printre colecționari, criticii de artă și iubitorii de frumos. Cînd observam că domnul Zambaccian cobora pe scara interioară de lemn cu mina pe bară, îndreptîndu-se către sala cea mare cu cele trei autoportrete, trei icoane ale picturii românești, Luchian, Petrașcu, Pallady, mă furisam cu privirea din fața altor tablouri, spre cel care în tăcere, sprijinindu-se în baston, cu mersul șters de parchet, se apropia mult de tablourile lui Pallady. Foarte mult, căci aproape nu mai vedea și soptea ceva... Parcă vorbea cu maestrul Pallady, apoi pleca greoi prin fața tablourilor lui Luchian și se apropia de Petrașcu. Ridica puțin capul către autoportret și ieșea în tăcere, nu o dată plîngînd. Era fericit și trist în paradisul artei, conștient și mîndru de faima lucrărilor bunilor lui prieteni de-o viață și de norocul lui că era primul care putea spune tuturor că arta modernă românească, de la Andreescu la Ciucurencu, era uimitor de bine reprezentată în muzeul lui. De atunci, Pallady și arta lui au devenit mit. O fascinație spirituală, un cod secret. Dacă te apropii de unul din tablourile lui, rămii uluit de spontaneitatea și coerența exprimării.

Ce forță morală, ce mare încredere în arta lui, ce cumplită nevoie a trăit după o catastrofă a unui bombardament, din cel de al doilea război mondial, cînd l-au dispărut în cenușă peste o sută de lucrări reprezentative. La vîrsta cînd oamenii își încheie toate socotelile vieții, Pallady o ia de la început. Pictează și desenează, își notează concis și poetic în jurnalul intim esențialul vieții lui, definiindu-și mai puternic destinul de mare creator. În jurul vîrstei de optzeci de ani, Pallady a creat cele mai frumoase și luminoase opere. Coloritul lor variat și farmecul compozițional, extraordinara violență și claritatea exprimării au făcut din acea ultimă expoziție personală din vara lui 1956, pe care maestrul nu a mai văzut-o, un triumf — o apoteoză.

Într-un timp cînd artiștii lumii caută cu febrilitate noi forme, mai largi, pentru exprimarea contemporaneității, cînd gîndirea estetică trece printr-o radicală transformare, să ne bucurăm că un pictor genial cu care viața noastră s-a împletit a creat o operă de mare echilibru, ale cărei tradiții spirituale au fost ridicate pe înălțimile artei.

Grigore Vasile

Theodor Pallady

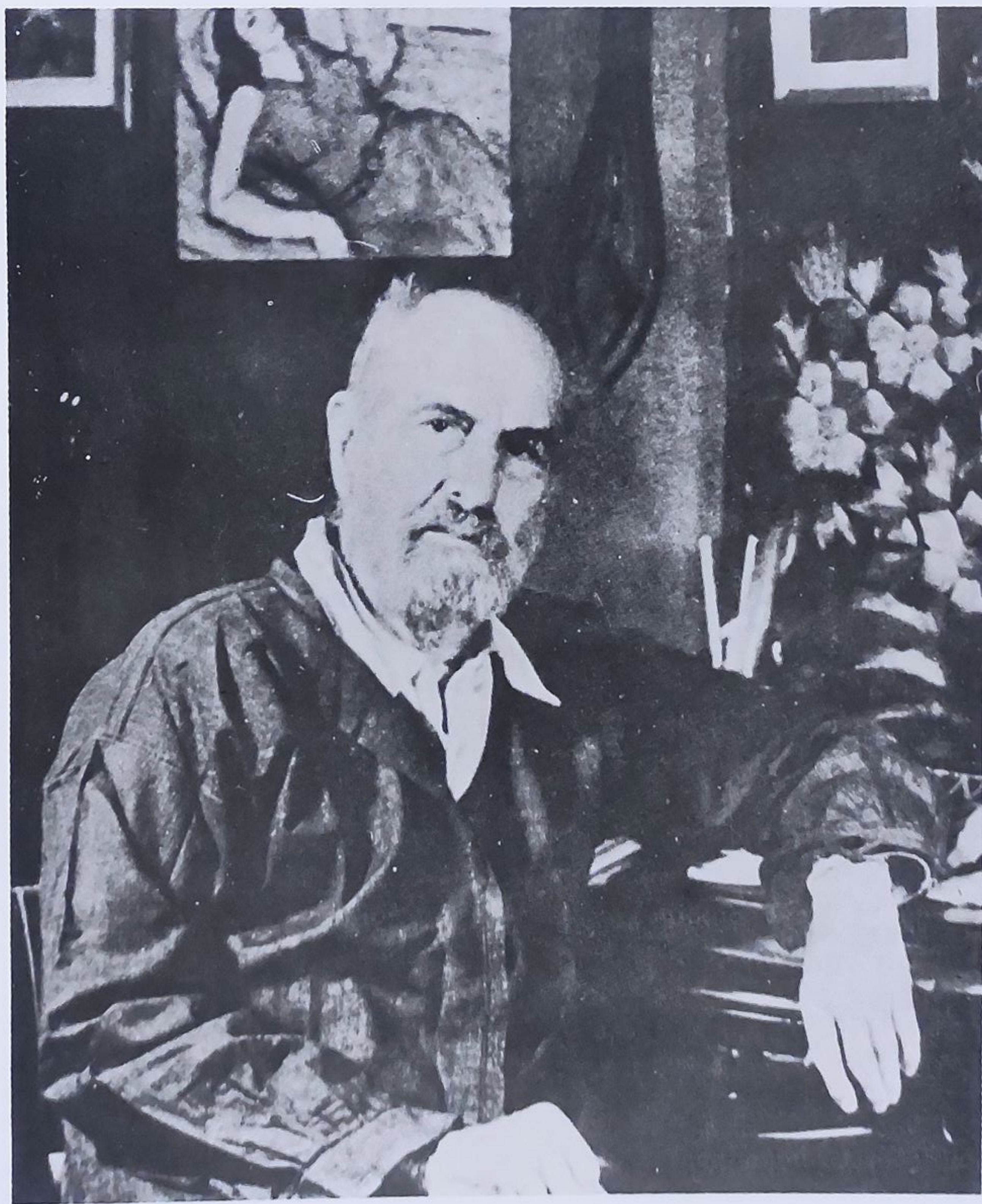
Theodor Pallady

111 ANI de la nașterea lui Theodor Pallady - iată un bun prilej de rememorare a unui nume de care se leagă o mare epocă de pictură românească.

Eram în anul patru de facultate la Institutul de Arte Plastice din București, când, întorcându-mă din practica studentescă de vară de la Tulcea, am aflat că Muzeul de Artă al R.P.R. (la acea dată) aducea omagiul solemn maestrului Pallady, prin trecerea în

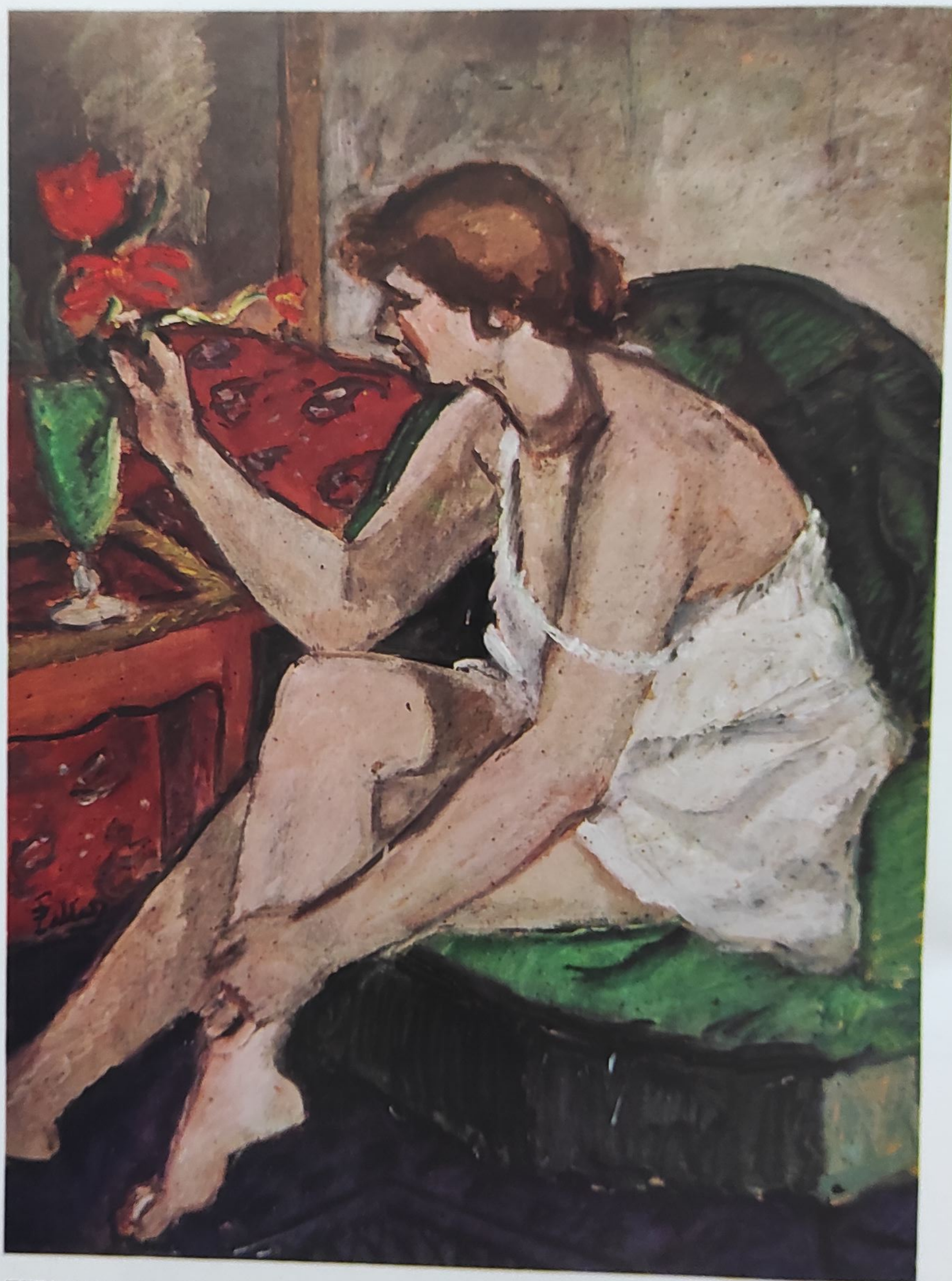
111 années écoulées depuis la mort de Theodor Pallady - c'est là une bonne occasion de nous souvenir de ce nom auquel se rattache une grande époque de la peinture roumaine.

J'étais en quatrième année à l'Institut des Beaux-Arts de Bucarest, lorsque, rentrant de Tulcea où j'avais effectué l'activité pratique d'été imposée à chaque étudiant, j'appris que le Musée d'Art de la R.R.R. (c'était, à l'époque, le nom que portait notre

Theodor Pallady.
Fotografie

THEODOR PALLADY, *Femeie în interior*

permanența spirituală a neamului nostru a unor importante opere reprezentative din arta sa. A fost o apoteoză, un triumf rezervat celor puțini, aleși de destin. Era anul 1956.

Urc din când în când spre tablourile sale și, săcăt de zigzagurile artei timpului meu, mă opresc să descifrez un concept compozițional de linii și culori ce-mi este încă ascuns. Și astăzi privesc tablourile lui Pallady din Muzeul de Artă sau pe cele din Muzeul colecțiilor și nu-mi vine să cred că artistul și opera lui au putut fi într-o vreme contestate. Am văzut cum în decurs de mai bine de un deceniu după deschiderea Muzeului de Artă al Republicii, au apărut și au dispărut ca o ploaie torențială de vară artiști și lucrările lor mult originale cândva de pe panourile marelui muzeu. Pe atunci Pallady era considerat pictor formalist și burghez - pentru aceleași tablouri și pentru același crez artistic cu care noi astăzi ne mândrim.

Subiectele picturii lui Pallady? Substantive comune. Obișnuite. Aparent repetate... Dar în esență artistică... inimitabile. Din ele maestrul își făcuse tăriile artei sale.

Așa cum și-a conceput-o tehnic, opera sa își va păstra nealterată viața sa și nu se va întuneca sau deteriora multe secole.

Un ritm liniar, un raport cromatic trecute dincolo de aparență și real, acolo unde timpul și gândul zboară nemăsurate, ferite de riglă și compas. Acolo unde urci singur, fără prejudecăți și casnă - în puritate. Pallady nu are un canon artistic. El rămâne mereu sensibil și înnoitor la sugestiile naturii. Observația inteligentă - analiza, meditația și sinteza constituie permanențe în arta lui Pallady. De la compoziția liniară, la cea valorică și cromatică, el stabilește noi ordini, noi sensuri picturale. Pallady nu a pictat flori, nuduri, a pictat teme plastice. Ritm, contrast, simetrie, asimetrie, armonie, culoare, lumină. Acestea sunt subiectele picturii lui Pallady.

Educația artistică aleasă și permanentă ce și-a făcut-o i-a dezvoltat marele său concept și rafinament artistic. Nesfârșitele sale armonii, de la alb la negru, de la baze și complementare acorduri simultane și de justapunere, sunt creații cromatice - poetice - muzicale. Obiectele meditațiilor sale plastice sunt foarte cunoscute. Nimic nou până aici. Fructe, cărți, ochelari, pipă, pălărie, nuduri, flori și încă mai lipsesc multe dintre ele. Ceasul, neiertătorul ceas ori pana pentru scris. O ceașcă, nu două, o masă, un fotoliu pentru nudurile sale triste. Pomi, case, cer și pământ.

Când arta lui era împlinită, mai frumoasă ca oricând, plictisit, Pallady îi mărturisea lui Zambaccian: "La ce bun să trăiești, încă un nud, încă o natură moartă".

Dar odată compuse pe pânză - din ritmuri liniare,

Musée National) rendait au maître Pallady un hommage solennel, faisant passer dans la permanence spirituelle de notre peuple quelques oeuvres importantes, représentatives de son art. Ce fut une apothéose, un triomphe comme n'en connaissent que quelques rares élus du destin. Nous étions en 1956.

Je vais parfois admirer ses tableaux et, irrité par les zigzags de l'art de mon temps, je m'arrête à déchiffrer un concept compositionnel de lignes et de couleurs qui me demeure encore caché. Aujourd'hui encore, je contemple les tableaux de Pallady de notre Musée National ou ceux du Musée des Collections et j'ai peine à croire que l'artiste et son oeuvre aient pu être contestés à une certaine époque. J'ai vu comment, au cours de plus d'une décennie après l'ouverture du Musée d'Art de la République, ont surgi puis ont disparu de ses cimaises, telle une pluie torrentielle d'été, des artistes d'une grande originalité et leurs oeuvres les meilleures. A l'époque, Pallady était jugé un peintre formaliste et bourgeois - en vertu des mêmes tableaux et du même credo artistique qui font aujourd'hui notre fierté.

Les sujets de la peinture de Pallady ? Des noms communs. Habituels. Sans cesse répétés en apparence... Mais d'une essence artistique... inimitable. Le maître en a fait la force de son art.

Telle qu'il l'a conçue du point de vue technique, son oeuvre se conservera, inaltérée, toute sa vie, et ne s'assombriera ni ne se détériora pendant de longs siècles.

Un rythme linéaire, un rapport chromatique dépassant les apparences et le réel, là où le temps et la pensée volent dans l'illimité, faisant fi des règles et des compas. Là où l'on s'élève en solitaire, dépouillé de tout préjugé, de tout tourment - dans la pureté. Pallady ne se soumet à aucun canon artistique. Il demeure sans cesse sensible et novateur aux suggestions de la nature. L'observation intelligente - l'analyse, la méditation et la synthèse constituent des permanences dans l'art de Pallady. De la composition linéaire à celle valorisante et chromatique, il établit de nouveaux ordres, de nouveaux sens picturaux. Pallady n'a pas peint des fleurs, des nus, il a peint des thèmes plastiques. Rythme, contraste, symétrie, assymétrie, harmonie, couleur, lumière. Tels sont les sujets de la peinture de Pallady.

L'éducation artistique choisie et permanente qu'il s'est donnée a développé sa conception et son raffinement artistiques. Ses harmonies infinies, allant du blanc au noir, des accords fondamentaux complémentaires et simultanés ou juxtaposés, sont des créations chromatiques - poétiques - musicales. Les objets de ses méditations plastiques sont bien connus. Rien de neuf jusqu'ici. Des fruits, des livres, des lunettes, une pipe, un chapeau, des nus, des fleurs et bien d'autres. La pendule, l'inexorable pendule ou la plume servant à écrire. Une tasse, jamais deux, une table, un fauteuil pour ses nus tristes. Des arbres, des maisons, le ciel et la terre.

Lorsque son art était accompli, l'oeuvre plus belle que jamais, Pallady avouait à Zambaccian, d'un ton ennuyé : « A quoi bon vivre, encore un nu, encore une nature morte ».

Mais une fois composés sur la toile - de rythmes linéaires, de proportions, valeurs ou couleurs, -

proporții, valori ori culori, aceste substantive comune ochilor și vieții noastre, Pallady le transforma în semnificații spirituale, în senzații optice de o frumusețe nouă - devenind Artă. Am vrut să găsesc tablouri în care Pallady să fi folosit aceeași compoziție: Cartea sau farfuria cu mere și un cuțit; poziția nudului sau compoziția peisajului. Nu... La Pallady nu există repetare. Există doar în conștiința artei sale o nouă observație și o nouă meditație plastică pe aceleași substantive comune. Dacă viitorul ne va aduce o minune tehnică și va fi pusă în fața unui tablou de Pallady, ea va transforma arta picturii lui exact în omul Pallady. Toate tablourile seamănă cu el. Se leagă, se cheamă, se iubesc, pentru că Pallady le-a iubit, le-a chemat, s-a împăcat cu ele, le-a legat prin suflet - linii și culori. I-au aparținut și l-au făcut fericit toată viața... "ceea ce m-a făcut să trăiesc, spunea Pallady, a fost năzuința de a atinge Frumosul". A lucrat cu tenacitate, a studiat riguros și inteligent - nemulțumit și critic cu el, cu opera lui până la ceasul din urmă. A trăit pe culmile spiritualității absolute ale însingurării. Drumul său spre absolut obligă la multe renunțări. Impune o rigoare și o voință totală. O forță morală și inevitabila detașare.

Era orgolios-irascibil și dialogul cu el trebuia purtat cu prudență și mereu în retragere. Nu a făcut parte dintr-o asociație spiritual-artistică, nici la Paris și nici în țară. Lupta singur, mereu. Disprețuia onorurilor, recompensele sau lingușelile. A iubit libertatea de creație pe care a păstrat-o cu mari sacrificii până la capăt. Avea deplina conștiință a demnității spiritului de artist. A tins către perfecțiune și absolut. Își deruta și ironiza colecționarii. Dar s-a bucurat și de prietenia sinceră a unor adevărați iubitori de frumos, care au intrat în memoria timpului artistic alături de el pentru totdeauna. Eram în ultimele clase de liceu, cam prin anii cincizeci, și vizitam împreună cu un prieten Muzeul Zambaccian, abia deschis prin donația fără precedent făcută de colecționarul și criticul Zambaccian.

Mă fascina și ținuta diabolic privirea lui Pallady din capodopera autoportretului cumpărat cu mare greutate de Zambaccian. Era așezat în sala nouă, ultima de la parter, în mijlocul panoului cu 12-14 tablouri așezate pe două rânduri, față în față cu autoportretul marelui său contemporan, Petrașcu, și el tot cu 12-14 lucrări... Se priveau zi și noapte, conștienți de marele lor destin și faima ce o aveau printre colecționari, critici de artă și iubitori de frumos. Când observam că domnul Zambaccian cobora pe scara interioară de lemn cu mâna pe bară, îndreptându-se către sala cea mare cu trei autoportrete, trei icoane ale picturii românești, Luchian, Petrașcu, Pallady, mă furișam cu privirea din fața altor tablouri, spre cel care, în tăcere,

Pallady transformait ces substantifs communs à nos yeux et à notre vie, en significations spirituelles, en sensations optiques d'une beauté nouvelle - en Art. Je me suis efforcé de trouver des tableaux où Pallady aurait utilisé la même composition : le livre ou l'assiette avec des pommes et un couteau; la position du nu ou la composition du paysage... Mais non. Chez Pallady, il n'y a pas de répétition. Il y a seulement, dans la conscience de son art, une nouvelle constatation et une nouvelle méditation plastique portant sur les mêmes substantifs communs. Si l'avenir nous apporte une merveille technique et que nous la posions devant un tableau de Pallady, elle transformera l'art de sa peinture, exactement en l'homme Pallady. Tous ses tableaux lui ressemblent. Ils se rattachent les uns aux autres, s'appellent, s'aiment, parce que Pallady les a aimés, les a appelés, s'est entendu avec eux, s'est attaché à eux par l'âme - lignes et couleurs. Ils lui ont appartenu et l'ont rendu heureux toute sa vie... « ce qui m'a fait vivre, disait Pallady, ce fut l'aspiration d'atteindre le Beau ». Il a travaillé avec ténacité, a étudié avec rigueur et intelligence - mécontent de lui et critique à l'égard de son oeuvre, jusqu'à sa dernière heure. Il vécut aux sommets de la spiritualité absolue de la solitude. Sa montée vers l'absolu obligeait à de nombreux renoncements. Imposait une rigueur et une volonté totales. Une force morale et un inévitable détachement.

Il était orgueilleux et irascible et le dialogue avec lui devait être mené avec prudence, en battant sans cesse en retraite. Il ne fit partie d'aucune association spirituelle et artistique, ni à Paris et pas non plus en Roumanie. Il luttait seul, toujours seul. Il méprisait les honneurs, les récompenses ou les flatteries. Il aimait la liberté de création qu'il conserva jusqu'au bout, au prix de grands sacrifices. Il avait une pleine conscience de la dignité d'esprit de l'artiste. Il tendait vers la perfection et l'absolu. Il déroutait et ironisait les collectionneurs. Mais il eut la joie de compter aussi sur l'amitié sincère de quelques amateurs du beau qui sont entrés dans la mémoire du temps artistique à ses côtés et pour toujours. J'étais encore au lycée, dans les années cinquante, et je visitais avec un ami le Musée Zambaccian qui venait d'ouvrir ses portes par suite du don sans précédent qu'en avait fait le collectionneur et critique Zambaccian.

J'étais fasciné, cloué diaboliquement sur place, par le regard de Pallady qui me poursuivait du haut de son autoportrait, ce chef d'oeuvre si difficilement acquis par Zambaccian. Il trônait dans la nouvelle salle, la dernière du rez-de-chaussée, au milieu du panneau où s'étaient 12 ou 14 tableaux, accrochés sur deux rangs, juste en face de l'autoportrait de son grand contemporain, Petrașcu, lui aussi au milieu de 12 ou 14 de ses oeuvres... Ils se regardaient jour et nuit, conscients de leur grand destin et de la réputation dont ils jouissaient parmi les collectionneurs, les critiques d'art et les amateurs de beau. Lorsque je voyais monsieur Zambaccian descendre l'escalier intérieur en bois, la main sur la rampe, et se diriger vers la grande salle qui abritait les trois autoportraits, - de Luchian, de Petrașcu, de Pallady, - trois icônes de la peinture roumaine, je suivais subrepticement du regard celui qui, en

sprijinindu-se în baston, cu mersul șters de parchet, se apropia mult de tablourile lui Pallady. Foarte mult, căci aproape nu mai vedea, și șoptea ceva... Parcă vorbea cu maestrul Pallady, apoi pleca greoi prin fața tablourilor lui Luchian și se apropia de Petrașcu. Ridica puțin capul către autoportret și ieșea în tăcere, nu o dată plângând. Era fericit și trist în paradisul artei, conștient și mândru de faima lucrărilor bunilor lui prieteni de-o viață și de norocul lui că era primul care putea spune tuturor că arta modernă românească, de la Andreescu la Ciucurencu, era uimitor de bine reprezentată în muzeul lui. De atunci, Pallady și arta lui au devenit mit. O fascinație spirituală, un cod secret. Dacă te apropii de unul din tablourile lui, rămâi uluit de spontaneitatea și coerența exprimării.

Ce forță morală, ce mare încredere în arta lui, ce cumplită nevoie de a trăi după o catastrofă a unui bombardament, din cel de al doilea război mondial, când i-au dispărut în cenușă peste o sută de lucrări reprezentative. La vârsta când oamenii își încheie toate socotelile vieții, Pallady o ia de la început. Pictează și desenează, își notează concis și poetic în jurnalul intim esențialul vieții lui, definindu-și mai puternic destinul de mare creator. În jurul vârstei de optzeci de ani, Pallady a creat cele mai frumoase și luminoase opere. Coloritul lor variat și farmecul compozițional, extraordinara vioiciune și claritatea exprimării au făcut din acea ultimă expoziție personală din vara lui 1956, pe care maestrul nu a mai văzut-o, un triumf - o apoteoză.

Într-un timp când artiștii lumii caută cu febrilitate noi forme, mai largi, pentru exprimarea contemporaneității, când gândirea estetică trece printr-o radicală transformare, să ne bucurăm că un pictor genial cu care viața noastră s-a împletit a creat o operă de mare echilibru, ale cărei tradiții spirituale au fost ridicate pe înălțimile artei.

"România literară", 30 aprilie 1981

silence, appuyé sur sa canne, traînant les pieds sur le parquet poli, se rapprochait des toiles de Pallady. Il s'en approchait très près, car il ne voyait presque plus, et murmurait quelque chose... Il semblait causer avec le maître Pallady; il s'en allait ensuite d'un pas pesant vers les tableaux de Luchian, puis vers ceux de Petrașcu. Il levait un peu la tête vers l'autoportrait et sortait en silence, souvent les larmes aux yeux. Il était heureux et triste dans le paradis de l'art, conscient et fier de la réputation des oeuvres de ses amis très chers et de la chance qu'il avait eue d'être le premier à pouvoir dire à tous que l'art moderne roumain, d'Andreescu à Ciucurencu, était étonnamment bien représenté dans son musée. Depuis, Pallady et son art sont devenus un mythe. Une fascination spirituelle, un code secret. Quand vous vous approchez de l'un de ses tableaux, vous demeurez stupéfaits de la spontanéité et de la cohérence de l'expression.

Quelle force morale, quelle immense confiance en son art, quel terrible besoin de vivre après la catastrophe d'un bombardement, pendant la seconde guerre mondiale, lorsque disparurent, transformées en cendres plus d'une centaine de ses oeuvres les meilleures. A l'âge où la plupart des personnes font le bilan de leur activité et se préparent à conclure, Pallady reprend tout dès le début. Il peint, il dessine, il note en termes concis et poétiques, dans son journal intime, l'essentiel de sa vie, définissant plus fortement encore son destin de grand créateur. C'est vers ses quatre-vingts ans que Pallady a créé ses oeuvres les plus belles et les plus lumineuses. Leur coloris varié et le charme de la composition, l'extraordinaire vivacité et clarté de l'expression, ont fait de cette dernière exposition personnelle de l'été 1956, qu'il n'a plus été donné au maître de voir, un triomphe, - une apothéose.

Entre temps, tandis que les artistes du monde cherchent fébrilement de nouvelles formes, plus vastes, pour exprimer la contemporanéité, tandis que la pensée esthétique passe par une transformation radicale, réjouissons-nous qu'un peintre génial dont la vie fut mêlée à la nôtre, ait créé une oeuvre de grand équilibre, dont les traditions spirituelles ont été élevées sur les cimes de l'art.

« România literară », 30 avril 1981

THEODOR PALLADY, *Natură moartă cu struguri și pești*

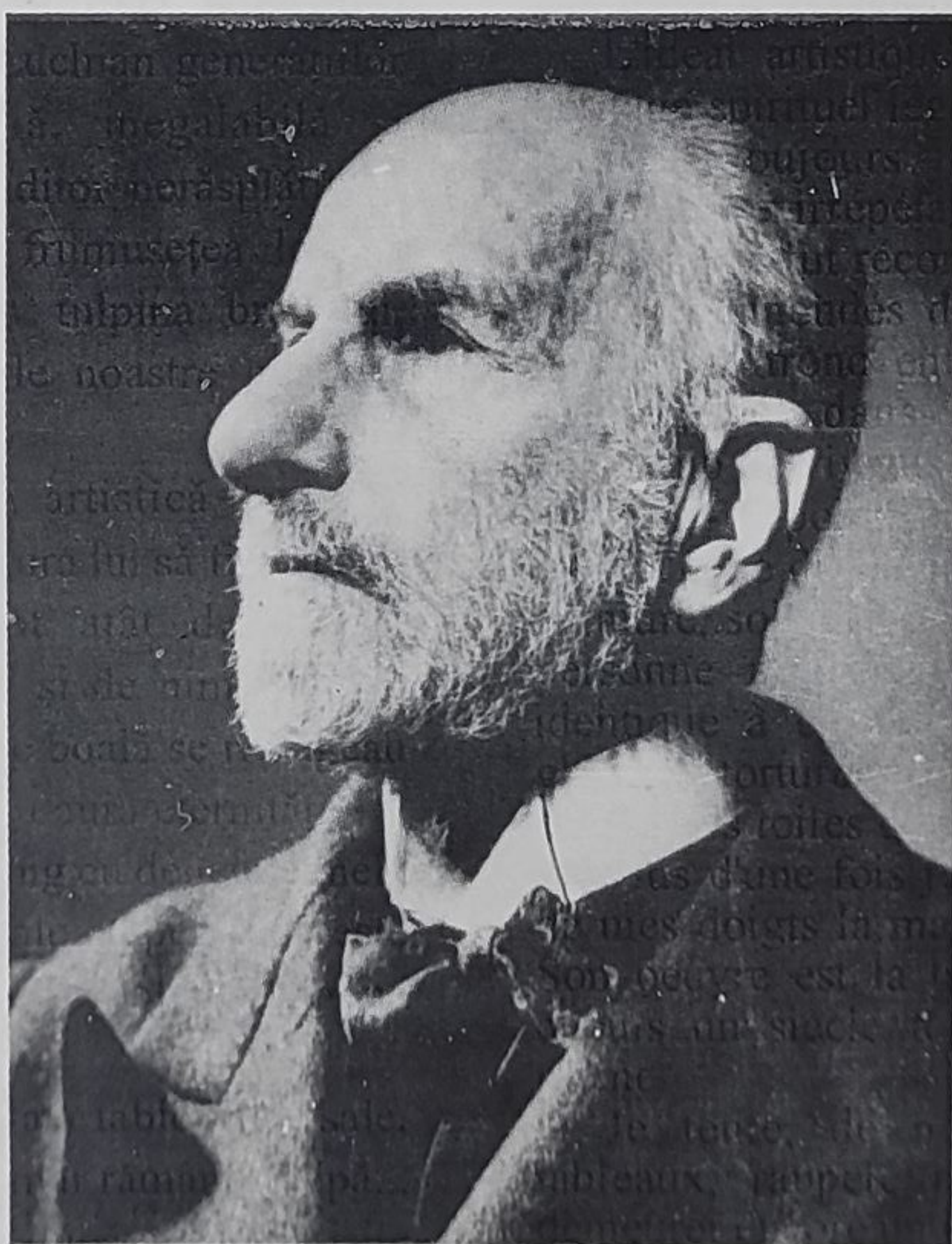

Theodor Pallady

Theodor Pallady

Ca și Rembrandt sau Van Gogh, Pallady și-a observat portretul său în profunde sensuri artistice, depășind cunoscutele și comodele forme de a face autoportret. A fost neiertător în primul rând cu el, cu viața și arta lui, cu conceptele dogmatice de a studia natura - omul. Este foarte interesant că, stând în fața tabloului Autoportret cu pensula și paleta, așezat

De même que Rembrandt ou Van Gogh, Pallady a scruté son visage avec un sens artistique profond, dépassant ainsi les formes connues et commodes de l'autoportrait. Il fut inflexible en premier lieu à son égard, à sa vie, à son art, aux conceptions dogmatiques d'étudier la nature - l'homme. Devant son Autoportrait avec pinceau et palette, symboliquement placé sur un chevalet, dans la grande salle de la collection Zambaccian du Musée

Theodor Pallady. Fotografie

simbolic pe șevalet, în marea sală a colecției Zambaccian din Muzeul Colecțiilor de Artă, de pe Calea Victoriei, vezi încă o dată caracterul specific al picturii pe care Pallady a exprimat-o în înțelesul ei clar și profund. Această pictură îți impune din primele clipe obligația spirituală de a o privi tăcut și resemnat, dezbrătat de canoane și mofturi artistice, meditănd sincer, cum a făcut-o Pallady cu el, despre om și destinul lui. Conceput într-o tehnică la limita simplității, aproape imaterial, fără pastă, uleiuri sau

des Collections d'Art de la Calea Victoriei, on constate une fois de plus le caractère spécifique de la peinture que Pallady a exprimé dans son sens le plus clair et profond. Cette peinture vous impose d'emblée l'obligation spirituelle de la contempler en silence et avec résignation, débarrassé des canons et des caprices artistiques, et de méditer sincèrement, comme l'avait fait Pallady, sur l'homme et son destin. Conçu dans une technique à la limite de la simplicité, presque immatériel, sans pâte, huile ou vernis. Sans fards ni parfums. Exécuté en traits vigoureux tracés au crayon ou au fusain, ou encore avec le pinceau

vernieri. Fără farduri și parfum. Făcut din linii viguros trase, din creion ori cărbune sau cu pensula ce o ține strâns în mână, înmuiată din când în când în puțină culoare și multă artă, dând simbolic tonalitatea caldă portretului - în contrast cu fundalul albastru indefinit. Pensula din mâna stângă, așa cum o vedea Pallady în oglindă, este oprită brusc din rostul ei și supusă în tăcere și așteptare privirii atente, în adâncă meditație și analiză de sine. Oglinda i-a pus în față încă o dată lui Pallady memoria ființei sale. Ce a crezut și ce vede, ce a simțit și ce simte, ce poate face un om și ce este un om. Toată expresia feței este oprită din respirația normală, odată cu mâna și pensula - oprite parcă să privească mai atent pe omul acela la care rar ne uităm și nu vrem să-l analizăm fără menajamente, ființa noastră intimă. De aceea și tăcerea tristă a privirii sale surprinsă atunci, la 71 de ani, stăruie, în ochii noștri, ca ceva ireversibil și foarte serios.

Vivacitatea liniilor, a construcției, a pensulației, a impresionantei forțe eliptice de exprimare artistică, a coerenței și angeliceii spontaneități, toate acestea ascund înlăuntrul lor căldura sufletească și înălțimea spirituală a lui Pallady. Era un fragil și un timid și ca să se apere, reacționa invers, devenind greu de interceptat, foarte greu. Așa cum s-a înfățișat în autoportretul din colecția Zambaccian. Aștepti din clipă în clipă să te ia la rost, să-ți întrerupă dialogul cu o replică de duh, ("Eu nu caut finitul în picturile mele, ci infinitul") ca să nu-l privești prea mult. Să nu-i descoperi ființa - fiind numai a lui. Nimic demonstrativ în arta lui, nimic făcut, ci conceput din esențele picturii, din esențe ale liniei și culorii pentru care Pallady luptase o viață și se răfuise cu contemporanii, chiar cu bunul lui prieten Matisse.

Și-a definit arta și ființa într-un întreg imposibil de depășit. Le-a dat verticala spiritului său, noblețea și harul artei. S-a autocaracterizat superb: își cunoștea și simțea foarte bine ființa. Nu o dată își notează în mărturiile sale concepția despre portretul în pictură. "Asemănarea în artă nu prezintă decât un interes trecător și particular. A nu depăși asemănarea e o inferioritate în opera unui artist. Modelul trebuie uitat, trebuie depășit". Ca mai târziu să ajungă la acea înțelegere pe care am întâlnit-o numai la marii artiști contemporani lui: Matisse, Picasso, Klee, Kandinski: "Un tablou (spun un tablou nu o pictură) este un poem pictural... de linii, forme și culori. Este mai mult decât o pictură. Este gândire, sentiment, exprimate prin pictură... linii, forme și culori".

Pallady și-a făcut multe autoportrete, dar pentru acesta - pictat pe hârtie lipită pe carton, cumpărat cu greutate și repetate rugăminți de Zambaccian la o

qu'il tient fermement en main et qu'il trempe de temps à autre dans un peu de couleur et beaucoup d'art, donnant symboliquement la tonalité chaleureuse du portrait - en contraste avec le fond d'un bleu indéfini. Le pinceau tenu dans sa main gauche, comme le voyait Pallady dans le miroir, est soudain arrêté dans sa course, soumis au silence et à l'attente du regard attentif, plongé dans une minutieuse méditation et analyse de soi. Le miroir a de nouveau placé en face l'un de l'autre Pallady et la mémoire de son propre être. Ce qu'il a cru et ce qu'il voit, ce qu'il a senti et ce qu'il sent, ce que peut faire un homme et ce qu'est un homme. L'expression du visage est figée, sa respiration normale arrêtée en même temps que la main et le pinceau - figée comme pour contempler plus attentivement cet homme que nous ne regardons que rarement et que nous ne voulons pas analyser sans ménagement, notre être intime. C'est pourquoi aussi le silence triste de son regard, surpris alors, à 71 ans, perdure dans nos yeux, comme quelque chose d'irréversible et très sérieux.

La vivacité des lignes, de la construction, des traits de pinceau, de l'impressionnante force elliptique d'expression artistique, de la cohérence et de l'angélique spontanéité dissimulent la chaleur et l'élévation spirituelle de Pallady. C'était un être fragile et timide qui, pour se défendre, réagissait à rebours, brutalement, devenant difficile à comprendre, très difficile. C'est ainsi que le présente l'autoportrait de la collection Zambaccian : vous vous attendez à chaque instant à ce qu'il vous engueule ou qu'il interrompe le dialogue par un mot d'esprit, (« Je ne cherche pas le fini, dans mes peintures, mais l'infini »), qu'il vous empêche de le contempler. De découvrir son être - qui n'appartenait qu'à lui. Rien de démonstratif dans son art, rien d'artificiel, mais conçu à partir des essences de la peinture, des essences de la ligne et de la couleur en faveur desquelles Pallady avait lutté toute sa vie et s'était disputé avec ses contemporains, même avec son ami Matisse.

Il définit son art et son être en un tout impossible à dépasser. Il leur donna la verticalité de son esprit, la noblesse et la grâce de l'art. Il se caractérisa lui-même superbement : il se connaissait parfaitement. Plus d'une fois il nota dans ses carnets sa conception du portrait en peinture. « En art, la ressemblance ne présente qu'un intérêt passager et particulier. Ne pas dépasser la ressemblance est une infériorité dans l'oeuvre d'un artiste. Le modèle doit être oublié, dépassé ». Pour arriver plus tard à cette compréhension que l'on ne retrouve que chez les grands artistes ses contemporains : Matisse, Picasso, Klee, Kandinski : « Un tableau (je dis un tableau, pas une peinture) est un poème pictural... fait de lignes, formes et couleurs. C'est plus qu'une peinture. C'est une pensée, un sentiment exprimés par la peinture... les lignes, les formes et les couleurs ».

Pallady a exécuté beaucoup d'autoportraits, mais dans le cas de celui-ci - peint sur du papier collé sur du carton, difficilement acquis par Zambaccian à la suite de prières insistantes et répétées, en échange

sumă foarte mare, cerută de Pallady înadins ca să nu se despartă de tablou - și-a ales voit cele mai simple mijloace artistice, de neînțeleș privirilor grăbite și fugărite de necunoaștere. Aceste banale mijloace: hârtie, creion, câteva culori lichide luate în vârful pensulei, sunt așternute când peste linii clare și incisive, când lăsându-se păzite de ele, concepute și simțite alert, fără odihnă și caznă. Grăbite doar de puterea muzei ce nu așteaptă și nu înțelege gângăveala în Artă. Toate acestea fac strania înfățișare, inimitabilă, a acestui tablou, conceput într-o dimineață a anului 1942, la 71 de ani, în timpul celui de al doilea război mondial.

Pallady a fost un mucenic al Artei... Tipul artistului modern și romantic care a crezut în ceva, și-a iubit idealurile, a avut deziluzii și descurajări la limita suportabilă, fără să fie învins. Neînțeleș la timp, minimalizat și uitat o vreme, în devenirea lui pentru cultura și faima neamului nostru. Îl așez cu credința timpului neiertător, lângă Eminescu și Luchian, Bacovia și Enescu, mari români moldoveni, făcuți din aceeași țărână și calm, din același timp al neuitării. Nu întâmplător, la vârsta de 71 de ani, când realiza cea mai completă și frumoasă parte a operei sale, cu multe capodopere, și-a luat mărturie pentru credința sa artistică portretul, pensula și paleta lui. O clipă a nemuririi... A potrivirii celor mai simple și naturale mijloace tehnice, cu cele mai simple și profunde sensuri ale artei picturii. Nu întâmplător s-a pictat cu pensula și paleta în mâini, țăriile vieții lui, jurnalul existenței sale - simbol al demnității și al climatului necesar pentru a face artă. S-a educat continuu, incorrigibil în pasiunea și cultul pentru literatură și muzică.

Sunt convinși că acest autoportret, ca și toată arta lui Pallady nu vor fi înnegrite de uitarea timpului și nu vor muri în propria materie... Fardurile vieții cotidiene și evenimentele nu le-au atins. Sunt ca și ieri... acum 50 sau 71 de ani, când arta lui a plecat spre nemurire.

"România literară", 29 aprilie 1982

d'une très grande somme demandée par Pallady justement pour ne pas s'en séparer - il a choisi volontairement les moyens artistiques les plus simples, les plus banals, incompréhensibles aux regards hâtifs et pressés par ignorance. Les quelques couleurs liquides, saisies du bout du pinceau, sont appliquées par-dessus les lignes claires et incisives, respectées pourtant parfois, conçues et ressenties alertement, sans repos mais sans tourment. Poussées seulement par la force de la muse qui ne sait attendre et ne comprend pas le bredouillage de l'art. C'est ce qui donne l'aspect étrange, inimitable, de ce tableau, conçu un matin de l'an 1942, à 71 ans, pendant la seconde guerre mondiale. Pallady fut un martyr de l'Art... Le type de l'artiste moderne et romantique qui avait une foi, qui aima ses idéaux, qui endura jusqu'à la limite du supportable les déceptions et les découragements, sans se laisser abattre. Incompris pendant un certain temps, minimisé et oublié, en dépit de son importance pour la culture de notre peuple et de sa contribution à sa gloire. Je le place, confiant dans la justice du temps inexorable, auprès d'Eminescu et de Luchian, de Bacovia et d'Enescu, grands Roumains moldaves, pétris de la même glaise et du même calme, du même temps ignorant l'oubli. Et ce n'est pas un hasard si, à 71 ans, alors qu'il réalisait la plus complète et la plus belle partie de son oeuvre, ses chefs d'oeuvre, il prit pour témoignage de sa foi artistique son portrait, son pinceau et sa palette. Un instant d'immortalité... De l'accord entre les moyens techniques les plus simples et naturels et les sens les plus profonds de l'art de la peinture. Ce n'est pas un hasard s'il s'est représenté tenant son pinceau et sa palette, les piliers de son existence, symboles de la dignité et du climat nécessaires pour créer l'art. Il s'est formé sans interruption, incorrigible dans sa passion et son culte pour la littérature et la musique.

Je suis persuadé que cet autoportrait, de même que tout l'art de Pallady ne seront pas noircis par l'oubli du temps et ne mourront pas dans leur propre matière... Les fards de la vie quotidienne et les événements ne les ont pas touchés. Ils sont aujourd'hui tels qu'ils l'étaient aussi hier... il y a 50 ou 71 ans, lorsque son art s'envola vers l'immortalité.

« România literară », 29 avril 1982

Theodor Pallady

Theodor Pallady

Când întrebările îmi dau târcoale despre destinul artei, recitesc însemnările din jurnalul artistului pictor Theodor Pallady. Apoi, urc din nou scările muzeelor și ale colecțiilor celebre de artă și las efemerului zilei partea lui, revăzând și contemplând un concept compozițional de linii și culori ce-mi este încă ascuns în tablourile sale și astfel simt că mai

Lorsque je me vois assailli par les interrogations concernant le destin de l'art, je relis quelques pages du journal de l'artiste peintre Theodor Pallady. Je monte ensuite, à nouveau, les escaliers des musées et des collections d'art célèbres, laissant à l'éphémère du jour sa part, désireux de revoir et de contempler son art de la composition des lignes et des couleurs, d'en déchiffrer les mystères et de me sentir ainsi en dialogue avec lui.

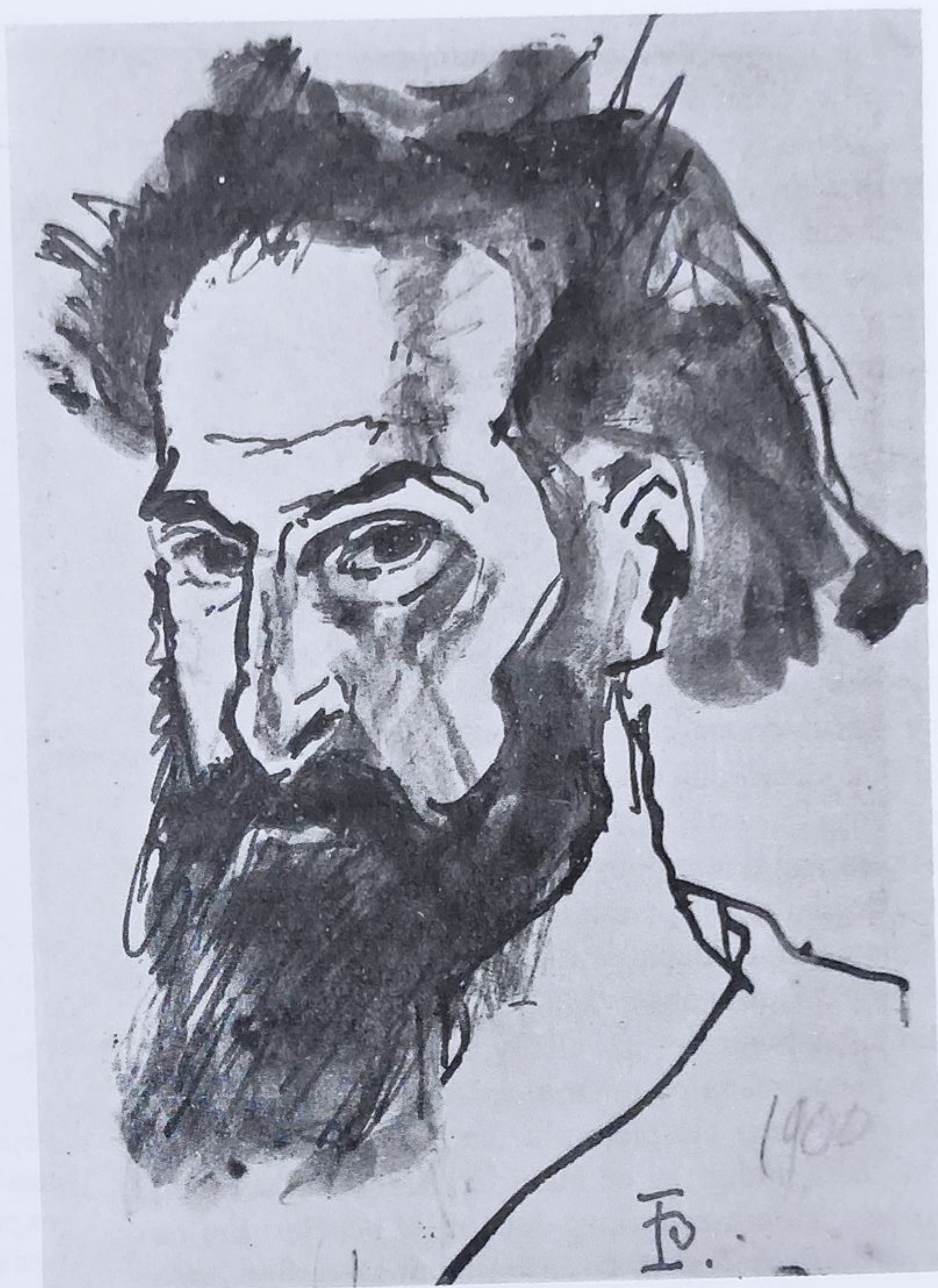
Theodor Pallady pe Calea Victoriei.
Fotografie

vorbesc puțin cu el.

Fiecare întâlnire cu un tablou sau cu un desen de Pallady îmi stârnește un fior de revelație spirituală indefinibilă. Să fie oare măiestria expresiei plastice, vigoarea și probitatea artistică a pictorului sau cultul marilor valori care îi definesc opera? În fața unor tablouri de-ale sale am impresia că trăiesc într-o mare școală cu idei, sentimente, idealuri și cu sinceritate cutremurătoare. Intellectul său de excepție, care interpreta observația prin studiu și meditație, s-a iluminat continuu. În mijlocul exploziilor de curente, dispute și concepte artistice de avangardă, de ispite și contestații, de mimări și

Chaque rencontre avec un tableau ou un dessin de Pallady éveille en moi un frisson de révélation spirituelle indéfinissable. Serait-ce la maîtrise de l'expression plastique, la vigueur et la probité artistique du peintre ou le culte des grandes valeurs qui définissent son oeuvre ? Devant ses tableaux j'ai l'impression de vivre dans une grande école à idées, sentiments, idéaux et sincérité troublants. Son intellect exceptionnel qui interprétait l'observation par l'étude et la méditation, s'est continuellement éclairé. Au milieu des explosions de courants, de disputes et de concepts artistiques d'avant-garde, des tentations et des contestations, des tendances mimétiques et de la soif d'originalité de notre siècle, Pallady s'est détaché avec calme, luttant pour

THEODOR PALLADY, *Autoportret* (desen)

THEODOR PALLADY, *Autoportret* (desen)

sete de originalitate, ale secolului nostru, Pallady s-a detașat calm luptând să depășească efemerul, canoanele și modelele, apropiindu-se, nu fără temeri și cumplite nemulțumiri, de marea artă dintotdeauna. Oamenii și evenimentele, viața și timpul nu l-au deviat de la idealul său artistic. A trăit în proiecția spirituală de mare distanță care atinge orizontul eternelor valori create de om într-o ipostază individuală căreia îi spunem concept și spiritualitate palladiană. Rareori cineva rezista în dialog cu ilustrul artist, pictorul fiind o competență intelectuală cu idei clare și cultură muzicală, literară, filosofică și estetică. Fiind prea sensibil în trăirile artistice, se apăra verbal cu o extraordinară forță prin rațional. Ca student, atunci când aveam o "fereastră" între cursuri, alergam câteva minute până la colecția de artă a doctorului Dona de lângă atelierele școlii noastre de artă din strada General Budișteanu. Sunam emoționat și cu teamă, la ușa altei școli, unde spiritele artei așteptau tăcute în armonii cromatice și ritmuri liniare după perdele de mătase. Nu o dată, doctorul Dona, observând că nu mai puteam pleca din fața tablourilor lui Pallady, venea în spatele meu, îmi puneă mâna pe umăr și mă invita să mai văd și alte frumuseți ale pictorului care nu erau expuse - mai toate nuduri; și ce nuduri...! Cu vocea scăzută, cu ochii suferinzi ascunși după niște ochelari fini ca o pânză de păianjen, cu niște mâini albe, fine, care ieșeau din haina de catifea neagră, cuprins de amintiri - unele recente, cu ilustrul artist, îmi spunea, aducându-l parcă pe Pallady între noi doi din camera lui unde poate atunci picta sau de pe o alee strâmtă cu frunze tomnatice din Cișmigiu, pe unde singurătatea pictorului încă hoinărea cu carnetul de schițe în mână. Îmi refăcea o imagine simplă, dar clară cu prezența neașteptată a pictorului care bătea repede în ușa de metal cu geamuri mate a colecției. Intrând, privirile i se îndreptau direct spre tablourile sale și, nemulțumit chiar de prezența unor artiști celebri pe același perete cu el, se adresa doctorului care se simțea jenat de mânia pictorului. Dialogul continua cu amabilități din partea colecționarului Dona, iar din parte lui Pallady cu reproșuri sau corecturi care până la urmă erau uitate în fața garoafelor mucenicului Ștefan Luchian, unde, amândoi, bându-și vinul din pahare de cristal, stăteau în picioare, ca o închinăciune, tăcând și admirând. Fără a se considera un "depășit", artistul a folosit magistral în opera sa toate marile izbânzi ale înaintașilor - de la clarobscur la tonul local și apoi la luminozitatea coloristică prin juxtapunere cromatică și valorică, la acordul simultan și gamă, până la decorativ, toate acestea fiind exprimate coerent și cu un simț pictural universal. În arta lui Pallady, linia este frântă și nu curbă, iar albul și negrul deschid scena inefabilului cromatic. Puțini artiști pictori ai

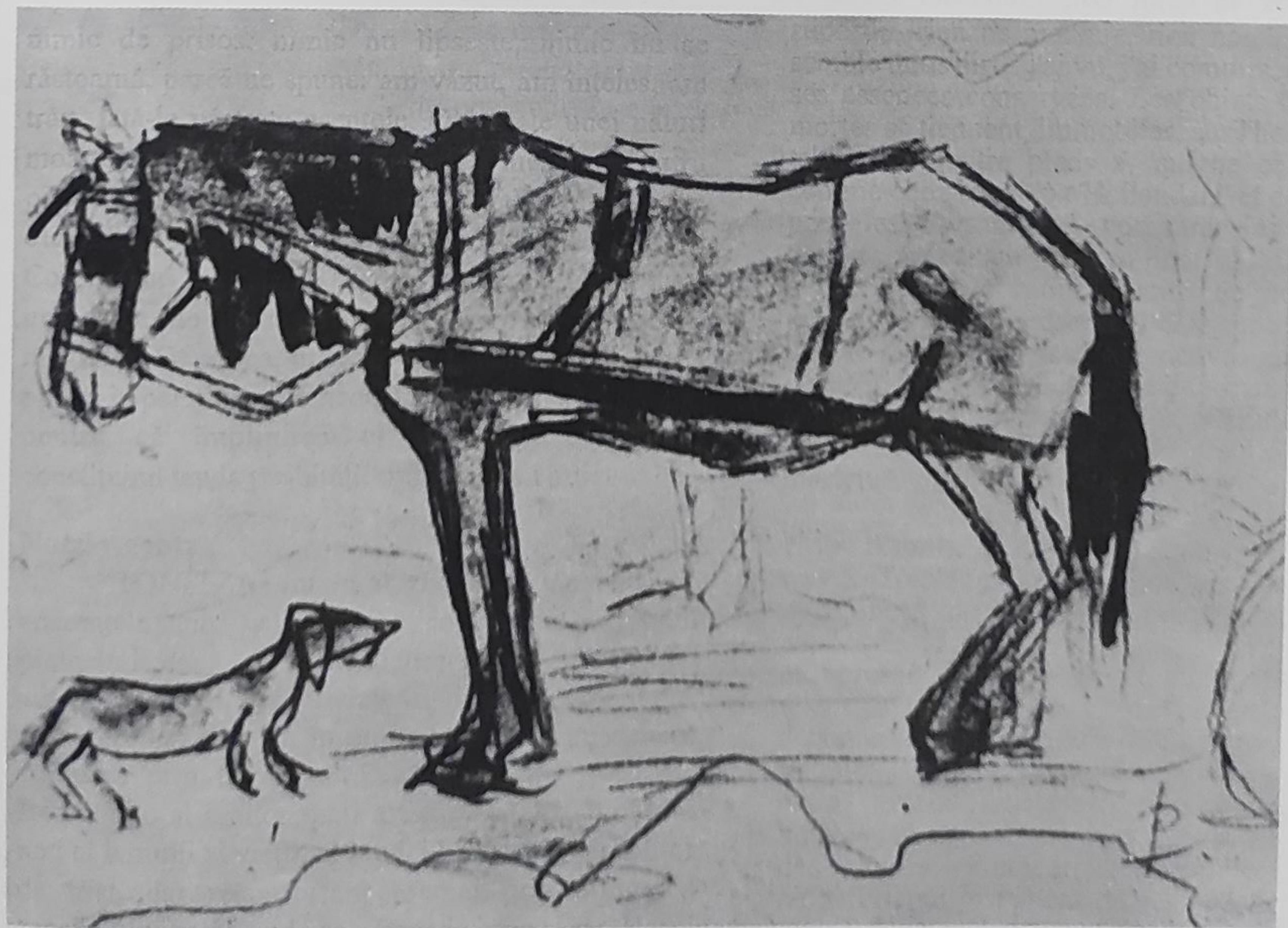
dépasse l'éphémère, les canons et les modèles, se rapprochant, non sans crainte, du grand art de toujours. Les hommes et les événements, la vie et le temps ne l'ont pas détourné de son idéal artistique. Il vécut dans la projection spirituelle à grande distance qui atteint l'horizon des valeurs éternelles créées par l'homme dans une hypostase individuelle que nous nommons concept et spiritualité palladienne. Il était rare que l'on pût résister à une discussion avec l'illustre artiste, le peintre étant une compétence intellectuelle, ayant des idées claires et une grande culture musicale, littéraire, philosophique et esthétique. Ses émotions artistiques étant trop puissantes, il se défendait par les paroles avec une force extraordinaire, usant d'arguments empruntés à la raison. Etant étudiant à l'époque, je courais toutes les fois que j'avais un moment de libre entre les cours, revoir la collection d'art du docteur Dona, près des ateliers de notre école, rue General Budișteanu. Je sonnais, ému, le cœur battant, à la porte d'une autre école, où les esprits artistiques attendaient en silence derrière des rideaux de soie, au milieu des harmonies chromatiques et des rythmes linéaires. Plus d'une fois, voyant que je ne pouvais me détacher des tableaux de Pallady, le docteur Dona venait me surprendre par derrière, me mettait une main sur l'épaule et m'invitait à venir voir d'autres beautés issues de la main du peintre, qui n'étaient pas exposées - des nus pour la plupart, et quels nus...! A voix basse, ses yeux souffrants cachés derrière des lunettes aussi fines qu'une toile d'araignée, ses mains blanches et fines sortant des manches de son habit de velours noir, étreint par les souvenirs, - les uns récents, se rapportant à l'illustre artiste, il l'évoquait à mon intention, amenant me semblait-il, Pallady entre nous deux, de la chambre où il peignait ou de l'allée étroite couverte de feuilles automnales du jardin du Cișmigiu, qu'hantait encore la solitude du peintre, un carnet d'esquisses à la main. Il faisait revivre en images simples et claires la silhouette du peintre frappant à l'improviste à la porte de métal aux vitres mates de la collection. Lorsqu'il entra, ses regards se dirigeaient sur-le-champ vers ses propres œuvres, et mécontent lorsqu'il se voyait partager l'espace d'une même paroi avec d'autres artistes célèbres, il s'adressait au docteur, que la colère de l'artiste gênait en quelque sorte. Le dialogue continuait, le collectionneur Dona se répandant en amabilités et le peintre en reproches, finalement oubliés devant les oeuvres du martyr Ștefan Luchian, en l'honneur desquels tous deux, debout, buvaient un verre de vin servi dans des verres en cristal, dans le silence et l'admiration. Sans se considérer pour autant un artiste « dépassé », l'artiste utilisait magistralement dans son œuvre toutes les grandes victoires de ses devanciers - depuis le clair-obscur du ton local et la luminosité colorée due à la juxtaposition chromatique des nuances et jusqu'à l'accord simultané et à la gamme ou au décoratif, le tout exprimé avec cohérence et un sens pictural universel. Dans l'art de Pallady, la ligne est brisée,

THEODOR PALLADY, *Peisaj* (desen)

THEODOR PALLADY, *Schiță*

secolului nostru au observat și au putut exprima prin mijloace atât de simple adevărul și misterul naturii, al femeii și al obiectelor, apropiindu-se și îndepărtându-se de ele ca un mare înțelept ce se bucură și se întristează în fața descoperirilor sale. Doctorul era satisfăcut de hipnoza coloristică a colecției sale care își făcea de fiecare dată efect pozitiv asupra mea și, strângându-și haina de catifea neagră cu mâinile palide de ceară în jurul toracelui bolnav, mă conducea patern până la ușa mare dinspre curte, încurajându-mi primii pași în artă. Dona, fiind unul dintre colecționarii preferați ai lui Pallady, în casa căruia pictorul vedea tablouri de Grigorescu, Andreescu, Luchian, Petrașcu, Tonitza, Iser, Steriady, Ciucurencu și un foarte frumos peisaj de Pissarro, își permitea, prietenește, să-i pregătească marelui artist, care era foarte vulnerabil la glume, câte o surpriză... Unuia dintre peisajele din Franța ale pictorului Pallady i-a lipit pe geamul tabloului, în fereastra casei din prim-planul lucrării, o pată de roșu ca o floare. Pallady, când își revedea tablourile, le și analiza discret, dar neiertător. Surprins de acea culoare în fereastra casei pictate de el, fulgerător a reacționat cumplit: "Nu se poate!...", îi spune doctorului. "Nu se poate!..." și caută să plece. "Nu era nevoie de roșu, ce știi dumneata", îi reproșă lui Dona. Totul s-a terminat însă cu bine, dar numai după un timp de scuze și laude aduse operei pictorului, care foarte greu s-a lăsat împăcat. Pallady a trecut prin fața garoafelor lui Luchian și a exclamat nobil admirativ: "Aici, da roșu!" Cu pălăria în mână, uitându-se fix în ochii colecționarului Dona, l-a salutat îngândurat.

"Adevărul literar și artistic", 21-27 octombrie 1990

elle n'est pas courbe, et le blanc et noir ouvrent la scène à l'ineffable chromatique. Peu d'artistes peintres de notre siècle ont pu scruter et exprimer avec des moyens aussi simples la vérité et le mystère de la nature, de la femme et des objets, se rapprochant et s'éloignant d'eux comme un grand sage qui se réjouit ou s'attriste devant ses découvertes. Le docteur était satisfait de l'hypnose colorée de sa collection qui avait toujours un effet bénéfique sur moi et, serrant de ses mains pâles son habit de velours autour de son corps souffrant, il me reconduisait vers la grande porte donnant sur la cour, encourageant mes premiers pas sur le chemin de l'art. Dona, un des collectionneurs préférés de Pallady, avait acquis des tableaux de Grigorescu, Andreescu, Luchian, Petra[scu], Tonitza, Iser, Steriady, Ciucurencu, de même qu'un très beau paysage de Pissarro, ce qui lui permettait de ménager parfois amicalement une surprise au grand artiste, qui était très vulnérable à la plaisanterie... Sur la vitre de l'un des paysages exécutés en France par le peintre Pallady, il colla une tache de rouge, semblable à une fleur. Lorsque Pallady revoyait ses tableaux, il les analysait discrètement mais impitoyablement. Surpris de voir cette tache de couleur à la fenêtre de la maison qu'il avait peinte, il réagit brutalement, terriblement : « Ce n'est pas possible!... » dit-il au docteur. « Ce n'est pas possible !... » et il voulut partir. « Il ne fallait pas ce rouge, qu'en savez-vous », reprocha-t-il à Dona. Tout s'acheva heureusement, et Pallady se laissa amadouer, mais seulement après d'innombrables excuses et louanges adressées à l'oeuvre. Il passa ensuite devant les oeilllets de Luchian et s'exclama avec une noble admiration : « "Ça oui, ce rouge !" » Tenant son chapeau à la main, ses yeux fixés sur ceux de Dona, il le salua, pensif.

« Adevărul literar și artistic », 21-27 octobre 1990

GHEORGHE PETRASCU

România literară

Săptămânal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

39

Efigia literară a lui
GEORGE ENESCU

(Paginile 12—13)

CIVILIZAȚIA SOCIALISTĂ

FIECARE moment din existența unei societăți este caracterizat istoric prin nivelul său de civilizație. Acesta se reflectă, direct uneori, mediat alteori, în toate actele și manifestările vieții sociale, fie acestea de ordin economic, politic sau spiritual. Progresul și capacitatea de progres, dinamica dezvoltării, raportul dintre năzuințe și realizări, înfăptuirile și idealurile sînt de asemenea expresii elocvente ale gradului de civilizație atins la un moment dat. Ceea ce își propune și ceea ce înfăptuiește o societate este indisolubil legat de nivelul său de civilizație. Lumea modernă, prin ritmul său foarte rapid de evoluție tehnică și științifică, a schimbat radical datele acestui proces, intrucît vechi probleme au căpătat nu numai o nouă înfăptuire, dar și o acuitate fără precedent. Restrînsă altădată la cadrul existenței materiale, noțiunea de civilizație a fost ea însăși considerabil extinsă și adîncită, înglobînd teritorii și domenii ale existenței față de care în trecut era privită ca factor de opoziție. Reconsiderarea problematicei și adoptarea unor perspective contemporane asupra conceptului de civilizație reprezintă unul dintre cele mai caracteristice fenomene ale actualității pretutindeni în lume.

În socialism, ca o trăsătură proprie noul orînduiri, problematica atât de complexă a civilizației este integrată sferii mai largi a edificării unei societăți de tip nou. Practic, se desfașoară o dublă acțiune, în sensul construirii acesteia și totodată al constituirii unei civilizații specifice. Unitară, armonioasă, aceasta nu mai este redusă la componentele de ordin material; privește, în egală măsură, și celelalte laturi ale existenței. Creșterea nivelului de cultură și civilizație devine un obiectiv de prim ordin al societății socialiste, reprezentîndu-l în mod grăitor spiritul. Accesul neîngrădit la cultură, democratizarea vieții publice, participarea maselor largi la organizarea și conducerea întregii activități sociale sînt factori ce contribuie fundamental la configurarea civilizației socialiste.

Foarte semnificativ în acest sens este experiența istorică a construcției socialiste în România, îndeosebi în perioada de după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. Acest eveniment memorabil a statornicit un curs nou dezvoltării generale a țării, inaugurînd astfel o epocă de profunde și accelerate transformări în toate domeniile vieții. Uriașele schimbări petrecute de-a lungul ultimilor douăzeci de ani în patria noastră jalonează de aceea și edificarea unor structuri și forme ce atestă existența activă a unui nou tip de civilizație. Aceasta s-a născut în cadrele vastului și eroicului efort de dezvoltare multilaterală a României socialiste și reprezintă, în ansamblul său, realizarea unui obiectiv major al noul orînduiri. Noua civilizație, civilizația socialistă include atât factorii de existență materială, cu toate implicațiile de ordin social și economic determinate de modificările ample care au avut loc în societatea noastră, de la energicul proces de industrializare socialistă la omogenizarea socială, cît și factorii specifici de existență culturală, spirituală, morală. O nouă conștiință, socială și individuală, se crează astfel în condițiile însoțite ale construirii și dezvoltării unei noi societăți. Nu întîmplător în această perioadă crește atenția acordată eticii socialiste, educării și formării într-un spirit înalt, revoluționar și progresist. Civilizația socialistă implică în cel mai înalt grad și o nouă civilizație morală, ale cărei virtuți contribuie nemijlocit la înfăptuirea cu succes a programelor și obiectivelor de dezvoltare. Sporirea responsabilității, a atașamentului patriotic, a sentimentului de participare conștientă la viața socială, dezvoltarea spiritului revoluționar, lărgirea continuă a orizontului spiritual reprezintă tot altfel de direcții ale noul civilizații.

Cultivarea celor mai înalte valori morale este parte integrantă a celui urmîrit de societatea socialistă — înflorirea deplină a personalității umane. În acest sens acționează, cu devotament și responsabilitate, însușiții de idealuri generoase ale socialismului, toți creatorii de cultură și artă din România contemporană.

„România literară”

GEORGE PETRASCU : Autoportret (1907)
(În acest număr, reproduceri din opera pictorului)

AL TĂU SÎNT...

Al tău sînt, țară, ca și piscurile
Ca și cununa munților Carpați
Și te-apărăm cu toate riscurile
Pe strămoșeasca vatră să fim frați.

Urcăm virtos pe drumurile muncii
Din vîl în sus și coborîm în șes,
Să aibă viitorul falnic pruncii
Și neamul nostru-nțreg, bine-nțeles.

O lume-nțreagă vede ce-am făcut,
Că am lăsat morminte pe tot locul,
Vîsînd la gila care ne-a făcut,
Și nu ne-a fost făclie-n drum norocul.

Dar am luptat udlind cu singe gla
Șîind că num-așa sîntem români
Și doar așa o să fie România
De nu-i lasă pe alții a-i fi stăpîni.

Am fost aici, vom fi stăpîni
Cît timp va fi această țară, țară
Acești stăpîni vor fi mereu români
Cu flori mereu rodind în primăvară.

Al tău sînt, țară, chiar și după moarte
Ca oseminte alba în mormînt,
Și voi lua la gloria ta parte
Înmormîntat sub sfîntul tău pămînt.

Mihai Beniuc

Noblețea materiei cromatice

DE fiecare dată văd pictura lui Gheorghe Petrascu altfel și de fiecare dată ea rămîne aceeași — misterioasă și solemnă — înțeleaptă și gravă. De fiecare dată mă mai întorc din drum să iau parcă cu mine imposibilul, aceea taină a viziunii și măiestriei potrivirii culorilor, a superbei voluptăți a picturii sale. Privesc tăcut și uimit un tablou, două, trei, mă îndepărtez și m-apropi de pinzole sale să văd ceea ce încă nu am putut vedea pînă acum. Memoria începe să-mi viseze imagini și umblă părăsindu-mi parcă în acele clipe ființa pe care o duc de mină în atelierul pictorului. Totul pare natural și statornic; motivul și atmosfera de lucru, liniștea creatorului, aerul încercat de miresmele culorilor și ale lianților și mai ales paleta colorată, pensulele, pinza de pe șevalet cu emoția și ordinea ei mentală.

Un bătrîn cu părul alb, robust și tăcut, nu morocănos dar sobru — aparent nimic deosebit față de ceilalți oameni. Și totuși de unde pleacă spre pinza în lucru acele clipe mai scurte sau mai lungi răpite în virful pensulei colorate în amestecuri tainice, încercată cu privirea printre pleoapele aproape închise? Să vadă mai bine pictura motivului, cu care mina desenează simplu și adevărat forma unui măr, carte, covor sau palat venețian? Sau așezarea culorilor, alchimia lor în lumini și umbre de seară? Și încă o dată motivul este privit cu ochii aproape închiși și expresia picturii a formelor se întrevide. Reflex și clarobscur, acorduri și juxtapuneri cromatice, pasaje și modulații tonale mirifice, totul este „a la prima” în dicteul Muzel. Pictorul atinge înefabil în materia-culoare în pastă modelată nu știu cum — născînd acela smălțuri din lavă de vulcan ce trezește în noi fiorul satisfacției spirituale. Cum picta?... Că nu există semn de poticnire și chin — decît superbul dialog ca la marii artiști între el și tainele artei. Obiectele naturilor moarte stau în tablourile sale nedintite — ca pe o masă de muzeu unde timpul le-a oprit mișcarea, iar matoria se odihnește. Și ce caracter pictural le dă — ce dilatare expresivă face din orice formă și raport valoric cromatic. Cu cît trec anii pictura lui ne-nvăluie în mister și contemplarea opereii amplifică spiritualul. Picturalitatea extraordinară, forța demiurgică de-a transfigura materia-culoare într-o lume de lumini și umbre care naste forma din duhul emoției strînsă și avîntată pînă în pragul imposibilului pictural. Lumina în pictura lui Petrascu vine parcă de la o stea în răcite — cîndva fierbinte, dar ritmul cosmic și neprevăzutul o mișcă în spațiul de albastruri violete și roșuri de jărătic. Negrul le este stăpînul firii, al echilibrului și tăcerii — al expresiei picturale. Prin el se naste viziunea lui Petrascu. Albul se furișează sfios pe formele picturale în lumini plîpînde, contrînd imaginea și reverberîndu-se ca un ochi de apă împede liniștită și adîncă, din ce în ce mai palidă în toate colțurile tabloului.

Albul și negrul... extremele cromatice — întîinderile infinitului — Petrascu le-a smuls din rosturile lor și le-a împerecheat ca un zeu în scînteia de roșuri, albastruri și ocruuri pămîntii. Picta la Veneția pe trotuar în costum de sărbătoare și halat alb, cu cravată și pantofi de lac, cu pălăria așezată în ficida unei ferestre. Cutia de culori, pinza, citova pensule și cuțite de paletă — atît — fără murgă și exhibiții. Picta... oamenii treceau pe lîngă el și nu știau în mersul lor grăbit, obișnuiți să vadă cîte un necunoscut picînd — că s-au atîns o clipă de șevaletul sau halatul unui

Vasile Grigore

(Continuare în pagina 5)

Gheorghe Petrașcu

Noblețea materiei cromatice

Gheorghe Petrașcu

La noblesse de la matière
chromatique

De fiecare dată văd pictura lui Gheorghe Petrașcu altfel și de fiecare dată ea rămâne aceeași - misterioasă și solemnă - înțeleaptă și gravă. De fiecare dată mă mai întorc din drum să iau, parcă, cu mine imposibilul, acea taină a viziunii și măiestriei potrivirii culorilor, a superbeii voluptăți a picturii sale. Privesc tăcut și uimit un tablou, două, trei, mă îndepărtez și m-apropii de pânzele sale să văd ceea

Chaque fois que je regarde la peinture de Gheorghe Petrașcu je la vois différente et pourtant toujours la même - mystérieuse et solennelle - sage et grave. Et chaque fois que je la quitte, je reviens sur mes pas, comme désireux d'en emporter l'impossible, le secret de sa vision et de son art d'accorder les couleurs, la superbe volupté de sa peinture. Je contemple, silencieux et surpris un tableau, deux, trois, je m'en éloigne puis m'en rapproche pour y voir

Gheorghe Petrașcu
la Veneția

GHEORGHE PETRAȘCU, *Ponte Rialto*

ce încă nu am putut vedea până acum. Memoria începe să-mi viseze imagini și umblă părăsindu-mi parcă în acele clipe ființa pe care o duce de mână în atelierul pictorului. Totul pare natural și statornic: motivul și atmosfera de lucru, liniștea creatorului, aerul încărcat de miresmele culorilor și ale lianților și mai ales paleta colorată, pensulele, pânza de pe șevalet cu emoția și ordinea ei mentală.

Un bătrân cu părul alb, robust și tăcut, nu morocănos dar sobru - aparent nimic deosebit față de ceilalți oameni. Și totuși, de unde pleacă spre pânza în lucru acele clipe mai scurte sau mai lungi răpite în vârful pensulei colorate în amestecuri tainice, încercată cu privirea printre pleoapele aproape închise? Să vadă mai bine picturalul motivului, cu care mâna desenează simplu și adevărat forma unui măr, carte, covor sau palat venețian? Sau așezarea culorilor, alchimia lor în lumini și umbre de seară? Și încă o dată motivul este privit cu ochii aproape închiși și expresia picturală a formelor se întrevește. Reflex și clarobscur, acorduri și juxtapuneri cromatice, pasaje și modalități tonale mirifice, totul este „a la prima” în dicteul Muzei. Pictorul atinge inefabilul în materia-culoare în pastă modelată nu știu cum - născând acele smălțuri din lavă de vulcan ce trezesc în noi fiorul satisfacției spirituale. Cum picta?... Că nu există semn de poticnire și chin, decât superbul dialog ca la marii artiști între el și tainele artei. Obiectele naturilor moarte stau în tablourile sale neclintite, ca pe o masă de muzeu unde timpul le-a oprit mișcarea, iar materia se odihnește. Și ce caracter pictural le dă, ce dilatare expresivă face din orice formă și raport valoric cromatic. Cu cât trec anii pictura lui ne-nvăluie în mister și contemplarea operei amplifică spiritualul. Picturalitatea extraordinară, forța demiurgică de-a transfigura materia-culoare într-o lume de lumini și umbre care naște forma din duhul emoției strunită și avântată până în pragul imposibilului. Lumina în pictura lui Petrașcu vine parcă de la o stea în răcire, cândva fierbinte, dar ritmul cosmic și neprevăzut o mișcă în spații de albastruri violete și roșuri de jărat. Negrul le este stăpânul firii, al echilibrului și tăcerii, al expresiei picturale. Prin el se naște viziunea lui Petrașcu. Albul se furișează sfios pe formele picturale în lumini pâlpânde, centrând imaginea și reverberându-se ca un ochi de apă limpede liniștită și adâncă, din ce în ce mai palidă în toate colțurile tabloului.

Albul și negrul, extremele cromatice, întinderile infinitului - Petrașcu le-a smuls din rosturile lor și le-a împerecheat ca un zeu în scânteii de roșuri, albastruri și ocruri pământii. Picta la Veneția pe trotuar în costum de sărbătoare și halat alb, cu cravată și pantofi de lac, cu pălăria așezată în firida unei ferestre. Cutia de culori, pânza, câteva pensule

ce que je n'ai pu encore y voir. Ma mémoire commence à rêver en images et, semblant quitter un instant mon être, me prend par la main et m'entraîne vers l'atelier du peintre. Tout y semble naturel et constant, le motif et l'atmosphère de travail, le calme du créateur, l'air chargé du parfum des couleurs et des liants et surtout la palette colorée, les pinceaux, la toile étalée sur le chevalet avec ses émotions et son ordre mental.

Un vieillard aux cheveux blancs, robuste et silencieux, non pas morose, mais sobre - que rien ne distingue, en apparence, des autres hommes. Et pourtant, d'où s'envolent vers la toile à laquelle il travaille ces instants plus brefs ou plus longs, ravis au bout de son pinceau plongé dans des mélanges mystérieux, chargé du regard filtrant entre les paupières mi-closes ? Pour mieux voir le pictural du motif, avec lequel la main dessine simplement et véridiquement la forme d'une pomme, d'un livre, d'un tapis ou d'un palais vénitien ? Pour mieux peser l'agencement des couleurs, leur alchimie faite de lumières et d'ombres crépusculaires ? Encore une fois, le motif est considéré avec des yeux presque fermés et l'on entrevoit l'expression picturale des formes. Reflet et clair-obscur, accords et juxtapositions chromatiques, passages et modalités tonales mirifiques, tout est de première qualité sous la dictée de la Muse. Le peintre atteint l'ineffable dans la matière-couleur à la pâte modelée je ne sais comment - faisant surgir ces vernis issus de la lave des volcans qui éveillent en nous le frisson de la satisfaction spirituelle. Comment peignait-il ?... Car on n'y distingue ni trébuchement ni tourment - rien que le superbe dialogue qui s'amorce entre les grands artistes et les mystères de l'art. Les objets des natures mortes sont immobiles dans ses tableaux, - comme sur une table de musée où le temps aurait arrêté le mouvement, et la matière se repose. Et quel caractère pictural il leur donne - quelle dilatation expressive il réalise entre n'importe quelle forme et le rapport des valeurs chromatiques. A mesure que passent les années, sa peinture nous enveloppe dans le mystère et la contemplation de la couleur amplifie le spirituel. L'extraordinaire caractère pictural, la force demiurgique de transfigurer la matière-couleur en un monde de lumières et d'ombre qui engendre la forme de son esprit maîtrisé s'élançant vers le seuil de l'impossible... Dans la peinture de Petra[scu], la lumière semble provenir d'une étoile envahie par le froid - qui fut une fois brûlante mais que le rythme cosmique et imprévu promène dans des espaces de bleus violets et de rouges de braise. Le noir les domine, maître de la nature, de l'équilibre et du silence - de l'expression picturale. C'est à travers lui que monte la vision de Petra[scu]. Le blanc se glisse timidement le long des formes picturales en lumières crépitantes, centrant l'image et se réverbérant comme un trou d'eau pure, calme et profond, de plus en plus pâle à mesure qu'elle approche les coins du tableau.

Le blanc et le noir... les extrêmes chromatiques - les étendues de l'infini - Petra[scu] les a arrachés à leurs destin et les a accordé tel un demiurge, en usant d'étincelles de rouges, de bleus, d'ocres terreux. Il peignait à Venise, sur le trottoir, en costume de fête et blouse blanche, une cravate nouée à son cou et chaussé de souliers vernis, son chapeau posé dans la

și cuțite de paletă - atât - fără morgă și exhibiții. Picta ... Oamenii treceau pe lângă el și nu știau, în mersul lor grăbit, obișnuiți să vadă câte un necunoscut pictând, că s-au atins o clipă de șevaletul sau halatul unuia dintre cei mai mari și originali pictori ai secolului al XX-lea.

Arta picturii a fost însăși viața lui, rațiunea de a fi cu care a plecat în căutarea frumuseții omului și naturii. Nimeni, dar absolut nimeni nu a pictat Veneția așa de adevărat ca Petrașcu. O să vină vremea, sunt sigur, când florile lui Luchian, Venețiile lui Petrașcu și portretele lui Baba vor fi căutate și prețuite, ca niște perle rare, de toți iubitorii și cunoscătorii de artă din lume. Prin opera sa artistică s-a impus întregii Europe. „Un asemenea pictor e mare oriunde” - spunea René Huyghe despre Petrașcu. Puțini artiști și, printre ei unii foarte mari, au cinstit, prin demnitatea și crezul viziunii artei lor, noblețea acestei așa-zise profesiuni de credință, care este pictura. Grigorescu i-a sesizat autenticitatea talentului; pictorul și criticul de artă, dispărut așa de tânăr, Abcar Baltazar, și însuși marele Luchian, înnoitorul, îi prevăd de la început un mare viitor de artist. Șirato și Tonitza, mari artiști și intelectuali de frunte, contemporani cu el, îi admiră opera și-l așează în fruntea breslei lor. Zambaccian cu marea lui intuiție a valorilor a fost unul din sincerii admiratori până la sfârșit; i-a așezat arta în muzeul său în sala marilor pictori români, lângă Luchian, Pallady, Tonitza, pe care i-a considerat - încă din timpul vieții lor - clasici. Petrașcu nu pictează aparențele ci esențele, nu imaginea ci caracterul ei - starea ei picturală - fantasticul pictural. Petrașcu avea concepția lui despre artă, tot atât de clară cum o avea Pallady - dar apărută de aura intuiției de geniu, rezolvând totul în desfășurarea faptului creator.

Trecerea de la real la fantastic se face prin acea deformare picturală expresivă, în care forma rămâne formă, nemodificată. Doar lumina și umbră - culoarea se modifică cantitativ și intens, subtil și robust, grav și misterios - uimind prin simplitatea procedeului tehnic. Arta lui te cheamă în reculegere, unde fără să vrei, îngenunchezi smerit și, uimit de binefacerea armoniilor, o contempli. Să nu confundăm spontaneitatea facilă cu inspirația. Petrașcu este un vizionar inspirat. Pictura lui nu este „elaborată”, artistul nedând importanță pretențiilor terminologice estetice, ci doar profunzimii faptului creator. Aceasta fiind acea stare rară de supraconcentrare mental spirituală în care puțini artiști reușesc să pună de acord mâna cu spiritul, cu idealul viziunii artistice - chiar și atunci când există acestea. Revenirile cu pensula sau cuțitul de paletă pe o formă colorată valoric nu se fac din „principiu”, ci atunci, în acele clipe unice care hotărăsc sau nu reușita unui tablou, din necesitatea stării și forței

niche d'une fenêtre. Sa boîte de couleurs, sa toile, quelques pinceaux et son couteau - rien de plus - sans morgue ou exhibition. Il peignait... les gens passaient près de lui et ne savaient pas, dans leur hâte coutumière, habitués qu'ils étaient à voir des inconnus peindre dans leur ville - qu'ils avaient effleuré un instant le chevalet ou la blouse de l'un des peintres les plus grands et les plus originaux du XXe siècle.

L'art de la peinture fut sa vie même, la raison d'être avec laquelle il partit à la recherche de la beauté de l'homme et de la nature. Personne, absolument personne, n'a donné de Venise une image aussi vraie que Petra[scu]. Le jour viendra, j'en suis certain, où les fleurs de Luchian, les Venise de Petra[scu] et les portraits de Baba seront recherchés et estimés comme autant de perles rares par tous les amateurs et connaisseurs d'art du monde. Par son oeuvre, il s'est imposé à toute l'Europe. « Un tel peintre est grand partout » - disait René Huyghe de Petra[scu]. Peu d'artistes et, parmi eux quelques-uns des plus grands, ont honoré, par la dignité et la foi de leur vision et de leur art, la noblesse de cette ainsi-dite profession de foi - qu'est la peinture. Grigorescu a saisi l'authenticité de son talent; le peintre et critique d'art, disparu prématurément, Abcar Baltazar, et Luchian lui-même, le novateur - lui prédisaient, dès le début, un grand avenir d'artiste. Șirato et Tonitza, grands artistes et intellectuels de valeur, ses contemporains, admirent son oeuvre et le placent à la tête de leur corporation. Avec sa grande intuition des valeurs, Zambaccian a été un de ses admirateurs jamais démentis; il a placé ses oeuvres dans la salle des grands peintres roumains, auprès de celles de Luchian, Pallady et Tonitza qu'il considérait depuis lors déjà, des classiques. Petra[scu] ne peint pas les apparences mais les essences, pas l'image mais son caractère - son état pictural - le fantastique pictural. Petra[scu] avait sa propre conception de l'art, aussi claire que celle dont témoignait Pallady - mais défendue par l'aura de l'intuition du génie, résolvant tout dans le déroulement de l'acte créateur.

Le passage du réel au fantastique se fait à travers cette déformation picturale expressive où la forme demeure forme, sans être modifiée. Sous l'impact de la lumière et de l'ombre, la couleur se modifie quantitativement et intensément, subtilement et robustement, gravement et mystérieusement, étonnant par la simplicité du procédé technique. Son art appelle au recueillement; on ploie le genou devant lui, humblement, et, surpris par le bienfait des harmonies, on le contemple. Ne confondons pas la spontanéité facile avec l'inspiration. Petra[scu] est un visionnaire inspiré. Sa peinture n'est pas « élaborée », l'artiste n'accordant aucune importance aux prétentions terminologiques esthétiques, mais seulement à la profondeur de l'acte créateur. Ceci étant un rare état de surconcentration mentale spirituelle où peu d'artistes réussissent à mettre d'accord la main avec l'esprit, avec l'idéal de la vision artistique - même lorsque celle-ci existe. Les retours au pinceau ou au couteau sur la forme colorée ne se font pas par « principe », mais seulement en ces moments uniques qui décident de la réussite ou de l'échec d'un tableau, naissent de la nécessité de l'état et de la force spirituelle qui créent, mais «

spirituale care creează, nu „elaborează”, având contactele pozitive cu toate condițiile fundamentale ale nașterii operei de artă. Pe acestea nu le intuim, nu le vedem, nu le înțelegem decât după..., când tabloul este gata. Operele sale au ceva solemn, acel fior grav și profund al fericirii de a picta, cum Bach făcea muzică, așa cum numai el l-a simțit și înțeles, arătând ce este arta și acesta rămâne secretul său. Există un desen liniar de început - simplu și clar - o definiție a formei. Apoi îi modifică expresia, sensul și plasticitatea prin așezarea culorilor peste el, cu o mantie de preț, din purpură și argint, ocruri cantabile, cobalturi sedefii, nobile și siderale.

Lumina ne călăuzește în iatacurile tablourilor sale și clarobscurul nu este întuneric, ci doar umbre colorate. Petrașcu a surprins și înțeles unul dintre marile adevăruri - eterna expresie picturală a naturii.

A văzut imaginând și a visat văzând, privind natura din care a făcut o nouă natură unde scîlîpesc lumini și umbre colorate, forme și valori, ritmuri și pauze - tăceri - ca într-o noapte înstelată, unde, pe un colț de cer, ochii noștri deslușesc ameteți de înălțimi, adunată într-un sistem cosmic, o lume de stele care se aprinde și se stinge, apare și dispare.

"România literară" 26 septembrie 1985

n'élaborent » pas, ayant des contacts positifs avec toutes les conditions fondamentales de la naissance de l'oeuvre d'art. Ces dernières, nous n'en avons conscience, nous ne les voyons, nous ne les comprenons qu'après... lorsque le tableau est achevé. Ses oeuvres ont quelque chose de solennel, ce frisson grave et profond du bonheur de peindre, pareil au bonheur de Bach créant sa musique, telle qu'il la sentait et la comprenait, montrant ce qu'est l'art, et ceci demeure son secret. Il existe un dessin linéaire des débuts - simple et clair - une définition de la forme. Il en modifie l'expression, le sens et la plasticité en y appliquant les couleurs, comme un manteau de grand prix, fait de pourpre et d'argent, d'ocres qui chantent, de cobalts nacrés, nobles et sidéraux.

La lumière nous guide dans l'intimité de ses tableaux et le clair-obscur n'est pas obscurité, mais seulement des ombres colorées. Petrașcu a surpris et compris une des grandes vérités - l'éternelle expression picturale de la nature.

Il a vu en imaginant, et il a rêvé en regardant la nature dont il a fait une seconde nature où brillent des lumières et des ombres colorées, des formes et des valeurs, des rythmes et des pauses - des silences - comme dans une nuit étoilée, où, dans un coin du ciel, nos yeux distinguent, étourdis par les hauteurs, rassemblé en un système cosmique, un monde d'étoiles qui s'allument et s'éteignent, paraissent et disparaissent.

« România literară », 26 septembre 1985

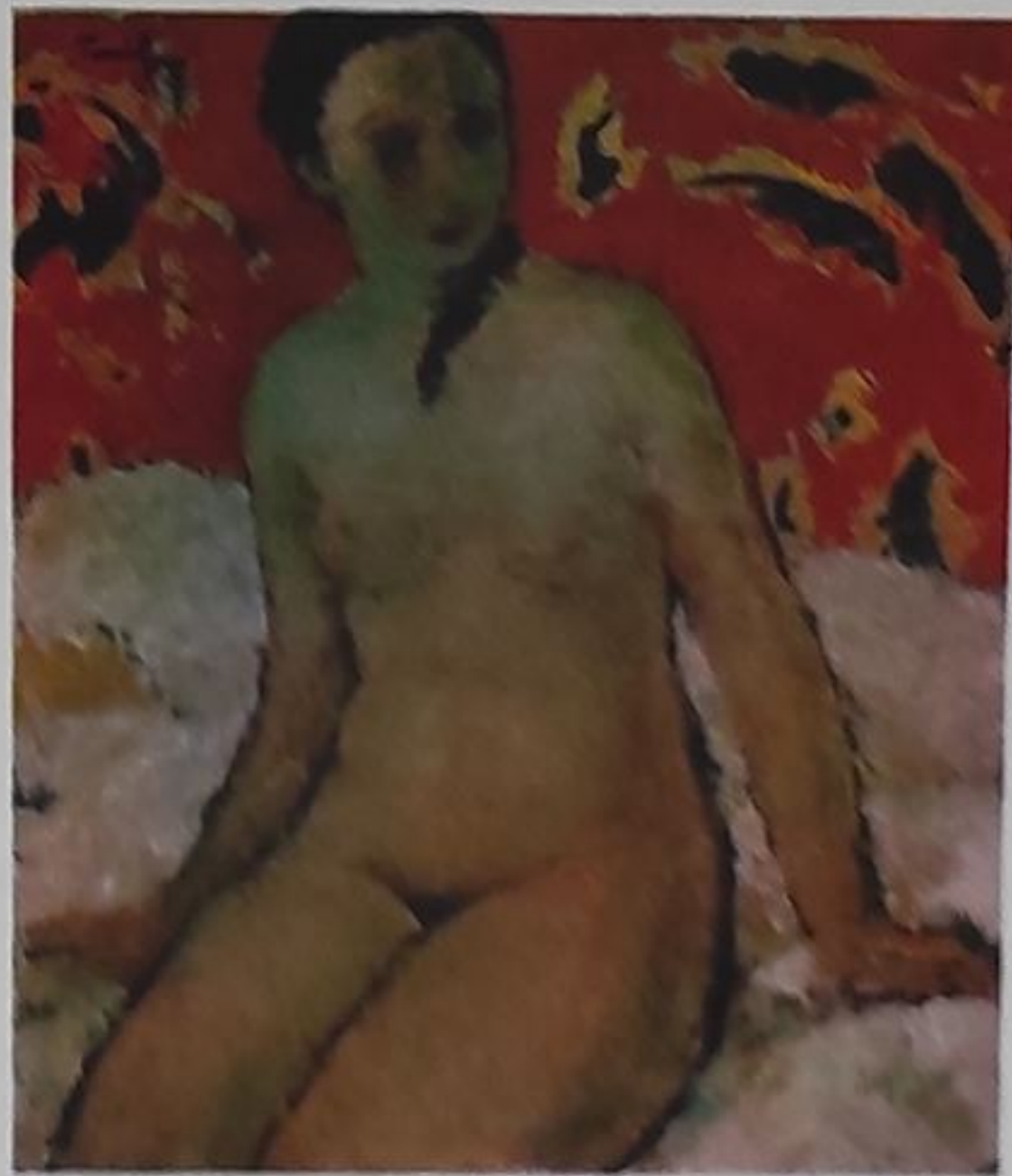

GHEORGHE PETRAȘCU, *Interior*

NICOLAE TONITZA

Imponderabila forță a artei

PENTRU mulți dintre noi, Tonitza este de mult, foarte de mult, un clasic al picturii și intelectului românesc, chiar înainte de a-l sărbători în centenar și chiar înainte de a fi dispărut dintre contemporanii lui, la 54 de ani.

Tonitza a purtat toate semnele caracteristice unui mare artist: talent, inteligență, inspirație, putere de muncă, măiestrie, nostalgia și neliniștea creatoare, dar și suferința și nenorocul ce l-au urmărit până la moarte. Toate acestea oricum le-am numi într-un cuvânt: destin — fapt este că Tonitza s-a zbatut dramatic, între glorie și neînțelegere, între succes și foame. Am impresia, după bogăția spiritual-artistică lăsată de el posterității, a conștiinței în eternitate, că Tonitza s-ar fi bucurat de o mare longevitate dar s-a frânt încredibil — la mijlocul vieții — ne-luat în seamă de teribilisti și gălăgioși zilei și noli de tumultul evenimentelor ce pregăteau conflagrația mondială. Depășind doar cu cinci ani vîrsta genialului său emul Luchian, dar fără să ajungă măcar vîrsta de 59 de ani a marelui său contemporan Paciurea, popularitatea lui Tonitza intra pentru un timp în umbra tăcerii, odată cu izbucnirea celui de-al doilea război mondial, ca să renască mult mai tîrziu din arta lui — după Eliberare. Pe atunci eram în liceu cînd, ca după o boală grea, se încerca să se reia totul de la început, dar altfel.

Nud

Confuziile stăpîneau acele vremuri uîtînd sau condamînd ca „formalism” sau „decadent” tocmai ceea ce noi astăzi iubim și așezăm ca altar spiritului creator românesc.

Tonitza era unul dintre acei neînțeleși alături de Pallady, Brăncuși, Ciucurencu. Ca să admiri frumusețea picturii unui nud de femeie din arta lui, trebuia să aștepti ceva timp în usa întredeschisă discret a unei camere din colecția doctorului Dona sau la Zambaccian și în alte case care păstrau ceva din izbinda marelui pictor. Acest mărget subiect de pictură și sculptură, de tradiție milenară, simbol al umanității devenise „imoral” și condamnat uitării. Totul trebuia „îmbrăcat”.

Arta lui Tonitza era reconsiderată doar în partea apreciată ca militantă; pentru rest — tăcere.

Mult mai tîrziu respirația spirituală devenise aproape normală.

Astăzi privindu-l în totalitate opera putem spune că Tonitza a fost, este și rămîne un clasic romantic modern, dar mai înțîl un mare suflet și o conștiință de artist, intelectual și om al propriei demnități, pentru care a suferit foarte mult.

P RIN excepționala lui participare militantă cu desene, pictură și scrieri, publicate în zărele vremii sale — Tonitza rămîne o zguduitoare pildă de curaj și atitudine critică, social-politică, dar și pentru frumusețea artei lor, încercate de o tensiune sufletească și expresivitate artistică ce-mi amintesc de gravurile lui Goya și Daumier. Alături de Argezi, Răssu, Iser, Șirato — nume ce au intrat demult în conștiința noastră prin arta și probitatea atitudinii lor intelectuale și patriotice — Tonitza este o mărturie vie prin adevărul și frumusețea întregii sale opere în conștiința națională. A trecut aproape o jumătate de veac de cînd omul și artistul Tonitza nu mai sînt, dar contemporaneitatea noastră și cea viitoare cheamă numele lui din ce în ce mai mult — privind cum arta sa urcă să strălucească undeva în eternitate.

Tonitza a fost un artist adevărat, căruia nu i-a plăcut situația de „copil minune” și dus de mină...

A fost considerat un neadaptat, un visător cu ochii deschiși. Eu cred că este invers, Tonitza a fost cu picioarele bine așezate pe pămînt, cu ochii limpezi și clarvăzători și unul dintre cei mai sensibili la fluctuațiile și imperfecțiunea vieții și a semenilor lui. Cel mai atent la prezentul său și văzător al viitorului, cel mai realist pămîntean dintre contemporanii lui — și nicidecum o cantitate umană neglijabilă și abstractă.

Încălearea artei în dogme sau suficiența tehnicistă înseamnă secătuirea Artei de toate valorile și expresivitatea ei, înseamnă ruina spiritualului, a frumuseții ei.

Arta nu este o meserie, este creație și sentiment, cunoaștere și rațiune. Tonitza era un inspirat cu o putere de convingere extraordinară și opera lui s-a impus de la început. După multe peregrinări în spațiul minții și al sufletului — Argezi, în Ars Poetica, își nota undeva: „Calitatea esențială a artei este să fie sprijinită pe un inefabil din seria ei: talentul. Certitudinea sigură în poezie și în toată arta este că fără personalitate nu se poate vorbi despre semnele pe care le face cu materialul lui artistului.

Ce este Arta? Ce e poezia? Artă și poezie; altă”.

D E aceea, numele lui Tonitza circula la fel ca numele lui Petrușcu și Pallady, Brăncuși, Răssu și Iser în toată lumea artelor și intelectualității românești.

Originalitatea și noutatea artei sale, precum și continua lui zbatere dramatică în cotidian erau asemuite cu cele ale marelui său înaintaș Luchian.

Născuți din aceeași sfîntă țărîină și lumină a Moldovei ca și Eminescu și Enescu, există afinități spirituale între cei doi pictori, dar diferența îi caracterizează.

Tonitza a fost un concis. La el mijloacele artistice au creat exprimarea. La Luchian, exprimarea prin artă i-a creat mijloacele. Luchian a fost un vizionar în spiritul Naturii, Tonitza un conceptual inspirat al ei.

Stilistic, Tonitza este un polivalent, dar uriașă sa forță creatoare are darul de a face pictură. Pictura i-a creat celebritatea. În arta lui, subiectul are importanță, este un punct de reflecție ca și conceptul exprimării artistice. Frumusețea picturii sale de multe ori este luminată de frumusețea temei ca și la Pallady — fără să devină literară, filosofică, poetică sau muzicală, cum încă mai sînt tentații unii s-o numească. Tonitza a făcut pictură din chemare și conștiință, a trăit pentru ea. Important este că fiind în viață și zbatîndu-se dramatic între forța inspirației creatoare și sărăcie, între conștiință și generozitatea artistului autentic și nenorocul lui — Tonitza urca spre nemurire, fără să poată salva omul din artist. Printr-o treaptă a spiritualului, de la Argezi începe, Tonitza rămîne creatorul cel mai înfiorat și lucid de marea dramă omenască și de minunea artei lui Ștefan Luchian.

Tăcerea sau neînțelegerea unui concept artistic sau epocă s-au manifestat de către generațiile care l-au precedat, dar cîteodată — din păcate — chiar de cele contemporane lor, cu toate că opera de la nașterea ei rămîne aceeași, numai că oamenii o văd și o apreciază altfel.

Tonitza a fost mereu în contratimp, stăpînit și minat de dorința înfăptuirii artistice — arzîndu-și dezinteresat combustia mental-spirituală. Fragilității sale omenesti îl opunea acea formidabilă pasiune și măiestrie în formă și culoare și, nu mai puțin, în cuvînt sau ca profesor. Ruinat trupest și descurajat sufletește, în plină forță creatoare și foarte conștient de arta și menirea lui, a rămas aspru chinat de mimiciile zilei și un neadaptat.

A crezut în frumusețea ființei umane, în puritatea rațiunii și a valorilor ei, a crezut în educație și influența artei nu ca tezaur, ci ca permanentă fericire pămînteană — ca document stabil al verticalității umane. Departate de a fi fost utopie, raporta totul în valențe duble — om și artist — două ființe ce se zbat într-o singură viață, fiecare cu destinul ei. Muncea convulsiv zile și săptămîni întregi, negînd de nimeni și de nimic..., apoi — parcă eliberat de forțele inspirației — Muza îl părăsea pentru un timp și omul Tonitza suferea cîmplit.

De cîte ori privesc un tablou sau un desen de-ale sale simt parcă o tristețe, și mă cuprînde tăcerea...

Mă gîndesc că acea lumină ce strălucește în arta lui ne-a fost dată nouă și mereu celor ce vor veni după noi — născută din marele har ce i-a dat sens și rațiunea de a fi într-o viață de om.

Vasile Grigore

Autoportret

Din „Jurnalul unui pictor”

■ Fiind unul dintre cele mai frumoase și mai eterne bunuri sufletești ale unui norod, Arta se cuvine să fie împărțită norodului.

■ Un artist păstrează în culele cele mai intime ale sufletului — și în general fără să-și dea seama clar — elementele idealului său artistic.

Zic „elemente” și nu idealul întreg, pentru că acesta nu poate exista, de la început, întreg și desăvîrșit în el.

■ A crea? A lua din lume ce ne înconjoară, din lumea materială sau din lumea morală, elementele disparate, și a le sistematiza apoi, a le lega la un loc, făcînd un ce întreg și logic?”.

Dacă acest lucru nu e scîldat în acel duh de viață, rupt din însuși sufletul artistului, „creația” nu e operă de artă.

Duhul acesta de viață diferă de cel al artistului, e ceva ce nu se poate defini, nici pune la cîntar.

■ În fața unei opere de artă întrebă-te mai înțîl: ce anume coardă din sufletul artistului vibrează aici?, și apoi: cum vibrează ea și cit de intens.

Nicolae Tonitza

*) De bună seamă, aici, logic e luat în sens de coerent.

Femeie în interior

Centenar Nicolae Tonitza

Imponderabila forță a artei

Pentru mulți dintre noi, Tonitza este de mult, foarte de mult, un clasic al picturii și intelectului românesc, chiar înainte de a-l sărbători și chiar înainte de a fi dispărut dintre contemporanii lui, la 54 de ani.

Tonitza a purtat toate semnele caracteristice unui mare artist: talent, inteligență, putere de muncă, măiestrie creatoare, nostalgia și neliniștea creatoare,

Centenaire Nicolae Tonitza

La force impondérable de l'art

Pour beaucoup d'entre nous Tonitza est depuis longtemps, depuis très longtemps, un classique de la peinture et de l'intellect roumains, dès avant qu'on ne commence à le fêter, même avant qu'il n'ait disparu du groupe de ses contemporains, à 54 ans.

Tonitza offrait tous les signes caractéristiques d'un grand artiste : talent, intelligence, force de travail, maîtrise créatrice, nostalgie et inquiétude créatrice, ce qui n'ont pas empêché la souffrance et le

Nicolae Tonitza. Fotografie

dar și suferința și nenorocul ce l-au urmărit până la mormânt. Toate acestea oricum le-am numi într-un cuvânt: destin - fapt este că Tonitza s-a zbatut dramatic, între glorie și neînțelegere, între succes și foame. Am impresia, după bogăția spiritual-artistică lăsată de el posterității, a conștiinței în eternitate, că Tonitza s-ar fi bucurat de o mare longevitate dar s-a frânt incredibil - la mijlocul vieții - neluat în seamă de teribiliștii și gălăgioșii zilei și nici de tumultul evenimentelor ce pregăteau conflagrația mondială. Depășind doar cu cinci ani vârsta genialului său înaintaș Luchian, dar fără să ajungă măcar la vârsta de 59 de ani a marelui său contemporan Paciurea, popularitatea lui Tonitza intra pentru un timp în umbra tăcerii, odată cu izbucnirea celui de-al doilea război mondial, ca să renască mult mai târziu din arta lui - după Eliberare. Pe atunci eram în liceu când, ca după o boală grea, se încerca să se reia totul de la început, dar altfel.

malheur de le poursuivre jusqu'au tombeau. C'était sans doute son destin : Tonitza s'est débattu dramatiquement entre la gloire et l'incompréhension, entre le succès et l'indigence. J'ai l'impression, à en juger selon la richesse spirituelle et artistique qu'il a léguée à la postérité, à la conscience dans l'éternité, que Tonitza aurait joui d'une grande longévité mais sa vie s'est brisée, à mi-chemin, dans un climat d'indifférence créé par les jeunes turbulents et bruyants de l'époque et le tumulte causé par les événements qui préparaient la conflagration mondiale. N'ayant que cinq ans de plus que n'en avait compté son génial devancier, Luchian, mais n'ayant pas atteint les 59 ans de son illustre contemporain, Paciurea, Tonitza a vu sa popularité entrer pour longtemps dans un cône d'ombre, pendant la seconde guerre mondiale, mais aussi renaître plus tard - après la Libération. J'étais alors encore au lycée : comme au sortir d'une grave maladie, on tentait de tout reprendre dès le début, mais autrement.

Les confusions dominaient cette époque, rejetant ou condamnant au nom du « formalisme » ou de

Confuziile stăpâneau acele vremuri uitând sau condamnând ca "formalism" sau "decadent" tocmai ceea ce noi astăzi iubim și așezăm ca altar spiritului creator românesc.

Tonitza era unul dintre acei neînțeleși, alături de Pallady, Brâncuși, Ciucurencu. Ca să admiri frumusețea picturii unui nud de femeie din arta lui, trebuia să aștepti în ușa întredeschisă discret a unei camere din colecția doctorului Dona sau din cea a lui Zambaccian și în alte case care păstrau ceva din izbânda marelui pictor. Acest măreț subiect de pictură și sculptură, de tradiție milenară, simbol al umanității devenise "imoral" și condamnat la uitare. Totul trebuia "îmbrăcat".

Artă lui Tonitza era reconsiderată doar în partea apreciată ca militantă; pentru rest, tăcere.

Mult mai târziu, respirația spirituală devenise aproape normală.

Astăzi, privindu-i în totalitate opera, putem spune că Tonitza a fost, este și rămâne un clasic romantic modern, dar mai întâi un mare suflet și o conștiință de artist, intelectual și om al propriei demnități, pentru care a suferit mult.

Prin excepționala lui participare militantă cu desene, pictură și scrieri, publicate în ziarele vremii sale - Tonitza rămâne o zguduitoare pildă de curaj și atitudine critică, social-politică, dar și pentru frumusețea artei lor, încărcate de o tensiune sufletească și expresivitate artistică ce-mi amintesc de gravurile lui Goya și Daumier. Alături de Arghezi, Ressu, Iser, Șirato - nume ce au intrat demult în conștiința noastră prin artă și probitatea atitudinii lor intelectuale și patriotice - Tonitza este o mărturie vie prin adevărul și frumusețea întregii sale opere în conștiința națională. A trecut aproape o jumătate de veac de când omul și artistul Tonitza nu mai sunt, dar contemporaneitatea noastră și cea viitoare cheamă numele lui din ce în ce mai mult - privind cum arta sa urcă să strălucească undeva în eternitate.

Tonitza a fost un artist adevărat, căruia nu i-a plăcut situația de "copil minune" dus de mână...

A fost considerat un neadaptat, un visător cu ochii deschiși. Eu cred că este invers, Tonitza a fost cu picioarele bine așezate pe pământ, cu ochii limpezi și clarvăzători și unul dintre cei mai sensibili la fluctuațiile și imperfecțiunea vieții și a semenilor lui. Cel mai atent la prezentul său și văzător al viitorului, cel mai realist pământean dintre contemporanii lui - și nicidecum o cantitate umană neglijabilă și abstractă.

Încremenirea artei în dogme sau suficiența tehnicistă înseamnă secătuirea artei de toate valorile și expresivitatea ei, înseamnă ruinarea spiritului, a frumuseții ei.

Artă nu este o meserie, este creație și sentiment, cunoaștere și rațiune. Tonitza era un inspirat cu o

l'esprit « décadent » justement ce que nous aimons aujourd'hui et plaçons comme autel de l'esprit créateur roumain.

Tonitza était un de ces incompris, comme l'étaient aussi Pallady, Brancusi et Ciucurencu. Pour admirer la beauté de l'un de ses nus, il fallait attendre devant la porte discrètement entrebâillée d'une salle de la collection du dr Dona ou de Zambaccian ou aller dans d'autres maisons qui conservaient encore des toiles du grand peintre. Le nu, ce sujet grandiose de la peinture et de la sculpture, de tradition millénaire, symbole de l'humanité, était devenu « immoral » et rejeté dans l'oubli. Tout devait être « vêtu ».

L'art de Tonitza n'était accepté que dans ses aspects militants; le reste naufragait dans le silence.

Ce n'est que beaucoup plus tard que la respiration spirituelle redevint presque normale.

Aujourd'hui, jetant un regard sur la totalité de son oeuvre, nous pouvons affirmer que Tonitza fut, est et demeure un classique romantique moderne, mais en premier lieu une grande âme et une conscience d'artiste, d'intellectuel et de personne d'une grande dignité, qualité pour laquelle il a beaucoup souffert.

Son exceptionnelle participation militante, s'exprimant à travers des dessins, des peintures et des écrits publiés dans les journaux d'époque, en fait un exemple bouleversant de courage et d'attitude critique, sociale et politique, ce qui n'a aucunement porté préjudice à la beauté de ses oeuvres, chargées d'une tension spirituelle et d'une expressivité artistique qui évoque les gravures de Goya et de Daumier. Aux côtés d'Arghezi, de Ressu, d'Iser, de Șirato - des noms qui sont, depuis longtemps entrés dans notre conscience grâce à leur art et à la probité de leur attitude intellectuelle et patriotique - Tonitza représente le témoignage vivant d'une oeuvre toute de vérité et de beauté, entrée dans la conscience nationale. Près d'un demi-siècle s'est écoulé depuis que l'homme et l'artiste Tonitza n'existent plus, mais nos contemporains et nos successeurs n'ont cessé et ne cesseront d'évoquer son nom - de contempler la courbe ascendante de son oeuvre qui s'élève pour briller quelque part dans l'éternité.

Tonitza fut un véritable artiste, qui n'a jamais aimé la situation d'« enfant-prodige », et n'a jamais accepté d'être guidé.

On l'a jugé un inadapté, un rêveur aux yeux grands ouverts. Je pense que c'est tout le contraire. Il vivait les pieds sur la terre, scrutant le monde de son regard clair et clairvoyant, l'une des personnes les plus sensibles aux fluctuations et à l'imperfection de la vie et de ses semblables. Attentif à son présent et visionnaire de l'avenir, un des esprits les plus réalistes parmi ses contemporains - et certainement pas une quantité humaine négligeable et abstraite.

L'immobilisme de l'art figé dans des dogmes ou la suffisance techniciste signifie la perte de ses valeurs et de son expressivité, signifie la ruine de l'esprit et de sa beauté.

L'art n'est pas un métier, il est création et sentiment, connaissance et raison. Tonitza était un inspiré doué d'une puissance de conviction extraordinaire et son oeuvre s'est imposée d'emblée. Après de nombreuses pérégrinations dans l'espace de l'esprit et de l'âme, Arghezi notait dans son Ars

NICOLAE TONITZA, *Cafenea la Mangalia*

putere de convingere extraordinară și opera lui s-a impus de la început. După multe peregrinări în spațiul minții și al sufletului - Arghezi, în *Ars Poetica*, își nota undeva: "Calitatea esențială a artei este să fie sprijinită pe un inefabil din seria ei: talentul. Certitudinea sigură în poezie și în toată arta este că fără personalitate nu se poate vorbi despre semnele pe care le face cu materialul lui artistul.

Ce este Arta? Ce e poezia? Artă și poezie; atât".

De aceea, numele lui Tonitza circulă la fel ca numele lui Petrașcu și Pallady, Brâncuși, Ressu și Iser în toată lumea artelor și intelectualității românești.

Originalitatea și noutatea artei sale, precum și continua lui zbatere dramatică în cotidian erau asemuite cu cele ale marelui său înaintaș Luchian.

Născuți din aceeași sfântă țărână și luminează a Moldovei ca și Eminescu și Enescu, există afinități spirituale între cei doi pictori, dar diferența îi caracterizează.

Tonitza a fost un concis. La el mijloacele artistice au creat exprimarea. La Luchian, exprimarea prin artă i-a creat mijloacele. Luchian a fost un vizionar în spiritul Naturii, Tonitza un conceptual inspirat al ei.

Stilistic, Tonitza este un polivalent, dar uriașa sa forță creatoare are darul de a face pictură. Pictura i-a creat celebritatea. În arta lui, subiectul are importanță, este un punct de reflecție ca și conceptul exprimării. Frumusețea picturii sale de multe ori este luminată de frumusețea temei ca și la Pallady - fără să devină literară, filosofică, poetică sau muzicală, cum încă mai sunt tentați unii s-o numească. Tonitza a făcut pictură din chemare și conștiință, a trăit pentru ea. Important este că, fiind în viață și zbătându-se dramatic între forța inspirației creatoare și sărăcie, între conștiința și generozitatea artistului autentic și nenorocul lui - Tonitza urca spre nemurire, fără să poată salva omul din artist. Printr-o treaptă a spiritualului, de la Arghezi încoace, Tonitza rămâne creatorul cel mai înfiorat și lucid de marea dramă omenească și de minunea artei lui Ștefan Luchian.

Tăcerea sau neînțelegerea unui concept artistic sau epocă s-au manifestat de către generațiile care l-au precedat, dar câteodată - din păcate - chiar de cele contemporane lor, cu toate că opera de la nașterea ei rămâne aceeași, numai că oamenii o văd și o apreciază altfel.

Tonitza a fost în contratimp, stăpânit și mânat de dorința înfăptuirii artistice - arzându-și dezinteresat combustia mental-spirituală. Fragilității sale omenești îi opunea acea formidabilă pasiune și măiestrie în formă de culoare și, nu mai puțin, în cuvânt, ca profesor. Ruinat trupest și descurajat sufletește, în plină forță creatoare și foarte conștient

Poetica : « La qualité essentielle de l'art est de s'appuyer sur un élément ineffable de sa série : le talent. Et c'est une certitude absolue qu'en poésie comme en tout autre art, sans personnalité on ne saurait parler des signes que l'artiste crée avec son matériel.

Qu'est-ce que l'Art ? Qu'est-ce que la poésie ? Art et poésie, un point c'est tout. »

C'est pourquoi, le nom de Tonitza circule de même que les noms de Petra[scu et Pallady, Brancusi, Ressu ou Iser dans tout le monde des arts et des intellectuels roumains.

L'originalité et la nouveauté de son art, de même que sa dramatique agitation quotidienne furent comparées à celles de son grand devancier, Luchian.

Nés tous deux sur la même terre sainte et lumineuse de Moldavie, qui fut également la patrie d'Eminescu et d'Enescu, ils se trouvent liés par des affinités spirituelles, mais ce sont les différences qui les caractérisent.

Tonitza était un artiste concis. Chez lui, ce sont les moyens artistiques qui ont créé l'expression. Chez Luchian, c'est l'expression de l'art qui crée les moyens. Luchian fut un visionnaire dans l'esprit de la nature. Tonitza, un conceptuel qui s'en inspira.

Stylistiquement parlant, Tonitza est polyvalent, mais son immense force créatrice a reçu le don de s'exprimer par la peinture. C'est la peinture qui lui a valu la célébrité. Dans son art, le sujet a son importance, il est un point de réflexion, de même que le concept de l'expression. La beauté de sa peinture est souvent éclairée par la beauté de son thème, comme chez Pallady - sans devenir pour autant littéraire, philosophique ou musicale, comme d'aucuns sont encore tentés de la nommer. Tonitza a fait de la peinture par vocation et pour répondre aux impulsions de sa conscience, il vécut pour elle. Ce qui est important c'est qu'étant encore en vie et se débattant dramatiquement entre la force d'inspiration créatrice et la pauvreté, entre la conscience et la générosité de l'artiste authentique et son malheur - Tonitza s'élevait vers l'immortalité, sans pouvoir sauver l'homme caché dans l'artiste. Par un degré du spirituel, depuis Arghezi, Tonitza demeure le créateur le plus frissonnant et lucide devant le grand drame humain et le miracle de l'art de Ștefan Luchian.

Les générations qui l'ont précédé ont manifesté le silence ou l'incompréhension devant un concept artistique ou une époque - mais aussi, malheureusement, à l'égard des œuvres de leurs contemporains, bien que celles-ci demeurent les mêmes depuis leur création : ce qui change c'est la manière de voir et d'apprécier des hommes.

Tonitza vécut en contre-temps, dominé et guidé par le désir de la réalisation artistique - consumant généreusement sa combustion mentale et spirituelle. A sa fragilité humaine, il opposait une formidable passion et maîtrise exprimée en couleurs et non moins, en paroles, à l'époque où il fut professeur. Le corps délabré et l'esprit découragé, en pleine force créatrice et conscient de la valeur de son art et du sens de son existence, il fut cruellement tourmenté par les ennuis quotidiens et demeura toute sa vie un inadapté.

Il eut foi dans la beauté de l'être humain, dans la

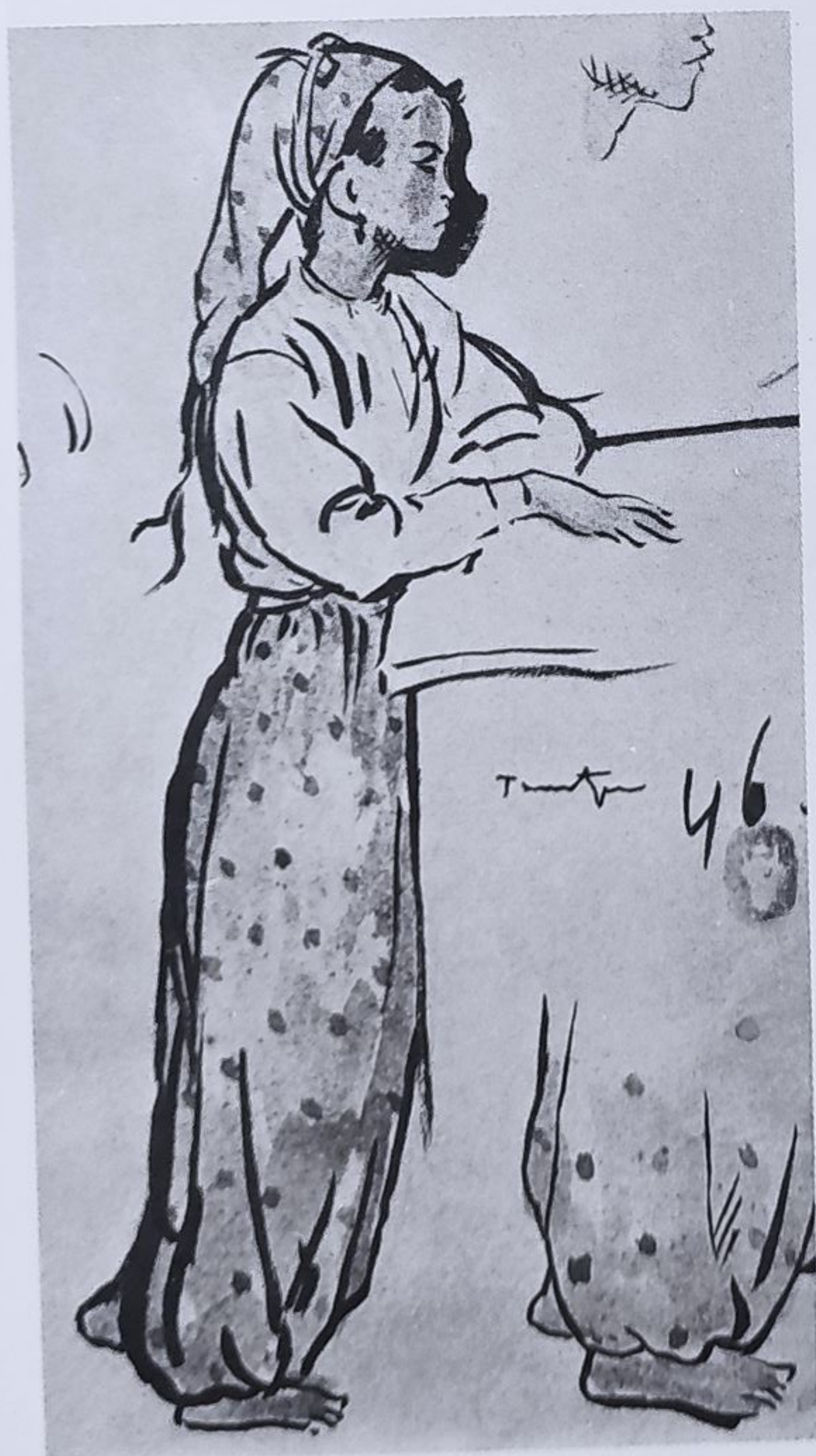
de arta și menirea lui, a rămas aspru chinuit de nimicurile zilei și un neadaptat.

A crezut în frumusețea ființei umane, în puritatea rațiunii și a valorilor ei, a crezut în educație și influența artei nu ca tezaur, ci ca permanenta fericire pământească - ca document stabil al verticalității umane. Departă de a fi fost utopic, raporta totul în valențe duble - om și artist - două ființe ce se zbat într-o singură viață, fiecare cu destinul ei. Muncea convulsiv zile și săptămâni întregi, neștiind de nimic..., apoi - parcă eliberat de forțele inspirației - Muza îl părăsea pentru un timp și omul Tonitza suferea cumplit.

De câte ori privesc un tablou sau un desen de-ale sale simt parcă o tristețe, și mă cuprinde tăcerea...

Mă gândesc că acea lumină ce strălucește în arta lui ne-a fost dată nouă și mereu celor ce vor veni după noi - născută din marele har ce i-a dat sens rațiunea de a fi într-o viață de om.

"România literară", 17 aprilie 1986

NICOLAE TONITZA, Tătăroaică (desen)

pureté de la raison et de ses valeurs, il eut foi dans les vertus de l'éducation et dans l'influence exercée par l'art, non comme un trésor mais comme un bonheur terrestre permanent - comme un document stable de la verticalité humaine. Loin d'avoir été un utopique, il rapportait tout aux deux valeurs complémentaires - l'homme et l'artiste - deux êtres s'agitant dans le cadre d'une même existence, chacun avec son destin. Il travaillait convulsivement pendant des jours et des semaines, sans rien voir autour de lui..., puis, comme si les forces de l'inspiration le libéraient soudain - sa Muse le quittait un temps et l'homme Tonitza en souffrait terriblement.

Toutes les fois que je contemple un de ses tableaux ou de ses dessins je sens la tristesse m'envahir, puis le silence...

Je pense que cette lumière qui brille dans son art nous été donnée à nous et à ceux qui viendront après nous - engendrée par la grâce qui octroya un sens à la raison d'être d'une vie d'homme.

« România literară », 17 avril 1986

NICOLAE TONITZA, Țărăncuță (desen)

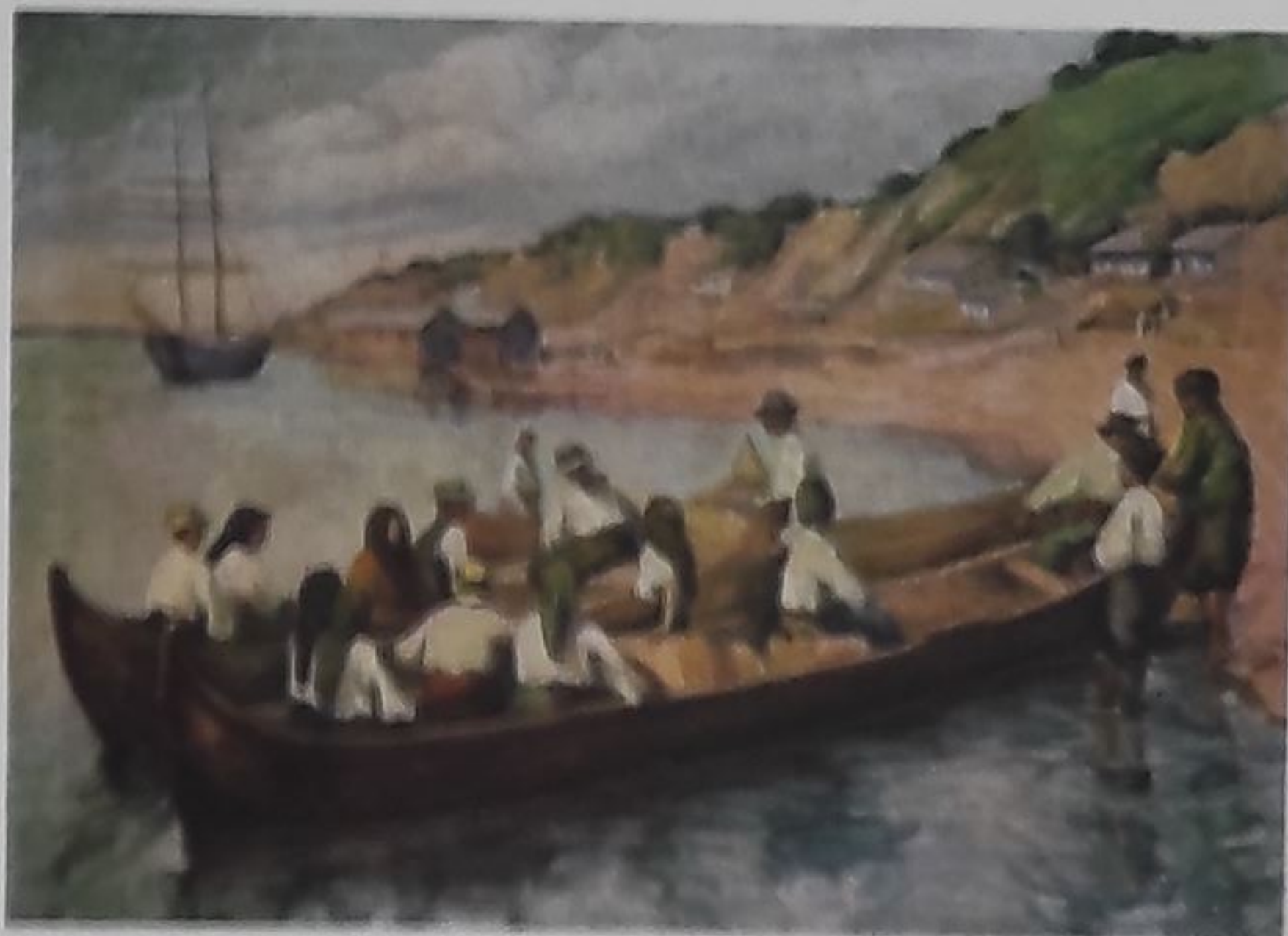

NICOLAE TONITZA, *Fetița pădurarului*

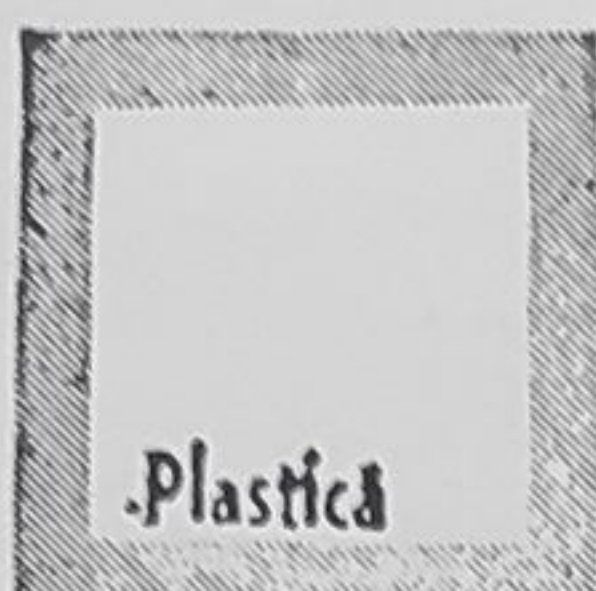

CAMIL RESSU

V. Grigore - Război literar
7 sept. 1989

CAMIL RESSU, artist și profesor

Autoportret

ERA o dimineață însoțită de toamnă. Așteptam profesorul care ne era repartizat nouă, studenților din anul I (1959), când tocmai se deschide ușa atelierului. Citeva momente nu apare nimeni, auzim doar vorbe și, apoi, intră un bărbat mic de statură dar impunător, cu părul alb și fața lungilă, îmbrăcat ceremonial, sprijinindu-se pe un baston stil, cu minile de o expresivitate rembrandtiană, însoțit de Schweitzer-Cumpana, Darascki și Simion Luca. Era Ressu. A fost prima și ultima oară când am dat mină cu Ressu. Mi-a venit rindul să-mi declin numele și m-a rugat să-l pronunț mai tare, spunându-mi că „arta se face cu vocea întreagă”. M-am pierdut de tot, dar am ținut minte pentru restul vieții superba lecție — cea dintâi pentru mine.

În Muzeul de artă „Zambaccian” am văzut prima dată picturi și desene de Ressu: Portretul lui Ștefan Luchian, Două țărâni, La arat, Portret de femeie și două nuduri de femeie. La plecarea dintr-un muzeu făceam întotdeauna ocolul de rămas bun, stînd citeva clipe parcă hipnotizat în fața acelor tablouri care îmi plăceau foarte mult. Și lucrările lui Ressu erau printre acestea. Nu știu cum se întâmpla, dar, la plecare, privind din nou un tablou admirat, îmi apărea ceva, ceva alt de important care pînă atunci era ascuns privirii, încît uitam să mai plec. Ressu mă fascina prin exprimarea artistică foarte sobră, impunătoare prin rigorile științei de a desena și colora. Nimic improvizat sau confuz. Mă primea un fel de teamă și o admirație melancolică privind portretul pictorului Ștefan Luchian, cu acei ochi teribili de iluminați,

trști și geniali. Acele miini ca noaptea, ca niște crengi înghețate care pierdeau încet minunea seninei unde de a plămui inegalabilele sale armonii coloristice. Ele căzuseră ca Icar în repașul total. Mă fascinau acele roșuri, brunuri și negruri — modulate ca de un sculptor. Materia culoare trăia o mare dramă.

Ressu este un artist complet și complex nu prin tematica pictată și nici prin strălucita viață de profesor. Este un artist complet prin forța sa creatoare și complex prin ideile plastice exprimate atât de lucid și emotiv revelate. În acest sens se aseamănă cu Pallady. Poate și educația artistică și întâlnirea lui cu marii poeți și scriitori ai neamului românesc — Arghezi, Minulescu, Iorga, Barbu, Goga, Rebreanu —, cu personalități politice și economice importante, poate simțurile lui ascunse de meridianul sensibil și atent la orice semn nou intrat în raza lui de percepție l-au făcut să observe, să compună, să se concentreze în esențe și exprimări picturale simple și coerente. Arta desenului — pentru că la el este o artă și o plăcere de a desena, o voluptate a spiritului de a face gimnastica ritmurilor și proporțiilor, mai ales a formelor feminine de tip renesantist — este lauda cea mare. Rar se întâmplă să văd rigoarea desenului luminind hotarele formelor pictate ca în tablourile lui Ressu. Dacă as elimina valoarea și culoarea de pe pinzele sale ar rămîne un desen complet și poetic, tot atât de ritmic și armonios ca la orice desen în creion, peniță sau cărbune al maestrului. Nu tehnica l-a determinat pe artist să împlinescă opera ca frumusețe, ci sistemul său intim de a înțelege și trăi faptul creator. A împlini și nu a finisa, a concentra și nu a adăuga, a simți clar și nu confuz, acestea sînt niște tabele spirituale fără de care nu stăpînești taina ecuației artei. Nu tehnica l-a pasionat sau l-a înălțat în meditații picturale — căci fără spiritual ea nu înseamnă nimic.

Dintre marii artiști români, la el am observat cel mai clar transferul creator al cunoașterii științifice a cîrilor. Un „joc secund”, cum spune poetul, într-un infinit al luminii colorate, a fiecărei pînse raportată tot atât de lucid și sensibil la întregul formei ca însoși formele raportate la întregul tabloului. Nici o formă, fie ea desenată sau pictată de Ressu nu pierde în deschiderea ei corola de proporții și ritmuri a naturalei și virtuții clasice. Ochii mîngie formele rotunjite de o insinuantă senzualitate și robustețe naturală prinse în armonii de arcuiri mari. Frumusețea și perfecționarea desenului creează parcă un punct termic emoțional și spiritual care te fac să admiri un nud de femeie în totalitatea semnificației sale: frumusețe, mister, bucuria vieții și plăcerea iubirii. De la cap la călcie, din față sau din spate, femeia este mai întîi surprinsă de ochii artistului și apoi observată, analizată. Ea nu pozează. Ca și Giorgione,

Titian sau Manet, artistul român portretează nudul și reușește să dezvăluie nuditatea portretului la model. El se desprinde de contemporanii lui, artiști „moderni”, care văd în nud numai ritmuri și arabescuri sau numai o pată de culoare. Nudul la Ressu este o formă picturală psihologică cu aceleași valori ale caracterului uman ca portretul. Probabil, cînd urmărea cu cărbunele în mină formele modelului ce poza în Academie în fața studenților săi, la un tip analitic și sintetic ca Ressu, meditativ și emoțional în același timp, psihologicul avea totdeauna prioritate asupra întregului pictural.

EXISTĂ două splendide lucrări ale marelui artist — un desen și o pictură cu același titlu —, *Bătrîn țărîn cu fiica lui*, ce-mi stîrnesc o stare atât de pioasă, de firească și duloasă, emoțional rembrandtiană și plină de semnificații străbune paterne. Chiar în compozițiile cu multe figuri de țărîni, Ressu creează acel cîmp magnetic psihologic care este altceva decît psihologicul personajului: este însuși sentimentul și spiritualul artistului. Între țărîni pictați de Grigorescu — primii țărîni în caracter românesc — și țărîni pictați de Ressu există o deosebire, aceștia din urmă dezvăluindu-și profund și partea omenească, sufletească, suferințele și tăcerile lor. Acești oameni muncii și dirji, cu privirea arsă de soare și uscată de vîntul ogoarelor, privesc cu care scrutează linia orizontului sint adînc împlînați cu ființa și firea în țărîna străbunilor lor. Acestor țărîni cu caracterele pure și admirabile, neclintite în fața destinului, le-a ridicat Ressu un monument etern.

Cultul pentru un mare profesor se naște mult mai tîrziu în memoria și conștiința studenților sau a unor generații. Ressu a venit către școală deja ca un mare artist. Școala, în ritmul ei tradițional lent, i-a hotărît artistului marile certitudini estetice și liniștea revelației pe model, reverberată în observații noi, stil în comunicare, rigoare și precizie în aprecieri față de mișcările artistice contemporane. Datorită marelui său talent, originalității sale artistice, Ressu a scăpat de nîmbul pedanterismului apostolic al profesorului chinuit de menirea sa. Venea în școală din atelierul său și pleca dintre studenți direct la atelier. Patosul creator nu-și pierdea nimic din energiile misterioase, din contră, un fluid spiritual comunica echilibrat ca în vasele lui Arhimede între pictura lui Ressu și școala lui Ressu. Pentru că, așa cum Grigorescu a creat un concept pictural și un simțămînt artistic național, tot așa Ressu este primul profesor-artist care a creat un concept de studiu original, ridicat la rang de stil de școală românească. El a fost primul ucenic care a învățat la propria lui școală. Nu cred că există o lucrare a maestrului „neterminată”, opusă sensului angelic al marilor opere care au fixat o treaptă superioară a potenței creatoare. Fie că era vorba de un studiu de portret sau de nud, fie de un peisaj sau de citeva figuri de țărîni notate pe o palmă de hîrtie sau

Portretul lui Brâncuși

pinză, în orice tehnică, marele artist nu alunga clipa fericită a muzei de dragul spontaneității și al improvizatiei. O linie curbă, o ușoară valorație pe o coapsă de femeie, un raport coloristic pe orbita unui ochi erau exprimate complet, concentrînd în materia lor idealul de sublim al artistului. Această rigoare a spiritului, acest cumplit efort continuu de emancipare artistică l-au făcut nu o dată pe Ressu „incomod” printre unii artiști și chiar în afara lor. Artistul nu era mai puțin exigent decît profesorul. Experiența urmărea sinceritatea dialogului cu arta, observînd natura și memorînd-o în esențe. Este uimitor cum acest ideal a rămas atât de clar și luminos de la primele sale studii în desen sau culoare pînă la autoportretul și desenele din ultimii ani de viață. Ressu a fost martor al unor evenimente istorice, politice și artistice extraordinare de importante, dar nu s-a descumpănit o zi și nu s-a dezis o clipă. Ordinea lui spirituală și forța ei creatoare făceau scut de nepătruns. Admirabila atitudine de intelectual și patriot a avut-o maestrul în ceasuri grele, cînd mulți confrăți se pierdeau în confuzii și nepăsare. Opera creată de Ressu este aparent sobră, dar, de fapt, este senină și armonioasă ca o corolă polifonică și este superioară multora nu numai prin originalitatea exprimării artistice, ci, mai ales, prin înălțimea spirituală clasică cu care și-a înobilat fiecare lucrare. Harul cu care și-a cizelat conștiința și opera pentru posteritate îl asează pe Ressu alături de marii creatori europeni ai secolului XX.

Vasile Grigore

Muzică

Tineri muzicieni

SIMPOMATIC e faptul potrivit căruia multe dintre bucuriile muzicale oferite publicului meloman în acest final de stagione le datorăm interpretelor proveniți din generațiile tinere și foarte tinere, absolvenți în ultimii ani ai conservatoarelor țării, studenți ai acestora și chiar elevi ai liceelor de artă.

Rezidă în acest elan artistic juvenil o nobilă etalare a valorilor perene ale talentului ce înfloresce pe aceste meleaguri, o credință puternică privind sensul constructiv al spiritualității noastre muzicale. Niciind ca în aceste timpuri, școala, întregul proces educațional artistic nu au fost atât de adînc implicate practic în viața de concert, locul în care se verifică — la temperatură înaltă a emoției artistice — sensul strădăniilor în relația dintre dascăl și învățăcel.

Am apreciat aceste aspecte, recent, la Oradea, în cadrul celei de a 58-a ediții a manifestărilor desfășurate sub genericul „Gala tinerilor concertisti”, concerte organizate de Comitetul Județean Bihor al U.T.C., Filarmônica din localitate, Colegiul criticilor muzicali din A.T.M.

Relația cu un mare maestru devine nu numai stimulatoare ci, în egală măsură, catalizatoare în vederea definirii unor realizări de semnificație; mă gîndesc la personalitatea unui cvartet de coarde cum este „Voces” sau la aceea a unui maestru de prestigiu flautistului Gavril Costea; privită în acest fel, evoluția cvartetului studentesc „Gaudemus” al Conservatorului din Iași poate fi apreciată ca fiind de o reală consistență a expresiei, dure-

ros tensionată în paginile Cvartetului postum în re minor de Schubert, fiind necesare, în continuare, cizelări instrumentale la nivel individual. Pe de altă parte, originalul ansamblu de flaute al Conservatorului clujean ni se dezvăluie, de asemenea, drept o formație judicioasă constituită, atât în ceea ce privește raportarea funcțională a planurilor sonore, cît și din punct de vedere stilistic; iar aceasta fie în lucrări ale barocului francez, fie în cadrul repertoriului contemporan, în lucrarea *Joc de oglinzi*, de exemplu, a compozitorului Dolina Rotaru, creație pe parcursul căreia transparența cucuritoare a sonorităților apare definită în baza unei stări poetice fundamentale, proprii personalității artistice a autoarei.

În cadrul aceleiași manifestări, prezența Orchestrei de cameră „Concerto” a Conservatorului bucureștean — ansamblu condus de un muzician de aleasă chemare, Dorel Pașcu — demonstrează aceeași corelare firească a aspectului educativ-artistice cu cel al etalării artistice exemplare în sala de concert; am în vedere o lucrare ce beneficiază de o subtilă concepție asupra conductului melodic, *Sulla liria*, ultima lucrare a compozitorului Alexandru Pascanu, regretat maestru al armoniilor savante.

Concertul cameral integral dedicat creației pentru instrumente cu corzi și pian aparținînd lui Beethoven a apărut ca fiind deosebit de interesant prin colaborarea deocamdată discutabilă dar în orice caz captivantă a unor tinere personalități interpretative foarte diferite, aflate în deplin proces de consolidare; am în vedere

formația de trio. Eficient construit a apărut, însă, duo-ul instrumental, protagoniștii ambelor formații fiind violonistul Liviu Prunaru, un minunat tînar virtuoz ce parcurge cu succes etapele trecerii de la exhibiționismul instrumental la condiția muzicianului de cultură profesională temeinică; în același sens a fost orientată și colaborarea realizată cu colegii săi, violoncelista Diana Ligeti, violonistul Koreh Orsolva și Valeriu Rogacev, studenți ai conservatoarelor din București și Cluj-Napoca.

În concertul simfonic al galei orădene, în mod cu totul remarcabil s-a evidențiat prezența tinerei violoniste Anca Sain, în Concertul de Aram Haclaturian. Evoluția simfonică, ferm structurată de dirijorul Ervin Acél a fost împlinită la un nivel artistic emoționant prin corelarea virtuozității instrumentale solistice cu pitorescul timbral coloristic propriu acestor lucrări.

LA București, în studioul de concerte al Conservatorului sau în sala mare a Ate-neului Român, citeva prezente pianistice — notabile prin problematica individuală propusă — dau, în continuare, consistență valorică unei numeroase generații de autentici pasionați ai instrumentului; și din rîndurile acestora, în etapele următoare, se vor alege acele virtuți ce pot da prominență vieții de concert. Căci, inegală fie sub raportul concepției fie în ceea ce privește nivelul realizării instrumentale propriu-zise, recitalurile pe care le propun discutele ne demonstrează fără putință de tăgădă faptul că în cele trei conservatoare ale țării, atât la nivelul studenților cît și la acela al absolvenților, se gîndesc și se împlinesc eficient din punct de vedere artistic, mă voi adăuga aici asupra momentelor de culminare ale acestor serii de muzică. Am în vedere amolul recital sustinut în această vară de Daniel Goiti, recital în cadrul căruia importante piese

aparținînd lui Rahmaninov au beneficiat de o susținere temperamentală amplă, de o cizelare netă a discursului pianistic. Dolores Chelariu demonstrează o dată în plus că nu este lipsită de curajul și de responsabilitate abordării capodoperelor repertoriului pianistic, de la Beethoven și Brahms la Scriabin sau Constantin Silvestri; Sonata a IV-a, aparținînd acesteia din urmă, a fost definită în baza unui antren planistic de o cucuritoare combustie interioară, beneficiind, în egală măsură, de culminații acut tensionate ce marchează structurile mari ale lucrării. Exemplară pentru nivelul de absolvență al Conservatorului bucureștean apare, în acest final de stagione, evoluția pianistului Răz Aladăr, tînar muzician probind un eficient autocontrol tehnic-pianistic și expresiv, o cuprinzătoare înțelegere a funcționalității articulațiilor mari ale formei. Mai puțin în muzica lui Prokofiev și în orice caz în susținerea Variațiilor Goldberg de Bach, tînarul pianist argumentează construcția amplă a lucrării în baza unei ferme organizări ritmice ce devine elocventă și convingătoare din punct de vedere artistic.

Aflat într-un alt moment al evoluției sale profesionale, Daniel Părvu etalează — în realizarea celebrei Sonate în do minor de Mozart — nu numai o adecvată înțelegere dar, în egală măsură, o corelare eficientă și organică a componentelor discursului muzical, de la organizarea ritmică la gîndirea timbrală subtil diferențiată în cadrul stilului. În mod cert, disponibilitățile de autocontrol trebuiesc mobilizate ferm, la fel de eficient, atât în cadrul genurilor miniaturale — am în vedere sonatele de Domenico Scarlatti — cît și în creațiile romantice de sportă am-ploare (mă gîndesc la Sonata în si minor de Chopin).

Dumitru Avakian

Camil Ressu

Artist și profesor

Era o dimineață însorită de toamnă. Așteptam profesorul care ne era repartizat nouă, studenților din anul I (1953), când tocmai se deschide ușa atelierului. Câteva momente nu apare nimeni, auzim doar vorbe și, apoi, intră un bărbat mic de statură dar impunător, cu părul alb și fața longilină, îmbrăcat ceremonial, sprijinându-se într-un baston stil, cu mâinile de o expresivitate rembrandtiană, însoțit de

Camil Ressu. Fotografie

Schweitzer-Cumpăna, Baraschi și Simion Luca. Era Ressu. A fost prima și ultima oară când am dat mâna cu Ressu. Mi-a venit rândul să-mi declin numele și m-a rugat să-l pronunț mai tare, spunându-mi că "arta se face cu vocea întreagă". M-am pierdut de tot, dar am ținut minte pentru restul vieții superba lecție - cea dintâi pentru mine.

În Muzeul de artă Zambaccian am văzut prima dată picturi și desene de Ressu: *Portretul lui Luchian*, *Două țărânci*, *La arat*, *Portret de fetiță* și două nuduri de femeie. La plecarea dintr-un muzeu făceam întotdeauna ocolul de rămas bun, stând câteva clipe parcă hipnotizat în fața acelor tablouri care îmi plăceau foarte mult. Și lucrările lui Ressu

C'était un matin ensoleillé d'automne. Nous étions étudiants en première année et attendions le premier contact avec notre professeur (c'était en 1953) lorsque la porte de l'atelier s'ouvrit. Pendant quelques instants personne ne parut, on entendait seulement quelques propos échangés derrière la porte, puis nous vîmes entrer un homme de petite taille, mais qui n'en était pas moins imposant, coiffé de cheveux blancs, au visage allongé, vêtu

élégamment et appuyant des mains d'une expressivité rembrandtienne sur une canne de style. Les artistes Schweitzer-Cumpăna, Baraschi et Simion Luca l'accompagnaient. C'était Ressu. Ce fut alors la première et dernière fois que nous nous serrâmes les mains. Lorsque le moment vint de décliner mon nom, il me pria de le prononcer plus fort, me disant : « L'art se fait à pleine voix ». Je perdis contenance, mais je me souvins toute ma vie de cette superbe leçon - la première pour moi.

C'est au musée d'Art Zambaccian que je vis pour la première fois des peintures et des dessins de Ressu : le Portrait de Luchian, Deux paysannes, Au labour, Portrait de fillette et quelques nus. Lorsque je quittais un musée, je faisais toujours un détour pour prendre congé et m'arrêter pendant quelques instants,

CAMIL RESSU, *La arat*

CAMIL RESSU, *Țărani odihnindu-se*

erau printre acestea. Nu știu cum se întâmplă, dar, la plecare, privind din nou un tablou admirat, îmi apărea ceva, ceva atât de important care până atunci era ascuns privirii, încât uitam să mai plec. Ressu mă fascina prin exprimarea artistică foarte sobră, impunătoare prin rigorile științei de a desena și colora. Nimic improvizat sau confuz. Mă prindea un fel de teamă și o admirație melancolică privind portretul pictorului Ștefan Luchian, cu acei ochi teribil de iluminați, geniali și triști. Acele mâini ca noaptea, ca niște crengi înghețate care pierdeau încet minunea seninei unde de a plăsmui inegalabilele sale armonii coloristice. Ele căzuseră ca Icar în repaosul total. Mă fascinau acele roșuri, brunuri și negruri - modelate ca de un sculptor. Materia culoare trăia o mare dramă.

Ressu este un artist complet și complex nu prin tematica pictată și nici prin strălucita-i viață de profesor. Este un artist complet prin forța sa creatoare și complex prin ideile plastice exprimate atât de lucid și emotiv revelate. În acest sens se aseamăna cu Pallady. Poate și educația artistică și întâlnirea lui cu marii poeți și scriitori ai neamului românesc - Arghezi, Minulescu, Iorga, Barbu, Goga, Rebreanu -, cu personalități politice și economice importante, poate simțurile lui ascunse de meridional sensibil și atent la orice semn nou intrat în raza lui de percepție l-au făcut să observe, să compare, să se concentreze în esențe și exprimări picturale simple și coerente. Arta desenului - pentru că este o artă și o plăcere de a desena, o voluptate a spiritului de a face gimnastica ritmurilor și proporțiilor, mai ales a formelor feminine de tip renescentist - este lauda cea mare. Rar se întâmplă să văd rigoarea desenului luminând hotarele formelor pictate ca în tablourile lui Ressu. Dacă aș elimina valoarea și culoarea de pe pânzele sale ar rămâne un desen complet și poetic, tot atât de ritmic și armonios ca la orice desen în creion, peniță sau cărbune al maestrului. Nu tehnica l-a determinat pe artist să împlinească opera ca frumusețe, ci sistemul său intim de a înțelege și trăi faptul creator. A împlini și nu a finisa, a concentra și nu a adăuga, a simți clar și nu confuz, acestea sunt niște tabele spirituale fără de care nu stăpânești taina ecuației artei. Nu tehnica l-a pasionat sau l-a înălțat în meditații picturale - căci fără spiritual ea nu înseamnă nimic.

Dintre marii artiști români, la el am observat cel mai clar transferul creator al cunoașterii științifice a culorilor. Un "joc secund", cum spune poetul, într-un infinit al luminii colorate, a fiecărei pensule raportată tot atât de lucid și sensibil la întregul formei ca înseși formele raportate la întregul tabloului. Nici o formă, fie ea desenată sau pictată de Ressu nu pierde în deschiderea ei corola de proporții și ritmuri a naturaleții și virtuții clasice. Ochii mângâie formele

cahypnotisé, devant les tableaux que j'aimais le plus. Les tableaux de Ressu étaient de ceux-là. Je ne sais comment cela était possible, mais, au départ, contemplant une nouvelle fois un tableau depuis longtemps admiré, quelque chose me sautait soudain aux yeux, qui leur était jusqu'alors demeuré caché, et qui était si important que j'en oubliais de partir. Ressu me fascinait par l'expression artistique très sobre, imposante par les rigueurs de son dessin et de ses couleurs. Rien d'improvisé ou de confus. À contempler le portrait du peintre Ștefan Luchian, une sorte de crainte et une admiration mélancolique m'envahissaient devant ses yeux terribles d'illuminé, géniaux et tristes. Et de ses mains comme la nuit, comme des branches glacées qui perdaient peu à peu le miracle de l'onde sereine, lui permettant de combiner ses inégalables harmonies de couleur. Elles étaient tombées comme Icare, et goûtaient maintenant le repos total. Ses rouges, ses bruns et ses noirs, modelés comme l'aurait fait un sculpteur, me fascinaient. La matière-couleur vivait un grand drame.

Ressu est un artiste complet et complexe, non par les thèmes peints et pas non plus par sa vie brillante de professeur. C'est un artiste complet par sa force créatrice et il est complexe par ses idées plastiques exprimées avec tant de lucidité et d'émotions révélées. Dans ce sens, il ressemble à Pallady. Peut-être est-ce aussi son éducation artistique, puis sa rencontre avec de grands poètes et écrivains roumains - Arghezi, Minulescu, Iorga, Barbu, Goga, Rebreanu - ou avec des personnalités importantes du monde politique et économique, peut-être encore sont-ce ses sens cachés de meridional sensible et attentif à tout nouveau signe entré dans son rayon de perception qui lui ont fait observer, comparer et se concentrer en essences et expressions picturales simples et cohérentes. L'art du dessin - car pour lui c'est un art et un plaisir que de dessiner, une volupté de l'esprit que de se soumettre à la gymnastique des rythmes et des proportions, surtout à celles des formes féminines type Renaissance - est pour lui essentiel. Il est rare que je puisse voir la rigueur du dessin éclairant les limites des formes peintes comme dans les tableaux de Ressu. Si j'éliminais la mise en valeur et la couleur de ses toiles il n'en resterait qu'un dessin complet et poétique, tout aussi rythmique et harmonieux comme le sont tous les dessins au crayon, à la plume ou au fusain du maître. Ce n'est pas la technique qui a déterminé l'artiste à accomplir son oeuvre de beauté, mais bien son système intime de compréhension de l'acte créateur, sa manière de le vivre. Accomplir et non polir, concentrer, mais sans ajouter, sentir clairement et non confusément, ce sont là des lois spirituelles sans lesquelles on ne saurait maîtriser l'équation de l'art. Ce n'est pas la technique qui l'a passionné ou l'a élevé au cours de ses méditations picturales - car sans le spirituel elle ne signifie rien.

De tous les grands artistes roumains, c'est chez lui que j'ai observé le plus clairement le transfert créateur de la connaissance scientifique des couleurs. Un « jeu second », comme dit le poète, dans un infini de la lumière colorée, de chaque coup de pinceau rapporté tout aussi lucidement et sensiblement à la forme tout entière, comme le sont les formes à tout le

rotunjite de o insinuantă senzualitate și robustețe naturală prinse în armonii de arcuri tari. Frumusețea și perfecțiunea desenului creează parcă un punct termic emoțional și spiritual care te fac să admiri un nud de femeie în totalitatea semnificației sale: frumusețe, mister, bucuria vieții și plăcerea iubirii. De la cap la călcâie, din față sau din spate, femeia este mai întâi surprinsă de ochii artistului și apoi

tableau. Chez Ressu, la forme, dessinée ou peinte, ne perd pas en son ouverture la corolle de proportions et de rythmes du naturel et de la vertu classique. Les yeux caressent les formes arrondies par une sensualité insinuante et une robustesse naturelle, insérées dans des harmonies de ressorts. La beauté et la perfection du dessin semblent créer un point thermique émotionnel et spirituel qui vous font admirer un nu de femme dans la totalité de sa

Camil Ressu. Fotografie

observată, analizată. Ea nu pozează. Ca și Giorgione, Tițian sau Manet, artistul român portretează nudul și reușește să dezvăluie nuditatea portretului la model. El se desprinde de contemporanii lui, artiști "moderni", care văd în nud numai ritmuri și arabescuri sau numai o pată de culoare. Nudul la Ressu este o formă picturală psihologică cu aceleași valori ale caracterului uman ca portretul. Probabil, când urmărea cu cărbunele în mână formele modelului ce poza în Academie în fața studenților săi, la un tip analitic și sintetic ca Ressu, meditativ și emoțional în același timp, psihologul avea totdeauna prioritate asupra întregului pictural.

EXISTĂ două splendide lucrări ale marelui artist - un desen și o pictură cu același titlu -, *Bătrân țăran cu fiica lui*, ce-mi stârnesc o stare atât de pioasă, de firească și duiosă, emoțional rembrandtiană și plină de semnificații străbune paterne. Chiar în compozițiile cu multe figuri de țărani, Ressu creează acel câmp magnetic psihologic care este altceva decât psihologicul personajului: este însuși sentimentul și spiritualul artistului. Între țăranii pictați de Grigorescu - primii țărani în caracter românesc - și țăranii pictați de Ressu există o deosebire, aceștia din urmă dezvăluindu-și profund și partea omenească, sufletească, cu suferințele și tăcerile lor. Acești oameni munciți și dârji, cu privirea arsă de soare și uscată de vântul ogoarelor,

signification : beauté, mystère, joie de vivre et plaisir de l'amour. De la tête aux talons, de face ou de dos, la femme est d'abord surprise par les yeux de l'artiste, puis scrutée, analysée. Elle ne pose pas. De même que Giorgione, Titien ou Manet, l'artiste roumain portraitise le nu et réussit à dévoiler la nudité du portrait chez le modèle. Ce faisant, il se distingue de ses contemporains, les artistes « modernes », qui voient dans le nu seulement des rythmes et des arabesques ou seulement une tache de couleur. Le nu chez Ressu est une forme picturale psychologique évoquant le caractère humain comme le ferait un portrait. Quand il scrutait, le fusain en main, les formes du modèle qui posait à l'Académie devant ses étudiants, pour un type analytique et synthétique tel que Ressu, à la fois méditatif et émotionnel, le psychologue avait toujours priorité.

Il y a deux oeuvres splendides du grand artiste - un dessin et une peinture qui portent le même titre - *Vieux paysan avec sa fille*, qui éveillent en moi un état à la fois pieux et tendre, d'émotion rembrandtienne, pleine de significations ancestrales. Mais c'est aussi dans les compositions où apparaissent plusieurs paysans que Ressu sait créer ce champ magnétique psychologique qui n'est pas autre chose que la psychologie du personnage : le sentiment et le spirituel mêmes de l'artiste. Entre les paysans peints par Grigorescu - les premiers paysans à caractère roumain - et les paysans peints par Ressu il y a une différence, ces derniers nous révélant aussi leur dimension humaine, spirituelle, leurs souffrances et leurs silences. Ces hommes épuisés de travail, mais après, aux yeux brûlés par le soleil et séchés par le

privire cu care scrutează linia orizontului, sunt adânc împlântați cu ființa și firea în țărâna străbunilor lor. Acestor țărani cu caracterele pure și admirabile, neclintiți în fața destinului, le-a ridicat Ressu un monument etern.

Cultul pentru un mare profesor se naște mult mai târziu în memoria și conștiința studenților sau a unor generații. Ressu a venit către școală deja un mare artist. Școala, în ritmul ei tradițional lent, i-a hotărât artistului marile certitudini estetice și liniștea revelației pe model, reverberată în observații noi, stil de comunicare, rigoare și precizie în aprecieri față de mișcările artistice contemporane. Datorită marelui său talent, originalității sale artistice, Ressu a scăpat de nimbul pedanterismului apostolic al profesorului chinuit de menirea sa. Venea în școală din atelierul său și pleca dintre studenți direct la atelier. Patosul creator nu-și pierdea nimic din energile misterioase, din contră, un fluid spiritual comunica echilibrat ca în vasele lui Arhimede între pictura lui Ressu și școala lui Ressu. Pentru că, așa cum Grigorescu a creat un concept pictural și un simțământ artistic național, tot așa Ressu este primul profesor-artist care a creat un concept de studiu original, ridicat la rang de stil de școală românească. El a fost primul ucenic care a învățat la propria lui școală. Nu cred că există lucrare a maestrului "neterminată", opusă sensului angelic al marilor opere care au fixat o treaptă superioară a potenței creatoare. Fie că era vorba de un studiu de portret sau de nud, fie de un peisaj sau de câteva figuri de țărani notate pe o palmă de hârtie sau pânză, în orice tehnică, marele artist nu alunga clipa fericită a muzei de dragul spontaneității și al improvizației. O linie curbă, o ușoară valorație pe o coapsă de femeie, un raport coloristic pe orbita unui ochi erau exprimate complet, concentrând în materia lor idealul de sublim al artistului. Această rigoare a spiritului, acest cumplit efort continuu de emancipare artistică l-au făcut nu o dată pe Ressu "incomod" printre unii artiști și chiar în afara lor. Artistul nu era mai puțin exigent decât profesorul. Experiența urmărirea sinceritatea dialogului cu arta, observând natura și memorând-o în esențe. Este uimitor cum acest ideal a rămas atât de clar și luminos de la primele sale studii în desen sau culoare până la autoportretul și desenele din ultimii ani de viață. Ressu a fost martor al unor evenimente istorice, politice și artistice extraordinar de importante, dar nu s-a descumpănit o zi și nu s-a dezis o clipă. Ordinea lui spirituală și forța ei creatoare făceau scut de nepătruns. Admirabila atitudine de intelectual și patriot a avut-o maestrul în ceasuri grele, când mulți confrăți se pierdeau în confuzii și nepăsare. Opera creată de Ressu este aparent sobră, dar, de fapt, este senină și armonioasă ca o corolă polifonică și este superioară multora nu numai prin originalitatea exprimării artistice, ci, mai

vent des champs, dont le regard scrute la ligne de l'horizon, sont profondément enracinés dans la glèbe des aïeux. C'est à ces paysans aux caractères purs et admirables, inébranlables devant leur destin, que Ressu a élevé un éternel monument.

Le culte pour un grand professeur ne se forme qu'après coup dans la mémoire et la conscience des étudiants ou d'une génération. Lorsqu'il monta à la chaire, Ressu était déjà un grand artiste. Dans son rythme lent, traditionnel, l'école valut à l'artiste de grandes certitudes esthétiques et la sérénité de la révélation sur le modèle, réverbérée dans de nouvelles constatations, un style propre de communication, rigueur et précision dans ses appréciations à l'égard des mouvements artistiques contemporains. Grâce à son grand talent, à son originalité artistique, Ressu échappa à l'auréole du pédantisme apostolique du professeur tourmenté par sa mission. Il quittait son atelier pour se rendre à l'école et quittait ses étudiants pour se rendre à l'atelier. Son pathos créateur ne perdait rien de ses énergies mystérieuses, au contraire, un fluide spirituel communiquait, de manière équilibrée comme dans les vases d'Archimède, entre la peinture de Ressu et l'école de Ressu. car, de même que Grigorescu a créé un concept pictural et un sentiment artistique national, de même Ressu est le premier professeur-artiste qui ait créé une conception d'étude originale, élevée au rang de style de l'école roumaine. Il a été le premier disciple de sa propre école. Je ne pense qu'il existe une oeuvre du maître « non-achevée », opposée au sens angélique des grandes oeuvres qui ont fixé un échelon supérieur sur l'échelle de la puissance créatrice. Qu'il s'agisse d'une étude de portrait ou d'un nu, d'un paysage ou de quelques figures de paysans notés sur un bout de papier ou sur un coin de toile, dans n'importe quelle technique, le grand artiste ne chassait pas l'instant heureux de la muse par amour de la spontanéité et de l'improvisation. Une ligne courbe, une touche légère sur une cuisse de femme, un rapport de couleur sur l'orbite d'un oeil étaient complètement exprimés, concentrant dans leur matière l'idéal sublime de l'artiste. Cette rigueur de l'esprit, cet effort terrible et continu d'émancipation artistique ont rendu plus d'une fois Ressu « incommode » parmi certains artistes et même hors de leur cercle. L'artiste n'était pas moins exigeant que le professeur. L'expérience poursuivait la sincérité du dialogue avec l'art, observant la nature et la mémorisant en essences. Il est extraordinaire de constater que cet idéal est demeuré tout aussi clair et lumineux depuis ses premières études en dessin ou couleur et jusqu'aux autoportraits et aux dessins des dernières années de vie. Ressu a été le témoin d'événements historiques, politiques et artistiques extraordinairement importants, mais ne s'est jamais laissé déconcerter, ne s'est jamais dédit. Son ordre spirituel et sa force créatrice formaient un bouclier impénétrable. Il fit preuve d'une admirable attitude d'intellectuel et de patriote aux heures difficiles, lorsque beaucoup de ses confrères se perdaient en confusions et indifférence. L'oeuvre créée par Ressu est en apparence sobre, mais est en fait sereine et harmonieuse comme une corolle polyphonique et supérieure à beaucoup non seulement par

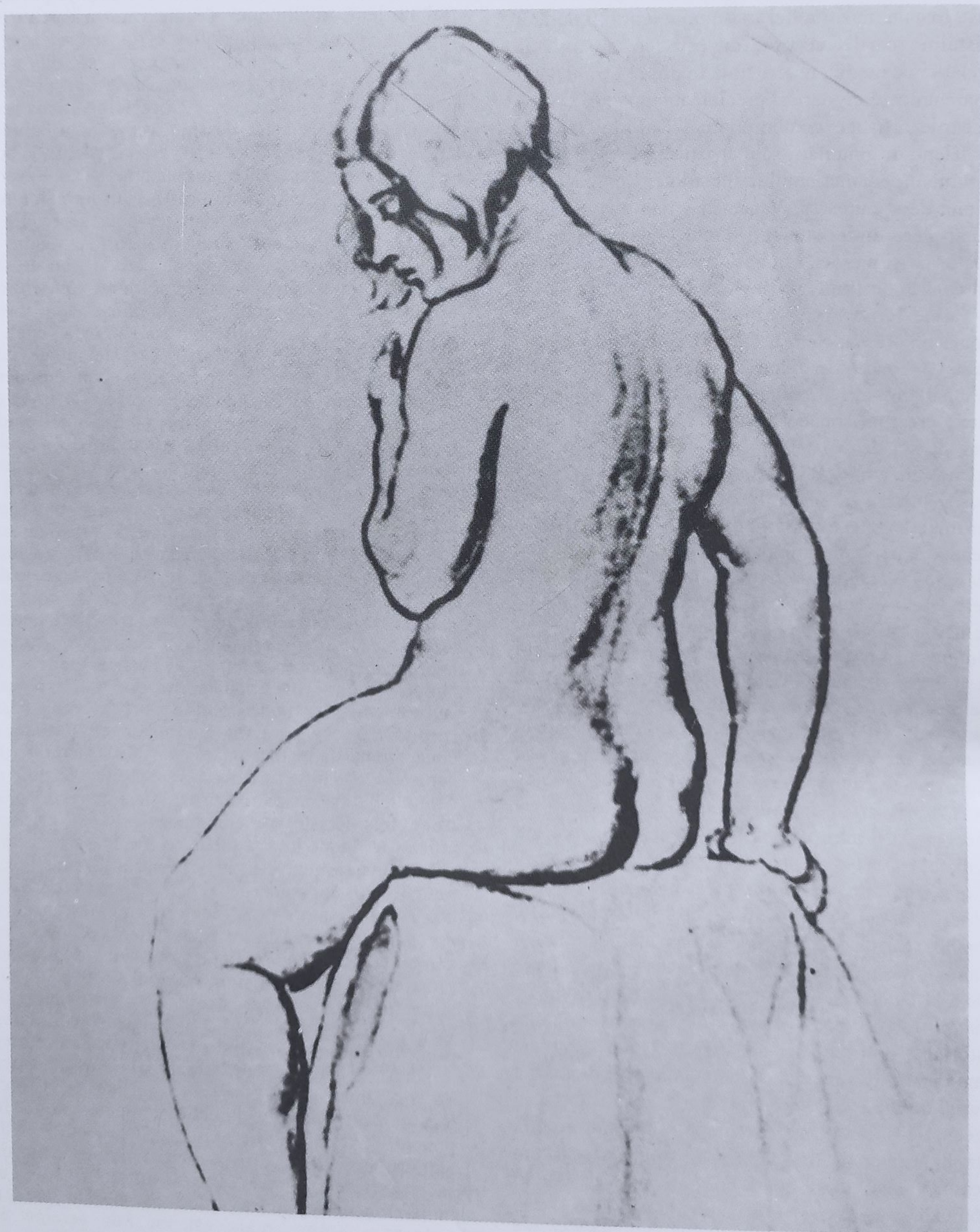

ales, prin înălțimea spirituală clasică cu care și-a înnobilat fiecare lucrare. Harul cu care și-a cizelat conștiința și opera pentru posteritate îl așează pe Ressu alături de marii creatori europeni ai secolului al XX-lea.

"România literară", 7 septembrie 1989

l'originalité de son expression artistique, mais surtout par l'élévation spirituelle classique dont il a ennobli chaque oeuvre. La grâce avec laquelle il cisela sa conscience et son oeuvre pour la postérité place Ressu aux côtés des grands créateurs européens du XXe siècle.

« România literară », 7 septembre 1989

CAMIL RESSU, *Nud* (desen)

DUMITRU GHIATĂ

101 22 Septembrie

1988

DUMITRU GHIȚĂ : Țărancă

Convorbiri literare

Dumitru GHIȚĂ

■ CE sensuri adinci ale trăirii sensibile și spirituale, ce forțe l-au ocrotit și i-au deschis porțile împlinirii artistice atât de originale pictorului Dumitru Ghiță? Privindu-i mai multe tablouri sint ispitit, în primele clipe, să-l văd înaripat de frumusețea și sinteza formelor și armoniilor din scoarțele și obiectele de artă populară din Oltenia. Dar nu pentru aceasta Ghiță este un mare pictor, ci pentru felul său intim, conștient și pasional de a crea o artă comparabilă cu marile izbâzi ale spiritului artistic românesc. Fiind mai întâi artist cu un profund caracter național, ar fi cazul să-l compar cu câteva nume ilustre în ale picturii noastre, dar arta lui Ghiță rămâne neocomparabilă prin sentiment și exprimare. Numai tema rămâne un punct comun de plecare. Neasemănarea și neintegrarea în nici un curent artistic european, unicitatea sentimentelor și exprimării plastice fac ca pictura lui Ghiță să fie singulară în istoria artei românești. Cele mai importante realizări ale lui rămân originalitatea viziunii, a sentimentelor și tehnicii artistice. Opera lui trăiește independent față de canoanele stilistice sau rigoarea formei picturale, prin nu știu ce anume, adinc și imprecis, greu de pus în definiție și care merge departe, foarte departe, întâlnind doar talentul și acea iluminare de a face pictură în cel mai adevărat sens. Există o impresiune unită, un drum și o credință netulburate și neîrădate de-a lungul întregii sale vieți de pictor. Oare înseamnă puțin această forță și probitate spirituală? Viața, ca și munca lui la șevalet nu au aruncat petarde pentru a fi luminate ca să atragă atenția...

Pictorul a păstrat o tăcere și o pudoare solemnă în jurul vieții și artei sale. A trăit faptul creației ca o revelație a sa și pentru el și, dacă prin reflexul destinului ne bucurăm și noi, aceasta este lauda cea mare ce i-o aducem. Interesant este că nu frumusețea desenului sau a raportului cromatic și nici tehnica picturii nu mă fascinează la Dumitru Ghiță mai mult decât frumusețea pură a trăirii pictorului în fața artei. Îmi place polifonia tonurilor de alburi, de o varietate uluitoare, ce le potrivește, cu un simț fără pereche, cu ceva negru brun, cu oranji și albastruri violet roșii stinse ca jărâtelei vetrei. Un cîntec cald și stenic, cu parfum de levănțică și pelin, coboară din tablourile sale spre noi. Pictura lui este ca un cîntec bătrîn în floare cînd soarele apune. Motivele populare din arta lui nu-i fac definiția picturii, ci poate starea lăuntrică ancestrală pe care o poartă artistul în comunicare și trăire cu eternitatea spiritului românesc. Această stare depășește incomparabil forma unei căni și a unei linguri sau stilizarea unei păsări. Pictura lui Ghiță nu este o apoteoză a luminii și a trăirii artistice ridicată pînă la incandescență ca la Luchian și Ciucurencu. Ea este ca o icoană ce o purtăm cu noi, și nu un altar. Frumusețea ei ne cheamă și ne tulbură prin adevărul transferat de artist în zonele imponderabile ale artei. Ghiță, cu adevărat, a simțit și a comunicat cu natura și s-a apropiat de tainele ei, ca marile artiști dintotdeauna. Înțelegea cîntecul privighetorii, iar frunzele codrilor erau bătăile inimii lui. Coloristic și pictural, Ghiță este un ingenuu nativ. El a ajuns la învățături și sensuri ale experienței și meditației artistice, la rigori și esențe, în timp, ca proverbul și doina cîntată. Intellectualismul artei sale nu stă în metafora imaginii picturale, nici în poetica subiectului și nici în teoriile savante ale conceptului și practicii picturii. Frumusețea ope-

Vasile Grigore

(Continuare în pagina 8)

DUMITRU GHIȚĂ : La țîrg

esență înobilează arta lui. S-a mulțumit doar cu bucuria de a picta și toată viața i-a fost închinăciune artei. A fost convins pînă în clipa din urmă că numai arta l-a apărut și a dat încredere și sănătate spirituală și tot ea îi va trece dîncolo, în nemurire.

Vasile Grigore

puritatea și tainele iubirii rămase ascunse ca cele mai de preț podoabe cu care poți să vezi splendoarea frumuseții născută din armonia formelor cu lumina culorilor. A vibrat și s-a regăsit în toate culorile, neopțind simpatice pentru una sau unele dintre ele. Și, totuși, o lumină ca-n zori de zi, violacee, muzicală, solemnă și înțelepă, poetică și picturală pînă la

Dumitru Ghiță

să treacă peste orice greutăți — l-au format stilul vieții și al creației sale. Analizîndu-i detașat de orice subiectivism un tablou, fie peisaj sau compoziție, fie natură statică sau floră, fie portret, descopăr un concept plastic și o metodă de lucru extraordinară de bine formulată. Există o impresiune de emulativitate calmă și tăcută. O profundă bucurie și satisfacție în imaginea picturii, în stilul formei, în potrivirea culorilor. Dumitru Ghiță a pictat din iubire pentru artă, s-a dăruit ei cu toată ființa și a pătimit pentru frumusețea ei. Faptul creației nu l-a considerat ca o tranșă, dar nici ca o îndelungă aventură joasă, ci ca pe un destin care trebuie împlinit fără șovăire. Artă pictorială Ghiță nu are contradicții, nici în exteriorul imaginii și nici în adîncurile ei — ea e numai artă. Privind oricare tablou sau desen de-al său, ele nu-mi trezesc nici sentimente cîmpenești sau angosto filosofice, nici dulci momente lirice. Suflul picturii lui s-a oxigenat continuu cu esențele artei, pe care le-a intuit și înțeles prin talentul său. Pictura lui este un refuz firesc, ca un reflex de apărare față de tot ce-l era străin de inimă și conștiința sa. De aceea arta lui Dumitru Ghiță, flăcărind în timp de cincizeci de ani, nu are spasme, derută, negații în concept sau exprimare, nici salturi spectaculoase sau căderi în infernul uitării. Ea s-a născut fără de moarte din clipa tainicei creații, rămînînd indiferentă la murmur sau laude. În fața pinzelor pictate de Ghiță trăiesc sentimentul de sănătate, bucurie și împăcare cu toată lumea, natura și dîncolo de ea. Descopăr

rei sale s-a născut din nestîmănată creație și admirație pentru marea lecție primită de la natură, pe care și-a însușit-o vizionar de la primele studii și însemnări pînă la ultima pînă pictată după optzeci de ani. Dumitru Ghiță este un educat și un intelect stilizat de natură și nu de muzeu. A dobîndit cu mare efort un stil ce-i ridică pictura la esențe cu care poți medita și din care înțelegi rosturile adînci ale artei. Nu o dată am fost ispitit, în fața unui tablou considerat „început de epocă artistică”, să-l uit pînă la urmă. Pictura lui Ghiță vine din nemurirea neamului său și se întoarce împodobită de sărbătoare în suflul acestuia. Artă lui păstrează în ea tăcerea și pudoarea țărânelor care trăiește esențe ale ritualului tradițional. Există un acord tăcut între artist și oamenii anonimi în viața ingenui. Prin el, Ghiță a cunoscut și simțit minunile artei populare, cărora le-a dat grai național. În muzeu și coleții de artă am văzut lucrări ale mare-lui artist, de o simplitate și frumusețe corespunzătoare. Expresia lor picturală m-a uimit prin rigori ei, expresie care nu vine din școli, nici din teoriile cu răsuciri estetice, ci din adîncurile firii unui artist foarte original. Artă românească, asemîna cea universală, atîtă o mare diversitate de viziuni creatoare, unele dintre ele fără asemănare. Dumitru Ghiță este un exemplu, ca Grigorescu și Petrescu. Tăcerea, inteligența, sinceritatea și perseverența, marea lui iubire pentru natură și artă — care l-au ajutat să înfrunte și

Dumitru Ghiatǎ

Dumitru Ghiatǎ

CE sensuri adânci ale trăirii sensibile și spirituale, ce forțe l-au ocrotit și i-au deschis porțile împlinirii artistice atât de originale pictorului Dumitru Ghiatǎ ? Privindu-i mai multe tablouri, sunt tentat, în primele clipe, să-l văd înaripat de frumusețea și sinteza formelor și armoniilor din scoarțele obiectelor de artă populară din Oltenia. Dar nu pentru aceasta este Ghiatǎ un mare pictor, ci

Quels sens profonds de l'expérience sensible et spirituelle, quelles forces ont veillé sur lui et ont ouvert les portes de l'accomplissement artistique si original du peintre Dumitru Ghiatǎ ? Lorsque je contemple ses tableaux, je suis tenté, au début, de me le représenter comme ailé, doué de la beauté et de la synthèse des formes et des harmonies des tapis populaires d'Olténie. Mais ce n'est pas pour cette raison que Ghiatǎ est un grand peintre, mais bien

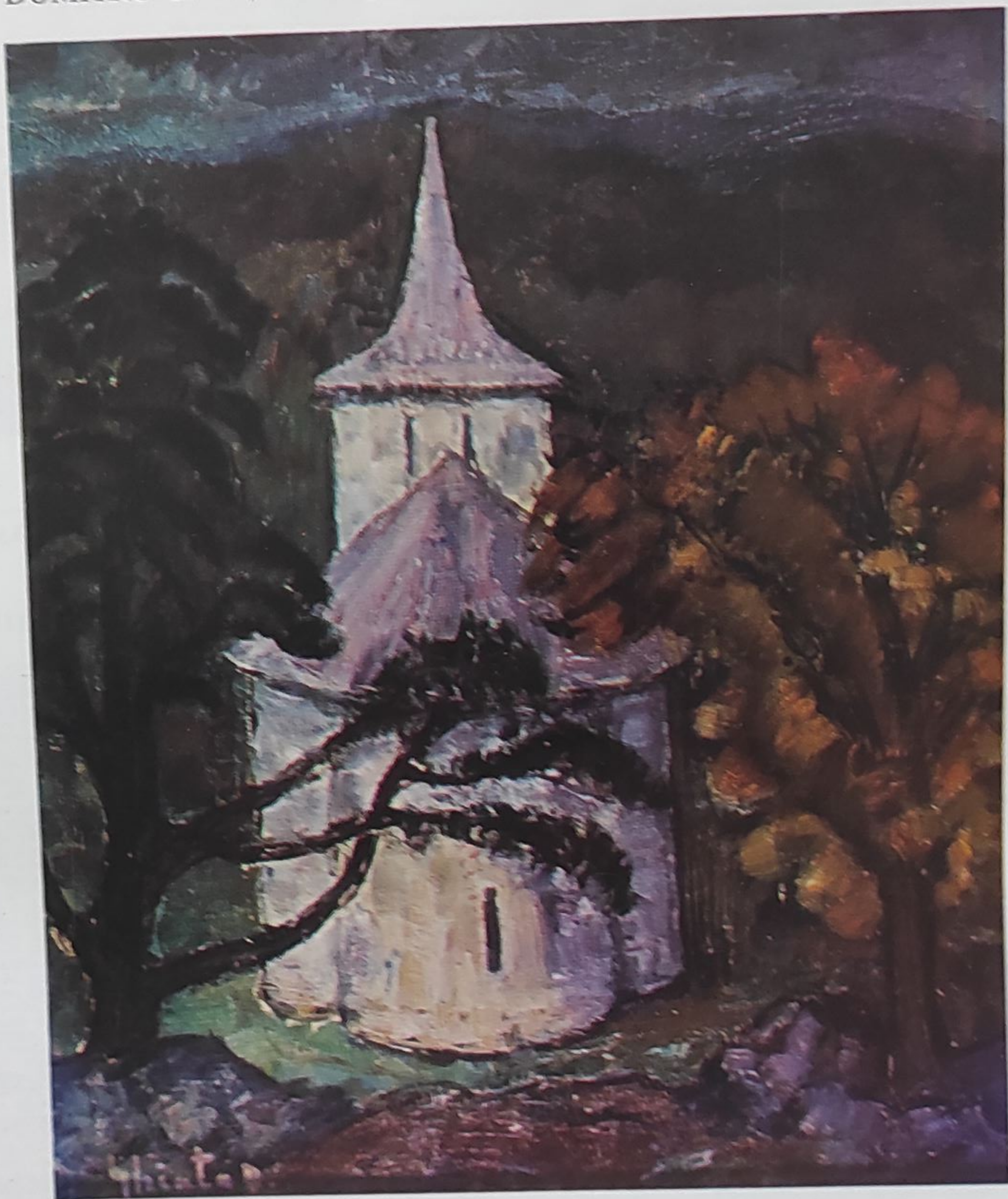
Dumitru Ghiatǎ.
Fotografie

pentru felul său intim, conștient și pasional de a crea o artă compatibilă cu marile izbânzi ale spiritului artistic românesc. Fiind mai întâi artist cu un profund caracer național, ar fi cazul să-l compar cu câteva nume ilustre în ale picturii noastre, dar arta lui Ghiatǎ rămâne necomparabilă prin sentiment și exprimare. Numai tema rămâne un punct comun de plecare. Neînsemnarea și neintegrarea în nici un curent artistic european, unicitatea sentimentelor și exprimării plastice fac ca pictura lui Ghiatǎ să fie singură în istoria artei românești. Cele mai importante realizări ale lui rămân originalitatea viziunii, a sentimentelor și tehnicii artistice. Opera

pour sa manière intime, consciente et passionnée de créer un art comparable aux grandes victoires de l'esprit artistique roumain. Comme il est avant tout un artiste profondément marqué au sceau du caractère national, il me faudrait le comparer à d'autres grands noms de notre peinture roumaine, mais l'art de Ghiatǎ ne saurait être comparable, imprégné comme il l'est de sentiment et tellement expressif. Seul les thèmes pourraient constituer un point de départ commun. Il ne représente aucun courant artistique européen, il ne s'intègre dans aucun, le caractère unique de ses sentiments et de leur expression plastique rendent la peinture de Ghiatǎ singulière dans l'histoire des arts roumains. Ses plus importantes réalisations demeurent l'originalité de sa vision, de ses sentiments et de sa

DUMITRU GHIAȚĂ, *Peisaj cu biserică*

DUMITRU GHIATĂ, *Grup de țărânci*

lui trăiește independent față de canoanele stilistice sau rigoarea formei picturale, prin nu știu ce anume, adânc și imprecis, greu de pus în definiție și care merge departe, foarte departe, întâlnind doar talentul și acea iluminare de a face pictură în cel mai adevărat sens. Există o impresionantă unitate, un drum și o credință netulburate și netrădate de-a lungul întregii sale vieți de pictor. Oare înseamnă puțin această formă și probitate spirituală ? Viața, ca și munca lui la șevalet nu au aruncat petarde pentru a fi luminate ca să atragă atenția ...

Pictorul a păstrat o tăcere și o pudoare solemnă în jurul vieții și artei sale. A trăit faptul creației ca o revelație a sa pentru el și, prin reflexul destinului ne bucurăm și noi; aceasta este lauda cea mare ce i-o aducem. Interesant este că nu frumusețea desenului sau a raportului cromatic și nici tehnica picturii nu mă fascinează la Dumitru Ghiață, mai mult decât frumusețea pură a trăirii pictorului în fața artei. Îmi place polifonia tonurilor de alburii, de o varietate uluitoare, ce le potrivește, cu un simț fără pereche, cu ceva negru brun, cu oranjuri și albastruri violete lângă roșuri stinse ca jăratecul vetrei. Un cântec cald și stenic, cu parfum de levănțică și pelin, coboară din tablourile sale spre noi. Pictura lui este ca un cireș bătrân în floare când soarele apune. Motivele populare din arta lui nu-i fac definiția picturii, ci poate starea lăuntrică ancestrală pe care o poartă artistul în comunicare și trăire cu eternitatea spiritului românesc. Această stare depășește incomparabil forma unei căni și a unei linguri sau stilizarea unei păsări. Pictura lui Ghiață nu este o apoteoză a luminii și a trăirii artistice ridicată până la incandescență, ca la Luchian și Ciucurencu. Ea este o icoană ce o purtăm cu noi, și nu un altar. Frumusețea ei ne cheamă și ne tulbură prin adevărul transferat de artist în zonele imponderabile ale artei. Ghiață, cu adevărat, a simțit și a comunicat cu natura, și s-a apropiat de tainele ei, ca marii artiști dintotdeauna. Înțelegea cântecul privighetorii, iar frunzele codrilor erau bătaile inimii lui. Coloristic și pictural, Ghiață este un ingenuu nativ. El a ajuns la învățăture și sensuri ale experienței și meditației artistice, la rigori și esențe, în timp, ca proverbul și doina cântată. Intellectualismul artei sale nu stă în metafora imaginii picturale, nici în poetica subiectului și nici în teorii savante ale conceptului și practicii picturii. Frumusețea operei sale s-a născut din nestrămutată credință și admirație pentru marea lecție primită de la natură, pe care și-a însușit-o vizionar de la primele studii și însemnări până la ultima pânză pictată după optzeci de ani. Dumitru Ghiață este un educat și un intelect stilizat de natură și nu de muzee. A dobândit cu mare efort un stil care-i ridică pictura la esențe cu care poți medita și din care înțelege rosturile adânci

technique artistique. Son oeuvre vit en dehors des canons stylistiques ou de la rigueur de la forme picturale, par un je ne sais quoi, profond et imprécis, difficile à intégrer dans une définition et qui s'en va loin, très loin, à la rencontre du talent et de cette illumination qui le pousse à faire de la peinture dans le sens le plus vrai de la parole. Il existe une unité impressionnante, un chemin toujours suivi et une foi inébranlable tout au long de son existence de peintre. Cette force et cette probité spirituelle ne signifient-elle pas quelque chose? Sa vie, de même que le travail qu'il fournit devant son chevalet n'ont pas eu besoin de feux d'artifice pour être éclairés, pour attirer l'attention.

Le peintre conserva toujours un silence et une pudeur solennelle pour tout ce qui touchait à sa vie et à son art. Vivre l'acte créateur comme une révélation, c'était là son destin, dont, par reflet nous jouissons aussi, et ce sont là les plus grandes louanges qu'on puisse lui adresser. Ce n'est pas tant la beauté du dessin ou du rapport chromatique, et pas tant non plus sa technique qui me fascinent chez Dumitru Ghiață, que la beauté pure avec laquelle le peintre a vécu son art. J'aime la polyphonie de ses tons de blanc, d'une extraordinaire variété, qu'il assortit avec un talent unique à un peu de noir brun, à des oranges et des bleus violets appliqués auprès de rouges éteints telle la braise dans l'âtre. Un chant chaleureux et optimiste, à parfum de lavande et d'absinthe nous accueille, descend de ses tableaux vers nous. Sa peinture est comme un vieux cerisier en fleurs au coucher du soleil. Les motifs populaires de son art ne définissent pas sa peinture, mais peut-être bien l'état intérieur ancestral que l'artiste porte en soi, en communication existentielle avec l'éternité de l'esprit roumain. Cet état dépasse de beaucoup la forme d'une cruche ou celle d'une cuiller ou celle d'un oiseau stylisé. La peinture de Ghiață n'est pas une apothéose de la lumière et du vécu artistique élevé à l'incandescence, comme chez Luchian et Ciucurencu. C'est une icône que nous portons en nous, et non pas un autel. Sa beauté nous appelle et nous trouble par la vérité transférée par l'artiste dans les zones impondérables de l'art. Ghiață a véritablement senti la nature, a communiqué avec elle, s'est approché de ses mystères, comme les grands artistes de toujours. Il comprenait le chant du rossignol et le bruissement des feuilles de la forêt était le battement de son coeur. Du point de vue de la couleur et de la peinture, Ghiață est un ingénu inné. Il a assimilé les enseignements et les sens de l'expérience et de la méditation artistique, leurs rigueurs et leurs essences, dans le temps, comme on le fait du proverbe et de la doina chantée. Le caractère intellectuel de son art ne se retrouve pas dans la métaphore de l'image picturale, comme ne s'y retrouvent pas non plus la poétique du sujet ou les théories savantes sur la conception et la pratique de la peinture. La beauté de son art est née de sa foi inébranlable et de l'admiration qu'il a témoigné aux grandes leçons reçues de la nature, en visionnaire, dès ses premières études et croquis et jusqu'à sa dernière toile, peinte lorsqu'il avait passé ses quatre-vingts ans. Dumitru Ghiață est un élève de la nature, non des musées. Il a acquis au prix de grands efforts un style qui élève sa peinture jusqu'aux essences

ale artei. Nu odată, am fost ispitit, în fața unui tablou considerat "început de epocă artistică", să-i uit părinții. Pictura lui Ghiață vine din nemurirea neamului său și se întoarce împodobită de sărbătoare în sufletul acestuia. Artă lui păstrează în ea tăcerea și pudoarea țăranului care trăiește esențe ale ritualului tradițional. Există un acord tainic între artist și oamenii anonimi în viziuni ingenui. Prin ei, Ghiață a

devant lesquelles il est possible de méditer et de comprendre les sens profonds de l'art. J'ai été plus d'une fois tenté, devant un de ses tableaux considérés comme étant « un début d'époque artistique », d'oublier quels étaient ses géniteurs. La peinture de Ghiață provient de l'immortalité de son peuple et retourne, ornée comme pour une fête, dans l'âme de celui-ci. Son art conserve en soi le silence et la pudeur du paysan qui vit les essences du rituel

Dumitru Ghiață cu soția.
Fotografie

cunoscut și simțit minunile artei populare, cărora le-a dat grai național. În muzee și colecții de artă am văzut lucrări ale marelui artist de o simplitate și frumusețe copleșitoare. Expresia lor picturală m-a uimit prin rigorile ei, expresia care nu vine din școli, nici din teorii sau din răsuciri estetice, ci din adâncurile firii unui artist foarte original. Artă românească, asemeni celei universale, atestă o mare diversitate de viziuni creatoare, unele dintre ele fără asemănare. Dumitru Ghiață este un exemplu, ca Grigorescu și Petrașcu. Talentul, inteligența lui, sinceritatea și perseverența, marea lui iubire pentru natură și artă – care l-au ajutat să înfrunte și să treacă peste greutăți – i-au format stilul vieții și al creației sale. Analizându-i detașat de orice subiectivism un tablou, fie peisaj sau compoziție, fie natură statică sau flori, fie portret, descopăr un concept plastic și o metodă de lucru extraordinar de bine formulate. Există o impresionantă emotivitate calmă tăcută, o profundă bucurie și satisfacție în imaginea picturii, în stilul formei, în potrivirea culorilor. Dumitru Ghiață a pictat din iubire pentru artă, s-a dăruit ei cu toată ființa și a pățimit pentru frumusețea ei. Faptul

traditionnel. Il existe un accord secret entre l'artiste et les gens anonymes à visions ingénues. C'est par eux que Ghiață a connu et senti les merveilles de l'art populaire, auxquelles il a conféré une langue nationale. Dans les musées et les collections où je les ai vues, les oeuvres du grand artiste s'imposent par leur simplicité et leur beauté accablante. Leur expression picturale m'a stupéfié par sa rigueur, par une expression qui ne vient ni des écoles ni des théories ou des convulsions esthétiques, mais des profondeurs de son être d'artiste très original. L'art roumain, de même que l'art universel, offre une grande diversité de visions créatrices, certaines sans pareil. Dumitru Ghiață en fait partie, au même titre que Grigorescu et que Petrașcu. Son talent, son intelligence, sa sincérité et sa persévérance, son grand amour pour la nature et l'art - qui l'ont aidé à affronter les obstacles et à les surmonter - ont formé son style de vie et celui de son oeuvre. En analysant un de ses tableaux, avec le détachement dépouillé de tout subjectivisme requis, qu'il s'agisse d'un paysage ou d'une composition, d'une nature morte ou de fleurs, ou encore d'un portrait, j'y découvre une conception plastique et une méthode de travail extraordinairement bien formulées. Une émotion impressionnante, calme et silencieuse, une joie profonde se dégagent de l'image peinte, du style de la forme, de l'accord des couleurs. Dumitru Ghiață a peint poussé par l'amour de l'art, s'est consacré à lui

creației nu l-a considerat ca o transă, dar nici ca o îndeletnicire avantajoasă, ci ca pe un destin care trebuie împlinit fără șovăire. Artă pictorului Ghiță nu are contradicții, nici în exteriorul imaginii și nici în adâncurile ei – ea este numai artă. Privind oricare tablou sau desen de-al său, ele nu-mi trezesc nici sentimente câmpenești sau angoase filozofice, nici dulci momente lirice. Sufletul pictorului s-a oxigenat continuu cu asențele artei, pe care le-a intuit și înțeles prin talentul său. Pictura este un refuz firesc, ca un reflex de apărare față de tot ce-i era străin de inimă și conștiința sa. De aceea artă lui Dumitru Ghiță, făurită în timp de cincizeci de ani, nu are spasme, derute, negații în concept sau exprimare, nici salturi spectaculoase sau căderi în infernul uitării. Ea s-a născut fără de moarte din clipa tainicei creații, rămânând indiferentă la murmure sau laude. În fața pânzelor pictate de Ghiță trăiesc sentimentul de sănătate, bucurie și împăcare cu toată lumea, natura și dincolo de ea. Descopăr puritatea și tainele iubirii rămase ascunse ca cele mai de preț podoabe, cu care poți să vezi splendoarea frumuseții născută din armonia formelor cu lumina culorilor. A vibrat și s-a regăsit în toate culorile, neoptând simptomatic pentru una sau unele dintre ele. Și, totuși, o lumină ca-n zori de zi, violacee, muzicală, solemnă și înțeleaptă, poetică și picturală până la esență înnobilează artă lui. S-a mulțumit doar cu bucuria de a picta și toată viața i-a fost închinăciune artei. A fost convins că până în clipa din urmă că numai artă l-a apărut, i-a dat încredere și sănătate spirituală și tot ea îl va trage dincolo, în nemurire.

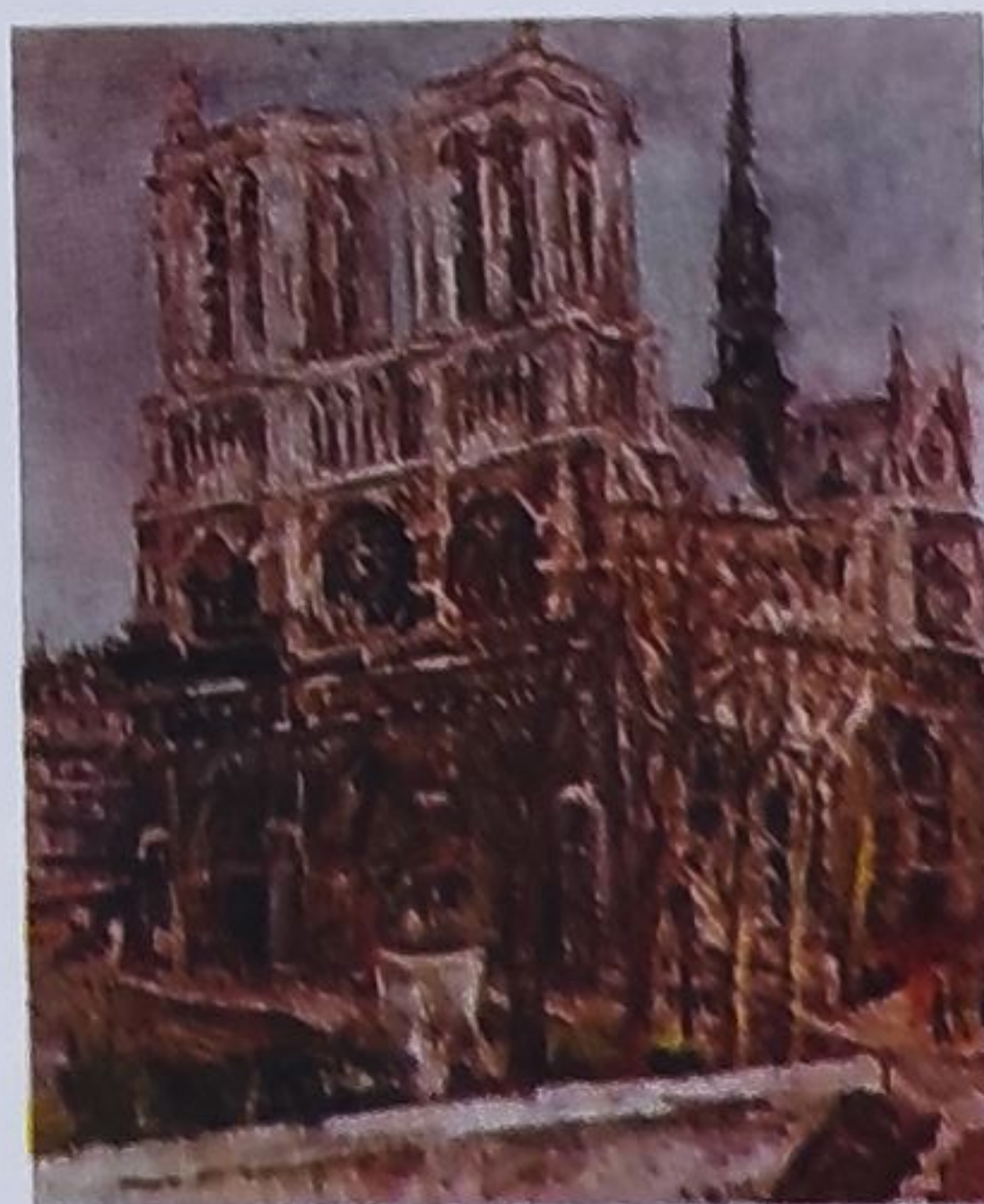
«România literară», 22 septembrie 1988

avec tout son être et a souffert pour sa beauté. Il ne voyait pas dans l'acte de la création un moment de transe, et pas non plus une occupation avantageuse, mais bien un destin qu'il s'agissait de remplir sans hésitations. L'art du peintre Ghiță ne connaît pas les contradictions, ni à l'extérieur de l'image, ni dans ses tréfonds - il n'est qu'art. Toutes les fois que je contemple un de ses tableaux ou de ses dessins, ils n'éveillent en moi ni sentiments champêtres ni angoisses philosophiques, ni doux instants de lyrisme. L'âme du peintre s'est sans revigoré en contact avec les essences de l'art, qu'il a comprises grâce à son talent. Sa peinture est un refus naturel, comme un réflexe de défense à l'égard de tout ce qui était étranger à son cœur et à sa conscience. C'est pourquoi, l'art de Ghiță, tel qu'il s'est forgé au cours d'une cinquantaine d'années, ne connaît pas les spasmes, la déroute, les négations dans la conception ou l'expression, et pas non plus les bonds spectaculaire ou les chutes dans l'enfer de l'oubli. Elle fut immortelle dès l'instant de sa mystérieuse création, indifférente aux murmures et aux louanges. Devant les toiles peintes par Ghiță je ressens une impression de santé, de joie et de réconciliation avec tout le monde, avec la nature et ce qui se trouve au-delà d'elle. Je découvre la pureté et les secrets de l'amour encore cachés comme des bijoux précieux, qui permettent de voir la splendeur de la beauté née de l'harmonie des formes accordée à la lumière des couleurs. Elle a vibré et s'est retrouvée dans toutes les couleurs, n'optant, fait symptomatique, ni pour l'une ni pour l'autre. Et pourtant, une lumière d'aube, violacée, musicale, solennelle et sage, poétique et picturale jusqu'à l'essence, ennoblit son art. Ghiță s'est contenté de la joie de peindre et toute sa vie fut consacrée à l'art. Il fut convaincu jusqu'au dernier moment que seul l'art l'avait défendu, lui avait donné confiance et santé spirituelle, et que c'est toujours lui qui l'attirera dans l'au-delà, vers l'immortalité.

«România literară», 22 septembre 1988

LUCIAN GRIGORESCU

România literară

PANAIT ISTRATI

(Paginile 12 - 13)

CULTURĂ și SOCIETATE

STRINSA legătură dintre cultură și viața socială, dintre dezvoltarea culturii și ridicarea nivelului de conștiință nu a fost niciodată pusă la îndoială, cu toate că în fiecare epocă a fost înțeleasă în chip deosebit, potrivit cu stadiul de evoluție a societății și cu specificitatea condițiilor de existență a diferitelor popoare și colectivități. De altfel, dezvoltarea armonioasă prin cultură a personalității umane și, implicit, a ansamblului social însuși constituie unul dintre cele mai vechi și mai statornice idealuri ale omenirii, toate marile momente istorice de înflorire a culturii și civilizației fiind luminate de prezența sa catalizatoare. Puternică, bogată și originală este în acest sens tradiția existentă în gindirea social-politică românească, în cuprinsul căreia cultura a fost constant privită ca o forță activă în lupta împotriva inapoierei, a obscurantismelor de tot felul, a subordonărilor și aservirilor de ordin social și național. Intreaga cultură românească modernă, formată în contextul unor mari și profunde transformări petrecute într-un timp istoric foarte scurt, de-a lungul unui singur veac, are de aceea un pronunțat caracter militant, afirmându-se printr-o însemnată contribuție la împlinirea celor mai importante năzuințe istorice naționale.

Socialismul a accentuat acest rol progresist și combativ al culturii și i-a conferit noi semnificații. „Societatea socialistă — spunea secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu reduce omul la rolul de forță de producție, ci vede în el beneficiarul tuturor valorilor științifice și culturale produse de-a lungul timpurilor, factorul suprem al societății care, pentru a-și îndeplini marea misiune ce-i revine în transformarea lumii, are nevoie să-și lărgescă continuu orizontul, să-și ridice nivelul de conștiință, să-și perfecționeze caracterul, personalitatea. Societatea noastră socialistă a desfășurat și desfășoară o intensă activitate în vederea lichidării efectelor îndelungatei perioade de exploatare și asuprire la care a fost osîndit în trecut omul muncii, considerat drept simplu instrument de muncă, sursă de profit; ea asigură condițiile necesare pentru ca masele muncitoare, întregul popor să se bucure de cuceririle științei și artei, să-și poată cultiva talentele și înclinațiile, să-și poată manifesta din plin virtuțile spirituale”.

Epoca socialistă este de aceea și epoca unei noi culturi, o cultură fundamental democratică, deschisă deopotrivă propriilor tradiții și celor mai înaintate cuceriri ale spiritului uman pe plan universal, pe care le înglobează într-o sinteză originală, în acord profund și substanțial cu noile forme și structuri de viață socială. Creativitatea poporului este programatic stimulată, lărgindu-se considerabil și definitoriu spațiul de manifestare a participării de masă la făurirea culturii; totodată, are loc o amplă difuziune a celor mai înalte valori culturale, asigurându-se posibilitatea cunoașterii și însușirii lor generale. Nu este însă vorba de un proces spontan, ci de o preocupare sistematică și de o acțiune desfășurată într-o perspectivă tematică fundamentală. Cultura socialistă este o parte integrantă a vieții sociale, fiind menită să contribuie, în mod specific, la dezvoltarea și la progresul întregii țări. În primul rând prin formarea și afirmarea unei noi conștiințe. Are, cu alte cuvinte, o importanță funcțiune educativă, urmărind impunerea valorilor morale și spirituale proprii socialismului, a idealurilor și a năzuințelor sale.

Ca și celelalte sectoare ale culturii noastre, arta și literatura română de azi sînt expresia acestui spirit și toate marile creații aparținînd celor patru decenii ale dezvoltării. Românii pe drumul socialismului îl reprezintă în modul cel mai elocvent. Fîndcă este un spirit generos, în suflete, profund patriotic, atașat năzuințelor poporului și reflectîndu-le cu devotament și abnegație; spiritul umanismului socialist, concept caracteristic pentru raporturile dintre cultură și societate în România contemporană.

„România literară”

LUCIAN GRIGORESCU: Portret de tinăra

Pastel de iarnă

Să nu fugi de toienele iernii,
de fulcurele fulgilor ei.
Umerii să nu ți-i apleci
subt povara nămeților imaginari.

Iată, soarele a lăsat
în ramurile molizilor
mere albe, becuri festive
luminate dinlăuntrul de o
albă electricitate.

Gaițele, scatii, pitligii, chiar vrăbiile
se apropie de casa din pădure
cu încredere în fărîma de piine
și în fărîma de bunătațe a oamenilor.

Am văzut o vulpe tirindu-se
prin zăpada proaspătă căutînd ceva.
Suflete, mi-am zis, subt povara
nămeților imaginari nu te apleca.

Tiberiu Utan

„Fericirea de a picta”

ÎNTRORCINDU-MA mereu în marile muzee și colecții de artă, să revăd și să-mi dozleg închipuirea într-o viață de artist sau epocă, sînt ispitit de gîndul să mă opresc la unul sau mai mulți artiști cărora vremea le păstrează o parte din ce-i mai bine făcut din arta lor. Printre ei — Lucian Grigorescu.

Acest pictor pe care îl evoc astăzi era ca un actor din Paris — cu eșarfă de mătase sub cămașă, cu trup athletic, bine îngrijit, cu fața aspră, biciuită de vînturi și soare ca puntea unei nave. A avut talent și educație europeană, umblînd prin marile muzee, școli și ateliere de faimă mondială, în căutarea adevărului și frumuseții și aceluia strigăt care să-l trezească autentică-i simțire. La centenarul Școlii Naționale de Artă „Nicolae Grigorescu” din 1964, cu un an înaintea morții sale, după ce a semnat în cortea mare a istoriei Institutului, al căui student a fost, maestrul a reluat o veche mărturisire a lui privind munca la șevalet: „Și cînd mă gîndesc că am ras, aruncînd o viață întreagă culori de pe pinze și paletă, în cantități mult mai mari decît am reușit să păstrez pe ele și cu ce sacrificii...”. Avea străfulgerări — altfel zis, intuiții artistice, creatoare, pentru că nu era un imitator agreabil, ci un emotiv lucid. De aceea nu a făcut prea mare vîlvă în jurul artei sale care incomoda pe mulți confrăți prin originalitate și talent. Trăia momentul artistic pregătit ca o zi de sărbătoare. Nu și-l impunea teatral, nici artificial sau matematic. Sinceritatea lui impulsivă te dezarma iar prezența barbătească forte se transforma în pictură în cele mai subtile fioruri tonale, cu acea fascinație dinlăuntru ca și grădinile seraiului. Culoarea sa este o confesiune fără să atingă dramaticul, ea te impresionează puternic, modificînd total ușoara impresie fugitivă de pictură interesantă „a la prima” — tinîndu-ți spiritul în puritate și decanare, așa cum treci muntele de nisip prin sită în căutarea firului de aur. Construcția formelor și a valorilor, picturalitatea ansamblului sînt inobolite de materia cromatică pusă din pensulă, prin reveniri și suprapuneri de albină, în pete mici sau întinderi viscoase cu întrepătrunderi de semne tonale care desenează, dînd ritm și accent expresiei picturale — creînd sentimentul unei fluide și aerate picturi, dar printr-o cantitate de pastă de o voluptate și vitalitate extraordinare.

Dacă la Lucian vedem armonii intense în contraste puternice și pe suprafețe mari puse cu spontaneitate și geniu, dacă la Pallady contemplarea sensibilă a naturii se decantează în rigoarea desenului și a culorilor atingînd inelabilul armonic — Lucian Grigorescu, prin conceptul său artistic care urmează pînă la un anumit loc marea școală a impresionismului, trece inspirat și original dincolo de metodă și tehnică. Răsturnînd principiul — el pleacă de la rațional spre emoție, adăugînd revelația observațiilor și a sensibilității personale, a intuiției creatoare rigori clasicilor Cézanne, Monet, Renoir, Bonnard. Inversînd conceptul pur impresionist, Lucian Grigorescu invocă dantelăria detaaliilor cu o poetică originală a simțului picturii, cuprins pentru o privire atentă într-un desen de o precizie, adevăr și înțelegere a formelor esențiale, ca în peisajele marilor pictori olandezi. Aici cred că este frumusețea picturii maestrului

Vasile Grigore

(Continuare în pagina 18)

Lucian Grigorescu

Fericirea de a picta

ÎNTORCÂNDU-MĂ mereu în marile muzee și colecții de artă, să revăd și să-mi dezleg închipuirea într-o viață de artist sau epocă, sunt ispitit de gândul să mă opresc la unul sau la mai mulți artiști cărora vremea le păstrează o parte din ce-i mai bine făcut din arta lor. Printre ei – Lucian Grigorescu.

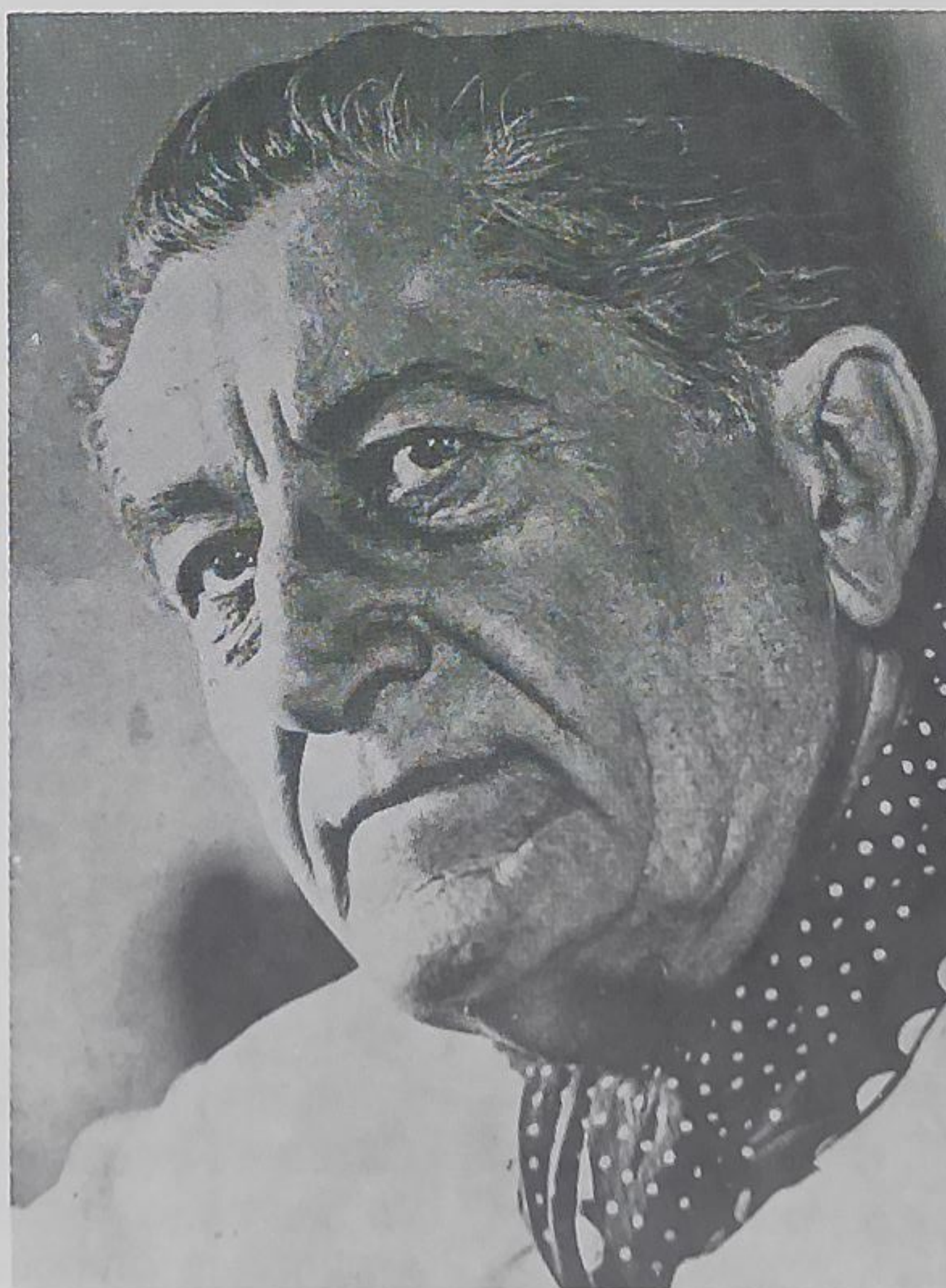
Acest pictor pe care îl evoc astăzi era ca un actor

Lucian Grigorescu

Le bonheur de peindre

Lorsque je retourne, comme je le fais sans cesse, dans un musée ou dans les salles d'une collection d'art, afin de revoir et laisser vagabonder mon imagination autour d'une vie d'artiste ou autour d'une époque, se suis souvent tenté de m'arrêter devant un ou plusieurs de ces artistes dont la vie a conservé une partie de ce qu'il y avait de meilleur dans leur oeuvre. Parmi eux - Lucian Grigorescu.

Ce peintre que j'évoque aujourd'hui, ressemblait

Lucian Grigorescu. Fotografie

din Paris – cu eșarfă de mătase sub cămașă, cu trup athletic, bine îngrijit, cu fața albă biciuită de vânturi și soare ca puntea unei nave. A avut talent și educație europeană, umblând prin marile muzee, școli și ateliere de faimă mondială, în căutarea adevărului și frumuseții și a acelui strigăt care să-i trezească autentică-i simțire. La centenarul Școlii Naționale de Arte "Nicolae Grigorescu" din 1964, cu un an înaintea morții sale, după ce a semnat în cartea mare a istoriei Institutului, al cărui student a fost, maestrul a reluat o veche mărturisire a lui privind munca de

à un acteur parisien - portant une écharpe de soie sous sa chemise, avec un corps athlétique, bien soigné, un visage dur, fouetté par les vents et le soleil, comme le pont d'un navire. Il avait du talent et reçut une éducation européenne, fréquentant les grands musées, les écoles et les ateliers de réputation mondiale, à la recherche du vrai, du beau et de ce cri qui puisse éveiller en lui des sentiments authentiques. Au centenaire de l'École des Beaux-Arts « Nicolae Grigorescu », en 1964, un an avant sa mort, après avoir signé dans le grand livre de l'histoire de l'Institut dont il avait été l'étudiant, le maître répéta cette confession, déjà faite une fois,

șevalet: "Și când mă gândesc că am ras, aruncând o viață întreagă culori de pe pânze și paletă, în cantități mult mai mari decât am reușit să păstrez pe ele și cu ce sacrificii ...", El avea străfulgerări – altfel zis, intuiție artistică, creatoare, pentru că nu era un imitator agreabil, ci un emotiv lucid. De aceea nu a fost prea mare vâlvă în jurul artei sale care incomoda pe mulți confrăți prin originalitate și talent. Trăia momentul artistic pregătit ca o zi de sărbătoare. Nu și-l impunea teatral, nici artificial sau matematic. Sinceritatea lui impulsivă te dezarma iar prezența bărbătească forte se transforma în pictură în cele mai subtile fioruri tonale, cu acea fascinație dinlăuntru ca și grădinile seraiului. Culoarea sa este o confesiune fără să atingă dramaticul, ea te impresionează puternic, modificând total ușoara impresie fugitivă de pictură interesantă "a la prima" – ținându-i spiritul în puritate și decantare, așa cum treci muntele de nisip prin sită în căutarea firului de aur. Construcția formelor și a valorilor, picturalitatea ansamblului sunt înnobilate de materia cromatică pusă din pensulă prin reveniri și suprapuneri de albină, în pete mici sau întinderi vâscoase cu întrepătrunderi de semne tonale care desenează, dând ritm și accent expresiei picturale – creând sentimentul unei fluide și aerate picturi, dar printr-o cantitate de pastă de o voluptate și vitalitate extraordinare.

Dacă la Luchian vedem armonii intense în contraste puternice și pe suprafețe mari puse cu spontaneitate și geniu, dacă la Pallady contemplarea sensibilă a naturii se decantează în rigoarea desenului și a culorilor atingând infabilul armonic, Lucian Grigorescu, prin acceptul său artistic care urmează până la un anumit loc marea școală a impresionismului, trece inspirat și original dincolo de metodă și tehnică. Răsturnând principiul, el pleacă de la rațional la emoție, adăugând revelația observațiilor și a sensibilității personale, a intuiției creatoare rigorii clasicilor Cézanne, Monet, Renoir, Bonnard. Inversând conceptul impresionist, Lucian Grigorescu invocă dantelăria detaliilor cu o poetică originală a simțului picturii, cuprins pentru o privire atentă într-un desen de o precizie, adevăr și înțelegere a formelor esențiale, ca în peisajele marilor pictori olandezi. Aici cred că este frumusețea picturii maestrului român. Nimeni nu-l întrece în acel vibrato cromatic infinit, în acel cantabile liniștit și profund de o muzicalitate rară – mai polifonic decât cel mai detaliat covor sau țesătura cea mai migăloasă de Buhara sau Ghiordez. Tonurile culorilor le pregătea cu mare știință, pe o paletă nu mai mare decât un braț obișnuit și le ordona cu dragoste, apoi le alegea ochii sufletului, implorându-le prin reveniri și rechemări de armonie și echilibru. În tablourile lui materia-culoare nu are strălucirea solară; nu există

concernant le travail du peintre devant son chevalet : « Et quand je pense combien de couleur j'ai râclé durant toute ma vie, sur mes toiles et sur ma palette... beaucoup plus que je n'ai réussi à conserver dessus, et au prix de quels sacrifices... » Il avait des fulgurations - autrement dit une intuition artistique, créatrice, parce qu'il n'était pas un imitateur agréable, mais un émotif lucide. C'est pourquoi il ne se fit jamais beaucoup de tapage autour de son oeuvre qui incommodait beaucoup de confrères par son originalité et son talent. Il vivait le moment artistique comme un moment de fête. Il ne se l'imposait pas théâtralement, ou artificiellement, ou par calcul. Sa sincérité impulsive vous désarmait, et sa présence virile, puissante, se transformait, sur ses toiles, en subtils frémissements de nuances, en fascination intérieure, comme en provoquant les jardins d'un sérail. Sa couleur était une confession mais qui n'atteignait jamais au dramatique, qui vous impressionnait puissamment, modifiant totalement la légère impression fugitive de peinture intéressante « a la prima » - maintenant son esprit dans la pureté, l'épuration, telle une montagne de sable se soumettant à l'épreuve du tamis pour trouver les grains d'or. La construction des formes et des valeurs, les qualités picturales de l'ensemble sont ennoblies par la matière chromatique que son pinceau applique, avec des retours et ajouts d'abeille, en petites taches ou en étendues visqueuses, avec des interpénétrations de nuances qui dessinent, donnent rythme et accent à l'expression picturale - créant le sentiment d'une peinture fluide et aérée, mais en usant d'une quantité de pâte d'une volupté et d'une vitalité extraordinaires.

Nous voyons, chez Luchian des harmonies intenses, fortement contrastantes, étendues avec spontanéité et génie sur de grandes surfaces; chez Pallady, la contemplation sensible de la nature s'épure dans la rigueur du dessin et des couleurs, atteignant l'ineffable harmonique; mais Lucian Grigorescu, de par son choix artistique qui suit jusqu'à un certain point la grande école de l'impressionnisme, passe, inspiré et original, au delà de leur méthode et de leur technique. Renversant le principe, il part du rationnel pour en arriver à l'émotion, ajoutant à la révélation des observations et de la sensibilité personnelles comme à celle de l'intuition créatrice, la rigueur des classiques Cézanne, Monet, Renoir, Bonnard. Inversant la conception purement impressionniste, Lucian Grigorescu invoque la dentelle des détails avec un sens de la peinture poétique, originale, que l'oeil avisé retrouve dans le dessin précis, véridique, témoignant de la compréhension des formes essentielles, comme dans les paysages des grands peintres hollandais. C'est là, je pense, que réside la beauté de la peinture du maître roumain. Personne, mieux que lui, ne réalise ce vibrato chromatique infini, ce cantabile calme et profond, d'une rare musicalité - plus polyphonique que le chœur le plus complexe ou que les tissus minutieux de Boukhara ou de Ghiordez. Il préparait avec art les nuances des couleurs sur une palette plus grande que le bras et les ordonnait avec amour, puis les choisissait avec les yeux de l'âme, les implorant par des retours et des rappels d'harmonie et d'équilibre. Dans ses tableaux,

un centimetru de culoare pusă din tub – totul este o metamorfoză înceată, imperceptibilă ca venirea zorilor și înflorirea pomilor. Lumina se odihnește din drumul ei stelar între frunze, pe coaja copacilor, pe acoperișuri roze, gri și verzi, pe dealuri și nisipuri aurii, pe pământul umed al pădurilor. Când despărțită, când apropiată de coroana unui copac în golul unei străzi înguste și intime sau în fața mișcătoarelor ambarcațiuni din porturi însorite.

Mai toate peisajele lui mici și mari – minuni pictate în țară sau la Cassis și Balcic – sunt văzute de sus, nu de la nivelul ochilor noștri, tocmai pentru a îmbogăți perspectiva planurilor, ca privirea să zboare fără piedici în toate direcțiile pentru delectarea sufletului cu frumusețea picturii motivului ales. Găsim în arta lui o istorie și o poezie a caselor din orașe vechi, unde simți viața omului fără să-l vezi, doar din nenumăratele ferestre și coșuri, din culorile calde ale zidurilor verticale și orizontale, din aerul umed și îmbâcsit de fum al orașului. Nici în peisajul vegetal Lucian Grigorescu nu așează omul. La el omul trăiește în natură odată cu ea, o slăvește și se bucură de frumusețe și darurile ei, dar nu "pozează", rămâne nevăzut, cum nu vezi ciocârlia în înaltul cerului. Îi simți umbra și respirația, gândurile și emoțiile și de aceea ipostaza artei sale trezește în noi liniște și pace, o melancolie sănătoasă ce duce spre uimire fără exaltarea simțurilor. Un tablou trebuie văzut de la distanță pentru unitatea ansamblului, dar la Lucian Grigorescu pânzele te cheamă să le privești tot atât de bine și de forte aproape pentru frumusețea detaliului pictural și cromatic, pentru extraordinara știință artistică. Lucian Grigorescu a trăit observând natura, învățând să vadă dincolo de aparențele ei, pictând ani de zile în sudul Franței, la Cassis, apoi revenind la Balcic și Mangalia, fascinat de lumina soarelui și aerul mărilor, definindu-și stilul, desăvârșind cele mai frumoase peisaje și naturi statice din arta lui și a generației sale. Forma se naște, în pictura lui, din raportul valoric, iar culoarea este un covor fluid unde pensula ordonează reverberația materiei tonale, în structura formelor și a unității ansamblului.

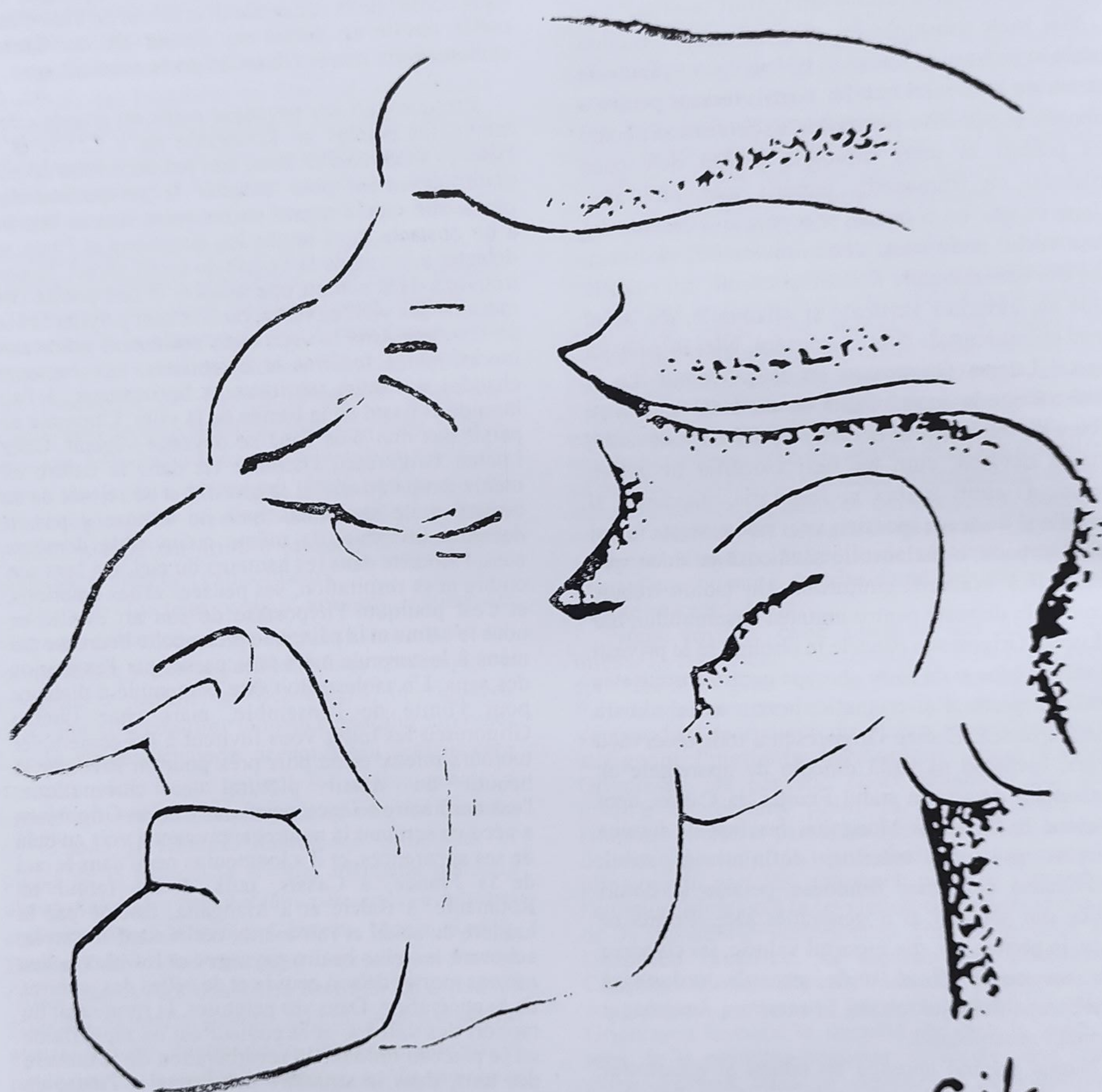
Numai privind aproape un tablou al maestrului prinzi clipa tainiciei ei bucurii și plăceri fizice, a timpului pictural din care artistul și-a făurit marea faimă. Ca și Andreescu, Cézanne, Luchian, Monet, a trăit în cultul naturii redând ipostaze tot atât de variate de relief și vegetație, de lumină și de culoare și ton. Verdele, o, verdele ... lumina vegetală, culoarea atât de greu de stăpânit în, acordurile peisajului – Lucian Grigorescu este nentreținut orchestrator al modulațiilor cromatice într-o varietate nesfârșită. Dar alburile? Acele tonuri sidefii din care scoica revelă adâncurile mării, pictorul le apropie, le

la materie-culoare n'a pas d'éclat solaire, il n'existe pas un seul centimètre de couleur issue directement du tube - tout est une métamorphose lente, imperceptible comme la venue de l'aube et la floraison des arbres. La lumière se repose à la suite de son voyage stélaire à travers les feuilles, sur l'écorce des arbres, sur les toits roses, gris et verts, sur les collines et les sables dorés, sur la terre humide des forêts. Eloignée parfois, ou au contraire se rapprochant de la couronne d'un arbre, du vide d'une ruelle étroite et intime ou devant les oscillantes embarcations ancrées dans les ports ensoleillés.

Presque tous ses paysages petits ou grands - des merveilles peintes en Roumanie ou à Cassis et à Balcic - sont vus d'en haut, non pas du niveau de nos yeux, justement pour enrichir la perspective des plans, afin que le regard puisse voler sans se heurter à un obstacle dans toutes les directions et l'âme se délecter à la vue de la beauté du motif choisi. Nous trouvons dans son art une histoire et une poésie des maisons des vieilles villes, où l'on sent palpiter la vie de l'homme sans la voir, mais seulement grâce aux innombrables fenêtres et cheminées, aux couleurs chaudes des murs verticaux et horizontaux, à l'air humide et lourd de la fumée de la ville. L'homme ne paraît pas non plus dans le paysage végétal. Chez Lucian Grigorescu l'homme vit dans la nature en même temps qu'elle, il la glorifie et se réjouit de sa beauté et de ses dons, mais ne « pose » pas, il demeure invisible, de même qu'invisible demeure aussi l'alouette dans les hauteurs du ciel. On sent son ombre et sa respiration, ses pensées et ses émotions, et c'est pourquoi l'hypostase de son art éveille en nous le calme et la paix, une mélancolie heureuse qui mène à la surprise mais sans passer par l'exaltation des sens. Un tableau doit être contemplé à distance pour l'unité de l'ensemble, mais chez Lucian Grigorescu les toiles vous invitent à les contempler toujours mieux et de plus près pour en savourer la beauté du détail pictural et chromatique, l'extraordinaire science artistique. Lucian Grigorescu a vécu en scrutant la nature, apprenant à voir au delà de ses apparences, et il a longtemps peint dans le sud de la France, à Cassis, puis, à son retour en Roumanie, à Balcic et à Mangalia, fasciné par la lumière du soleil et l'air marin, définissant son style, achevant les plus beaux paysages et les plus belles natures mortes de son oeuvre et de celles des peintres de sa génération. Dans ses peintures, la forme naît du rapport des valeurs, et la couleur est un tapis fluide où le pinceau ordonne la réverbération de la matière des tons, dans la structure des formes et l'unité de l'ensemble.

Ce n'est qu'en regardant de près un tableau du maître que l'on peut saisir l'instant de sa joie secrète et de son plaisir physique, celui du temps pictural où l'artiste a forgé sa réputation. De même qu'Andreescu, Cézanne, Luchian ou Monet, il a vécu dans le culte de la nature, en en rendant les hypostases variées de relief et de végétation, de lumière, de couleur et de nuance. Le vert, oh ! le vert... la lumière végétale, cette couleur si difficile à maîtriser dans les accords du paysage - Lucian Grigorescu est un orchestrateur extraordinaire des modulations chromatiques d'une variété infinie.

Cik,

CIK DAMADIAN, *Portretul lui Lucian Grigorescu*

atinge și le desparte, apoi, de vermillon, galbenurile și oranjurile de cadmium, creând optic un ansamblu simfonic wagnerian. Dealurile și colinele, copacii care îmbrățișează case modeste în lumina soarelui, panorame citadine de o excepțională poezie, pământul nisipos cu ierburile lui, cerul cu pâcla căldurii de vară, aerul leneș și uscat, umbra codrilor sunt esențiale pentru arta peisajului la Lucian Grigorescu. El are simțul geologicului, al veșnicei schimbări a vieții, care dă măreție operei sale. Auzi murmurul vegetal, iar materia-culoare a pădurilor și acoperișurilor de case se transformă în amintiri. Dealurile stâncoase, arse și prăfuite se desfată în limini și umbre într-o ploaie calmă de culori.

La Muzeul de Artă al Republicii precum și în muzeul colecțiilor, în colecția ilustrului profesor de vioară Avachian, ca și în foarte multe colecții, am văzut unele dintre cele mai frumoase peisaje ale maestrului; din Cassis, Mangalia, Balcic și București – adevărate poeme ale naturii, capodopere din marele tezaur al artei românești. Cu vremea și-a făcut un sistem de prelucrare a imaginilor percepute – dar nu copiate – pe cât de simplu pe atât de complex în unitatea erarhică a timpului de creație; de la observație la meditație, apoi la sinteza prin modulații tonale și, în sfârșit, expresia picturală coerentă prin nenumărate suprapuneri pe suprafața pânzei. Muncea în ritm continuu, începând cu studii de acuarelă și guașe, în care pictorul a atins inefabilul naturii din alburii fulguite, prin galbenuri și rozuri, în verde și oranj, cu infinite griuri.

Viața lui nu a fost un spectacol; a trăit-o intens în cultul muncii sale, solidar și demn, admirat de iubitorii artei și de câțiva prieteni de drum. Trecător a fost umbrat de marii lui contemporani: Petrașcu, Pallady, Ressu, Iser – dar a fost sesizat la timp de toți colecționarii cărora tablourile le dădeau, în intimitatea apartamentului, parfumul rozelor vibrând și nostalgia călătoriilor, creând permanentă plăcere de a-i privi pictura plină de sensuri și adevăr, de luciditate și emoție, cu meșteșugul ilustratului bijutier. Ultimii ani i-au fost o zbatere dramatică între suferință trupească cumplită, neiertătoare, și dorința de a nu-l părăsi "fericirea de a picta", cum admirabil spunea, trăind însingurat, nemaiaivând timp să se uite înapoi să-și revadă opera superbă și statornică, așezată pe simezele muzeelor, pentru copiii copiilor noștri, căci a trecut dincolo neobservat.

Mais les blancs ? Ces tons nacrés par lesquels l'huître révèle les profondeurs de la mer, le peintre les approche, les touche et les sépare ensuite du vermillon, des jaunes et des oranges de cadmium, créant pour les yeux un ensemble symphonique wagnérien. Les collines et les vallons, les arbres qui étreignent de modestes maisons sous la lumière du soleil, des panoramas citadins d'une poésie exceptionnelle, la terre sablonneuse avec ses herbes, le ciel brumeux de chaleur l'été, l'air paresseux et sec, l'ombre des forêts sont essentiels pour l'art du paysage chez Lucian Grigorescu. Il a le sens du géologique, de l'éternel changement de la vie, qui donnent de la grandeur à son oeuvre. On y entend le murmure végétal, et la matière-couleur des forêts et des toits des maisons se transforme en souvenirs. Les collines rocheuses, brûlées et poussiéreuses se délectent dans les lumières et les ombres sous une pluie calme de couleurs.

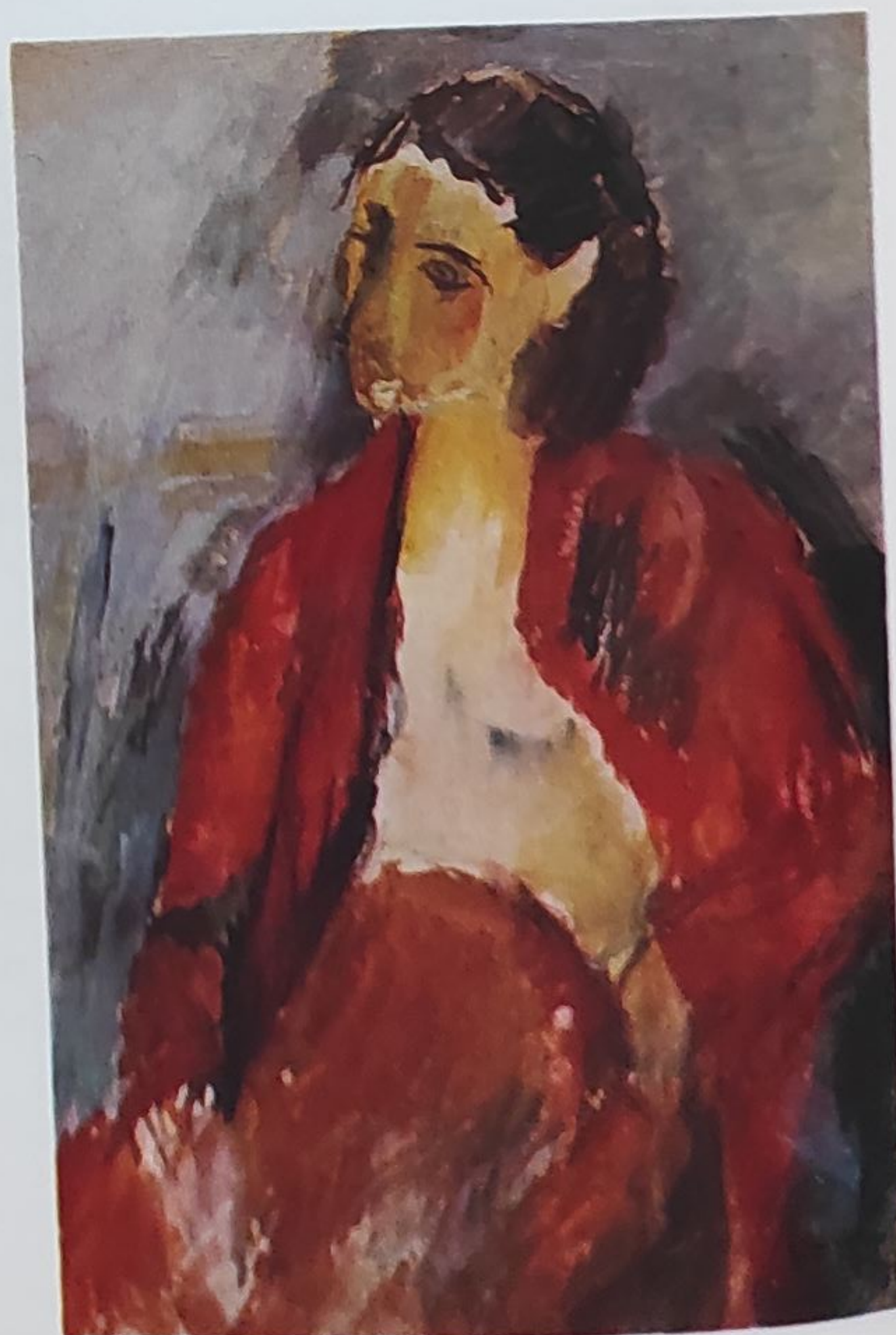
Au Musée National de Roumanie, de même que dans celui des Collections, dans la collection de l'illustre professeur de violon Avachian de même que dans bien d'autres collections, j'ai vu quelques-uns des plus beaux paysages du maître, exécutés à Cassis, à Mangalia et à Bucarest - véritables poèmes de la nature, chefs d'oeuvre du grand trésor de l'art roumain. Peu à peu, il s'est forgé un système de transformation des images perçues - mais non copiées - aussi simple que complexe dans l'unité hiérarchique du temps de création; de l'observation à la méditation, puis à la synthèse par modulation tonales et, enfin, à l'expression picturale cohérente par de nombreuses superpositions sur la surface de la toile. Il travaillait à un rythme continu, à commencer par des études d'aquarelle et de gouache, où le peintre a atteint l'ineffable de la nature en blancs duveteux, avec des jaunes et des roses, des verts et des oranges, et des gris infinis.

Sa vie ne fut pas un spectacle, il la vécut intensément dans le culte de son travail, solitaire et digne, admiré par les amateurs d'art et par quelques compagnons de chemin. Sa réputation fut quelque peu assombrie par celle de ses grands contemporains : Petrașcu, Pallady, Ressu, Iser - mais saisie à temps par tous les collectionneurs qui retrouvaient dans ses tableaux, dans l'intimité de l'appartement, le parfum des roses vibrantes et la nostalgie des voyages, créant le plaisir permanent de contempler la peinture pleine de sens et de vérité, de lucidité et d'émotion, née de l'art de cet illustre orfèvre. Ses dernières années furent une lutte dramatique entre la terrible souffrance physique, implacable, et son désir de ne pas quitter « le bonheur de peindre », comme il le disait admirablement, vivant dans la solitude sans plus avoir le temps de regarder en arrière et de revoir son oeuvre superbe et constante, accrochée aux cimaises des musées, pour le bénéfice des enfants de nos enfants, car il entrepris son dernier voyage sans que personne ne s'en rendisse compte.

LUCIAN GRIGORESCU, *Peisaj bucureștean*

LUCIAN GRIGORESCU, *Portret de femeie*

HENRI H. CATARGI

ateneu

aprilie 1988
seria noua

◆ Spectacole ◆ Creatori ◆ Interpreți ◆

La Bacău

Retrospectiva Henri H. Catargi

Nu din prudența intelectului sau a temperamentului artistic, pictura lui Catargi reface virtual și autentic codul legilor picturii risipite voluptuos de aventura artei secolului nostru, care în unele cazuri a încălcat chiar limitele ei sacre. Nu de prea multă carte și educație artistică europeană modestul maestru al observațiilor picturale precise, al studiilor vii și comparate, al prelucrării calme și originale aduse la sinteze, reveniri și corecturi, și-a închinat viața miracolului naturii. În ea a descoperit marile adevăruri ce, cu o trudă sclavică, le-a metamorfozat în iluzia de linie, formă, spațiu, lumină și culoare. Libertatea asumată i-a impus reguli și regulile i-au oferit certitudini.

Realitatea ca spațiu spiritual creator

În pictura lui Catargi nu este nimic de prisos, nimic nu lipsește, nimic nu se rastoarnă; parcă ne spune: am văzut, am înțeles, am trait, iau-le pastrate esențele. Obiectele unei naturi moarte stau necunoscute pe orizontala mesei cu „patru picioare”, care nu se catina, ia tei ca la vecii olandezi, descoperind această stabilitate și în peisaj. Comparând scrișele în desen și acuarela cu pictura, unicitatea de concept și exprimare se pastrează magnific. De aceea, în cazul lui Catargi, secționarea operei în perioade este riscantă, lipsită de importanță, pentru că impunerea ei s-a făcut continuu constituind lauda probității mucenicului artist. Catargi a fost mai atent la școala artei din muzee, în iara capodopereilor marilor artiști, decât să asculte platitudinea unei corecturi de simpatie. Prefera să intirzie pînă cînd lumina se pierdea în noapte, rămînînd singur în atelier, observînd tainica relație dintre forme și culori, proporțiile și caracterul lor, expresia lor picturală. El a observat natura, formele ei geologice și vegetale, transparența aerului și modulațiile luminii impresionant de lucid, sensibil și tenace, altfel decât Cézanne, dar cu iluminare și redescoperire a frumuseților eterne ale naturii. Tema de peisaj, natură statică, figură umană sau de compoziție, fie în desen, acuarelă sau ulei, pictorul o construia cu atîtă rigoare în expresia plastică, încît ea este tot atît de armonică și unitară ca înfățișarea unui arbore secular. Prin ordinea muncii de zi cu zi, ca un ritual, pictorul cunoștea și stăpînea, din ce în ce mai bine, tainele expresiei picturii și legile fundamentale ale construcției Artei. Realitatea pentru Catargi este materia primă — adevărul pictural din care se metamorfozează etapa interpretării și a imaginii originale a operei de artă. Realitatea a fost spațiul său spiritual creator pe care a investigat-o, a admirat-o, dîndu-i profunde sensuri umaniste. Știința compoziției în opera lui nu este o lege academică, o schemă geometrică făcută pe calc. Conceptul de a compune o imagine picturală la Catargi capătă expresia frumuseții ca o fugă de Bach. Ea definește ordinea spiritualului, a personalității sale născută din sentiment și rațiune, dintr-o necesitate lăuntrică înconfundabilă, care nu se poate măsura și nu poate încăpea într-o definiție, deoarece ea urcă spre marile idealuri și împliniri ale artei picturii dintotdeauna. Artă lui este sensibilizată de ordinea olimpică a lui Poussin, de poetica picturii a lui Chardin, de expresia monumentalului geologic al peisajului olandez și de sentimentul rigorii lui Cézanne. Aici

este școala lui Catargi, marile lui lecții și izbînzii pe care le admirăm ori de cîte ori îi vedem unul sau mai multe tablouri expuse în muzee, colecții de artă și galerii, onorînd arta românească. El este unul dintre acei artiști pictori sau sculptori români a căror spiritualitate atît de solid înfiptă în sensibilitatea artistică contemporană fixează, totuși, semnul necesității firești de a rămîne credincios marilor adevăruri eterne ale frumuseții naturii, ale omului și ale artei ca și Pallady, Petrascu, Ressu, Ciucurencu, Baba, Brîncuși, Paciurea, Medrea, Anghel și Irimescu, cînd îi vezi arta, de la un desen sau o acuarelă cît o pagină de caiet, la pictura de mici și mari dimensiuni, observi uimit cît de serios și grav, inteligent și sensibil, ordonat dar vizionar, coerent și armonic și, mai ales, totdeauna complet, se exprimă prin faptul creației sale. Spontaneitatea aparentă și duhul acela de artă sînt ocrotite de bucuria rațiunii pure, încît opera lui este clădită ca un templu antic în proporția de aur. Catargi rămîne artist pictor în cel mai profund înțeles al semnifica-

iei cuvîntului. Opera lui Catargi ne uezvăluie acea plăcere de a picta, bucuria creației spirituale care dă omului dimensiunea zeilor. De trei decenii am privit discret și atent arta și pe omul Catargi — etica sa artistică și efortul supraomnesc al urcușului său spre înălțimile artei și care nu o dată au fost umbrite

seamnă destinul unui mare artist dăruit fără murmur ca un mucenic admirabilei frumuseți a artei în care a crezut, pe care a iubit-o și căreia i-a dăruit dezinteresat o lume de imagini și armonii pe care timpul le-a așezat în memoria lui. Catargi a fost un artist intelectual ca și Pallady, Tonitza, Ressu și Baba, educat solid și multiplu de ilustre surse culturale și artistice europene ale vremii sale și aceasta se vede foarte bine în opera lui. Dar ea rămîne valoroasă prin expresia ei artistică originală și prin acea parte creatoare inconfundabilă cu care un artist autentic străbate timpul ca un peregrin întîlnind noi generații de iubitori ai artei. Există un climat spiritual artistic al lui Pallady care a înaripat viziunea picturală a unor artiști de cea mai autentică valoare de dinainte și de după cel de al doilea război mondial, climat spiritual comparabil cu cel al lui Eminescu, Grigorescu, Enescu, Brîncuși, Ciucurencu sau Baba, adevărate academii de artă ale spiritualului românesc. Dar dacă la Pallady rigoarea și expresia formei este o pirghie a sentimentului și a viziunii sale picturale geniale, la maestrul Catargi viziunea și expresia formei sînt mijloacele miraculoase de comunicare cu tainele naturii. Dacă la Pallady culoarea este însăși spiritualitatea artei, la Catargi ea primește și frumusețea voluptății materiei. Căci între materie și spirit omul își caută mereu pre-

• HENRI H. CATARGI — „Femele culcată”

de zgomotul aspirațiilor trecătoare, a derutelor și confuziilor unor contemporani de-ai lui. Ca om nu l-am cunoscut; nu am avut norocul și onoarea să schimb nici un cuvînt cu el — așa a fost să fie —, dar prin arta lui m-am apropiat în timp mai mult și mai adevărat de ceea ce înseamnă pentru mine în spiritualitatea românească pictorul Catargi. Am înțeles mai bine ce în-

zența eternității sale în infinit. Nimic nu s-a schimbat în această chestiune de multe mii de ani. Marile creaturi au mers totdeauna spre esențe și permanente, fie ei poeți sau muzicieni, fie pictori sau sculptori, iar Henri Catargi, pictorul, a mers pe drumul lor.

Vasile GRIGORE

Henri Catargi

Retrospectiva Henri H. Catargi

Nu din prudența intelectualului sau a temperamentului artistic, pictura lui Catargi reface virtual și autentic codul legilor picturii risipite voluptos de aventura artei secolului nostru, care în unele cazuri a încălcat și limitele ei sacre. Nu cu prea multă carte și educație artistică europeană, modestul maestru al observațiilor picturale precise, al studiilor vii și comparate, al prelucrării calme și originale

Henri Catargi

La rétrospective Henri H. Catargi

Ce n'est pas par prudence d'intellectuel ou de tempérament artistique que la peinture de Catargi refait virtuellement et authentiquement le code des lois de la peinture dispersée voluptueusement par l'aventure de l'art de notre siècle, lequel, dans certains cas, a même enfreint ses limites sacrées. Sans avoir fait trop d'études théoriques et sans avoir acquis une éducation artistique européenne, le modeste maître des observations picturales précises,

Henri Catargi. Fotografie

aduse la sinteze, reveniri și corecturi, și-a închinat viața miracolului naturii. În ea a descoperit marile adevăruri ce, cu o trudă slavică, le-a metamorfozat în iluzia de linie, formă, spațiu, lumină și culoare. Libertatea asumață i-a impus reguli, regulile i-au oferii certitudini.

Realitatea ca spațiu spiritual creator.

În pictura lui Catargi nu este nimic de prisos, nimic nu lipsește, nimic nu se răstoarnă; parcă ne spune: am văzut, am înțeles, am trăit, iată-le păstrate esențiale. Obiectele unei naturi moarte stau neclintite

des études vivantes et comparées, des transformations calmes et originales devenues synthèses, revenus et corrections, a consacré sa vie au miracle de la nature. C'est en elle qu'il a découvert les grandes vérités qu'il a métamorphosé, par suite d'un labeur d'esclave, en illusion de ligne, forme, espace et couleur. La liberté assumée lui a imposé des règles, les règles lui ont offert des certitudes.

La réalité - espace spirituel créateur

Dans la peinture de Catargi il n'y a rien de superflu, rien ne manque, rien ne se renverse; c'est comme si nous disions : j'ai vu, j'ai compris, j'ai vécu, et ainsi sont conservées les essences. Les

HENRI CATARGI, *Țărani la târg*

HENRI CATARGI, *Portret de fată*

pe orizontala mesei cu patru "picioare", care nu se clatină la fel ca la vechii olandezi, descoperind această stabilitate și în peisaj. Comparând schițele în desen și acuarelă cu pictura, unicitatea de concept și exprimare se păstrează magnific. De aceea, în cazul lui Catargi, secționarea artei în perioade este riscantă, lipsită de importanță pentru ca implicarea ei s-a făcut continuu constituind lauda posibilității mucenicului artist. Catargi a fost mai atent la școala artei din muzee, în fața capodoperelor marilor artiști, decât să asculte platitudinea unei corecturi de sâmbăta. Prefera să întârzie până când lumina se pierde în noapte, rămânând singur în atelier, observând tainica relație dintre forme și culori, proporțiile și caracterul lor, expresia lor picturală. El a observat natura, formelor geologice și vegetale, transparența aerului și modulațiile luminii, impresionant de lucid, sensibil sau tenace, altfel decât Cézanne, dar cu iluminare și redescoperire a frumuseților eterne ale naturii. Tema de peisaj, natură statică, figură umană sau de compoziție, fie în desen, acuarelă sau ulei, pictorul o construia cu atâta rigoare în expresia plastică, încât ea este tot atât de armonioasă și unitară ca înfățișarea unui arbore secular. Prin ordinea muncii de zi cu zi, ca un ritual, pictorul cunoștea și stăpânea, din ce în ce mai bine, tainele expresiei picturii și legile fundamentale ale construcției Artei. Realitatea este pentru Catargi materia primă – adevărul pictural din care se metamorfozează etapa interpretării, a imaginii originale a operei de artă. Realitatea a fost spațiul său spiritual creator pe care a investigat-o, a admirat-o, dându-i profunde sensuri umaniste. Știința compoziției în opera lui este o lege academică, o schelă geometrică făcută pe calc. Conceptul de a compune o imagine picturală capătă la Catargi expresia frumuseții ca într-o fugă de Bach. Ea definește ordinea spiritualului, a personalității sale născută din sentiment și rațiune, dintr-o necesitate lăuntrică inconfundabilă, care nu poate măsura și nu poate încăpea într-o definiție, deoarece ea urcă spre marile idealuri și împliniri ale artei picturii dintotdeauna. Artă lui este de ordinea olimpică a lui Poussin, de poetica pictură a lui Chardin, de expresia monumentalului geologic al peisajului olandez și de sentimentul rigorii lui Cézanne. Aici este școala lui Catargi, marile lui lecții și izbânzi pe care le admirăm ori de câte ori îi vedeam unul sau mai multe tablouri expuse în muzee, colecții de artă și galerii, onorând arta românească. El este unul din acei artiști pictori sau sculptori români a căror spiritualitate atât de solid înfiptă în sensibilitatea artistică contemporană fixează, totuși, semnul necesității firești de a rămâne credincios marilor adevăruri eterne ale frumuseții naturii, ale omului și ale artei ca și Pallady, Petrașcu, Ressu, Ciucurencu, Baba, Brâncuși, Paciurea, Medrea, Anghel și Irimescu.

objets des natures mortes gisent, immobiles, sur l'horizontale de la table à quatre « pieds » qui ne se balance pas comme chez les anciens Hollandais, découvrant la même stabilité dans le paysage. A comparer les ébauches au crayon ou à l'aquarelle avec ses peintures, on peut constater combien magnifiquement est conservée l'unité du concept et de l'expression. C'est pourquoi, dans le cas de Catargi, la division de l'art en périodes est risquée, dépourvue d'importance parce que son implication s'est faite continuellement constituant la louange de la probité de l'artiste-martyre. Catargi a été plus attentif à l'école d'art des musées, devant les chefs d'oeuvre des grands artistes, plutôt qu'il n'a écouté la platitude des correctifs du samedi. Il préférerait s'attarder jusqu'à ce que la lumière se fut fondue dans la nuit, demeuré seul dans son atelier, attentif à la secrète relation entre les formes et les couleurs, les proportions et leur caractère, leur expression picturale. Il a scruté la nature, ses formes géologiques et végétales, la transparence de l'air et les modulations de la lumière, lucide, sensible et tenace, autrement que Cézanne, mais en illuminé, redécouvrant les beautés éternelles de la nature. Qu'il s'agît d'un paysage, d'une nature morte, d'une figure humaine ou d'une composition, - dessin, aquarelle ou huile - le peintre les construisait avec tant de rigueur dans l'expression plastique, qu'il en résultait une harmonie et une unité aussi grande que celle d'un arbre séculaire. Par l'obligation qu'il s'imposa du labeur quotidien, devenu un rituel, le peintre connaissait et maîtrisait de mieux en mieux les arcanes de l'expression picturale et les lois fondamentales de la construction de l'Art. La réalité est pour Catargi, la matière première - la vérité picturale d'où naissent l'interprétation et l'image originale de l'oeuvre d'art. La réalité a été son espace spirituel créateur, il l'a investiguée, l'a admirée, lui donnant des sens humanistes profonds. Dans son oeuvre, la science de la composition est une loi académique, un schéma géométrique fait sur papier calque. Le concept de la composition de l'image picturale acquiert chez Catargi l'expression de la beauté comme dans une fugue de Bach. Elle définit l'ordre du spirituel, de sa personnalité née du sentiment et de la raison, d'une nécessité intérieure inconfondable, qui ne peut établir de mesures, et ne peut pas non plus être contenue dans une définition, car elle s'élève vers les grands idéaux et accomplissements de l'art de la peinture de toujours. Son art relève de l'ordre olympique de Poussin, de la peinture poétique de Chardin, de l'expression du monumental géologique du paysage hollandais et du sentiment de la rigueur de Cézanne. C'est là que se retrouve l'école de Catargi, ses grandes leçons et ses victoires que nous admirons toutes les fois que nous contemplons un ou plusieurs de ses tableaux exposés dans les musées, les collections d'art ou les galeries qui honorent l'art roumain. Il est un de ces artistes peintres ou sculpteurs roumains dont la spiritualité, si solidement enracinée dans la sensibilité artistique contemporaine, fixe, pourtant, le signe de la nécessité naturelle de demeurer fidèle aux grandes vérités éternelles de la beauté de la nature de l'homme et de l'art comme le firent Pallady, Petra[cu,

HENRI CATARGI, *Peisaj* (desen)

Când îi vezi arta, de la un desen sau o acuarelă cât o pagină de caiet, la pictura de mici și mari dimensiuni, observi uimit cât de serios și grav, inteligent și sensibil, ordonat dar vizionar, coerent și armonic și, mai ales, totdeauna complet, se exprimă prin faptul creației sale. Spontaneitatea aparentă și duhul acela de artă sunt ocrotite de bucuria rațiunii pure, încât opera lui este clădită ca un templu antic în proporția de aur. Catargi rămâne artist pictor în cel mai profund înțeles al semnificației cuvântului. Opera lui Catargi ne dezvăluie acea plăcere de a picta, bucuria creației spirituale care dă omului dimensiunile zeilor. De trei decenii am privit discret și atent arta și pe omul Catargi – etica sa artistică și efortul supraomnesc al urcușului său spre înălțimile artei și care nu odată au fost umbrite de zgomotul aspirațiilor trecătoare, al derutelor și confuziilor unor contemporani de-ai lui. Ca om nu l-am cunoscut; nu am avut norocul și onoarea să schimb nici un cuvânt cu el – așa a fost să fie –, dar prin arta lui m-am apropiat în timp mai mult și mai adevărat de ceea ce înseamnă pentru mine în spiritualitatea românească pictorul Catargi. Am înțeles mai bine ce înseamnă destinul unui mare artist dăruit fără murmur ca un mucenic admirabil frumuseții artei în care a crezut, pe care a iubit-o și căreia i-a dăruit dezinteresat o lume de imagini și armonii pe care timpul le-a așezat în memoria lui. Catargi a fost un artist intelectual ca Pallady, Tonitza, Ressu și Baba, educat solid pentru a ilustra sursele culturale și artistice europene ale vremii sale, și aceasta se vede foarte bine în opera lui. Dar ea rămâne valoroasă prin expresia ei artistică originală și prin acea parte creatoare inconfundabilă cu care un artist autentic străbate timpul ca un pelerin, întâlnind noi generații de iubitori ai artei. Există un climat spiritual artistic al lui Pallady care înaripa viziunea picturală a unor artiști de cea mai autentică valoare de dinainte și de după cel de al doilea război mondial, climat spiritual comparabil cu cel al lui Eminescu, Grigorescu, Enescu, Brâncuși, Ciucurencu sau Baba, adevărate academii de artă ale spiritului românesc. Dar dacă la Pallady rigoarea și expresia formei este o pârgie a sentimentului și a viziunii sale picturale geniale, la maestrul Catargi viziunea și expresia formei sunt mijloacele mirifice de comunicare cu tainele naturii. Dacă la Pallady culoarea este însăși spiritualitatea artei, la Catargi ea primește și frumusețea voluptății materiei. Căci între materie și spirit omul își caută mereu prezența eternității sale în infinit. Nimic nu s-a schimbat în această chestiune de multe mii de ani. Marii creatori au mers întotdeauna spre esențe și permanente, fie ei poeți sau muzicieni, fie pictori sau sculptori, iar Henri Catargi, pictorul, a mers pe drumul lor.

"Ateneu", aprilie 1988.

Ressu, Ciucurencu, Baba, Brancusi, Paciurea, Medrea, Anghel et Irimescu. Quand on contemple ses oeuvres, que ce soit un dessin ou une aquarelle de la grandeur d'une feuille de cahier, ou une peinture de petites dimensions, on constate avec surprise combien son oeuvre est à la fois sérieuse et grave, intelligente et sensible, ordonnée mais visionnaire, cohérente et harmonieuse, et, surtout, toujours complète. La spontanéité apparente et cet esprit de l'art sont préservés par la joie de la raison pure, si bien que son oeuvre est construite comme un temple antique respectueux du nombre d'or. Catargi demeure un artiste peintre dans le sens le plus profond de ces paroles. L'oeuvre de Catargi nous révèle le plaisir de peindre, la joie de la création spirituelle qui donne aux hommes des dimensions divines. Depuis trente ans je contemple discrètement et attentivement l'art et l'homme Catargi - sa morale artistique et l'effort surhumain de son élévation vers les sommets de l'art qui furent plus d'une fois assombris par le bruit des aspirations passagères, des dérives et des confusions de ses contemporains. Je ne l'ai pas connu personnellement, je n'ai pas eu la chance et l'honneur d'échanger quelques paroles avec lui - le sort en a décidé ainsi - mais par son art je me suis rapproché dans le temps plus et plus véridiquement de ce que signifie pour moi, dans la spiritualité roumaine, le peintre Catargi. J'ai mieux compris ce que signifie le destin d'un grand artiste voué sans un murmure, comme un martyr admirable, à la beauté de l'art dans lequel il avait foi, qu'il a aimé et auquel il a donné, généreusement, tout le monde d'images et d'harmonies que le temps avait placé dans sa mémoire. Catargi fut un artiste intellectuel comme le furent aussi Pallady, Tonitza, Ressu et Baba, solidement éduqué pour illustrer les sources culturelles et artistiques européennes de son temps, et son oeuvre en est témoin. Mais elle vaut aussi par l'expression artistique originale et par cette partie créatrice inconfondable avec laquelle un artiste authentique traverse le temps comme un pèlerin, rencontrant de nouvelles générations d'amateurs d'art. Il existe un climat spirituel artistique de Pallady qui a permis l'essor de la vision picturale d'artistes authentiques avant et après la seconde guerre mondiale, climat spirituel comparable à celui où vécurent Eminescu, Grigorescu, Enescu, Brancusi, Ciucurencu ou Baba, véritables académies d'art du spirituel roumain. Mais si chez Pallady la rigueur et l'expression de la forme agissent comme un levier du sentiment et de sa vision picturale géniale, chez le maître Catargi la vision et l'expression de la forme sont des moyens mirifiques de communication avec les secrets de la nature. Si chez Pallady la couleur est la spiritualité même de l'art, chez Catargi elle reçoit aussi la beauté de la volupté de la matière. Car entre la matière et l'esprit, l'homme ne cesse de chercher la présence de son éternité dans l'infini. Rien n'a changé de ce point de vue depuis des milliers d'années. Les grands créateurs se sont toujours dirigés vers les essences et les permanences, qu'ils soient poètes ou musiciens, peintres ou sculpteurs, et Henri Catargi, le peintre, a suivi leur voie.

« Ateneu », avril 1988

CORNEL MEDREA

Cornel Medrea

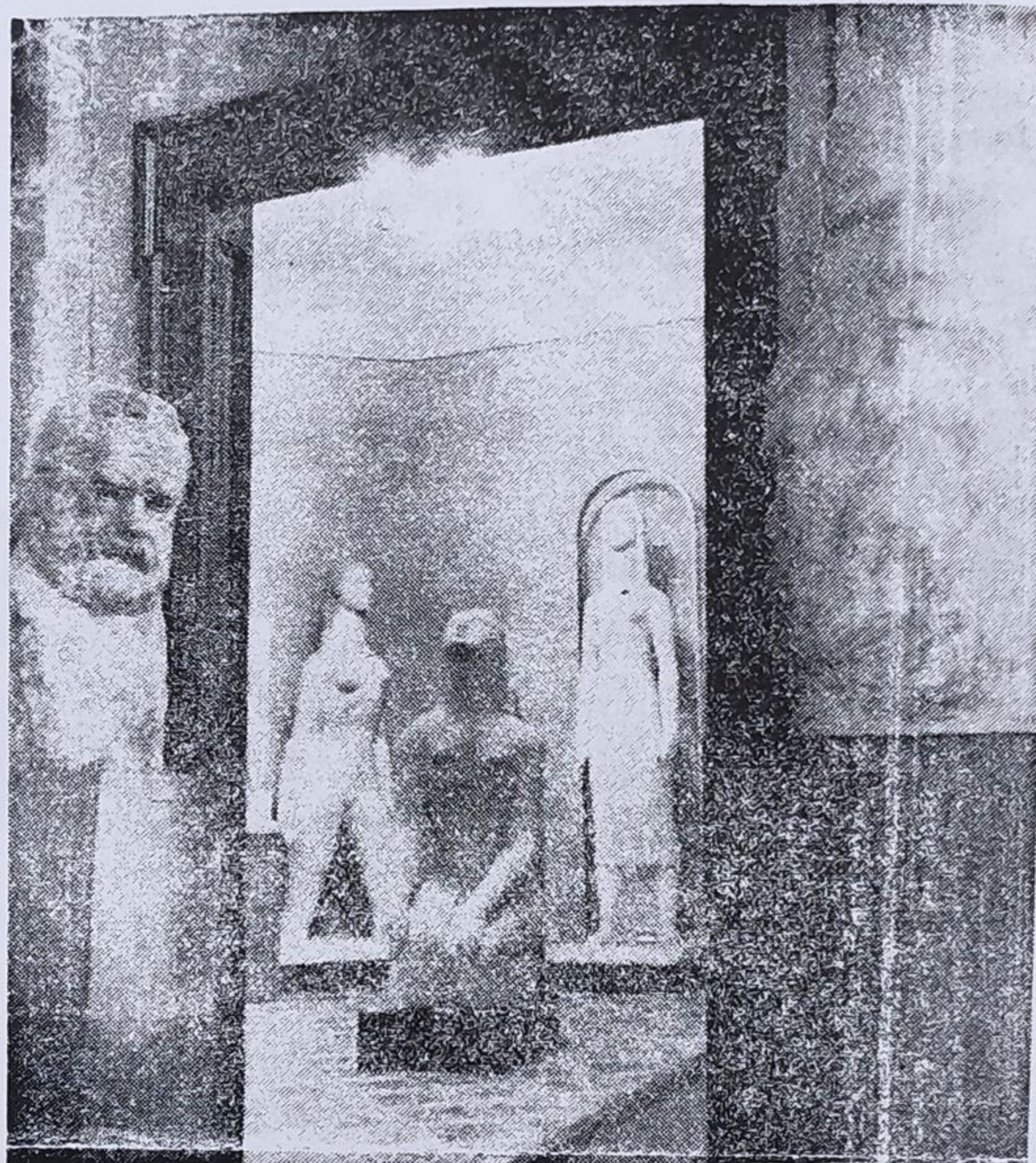
C E poate fi sculptura dacă nu un volum imaginat în proporții ritmice sufletești pe care o rază de soare se odihnește emoționată de modulațiile formelor expresive ce capătă mișcare, viață și iubire? Trec tăcut dintr-o sală într-alta a muzeului Medrea care este un templu de cultură și artă în inima Bucureștiului — copleșit de potența creatoare a marelui artist care a fost printre noi profesor și vizionar al artei, exemplul cel dintâi al breslei sale care și-a dăruit după infernul celui de-al doilea război mondial întreaga operă popularului din iubire și conștiință, făcând din acest muzeu o școală de artă în timp. Este foarte interesant că opera lui Medrea care se înfrățește cu arta celor mari este în totalitatea ei romantică — nu ca tipar istoric, ci romantică în a-dincurile ce intruchipează spiritul artei. Îi privesc impresionat cea mai importantă parte a operei sale și mă înfioresc de harul ce l-a călăuzit în exprimarea faptului creator alt de profund, complet și sensibil într-un bulgăre de lut, ghips sau piatră, în a cărui adâncime rece și nemiscătoare sculptorul și-a așezat inima și talentul făcându-le să ne vorbească ceva din nemurirea artei.

Observ o vîltă înnoire în concept și expresie în arta lui Medrea, dar mai mult văd acea hotărîre emoțional-lucidă de a păstra creator misterul artei vechi și noi dintotdeauna, legată de chipul femeii, simbol al vieții și imaginației, simbol al muzei și iubirii, al luminii care naște frumusețea. Sculptorul a cîntat-o ca Orfeu, bărbătește și duios, ca pe o doină la apusul soarelui. Privesc, admir, mă-nfior dînd înconjur ideii de sîruri a celebrei compoziții „Femeia și bărbatul” ce radiază calm viață și fericire, lumină și tăcere în muzeu. Mișcarea formelor voluptuoase în nuditatea idealului lor artistic cîntă armonie și pur prin modelajul viu și puternic, subtil și tainic, temă frumuseții vieții. Din trei părți de ghips ca sîdeful, alunecă dansînd pe verticală ca în frescele lui Botticelli un grup de tinere femei și altul de bărbați care oceresc și laudă taina iubirii pe pămînt. „Cîntarea cîntărilor”, așa numit-a sculptorul acest minunat basorelief care nu știu de ce îmi dă mulțumirea spirituală a celor trei muze: poezia, muzica, plastica, născute poate odată din Nebuloasa Cale Lactee, coborînd către noi metamorfozate în Frumusețe. Privindu-l opera, muzele mă îndeamnă să adînjr măestria purității liniei formelor ce naște lumină în acest basorelief. Iar modelajul formelor, tactil și voluptuos, devine un

refren dintr-o fugă de Bach. Niciodată nu l-a părăsit pe sculptor idealul proporției de aur precum și dialogul intim și reconfortant spiritual cu natura. Alegerea proporției feminine, nici înaltă și nici mică, dar femeie în ancestralul ei destin, ca o grădină în floare și, în același timp, cu fructele coapte, înaltă viziunea artistului spre Partenon. Rotunjimea formelor de la frunte la piept, la brațe și pîntec, alunecînd sfioasă și trecătoare peste tainele femeiești, coboară calmă și fericită de la coapse la genunchi, oprindu-se ca într-un stop de dans al unei balerine pe un virf de picior, iar cu celălalt pe călcîi. Tema femeii la Medrea este foarte variată în interpretare și complexă în conținut. În opera lui Medrea femeia apare singură în așteptare sau împreună cu bărbatul, sau în prietenia altei femei — potențînd astfel expresia sculpturală prin gesturi suave cu neliniști pline de mister, tipice ei, ale căror aparențe calme mă tulbură și mai mult. Lumina care intră în muzeu mă îndeamnă să privesc un frumos simbol al Dunării cu cele două maluri — modelat admirabil într-un proiect de monument în imaginea unei tinere mame ca o zeiță care îndeamnă doi copii să se îmbrățișeze peste trupul ei. Femeia în eterna ei ipostază — a tinereții ei, misterioasă, dătătoare de viață — temă preferată a sculptorului mă fascinează prin extraordinara simplitate renașcentistă a viziunii marelui artist român.

U N simț și o lege a patinei ghipsului, inconfundabile, păstrează în el tensiunea sensibilă și ingenună a spiritului său coborît ca un fulger prin miraculoasele virfuri ale degetelor de la mîna dreaptă sau stîngă cu care sculptorul dirija parcă „simfonia fantastică” a vieții omului. Cu calm, liniște și meditație artistul ne răscolește simțirea care înfîlnește opera sa. Sculptura lui Medrea, fie un portret, un nud sau un grup de femei, o alegorie istorică, muzicală, poetică, a dansului sau a zborului alert, fie un studiu în cărbune sau un proiect de monument, îmi deschide poarta tainică a viziunii creatoare prin care ființa noastră renaște mereu numai prin iubirea lor. Căci iubirea este taina vieții iar viața ocereste mai mult iubirea decît rațiunea. Poate în timp ce dădea formă unui sentiment-idee din moliciunea lutului sau inutile părți de piatră cădeau moarte lăsînd luminii să trezească armonia unui portret, sculptorul recita în sine nemuritoare versuri shakespeariene: „Pren-i prunc iubirea cuget să-i mai ceri / Dar cugetul e pruncul ei se știe!”.

În sala mare a muzeului, în umbra unui colț, o rază de soare ca niște lauri luminează tristețea marelui poet latin Ovidiu. Prin închipuirea artistului, portretul este un model de viziune sculpturală monumentală. Dezaxările anatomice ale feții poetului întristat și suferînd sînt măestru dirijate în modelajul extraordinar de expresiv al formelor creînd un model anatomic spiritual cu aură artistică pe măsura anticilor. Această capodoperă mă-ndeamnă să admir frumusețea spirituală tulburătoare a volumelor sculpturale din alte portrete celebre ale istoriei culturii: Michelangelo, Beethoven, Tolstoi și Eninescu, Gheorghe Lazăr, Coșbuc și Delavrancea, Goga, Șt. O. Iosif și o impresionantă expresie a portretului lui Argezi. Mă întorc să mai privesc o dată chipul tulburător și con-

În atelierul sculptorului

templativ al lui Beethoven, modelat pentru bronz. Fața lui este brăzdată pe toate planurile cu marile sensuri sufletești de parcă ar fi scoarța pămîntului văzută de departe care mereu adună în ea suferința și bucuria întregii omeniri. Iar chipul muzicianului astfel văzut de sculptor mi se pare că trăiește alături de noi întărîndu-ne credința în frumusețea artei.

Stăteam uimit în acea galerie valoroasă de portrete — lume netrecătoare — așezată într-o viață de sculptor, a cărei spiritualitate l-a impresionat, înaripat și a dat sens unic artei sale. Ele sînt mai întîi reflecții spirituale în ritmuri și volume, în pauze și accente, în rotunjimi de spații și apoi imaginea aducerii a-minte a celui foarte bine portretizat. Iar Medrea știa că tăcerea materiei sculpturale poate să trezească nemurirea cînd miinile artistului se armonizează cu gîndirea și sentimentul. Este admirabil dialogul sculptural între luminile și umbrele spirituale ale modelajului de pe portretul ilustrului artist pictor Corneliu Baba. Toate aceste originale confesiuni păstrate în bronz sau piatră, ghips sau desen, date timpului în grijă, onorează prin frumusețea sugestiei artistice fama oricărui muzeu din lume.

Medrea este artist sculptor în adevăratul sens al cuvîntului, ca Bourdelle și Rodin, Brâncuși și Paciurea, Anghel, Jalea și Irimescu, al căror ideal artistic nu poate să apună la fel ca verticalitatea coloanelor antice. Prin cugetul său, prin demnitatea spirituală și sfînta simțire patriotică, Medrea a dat glas unic grav și profund, așa cum era el, unor mari momente de sacrificiu și izbîndă ale poporului nostru. Cutremurătoare imagini sculpturale în trează conștiința și dragostea noastră pentru frumos și libertate, adevăr și dreptate, trecute nu o dată prin foc și sabie, dispreț și tăcere,

Î L întîlneam pe marele artist, și nu mai puțin profesor al multor generații, în curtea Institutului din Calea Griviței, mergînd spre atelierule de sculptură aflate la doi pași de muzeul său. Mai schimb citeva vorbe cu Rescu și pleca încet spre clasă. În mînă avea un trabuc sau o pipă ce parcă dădeau ritm calmului său nefăcut. Era tot atît de frumos și civilizat îmbrăcat ca însăși viața și conceptul său artistic. Nimic disonant; totul era în armonie cu destinul lui de artist. Respirația și gestul, acordate grav cu puține vorbe innobilate de privirea sa generoasă, atentă și profundă, te lăsau discret să pătrunzi nu prea aproape în spațiul spiritual și uman al său. Pentru că Medrea, ca artist și profesor, ca om și prieten, rămîne o mare școală. Atunci cînd degetele sale răscoleau în adînc forma tulburător modelată în lut sau piatră, ele lăsau lumină și umbre vii pe motiv. Pe altele, miinile sculptorului mingiau lin calmul formelor rotunde pe care lumina venea să îmbrățișeze cu palos formele senzuale ce te îndemneau să meditezi la vitalitatea spirituală renașcentistă, la ordine și echilibru, la sentiment prin frumusețea naturală a tipului uman. În ambele ipostaze ale viziunii sale plastice, senzația palpabilă se acordă cu impresia picturală de culoare a suprafeței modelate care la Medrea este un dar înnăscut.

Spiritualitatea lui Medrea are ceva din seninătatea olimpică dar și din neliniștea măreției michelangioloescă, cîntată în adagio beethovenian. El însuși trăia sub acest semn calm și meditativ, creînd un moment artistic chiar și numai dintr-o privire sau mișcare a mîinii în care se ascundea o pipă fumegîndă ce anticipa citeva cuvinte, totdeauna rostite cu tîlc.

Vasile Grigore

Cornel Medrea

"Pur trandafir, bătut în cuie de
diamant, pe crucea mea" (Arghezi)

Am revăzut acum câteva zile muzeul "Medrea",
așezat ca o coloană antică între atelierele de studiu și
ideal artistic ale Academiei de Arte. Aproape zilnic
trec spre această școală și salut în memoria mea arta
unuia dintre cei mai valoroși și compleți sculptori și
profesori români ai secolului al X-lea. Ca în orice
muzeu și colecție de artă de prestigiu, orele trăite
spiritual în ele îți oferă un fel de refugiu și statornicie

Cornel Medrea

« Pure rose, frappée au diamant sur
ma croix » (Arghezi)

J'ai revu il y a quelques jours le musée Medrea,
placé comme une colonne antique entre les ateliers
d'étude et d'idéal artistique de l'Académie des Beaux-
Arts. Je passe presque tous les jours devant cette
école et je salue en mémoire l'art de l'un des
sculpteurs et professeurs les meilleurs et les plus
complets du XXe siècle. Comme dans tout musée ou
collection d'art de prestige, les heures qu'on y vit
spirituellement vous offrent une sorte de refuge et et

Cornel Medrea.
Fotografie

cu care poți merge mai departe. Pe acest drum cu sens unic de circulație l-am văzut și l-am salutat de multe ori pe marele sculptor și profesor, eu fiind student și, mai apoi, asistent. De la atelierele de sculptură ale școlii, Medrea mergea după corectură, fără grabă, cam o sută de metri, la muzeul său, una dintre primele donații artistice de după cel de al doilea război mondial. Sculptorul își tot muta dintr-un loc în altul câte o lucrare ce i se părea că nu primește lumina potrivită ei. Schimba soclurile la lucrări sau mai descărca dintr-o mașină o nouă lucrare adusă din atelierul de la Pangrati. Cu pipa în mână, aproape mereu singur, se mișca printre lucrări uitându-se la ele sau schimbând unghiul vizual de lumină ca și cum încă mai avea de lucru la ea. Din buzunarele hainei sale, croită elegant și comod scotea discret câte un creion gros ca cel de tâmplărie și un fel de crete colorate cu care își nota pe câte o hârtie de mărimea unei pagini de carte sensuri noi de forme sculpturale. Nu prea întâlneam mulți vizitatori în muzeul său, de altfel ca și astăzi. Dar, o dată intrat în acest templu, descopeream fericit o lume nepieritoare care, privind-o în liniștea climatului artistic, mă fascina prin frumusețea expresiei sculpturale și a motivului creat, încât nu observam că afară se înnopta. Odată, către mijlocul zilei, l-am văzut pe sculptor intrând în muzeu cu pictorul Ressu. Acesta s-a oprit brusc în fața lucrării cu un bărbat și o femeie numită "Sărutul". Ressu își schimba mereu bastonul dintr-o mână în alta, mișcându-le ca și cum și-ar fi desenat acele faimoase nuduri după modelele din școală. S-a rotit de câteva ori în jurul sculpturii privind-o din unghiuri diferite. Medrea, jenat, satisfăcut, pufăia încă pipa care se stinsese. "Îmi place proporția și modelul; cum le-ai găsit", i-a spus Ressu, ca și cum era la o corectură de atelier. Apoi amândoi s-au îndepărtat de lucrare tăcuți. Fiecare se gândea la acea proporție artistică cu care își definiseră aura creației lor. Apoi s-au oprit parcă copleșiți de timp și melancolie în fața chipului poetului Ovidiu. Medrea încerca să-și reaprindă pipa privind cu ochii întredeschiși când lucrarea când pe prietenul său de o viață, dar, fiind foarte emoționat, nu a reușit. Și-a mutat pipa în mâna stângă și cu mâna dreaptă a trasat câteva semne sculpturale în aer ca și cum era cu mâna pe arcadele de lut îngândurate și triste ale marelui poet. Ressu s-a sprijinit cu ambele mâini pe baston uitându-se admirativ când la portretul poetului, când la sculptor. Mâinile sale tremurau de emoție ... Pictorul s-a apropiat brusc, privind admirativ modelul lucrării, și a plecat meditativ în sala cealaltă. Era un moment artistic unic, care armoniza elogiul exprimării faptului creator al sculpturii cu poetica "artei iubirii" a celui mare poet latin surghiunit la Marea Neagră și admirația pictorului și profesorului Ressu. Priveam

de constantă qui vous permet de continuer. C'est sur cette voie à sens unique de circulation que j'ai vu et ai salué à plusieurs reprises le grand sculpteur et professeur, alors que j'étais d'abord étudiant, puis assistant. Des ateliers de sculpture de l'école, Medrea s'en allait sans hâte, une centaine de mètres plus loin, à son musée, l'une des premières donations artistiques après la seconde guerre mondiale. Le sculpteur déplaçait sans cesse les oeuvres qui lui semblait ne pas recevoir la lumière qui leur convenait. Il changeait les socles de ses oeuvres ou faisait décharger de sa voiture une de nouvelles sculptures apportées de son atelier rue Pangrati. La pipe en main, presque toujours seul, il allait et venait parmi ses oeuvres, les regardant ou modifiant son angle visuel de lumière, comme si il eut dû y travailler encore. Des poches de son habit, élégamment coupé et commode, il tirait discrètement un gros crayon de menuiserie et des craies colorées avec lesquelles il notait sur des feuillets de la grandeur d'une page de livre des sens nouveaux des formes sculpturales. Il n'y avait pas beaucoup de visiteurs dans son musée, comme il n'y en a d'ailleurs pas non plus maintenant. Mais une fois entré dans ce temple, je découvrais avec bonheur un monde impérissable qui, lorsque je le contemplais dans le calme du climat artistique, me fascinait par la beauté de l'expression sculpturale et du motif créé, à tel point que je n'observais pas que la nuit tombait. Une fois, au milieu du jour, j'aperçus le sculpteur entrant dans son musée accompagné du peintre Ressu. Celui-ci s'arrêta brusquement devant l'oeuvre nommée le Baiser et représentant un homme et une femme. Ressu faisait sans cesse passer sa canne d'une main dans l'autre, les agitant comme s'il dessinait ses célèbres nus d'après des modèles d'école. Il tourna quelques fois autour de la sculpture, la contemplant sous plusieurs angles. Medrea, gêné, satisfait, tira encore quelques bouffées de sa pipe qui s'éteignit. « J'aime la proportion et le modèle; comment as-tu fait pour les trouver ? » lui dit Ressu, comme s'il se fut agit d'une causerie d'atelier. Puis tous deux s'éloignèrent en silence. Chacun songeait à cette proportion artistique par laquelle ils avaient défini l'aura de leur création. Ils s'arrêtèrent ensuite comme accablés par le temps et la mélancolie devant le visage d'Ovide. Medrea tentait de rallumer sa pipe, tout en promenant ses yeux mi-clos de son oeuvre à son ami, mais sans y réussir à cause de l'émotion qui l'étreignait. Il passait sa pipe de sa main gauche dans sa main droite, traçant avec, en l'air, quelques signes sculpturaux, comme s'il se fut trouvé la main sur les arcades sourcillières de glaise tristes et pensives du grand poète. Ressu s'appuya des deux mains sur sa canne, jetant des regards admiratifs tour à tour au portrait du poète et au sculpteur. Ses mains tremblaient d'émotion... Le peintre se rapprocha brusquement, contemplant le modelé de l'oeuvre, puis s'en fut, pensif, dans la salle contiguë. C'était un moment artistique unique, qui harmonisait l'éloge de l'expression de l'acte créateur de la sculpture avec la poétique de « l'ars amandi » de ce grand poète latin exilé au bord de la mer Noire

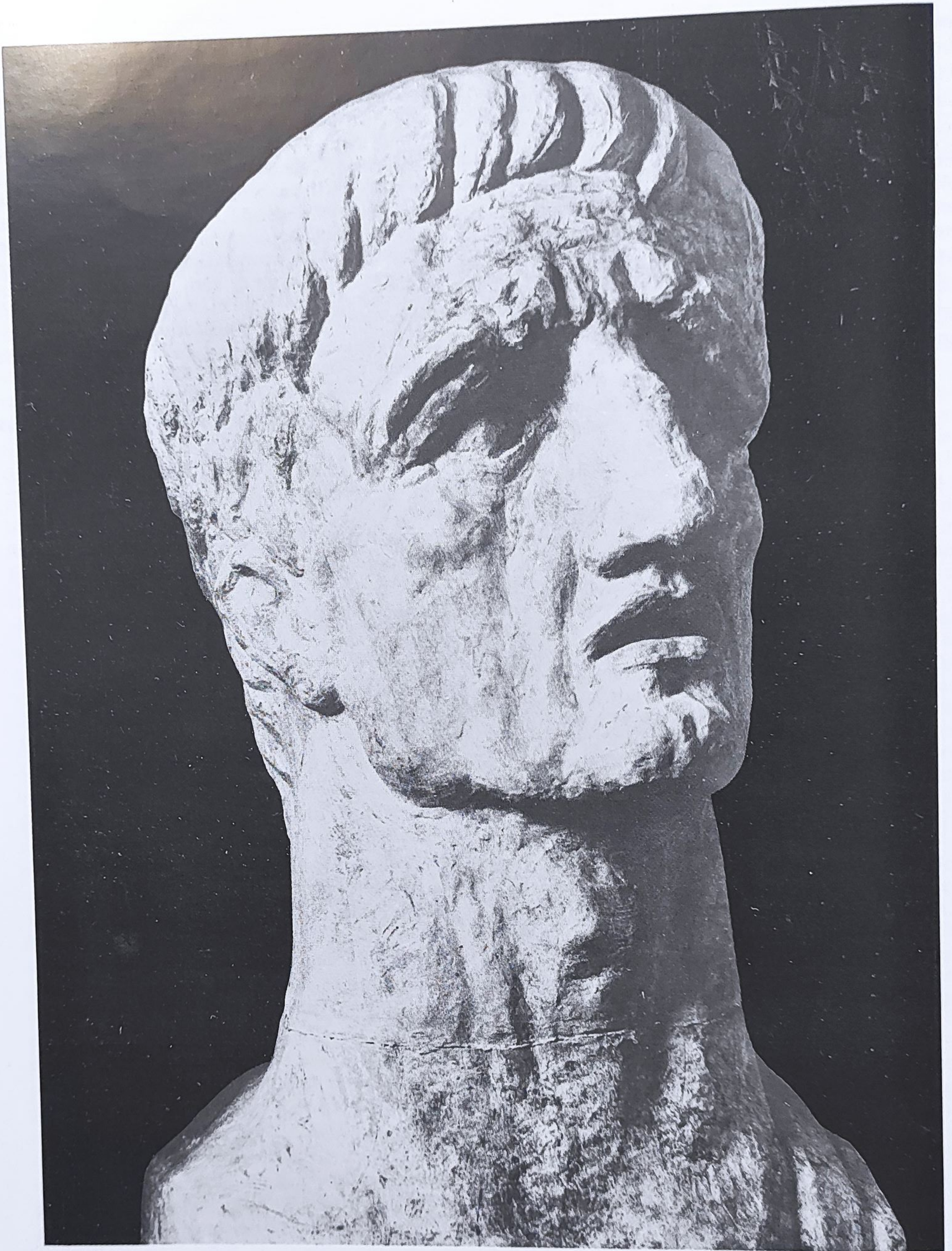
cu coada ochiului și nu știam dacă mai respiram. Înțepenisem lângă un bassorelief. O pereche de vizitatori mi-au stârnit din nou mișcarea trupului, eu strângându-mi sub braț carnetul de schițe. Era o zi memorabilă. Întâlnisem fundamentele Artei Plastice: Desenul, Culoarea, Modelajul. Am plecat spre atelierul meu retrăind înaripat acele ipostaze din muzeul "Medrea" care se întâlneau spontan cu alte momente sublime din istoria artei. Figura lui Medrea, cu acel calm și acea demnitate spirituală care se așează după o viață de zbatere și realizări în artă, devenise o lumină care și astăzi strălucește în amintirile mele.

"Adevărul literar și artistic", 18-24 noiembrie 1990

et l'admiration du peintre et professeur Ressu. Je les regardais du coin de l'oeil et je ne savais plus si je respirais. Je m'étais figé devant un bas-relief. Un couple de visiteurs éveilla à nouveau le mouvement de mon corps, et je serrais sous mon bras mon carnet d'ébauches. C'était là un jour mémorable. J'avais rencontré les fondements des Beaux-Arts : le Dessin, la Couleur, le Modelage. Je retournais à mon atelier, transporté, revivant ces hypostases du musée Medrea qui retrouvaient spontanément d'autres moments sublimes de l'histoire de l'art. La figure de Medrea, ce calme et cette dignité spirituelles qui s'épurent après toute une vie d'agitation et de réalisations artistiques, était devenue une lumière qui brille aujourd'hui encore dans mes souvenirs.

« Adevărul literar și artistic » , 18-24 novembre 1990

CORNEL MEDREA, *Ovidiu*

Cornel Medrea

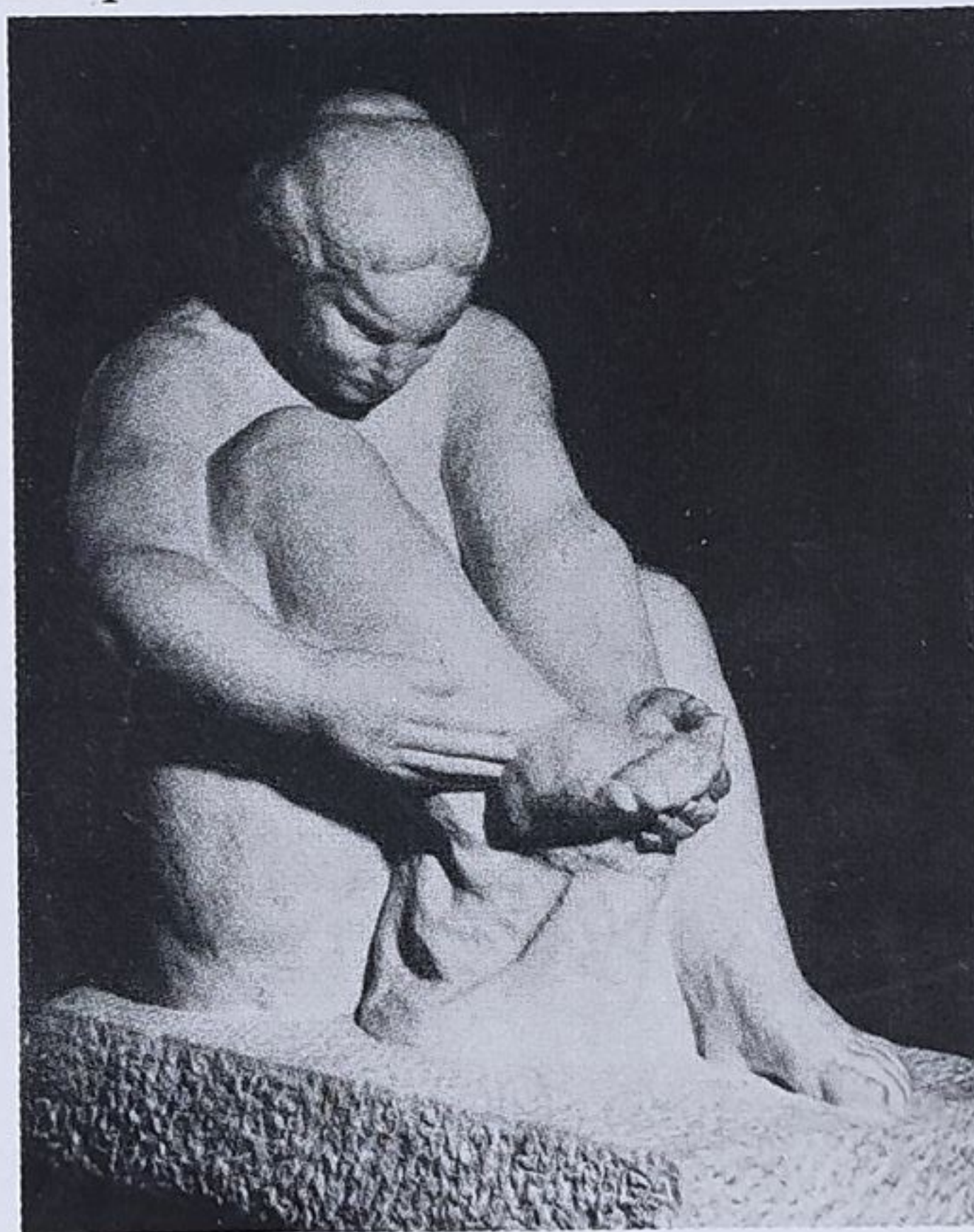
Centenar

CE poate fi sculptura dacă nu un volum imaginat în proporții ritmice sufletești pe care o rază de soare se odihnește emoționată de modulațiile formelor expresive ce capătă mișcare, viață și iubire ? Trec tăcut dintr-o sală într-alta a muzeului Medrea care este un templu de cultură și artă în inima Bucureștiului - copleșit de potența creatoare a marelui artist care a fost printre noi profesor și

Cornel Medrea

Centenaire

Qu'est-ce que la sculpture sinon le volume imaginé en proportion rythmiques spirituelles sur lequel un rayon de soleil se repose, ému par les modulations des formes expressives qui acquièrent mouvement, vie et amour ? Je passe en silence dans les salles du musée Medrea qui est un temple de culture et d'art au coeur de Bucarest, accablé par la force créatrice du grand artiste qui fut parmi nous professeur et visionnaire de l'art, l'exemple parfait de

CORNEL MEDREA, *Ghimpele*

vizionar al artei, exemplul cel dintâi al breslei sale care și-a dăruit după infernul celui de-al doilea război mondial întreaga operă poporului din iubire și conștiință, făcând din acest muzeu o școală de artă în timp. Este foarte interesant că opera lui Medrea care se înfrățește cu arta celor mari este în totalitatea ei romantică - nu ca tipar istoric, ci romantică în adâncurile ce întruchipează spiritul artei. Îi privesc impresionat cea mai importantă parte a operei sale și mă înfiorez de harul ce l-a călăuzit în exprimarea faptului creator atât de profund, complet și sensibil într-un bulgăre de lut, ghips sau piatră, în a cărui adâncime rece și nemișcătoare sculptorul și-a așezat inima și talentul făcându-le să ne vorbească ceva despre nemurirea artei.

Observ o voită înnoire în concept și expresie în arta lui Medrea, dar mai mult văd acea hotărâre

sa corporation qui offrit après l'enfer de la seconde guerre mondiale toute son oeuvre au peuple, par amour et consciemment, faisant de ce musée une école d'art dans le temps. Il est très intéressant de constater que l'oeuvre de Medrea qui fraternise avec celle des plus grands est, en sa totalité, romantique - non comme moule historique, mais romantique dans les profondeurs qui incarnent l'esprit de l'art. Je contemple, ému, la partie la plus importante de son oeuvre et je frémis devant la grâce qui l'a guidé dans l'expression d'un acte créateur aussi profond, complet et sensible dans la terre, le plâtre ou la pierre, dans les profondeurs froides et immobiles desquels le sculpteur a placé son coeur et son talent les faisant parler de l'immortalité de l'âme.

Je constate dans l'art de Medrea l'existence d'une volonté novatrice dans le concept et l'expression, mais j'y vois aussi la décision émotionnelle et lucide de conserver en créateur le mystère de l'art ancien et

emoțional-lucidă de a păstra creator misterul artei vechi și noi dintotdeauna, legată de chipul femeii, simbol al vieții și imaginației, simbol al muzei și iubirii, al luminii care naște frumusețea. Sculptorul a cântat-o ca Orfeu, bărbătește și duios, ca pe o doină la apusul soarelui. Privesc, admir, mă-nfior dând înconjur ideii de sărut a celebrei compoziții "Femeia și bărbatul" ce radiază calm viață și fericire, lumini și tăceri în muzeu. Mișcarea formelor voluptoase în nuditatea idealului lor artistic cântă armonic și pur prin modelajul viu și puternic, subtil și tainic, tema frumuseții vieții. Din trei părți de ghips ca sideful, alunecă dansând pe verticală, ca în frescele lui Botticelli, un grup de tinere femei și altul de bărbați care ocrotesc și laudă taina iubirii pe pământ. "Cântarea cântărilor", așa numit-a sculptorul acest minunat basorelief care nu știu de ce îmi dă mulțumirea spirituală a celor trei muze: poezia, muzica, plastica, născute poate odată din nebuloasa Cale Lactee, coborând către noi metamorfozate în Frumusețe. Privindu-i opera, muzele mă îndeamnă să admir măiestria purității liniei formelor ce naște lumină în acest basorelief. Iar modelajul formelor, tactil și voluptos, devine un refren dintr-o fugă de Bach. Niciodată nu l-a părăsit pe sculptor idealul proporției de aur precum și dialogul intim și reconfortant spiritual cu natura. Alegerea proporției feminine, nici înaltă și nici mică, dar femeia în ancestralul ei destin, ca o grădină în floare și, în același timp, cu fructele coapte, înaltă viziunea artistului spre Pahetmon. Rotunjimea formelor de la frunte la piept, la brațe și pântec, alunecând sfioasă și trecătoare peste tainele femeiești, coboară calmă și fericită de la coapse la genunchi, oprindu-se ca într-un stop de dans al unei balerine pe un vârf de picior iar cu celălalt pe călcâi. Tema femeii la Medrea este foarte variată în interpretare și complexă în conținut. În opera lui Medrea femeia apare singură în așteptare sau împreună cu bărbatul, sau în prietenia altei femei - potențând astfel expresia sculpturală prin gesturi suave cu neliniști pline de mister, tipice ei, ale căror aparențe calme mă tulbură și mai mult. Lumina care intră în muzeu mă îndeamnă să privesc un frumos simbol al Dunării cu cele două maluri - modelat admirabil într-un proiect de monument în imaginea unei tinere mame ca o zeiță care îndeamnă doi copii să se îmbrățișeze peste trupul ei. Femeia în eterna ei ipostază - tinereții ei, misterioasă, dătătoare de viață - tema preferată a sculptorului mă fascinează prin extraordinara simplitate renascentistă a viziunii marelui artist român.

UN simț și o lege a patinei ghipsului, inconfundabile, păstrează în el tensiunea sensibilă și ingenuă a spiritului său coborât ca un fulger prin miraculoasele vârfuri ale degetelor de la mâna dreaptă sau stângă cu care sculptorul dirija parcă

nouveau de tous les temps, rattaché au visage de la femme, symbole de la vie et de l'imagination, symbole de la muse et de l'amour, de la lumière qui engendre la beauté. Le sculpteur l'a chantée comme Orphée, virilement et tendrement, comme un chant d'amour au coucher du soleil. Je contemple, j'admire, je frémis en tournant autour de l'idée de baiser de la célèbre composition la Femme et l'Homme qui rayonne calmement de vie et de bonheur, de lumière et de silence au milieu du musée. Le mouvement des formes voluptueuses dans la nudité de leur idéal artistique chante harmonieusement à travers le modelage vivant et puissant, subtile et mystérieux, le thème de la beauté de la vie. Venant de trois côtés et d'un plâtre nacré, glissent en chantant sur la verticale, comme dans les fresques de Botticelli, un groupe de jeunes femmes et un autre d'hommes qui défendent et louent le mystère de l'amour sur terre. Le Cantique des Cantique, c'est ainsi que le peintre a nommé ce merveilleux bas-relief qui, je ne sais pourquoi, me donne le contentement spirituel des trois muses : la poésie, la musique, l'art plastique, issues peut-être en même temps de la nébuleuse Voie Lactée, et descendant vers nous métamorphosées en Beauté. Lorsque je contemple son oeuvre, les muses m'invitent à admirer la maîtrise de la pureté de la ligne des formes qui engendre la lumière dans ce bas-relief. Quant au modelage des formes, tactile et voluptueux, il devient un refrain d'une fugue de Bach. L'idéal de la proportion du nombre d'or n'a jamais quitté le sculpteur, et pas non plus le dialogue spirituellement intime et reconfortant avec la nature. Le choix de la proportion féminine, ni élevée ni menue, mais femme vouée à son ancestral destin, chair épanouie mais aussi porteuse de fruits mûrs, élève la vision de l'artiste vers le Parthénon. La rondeur des formes du front à la poitrine, aux bras et au ventre, glissant timidement et fugitivement sur les mystères de la femme, descend, calme et heureuse des cuisses aux genoux, s'arrêtant brusquement, comme une ballerine un pied en pointe, l'autre reposant sur le talon. Chez Medrea, le thème de la femme est très varié par son interprétation et complexe par son contenu. Dans l'oeuvre de Medrea la femme paraît seule en attente ou aux côtés de l'homme, ou dans la compagnie amicale d'autres femmes - donnant ainsi force à l'expression sculpturale par des gestes suaves avec des inquiétudes pleines de mystère, typiques, mais dont les apparences calmes me troublent encore davantage. La lumière qui pénètre dans le musée m'invite à contempler un beau symbole du Danube avec ses deux rives - admirablement modelé dans un projet de monument représentant une jeune mère telle une déesse, invitant deux enfants à s'étreindre par dessus son corps. La femme dans son éternelle hypostase - sa jeunesse, mystérieuse, créatrice de vie - ce thème préféré du sculpteur roumain me fascine par sa vision d'une extraordinaire simplicité type Renaissance.

Un sens et une loi de la patine du plâtre, inconfondables, recèlent une tension sensible et ingénue de l'esprit, descendu comme un éclair à travers les merveilleuses extrémités des doigts de la main droite ou gauche avec lesquelles le sculpteur

"simfonia fantastică" a vieții omului. Cu calm, liniște și meditație, artistul ne răscolește simțirea care întâlnește opera sa. Sculptura lui Medrea, fie un portret, un nud sau un grup de femei, o alegorie istorică, muzicală, poetică, a dansului sau a zborului alert, fie un studiu în cărbune sau un proiect de monument, îmi deschide poarta tainică a viziunii creatoare prin care ființa noastră renaște mereu numai prin iubire. Căci iubirea este taina vieții, iar viața ocrotește mai mult iubirea decât rațiunea. Poate în timp ce dădea formă unui sentiment-idee din moliciunea lutului sau în timp ce inutile părți de piatră cădeau moarte lăsând luminii să trezească armonia unui portret, sculptorul recita în sine nemuritoarele versuri shakespeariene: "Prea-i prunc iubirea cuget să-i mai ceri / Dar cugetul e pruncul ei, se știe!".

În sala mare a muzeului, în umbra unui colț, o rază de soare ca niște lauri luminează tristețea marelui poet latin Ovidiu. Prin închipuirea artistului, portretul este un model de viziune sculpturală monumentală. Dezaxările anatomice ale feții poetului întristat și suferind sunt măestru dirijate în modelajul extraordinar de expresiv al formelor creând un model anatomic spiritual cu aură artistică pe măsura anticilor. Această capodoperă mândeamă să admir frumusețea spirituală tulburătoare a volumelor sculpturale din alte portrete celebre ale istoriei culturii: Michelangelo, Beethoven, Tolstoi și Eminescu, Gheorghe Lazăr, Coșbuc și Delavrancea, Goga, Șt. O. Iosif și o impresionantă expresie a portretului lui Arghezi. Mă întorc să mai privesc o dată chipul tulburător și contemplativ al lui Beethoven, modelat pentru bronz. Fața lui este brăzdată pe toate planurile cu marile sensuri sufletești de parcă ar fi scoarța pământului văzută de departe care mereu adună în ea suferința și bucuria întregii omeniri. Iar chipul muzicianului astfel văzut de sculptor mi se pare că trăiește alături de noi întărindu-ne credința în frumusețea artei.

Stăteam uimit în acea galerie valoroasă de portrete - lume netrecătoare - așezată într-o viață de sculptor, a cărei spiritualitate l-a impresionat, înaripat și a dat sens unic artei sale. Ele sunt mai întâi reflecții spirituale în ritmuri și volume, în pauze și accente, în rotunjimi de spații și apoi imaginea aducerii aminte a celui foarte bine portretizat. Iar Medrea știa că tăcerea materiei sculpturale poate să trezească nemurirea când mâinile artistului se armonizează cu gândirea și sentimentul. Este admirabil dialogul sculptural între luminile și umbrele spirituale ale modelajului de pe portretul ilustrului artist pictor Corneliu Baba. Toate aceste originale confesiuni păstrate în bronz sau piatră, ghips sau desen, date timpului în grijă, onorează prin frumusețea sugestiei artistice faima oricărui muzeu

dirigeaie semble-t-il, la « symphonie fantastique » de la vie de l'homme. Avec calme, en silence, méditatif, l'artiste émeut nos sentiments confrontés avec son oeuvre. La sculpture de Medrea, qu'il s'agisse d'un portrait, d'un nu ou d'un groupe de femmes, d'une allégorie historique, musicale, poétique de la danse ou de l'envol, ou encore d'une étude au fusain ou d'un projet de monument, ouvre pour moi la porte secrète de la vision créatrice par laquelle notre être renaît sans cesse, renouvelé par l'amour. Car l'amour est le mystère de la vie, et la vie défend davantage l'amour que la raison. Tandis qu'il donnait forme à un sentiment-idee, modelant la glaise molle ou faisant tomber les éclats de pierre morte et laissant la lumière éveiller l'harmonie d'un portrait, peut-être le sculpteur se récitait-il tout bas les immortels vers shakespeariens : « Trop enfant est l'amour pour lui réclamer raison / Mais la raison est son enfant, cela est bien connu ».

Dans la grande salle du musée, à l'ombre d'une encoignure, un rayon de soleil tombant comme des feuilles de laurier éclaire la tristesse du grand poète latin Ovide. L'imagination de l'artiste a fait de ce portrait un modèle de vision sculpturale monumentale. Les irrégularités anatomiques du visage du poète triste et souffrant sont admirablement dirigées dans le modelage extraordinairement expressif des formes, créant un modèle anatomic spirituel avec une aura artistique à la mesure des antiques. Ce chef d'oeuvre m'invite à admirer la beauté spirituelle troublante des volumes sculpturaux d'autres portraits célèbres de l'histoire de la culture : Michel-Ange, Beethoven, Tolstoi et Eminescu, Gheorghe Lazăr, Coșbuc et Delavrancea, Goga, Șt. O. Iosif et, impressionnant d'expressivité, Arghezi. Je me retourne et contemple encore une fois le visage troublant et contemplatif de Beethoven, modelé pour le bronze. Son visage et buriné sur tous les plans par les grands sens spirituels comme le serait, vue de loin, l'écorce de la terre, qui rassemble et recèle la souffrance et la joie de toute l'humanité. Et le visage du musicien ainsi vu par le sculpteur me semble vivre auprès de nous, affermissant notre foi dans la beauté de l'art.

Je restais là, dans cette galerie de portraits - véritable monde éternel - issus d'une vie de sculpteur, et dont la spiritualité l'avait impressionné, élevé son esprit et donné un sens unique à son art. Ce sont d'abord des réflexions spirituelles faites de rythmes et de volumes, de pauses et d'accents, de rondeurs d'espaces puis l'image évoquée de celui que le sculpteur avait portraituré. Medrea savait que le silence de la matière sculpturale peut éveiller l'immortalité lorsque les mains de l'artiste s'harmonisent avec la pensée et le sentiment. Le dialogue sculptural entre les lumières et les ombres spirituelles modelées sur le visage du portrait de l'illustre artiste peintre Corneliu Baba, entre autres, est admirable. Toutes ces confessions originales conservées dans le bronze ou la pierre, le plâtre ou le dessin, confiées aux bons soins du temps, honorent par la beauté de leurs suggestions la réputation de n'importe quel musée du monde.

Medrea est un artiste sculpteur dans le véritable sens de la parole, comme Bourdelle et Rodin, Brancusi et Paciurea, Anghel, Jalea et Irimescu dont

din lume.

Medrea este artist sculptor în adevăratul sens al cuvântului, ca Bourdelle și Rodin, Brâncuși și Paciurea, Anghel, Jalea și Irimescu, al căror ideal artistic nu poate să apună la fel ca verticalitatea coloanelor antice. Prin cugetul său, prin demnitatea spirituală și sfânta simțire patriotică, Medrea a dat glas unic grav și profund, așa cum era el, unor mari momente de sacrificiu și izbândă ale poporului nostru. Cutremurătoare imagini sculpturale țin trează conștiința și dragostea noastră pentru frumos și libertate, adevăr și dreptate, trecute nu o dată prin foc și sabie, dispreț și tăcere.

Îl întâlneam pe marele artist, și nu mai puțin profesor al multor generații, în curtea Institutului din Calea Griviței, mergând spre atelierile de sculptură aflate la doi pași de muzeul său. Mai schimba câteva vorbe cu Ressu și pleaca încet spre casă. În mână avea un trabuc sau o pipă ce parcă dădeau ritm calmului său nefăcut. Era tot atât de frumos și civilizat îmbrăcat ca însăși viața și conceptul său artistic. Nimic disonant; totul era în armonie cu destinul lui de artist. Respirația și gestul, acordate grav cu puține vorbe înnobilate de privirea sa generoasă, atentă și profundă, te lăsau discret să pătrunzi nu prea aproape în spațiul său spiritual și uman. Pentru că Medrea, ca artist și profesor, ca om și prieten, rămâne o mare școală. Atunci când degetele sale răscoleau în adânc forma tulburător modelată în lut sau piatră, ele lăsau lumini și umbre vii pe motiv. Pe altele, mâinile sculptorului mângâiau lin calmul formelor rotunde pe care lumina venea să îmbrățișeze cu patos formele senzuale ce te îndemneau să meditezi la vitalitatea spirituală renescentistă, la ordine și echilibru, la sentiment prin frumusețea naturală a tipului uman. În ambele ipostaze ale viziunii sale plastice, senzația palpabilă se acordă cu impresia picturală de culoare a suprafeței modelate care la Medrea este un dar înăscut.

Spiritualitatea lui Medrea are ceva din seninătatea olimpică dar și din neliniștea măreției michelangiolestă, cântată în adagio beethovenian. El însuși trăia sub acest semn calm și meditativ, creând un moment artistic chiar și numai dintr-o privire sau mișcare a mâinii în care se ascundea o pipă fumegândă ce anticipa câteva cuvinte, totdeauna rostite cu tâlc.

"România literară", 10 martie 1988

l'idéal artistique ne saurait disparaître comme ne le sauraient pas non plus les colonnes antiques. Par sa pensée, par sa dignité spirituelle et par sa sainte ferveur patriotique, Medrea a donné une voix unique, grave et profonde, à son image, aux grands monuments de sacrifice et de victoire de notre peuple. Des images sculpturales troublantes entretiennent éveillés notre conscience et notre amour du beau et de la liberté, de la vérité et de la justice, passés plus d'une fois à travers le fer et le feu, le mépris et le silence.

Je recontrais parfois le grand artiste et non moins grand professeur de plusieurs générations, dans la cour de l'Institut de la Calea Griviței, se dirigeant vers les ateliers de sculpture qui se trouvaient à deux pas de son musée. Il échangeait quelques mots avec Ressu et s'en retournait lentement chez lui. Il tenait à la main un cigare ou une pipe qui semblaient donner un rythme à son calme naturel. Il était tout aussi bien habillé et élégant que l'étaient sa vie et son concept artistique. Rien de dissonnant, tout était en harmonie avec son destin d'artiste. La respiration et le geste, gravement accordés aux quelques paroles qu'il prononçait, ennoblis par la lumière de ses regards généreux, attentifs et profonds, vous permettaient de pénétrer quelque peu dans son espace spirituel et humain. Car Medrea, l'artiste et le maître, l'homme et l'ami, demeure une véritable école. Lorsque ses doigts fouillaient les profondeurs de la forme troublante, de glaise ou de pierre, ils laissaient s'attarder des lumières et des ombres vivantes sur le motif. D'autres fois, les mains du sculpteur caressaient doucement la sérénité des formes rondes que la lumière venait étreindre passionnément, les formes sensuelles qui vous poussaient à la méditation sur la vitalité spirituelle de type Renaissance, sur l'ordre et l'équilibre, sur la beauté naturelle du type humain. Dans les deux hypostases de sa vision plastique, la sensation palpable s'accordait avec l'impression picturale de couleur sur la surface modelée ce qui, chez Medrea, était l'effet d'un don inné.

Chez Medrea, le spirituel a quelque chose de la sérénité olympienne mais aussi de l'inquiétude grandiose de Michel-Ange, chantée en adagio beethovénien. Lui-même vivait sous ce signe, calme et méditatif, créant un moment artistique, ne fût-ce que dans un regard ou dans un mouvement de la main où se cachait une pipe fumante, laquelle anticipait toujours quelques paroles prononcées à bon escient.

« România literară », 10 mars 1988

ION IRIMESCU

România Fotomont -
Joi 9 februarie 1989.

În atelierul sculptorului Irimescu

● **PORTRETUL** în bronz al unei frumoase femei tinere învăluită în mister era așezat pe una dintre secele din atelier și mă aștepta într-o lumină tăcută și calmă de seară. În jurul ei, stînd parcă s-o străjuiască, erau multe alte ghipsuri, marmore și bronzuri, ale căror imagini expresive ca arta din muzeu se intrerupeau între ele și, fiind atît de multe, pe unele nu le puteam privi aproape deloc. Unele îmi păreau niște volume albe, imateriale și candid, altele erau tainice lumini spirituale. Maestrul era deja în atelier la lucrul de după amiază, ca în fiecare zi de altfel, chiar și duminică. „Nu pot să stau nici acum, cînd știu cît mai am încă de lucru”, îmi spune, asemenea unui grădinar preocupat de viața florilor sale rare. Încerc să cuprind cu ochii, în gânduri, cîteva dintre lucrările turnate definitiv și, uimit de metamorfoza materiei modelate cu o extraordinară măiestrie, revăd ultima etapă a desăvîrșirii operei. Abia după turnatul lucrării în bronz începe discretul suflu al miinilor îngerești, imponderabile, care dau tircoale de iubire cu cîte ceva, nu știu cu ce anume, pe sprincene și pe obrajii metalici, apoi la comisura buzelor ca să vorbească și, în sfîrșit, pe superbul git de parcă îi simți pulsațiile. Din nou o privești, o răsucești, te uiți de sus în jos și o cuprinzi cu ochii inimii ca într-o îmbrățișare de adio. Lumina din atelier alunecă mîngîind fericită materia rece a lucrărilor și, înflorată și ea de frumusețea ispititoare a operelor, a oprit timpul pe ele.

Arta lui Irimescu aparține de mult clasicului național și lumii celei mari prin permanența frumuseții ei. Tăcerea din atelier, la căderea serii, mă îndeamnă să trec discret și atent printre statul și sece, prindere unelte ciudate pentru mine, pic-

torul, lăsate în preajma unei lucrări asemenea trusei unui mare chirurg în fața faptului creator. Privirea calmă a sculptorului Irimescu mă urmărește pas cu pas. Tresar ori de cîte ori maestrul îmi deschide drum spre a-i privi admirativ cîte o lucrare cu inefabilul ei în materia rece a bronzului. „Cu cît lucrez îmi dau seama cît mai am de făcut și de înțeles pentru împlinirea artei”. Un fior sublim m-a prins în entuziasmul meu la cele auzite. Îl priveam pe maestrul și îl „ascultam” mișcarea miinilor pe lucrări. Marea diferență între sculptură și pictură, cu toate că sînt surori gemene în spiritual dar născute din materii diferite, constă în aceea că aura creației începe cu lutul, materie pe cît de supusă pe atît de aprigă în ispite. Modelajul și modularea lutului, într-un ceva sufletește ca imagine, devin o luptă pentru izbîndă sau înfrîngere. Apoi vine turnatul în ghips — o trecere albă spre eternitatea operei care este bronzul. El se întoarce parcă la lut cerînd din nou să-l îmblinzești și să-l descinți cu forțele misterioase ale talentului și priceperii.

Cîtă varietate, cîtă bogăție spirituală găsesc în frumusețea imaginilor sculpturale din atelierul maestrului! Simplitatea lor, construită clar și expresiv, delicat și puternic meșteșugită îmi dă echilibru și ton în meditație. Mă furișez în fața unui bronz ce imaginează o prea frumoasă femeie cu o ramură în mînă, o femeie necunoscută dar adevă. Este „gata” de plocare din atelier. Mișc încet blatul selei și o privesc ca pentru ultima dată de la tălpi la genunchi, ridicîndu-mi privirea spre chipul ei senin. „Ce frumoasă ești întru totul!” îi vorbesc ei și îmi vorbesc mie. Ce sensuri inexplicabile poartă în ea! Doar privirile lăuntrice ne fac să admirăm și să înțelegem ceva din misterul artei. De ce materia bronzului sau a culorilor, a marmorei sau umbra cărbunelui lăsată pe albul hîrtiei ne cheamă în meditații mereu noi și meru a-celeași în fața celui mai mare dar inestimabil al omului — talentul? Maestrul mi-a vorbit apoi cu pietate despre marii lui înaintași — Paciurea, Brăncuși, Medrea, Anghel și Jalea, fixîndu-le din cîteva aprecieri clare și expresive spiritualitatea artei fiecăruia și trăinicia lor în timp. Mi-a spus ce înseamnă a crede în arta ta și cît sacrificiu trebuie să faci pentru a o sluji. Apoi a tăcut... S-a așezat lingă sobă, uitîndu-se senin undeva peste lucrările lui. Aici nu l-am mai putut urma. Era în lumea artei

sale, creată parcă în mai multe vieți cu calm și pasiune. O lume infinită de gânduri și sentimente, modelată și modulată ca la maestrul dintotdeauna și cu care comunică sufletește de la prima vedere, lume pe care o păstrezi apoi în memorie neumbrită. Mi-am întors din nou privirea spre lumea artei de bronz și marmură din atelier, cu femei și bărbați așe-

zati pe sece ce parcă ascultau la dialogul nostru de acolo, de undeva, unde-i greu, sau aproape imposibil, să ajungi, să vezi și să înțelegi totul. Se făcuse tirziu. M-am ridicat să-l salut pe ilustrul maestru. Mi-a răspuns simplu, dar tainic: „Unde sfîrșește cuvîntul începe Arta”.

Vasile Grigore

Ion Irimescu

Rigoare și armonie
Fălticeni

ACEST orășel cu aer curat și soare molcom, cu primăveri scurte și strălucitoare, cu dumbrave minunate, cu toamne lungi și colorate, cu case comode și de bun gust, în care meșteșugul și fantezia zidarilor decoratori au plăsmuit frumusețea - aici s-a născut sculptorul Ion Irimescu. Aici s-a educat, a visat și a iubit și i-a fost dat să se întoarcă acasă, cu darurile artei sale și să statornicească pentru iubitorii

Ion Irimescu

Rigueur et harmonie
Fălticeni

C'est dans ce petit bourg à l'atmosphère pure, tendrement ensoleillé, avec ses printemps brefs et éclatants, ses petits bois merveilleux, ses automnes longs et colorés, ses maisons commodes et de bon goût, où le métier et la fantaisie des maçons décorateurs ont créé la beauté, qu'est né le sculpteur Ion Irimescu. C'est ici qu'il s'est formé, a rêvé et a aimé et c'est toujours ici qu'il lui a été donné de revenir, riche de ses dons afin d'y fonder pour le

Ion Irimescu. Fotografie

de frumos de pretutindeni Fundația de Artă și Cultură ce-i poartă numele - ca și cele ale lui Bourdelle și Rodin, Brâncuși, Medrea și Jalea, Miró, Dali și Picasso.

Întârzii fără grabă, privesc și contemp lu în acest muzeu admirabil ipostaze ale unei vieți de artist. Într-o organizare muzeistică de excepție, mă întâmpină, vizionar și tăcute, portrete de poeți și scriitori, pictori și sculptori, muzicieni și actori celebri, nuduri și compoziții și încă tot pe atâtea desene.

Peste cinci sute de lucrări - o parte foarte importantă din opera de o viață a lui Irimescu.

bénéfice des amateurs de beau la Fondation d'Art et de Culture qui porte son nom - à l'exemple de Bourdelle et de Rodin, de Brancusi, Medrea, Jalea, Miró, Dali et Picasso.

Je m'attarde sans hâte, je regarde et contemple dans ce musée admirable les hypostases d'une vie d'artiste. Dans ce musée supérieurement organisé, m'accueillent, visionnaires et silencieux, des portraits de poètes et d'écrivains, de peintres et de sculpteurs, de musiciens et d'acteurs célèbres, des nus et des compositions et tout autant de dessins.

Plus de cinq cents oeuvres - une partie très importante de la vie d'Irimescu. Le sculpteur

Sculptorul reînvie spiritualitatea lor prin măiestrie și omeneasca asemănare - și mă înfioez de puterea creației sale.

Taina sculpturii lui Irimescu nu-i nevăzutul și necuprinsul, ci frumusețea, pe care o descoperim de fiecare dată când o privim din nou.

Îmi place să privesc de-aproape, mai de departe un portret, un tors, gândindu-mă că începutul faptului creator este teribil de greu și tulburător, chiar pentru marii artiști, iar imaginea pe care o privim ne dă un sens și ne trimite către inefabilul artei, către ceea ce înseamnă autenticul - elementul permanent al trăirii artistice.

Materia, această banală stare, ce încă nu o cunoaștem îndeajuns, în care artistul își dezlănțuie viziuni, neliniști creatoare, ascunde în ea taina marilor înțelegeri pe care foarte puțini artiști au dezlegare, prin destin, să descopere ceva din permanențele artei. Mă uit la dăruirea și patosul lui Irimescu, modelate în unitatea formei, a bronzului fierbinte, turnat în pauze și plinuri, în ritmuri de volume și-n despuiera rece a marmorei tăcute.

De unde vine această lumină statornică și liniștită ce-mbrățișează potrivirea formelor în proporția unui nud sau portret, ce tulbură simțirea noastră? Ce anume energii și taine ale locurilor natale, purtate în ascunzișurile ființei sale, s-au transferat în spațiul sculptural, creat de Irimescu de-a lungul unei vieți? Irimescu este unul dintre aceia care o viață întreagă a muncit și muncește să descopere frumusețea, a fost sclavul ei și în același timp a învins, nu fără greutăți, nu fără îndoieli și neliniști, acea fata morgana a gândului suprem, de a construi o imagine coerentă în ritmuri și proporții ce se apropie undeva de marile adevăruri. Iubesc frumusețea imaginii metamorfozate în armonii, din fluidul bronzului în care viziunea unui mare artist ca Ion Irimescu ne dă satisfacție spirituală, ca la marii artiști din totdeauna. Nu mă înșel că această multiplă diversitate tematică, de la nud la figura umană, portret, la compozițiile cu mai multe personaje, până la monument, au creat, în sistemul școlii naționale române și europene, un loc aparte, un concept în care omul este un templu al imaginii sculpturale ce leagă gândirea modernă de marile școli, de marea tradiție milenară.

DESENUL său mă duce cu gândul la rigorile marii Renașteri. Prin el, artistul a înțeles simplitatea, sinteza și măiestria naturii. Ele construiesc opera lui Irimescu.

Splendoarea umanității s-a păstrat totdeauna prin autentică trăire și ocrotire a marilor sentimente omenești: bucuria și durerea, meditația și izbânda. Multe dintre sculpturile sale păstrează în ele, în adâncurile materiei, această frumusețe permanentă pe care aș dori-o artei s-o recâștige și s-o dea oamenilor înapoi, într-o nouă ipostază de sinteză și viziunea artistică.

ressuscite leur spiritualité à travers son art, leur rendant leur apparence humaine - et la force de sa création me trouble.

Le secret de la sculpture d'Irimescu n'est pas l'invisible et l'infini, mais la beauté que nous découvrons toutes les fois que nous la contemplons à nouveau.

J'aime regarder de près, puis de plus loin, un portrait, un torse, songeant que le début de l'acte créateur est terriblement malaisé et troublant, même pour les grands artistes, et que l'image que nous considérons nous donne un sens et nous envoie vers l'ineffable de l'art, vers ce qui signifie l'authentique, - l'élément permanent du vécu artistique.

La matière, cet état banal que nous ne connaissons pas encore suffisamment, où l'artiste déchaîne ses visions, ses inquiétudes créatrices, cache en elle le secret de la grande compréhension de la permanence de l'art qui n'est révélée qu'à peu d'artistes, élus du destin. Je contemple le pathos d'Irimescu, projeté dans l'unité de la forme, du bronze brûlant, coulé en pauses et pleins, en rythmes de volumes et dans le dépouillement froid du marbre silencieux.

D'où vient cette lumière constante et calme qui étreint l'accord des formes dans la proportion d'un nu ou d'un portrait et qui trouble nos sentiments? Quelles énergies et quels mystères de la terre natale, dissimulés dans les replis cachés de son être, furent transférés dans l'espace sculptural créé par Irimescu au long de toute son existence? Irimescu est un de ceux qui ont travaillé pendant toute une vie afin de découvrir la beauté, dont il a été l'esclave et qui a également vaincu, non sans difficultés, non sans doutes et inquiétudes, cette fata morgana de la pensée suprême, celle de construire une image cohérente en rythmes et proportions qui se rapprochent quelque part des grandes vérités. J'aime la beauté de l'image métamorphosée en harmonies, s'échappant du bronze dans la fluidité duquel la vision d'un grand artiste tel que Ion Irimescu nous donne une parfaite satisfaction. Je ne me trompe pas en songeant que cette multiple diversité thématique, du nu à la figure humaine, au portrait, aux compositions à plusieurs personnages, et jusqu'au monument, ont créé, dans le système de l'école nationale roumaine et européenne une place à part, un concept dans lequel l'homme apparaît comme un temple de l'image sculpturale qui rattache la pensée moderne des grandes écoles, de la grande tradition millénaires.

Son dessin me fait songer aux rigueurs de la grande renaissance. Par lui, l'artiste a compris la simplicité, la synthèse et la maîtrise de la nature. C'est elles qui construisent l'oeuvre d'Irimescu.

La splendeur de l'humanité s'est toujours conservée à travers les grands sentiments humains: joie et douleur, méditation et victoire. Beaucoup de ses sculptures conservent, dans les tréfonds de la matière, cette beauté permanente que je voudrais voir l'art reconquérir et rendre aux hommes en une nouvelle hypostase et vision artistique.

Qui pourrait dire si ce ne sont que l'intelligence et le talent, l'imagination et la force, le courage et la prudence, rassemblées dans la maîtrise des mains qui

Cine poate spune dacă numai inteligența și talentul, imaginația și puterea, curajul și prudența, adunate în măiestria mâinilor, nasc metamorfoza ideii în adevărul artei? Cine poate spune când începe și când ia sfârșit fiorul faptului creator, când el se reverberează în ființa artistului, continuu? Și dacă o marmoră antică grecească este mai puțin actuală decât "Domnișoara Pogany" a lui Brâncuși sau "Pieta" și "Sclavii" lui Michelangelo, opere mai prețuite de dragul nudurilor lui Rodin? Fiecare în felul ei satisface idealul artei statornic și de aceea nu le putem uita. Fiecare formă sculpturală este pecetea unui dialog intim al artistului cu Natura. Emoție, observație, meditație și apoi sinteza și apoi faptul creator, prin care și astăzi, la optzeci și trei de ani, Irimescu continuă neabătut acest dialog.

România literară, 6 februarie 1986

engendrent la métamorphose de l'idée dans la vérité de l'art? Qui pourrait dire quand commence et quand prend fin le frisson de l'acte créateur, quand il se réverbère dans l'être de l'artiste, continuellement? Et si un marbre antique grec est moins actuel que Mademoiselle Pogany de Brancusi ou que la Piété et les Esclaves de Michel-Ange, oeuvres plus appréciées par amour des nus de Rodin? Chaque statue à sa manière satisfait l'idéal constant de l'art et c'est pourquoi nous ne pouvons les oublier. Chaque forme sculpturale est le sceau d'un dialogue intime de l'artiste avec la nature. Emotion, observation, méditation, puis synthèse et ensuite l'acte créateur, par lequel aujourd'hui, à quatre-vingt-trois ans, Irimescu continue, inébranlable, ce dialogue.

« România literară », 6 février 1986

ION IRIMESCU, Peisaj la Köln

Pangrati

La Irimescu în atelier

Son atelier, rue Pangrati

Dans l'atelier d'Irimescu

Nu știu când a trecut o oră și jumătate în atelierul maestrului. Pendula de deasupra ușii de la intrare bătea ora 18,30. M-am ridicat și am mai dat târcoale prin spațiile libere dintre lucrări, care stau pe sele, pedestale, socluri și în rafturi, în așa fel încât le poți vedea bine pe toate. Un nud de femeie, aproape mărime naturală, stă lângă scara interioară. Este clasică și calmă, ritmică și modelată foarte frumos. Lumina pulsează pe albul gipsului, în arcuirea pieptului, mișcarea șoldurilor, respirația abdomenului și întregul ei mă cheamă în meditație să admir frumusețea. Soarele se pregătește să apună. Lumina se mișcă pe lucrări, modificându-le uimitor volumele, modeleul, expresivitatea sculpturală, colorându-le sau trecându-le în spațiile de umbră până a doua zi.

Ce este sculptura?... dacă nu expresia armoniei volumelor ce trezesc în noi nebaneuite trăiri și satisfacții, chemându-ne mereu să gândim la timpul creației?

Complementară volumului sculptural este culoarea-mister a luminii ce descarcă în noi energii vizionare care crează o nouă natură bidimensională, spațiul fiind o ficțiune. Îmi plimbam privirea pe ultimul autoportret-bust al maestrului, admirabil modelat - parcă este un mare dirijor sau actor.

"Nu pot să stau, îmi spune maestrul și să nu vin zilnic la atelier. Am lucrat toată viața și lucrez și n-am știut ce înseamnă oboseală sau plictiseală".

Mă plimbam printre lucrări și tot timpul mă gândeam: ce înseamnă a sculpta, a modela, a șlefui o formă, adică o idee, o viziune, dacă nu a da viață spirituală unui bloc de marmoră rece și ostilă? Ce înseamnă o grămadă de lut moale care ușor se așează pe armătură, dar foarte greu prinde o formă expresivă și emotivă, unde adăugirile, scoaterile, tăierea în plan sau modeleul său ne fascinează prin adevărul artei ce-o stăpânește, făcându-i un destin? Acolo se întâlnesc emoția, și rațiunea, visul și realitatea, măiestria și harul, iubirea și marele efort. În opera de artă timpul își face lăcaș și inefabila frumusețe devine viața noastră.

Je ne sais comment s'est envolée une heure et demie dans l'atelier d'Irimescu. La pendule au dessus de la porte d'entrée sonnait 18 h 30. Je me suis levé et ai tourné encore une fois parmi les oeuvres debout sur leurs tables, piédestaux, socles et étagères, au vu de tous. Près de l'escalier intérieur se dresse un nu de femme, de grandeur presque naturelle. Il est classique et calme, rythmé et bien modelé. La lumière vibre sur le blanc du plâtre, l'arc de la poitrine, le mouvement des hanches, la respiration du ventre, et il m'appelle ainsi à la méditation, à en admirer la beauté. Le soleil se prépare à se coucher. La lumière glisse sur les oeuvres, en modifiant étonnamment les volumes, le modelé, l'expressivité sculpturale, les colorant ou les reléguant dans les espaces d'ombre jusqu'au lendemain.

Qu'est donc la sculpture?... sinon l'expression de l'harmonie des volumes qui éveillent en nous des sensations et des satisfactions insoupçonnées, nous appelant sans cesse à penser le temps de la création?

La couleur-mystère de la lumière, complémentaire au volume sculptural, décharge en nous des énergies visionnaires qui créent une nouvelle nature bi-dimensionnelle, l'espace étant une fiction. Je promenais mes regards sur le dernier autoportrait-buste du maître, admirablement modelé - comme s'il était un grand chef d'orchestre ou un acteur.

« Je ne puis me reposer, me dit le maître, cesser de venir tous les jours à l'atelier. J'ai travaillé toute ma vie et je travaille encore et je n'ai jamais su ce que signifient fatigue ou ennui ».

Je me promenais parmi ces oeuvres et je songeais : que signifient sculpter, modeler, polir une forme, c'est-à-dire une idée, une vision, sinon donner vie spirituelle à un bloc de marbre froid et hostile? Que signifie un tas de glaise molle qui se place facilement sur un support, mais qui, si difficilement, acquiert une forme expressive et émotive, où les ajouts, les retranchements, les coupures en plan ou le modelé nous fascinent par la vérité de l'art qui les maîtrise, lui forgeant un destin? Là se rencontrent l'émotion et la raison, le rêve et la réalité, la maîtrise et la grâce, l'amour et le grand effort. Dans l'oeuvre d'art le temps s'est trouvé un gîte et l'ineffable beauté devient notre vie.

In atelierul sculptorului Irimescu

PORTRETUL în bronz al unei frumoase femei tinere învăluită în mister era așezat pe una dintre secele din atelier și mă aștepta, într-o lumină tăcută și calmă de seară. În jurul ei, stând parcă s-o străjuiască, erau multe alte ghipsuri, marmore și bronzuri, ale căror imagini expresive ca arta din muzeu se întrerupeau între ele și, fiind atât de multe, pe unele nu le puteam privi aproape deloc. Unele îmi

Dans l'atelier du sculpteur Irimescu

Le portrait en bronze d'une belle jeune fille enveloppée de mystère était placé sur une des tables de l'atelier et m'attendait, dans une lumière vespérale silencieuse et sereine. Autour d'elle, semblant veiller sur elle, il y avait d'autres plâtres, marbres et bronzes, dont les images expressives autant que l'art d'un musée s'interrompaient entre elles, et, étant si nombreuses, il y en avait que je ne pouvais presque pas regarder. Certaines me paraissaient des volumes

ION IRIMESCU, *Omul cu pasărea*

păreau niște volume albe, imateriale și candid, altele erau tainice lumini spirituale. Maestrul era deja în atelier la lucrul de după amiază, ca în fiecare zi de altfel, chiar și duminică. "Nu pot să stau nici acum, când știu cât mai am de lucru", îmi spune, asemenea unui, grădinar preocupat de viața florilor sale rare. Încerc să cuprind cu ochii, în gânduri, câteva dintre lucrările turnate definitiv și, uimit de metamorfoza materiei modelate cu o extraordinară măiestrie, revăd ultima etapă a desăvârșirii operei. Abia după turnatul

blancs, immatériaux et candides, d'autres étaient de mystérieuses lumières spirituelles. Le maître était déjà dans l'atelier pour le travail de l'après-midi, comme chaque jour d'ailleurs, dimanche y compris. « Je ne puis me reposer maintenant non plus, alors que j'ai encore tellement de travail », me disait-il, pareil à un jardinier préoccupé de la vie de ses fleurs rares. J'essaie d'entreindre par les yeux et la pensée, quelques-unes des œuvres définitivement coulées et, stupéfait devant la métamorphose de la matière modelée avec une maîtrise extraordinaire, je revois la dernière étape de l'achèvement de l'œuvre. Ce

lucrării în bronz începe discretul suflu al mâinilor îngerești, imponderabile, care dau târcoale de iubire cu câte ceva, nu știu cu ce anume, pe sprâncene și pe obrajii metalici, apoi la comisura buzelor ca să vorbească și, în sfârșit, pe superbul gât de parcă îi simți pulsațiile. Din nou o privești, o răsucești, te uiți de sus în jos și o cuprinzi cu ochii inimii ca într-o îmbrățișare de adio. Lumina din atelier alunecă mângâind fericită materia rece a lucrărilor și, înfiorată și ea de frumusețea ispititoare a operelor, a oprit timpul pe ele.

Arta lui Irimescu aparține de mult clasicului național și lumii celei mari prin permanența frumuseții ei. Tăcerea din atelier, la căderea serii, mă îndeamnă să trec discret și atent printre statui și sele, printre unelte ciudate pentru mine, pictorul, lăsate în preajma unei lucrări asemeni trusei unui mare chirurg în fața faptului creator. Privirea calmă a sculptorului Irimescu mă urmărește pas cu pas. Tresar ori de câte ori maestrul îmi deschide drum spre a-i privi admirativ câte o lucrare cu inefabilul ei în materia rece a bronzului. "Cu cât lucrez îmi dau seama cât mai am de făcut și de înțeles pentru împlinirea artei". Un fior sublim m-a prins în entuziasmul meu la cele auzite. Îl priveam pe maestru și îi "ascultam" mișcarea mâinilor pe lucrări. Marea diferență între sculptură și pictură, cu toate că sunt surori gemene în spiritual, dar născute din materii diferite, constă în aceea că aura creației începe cu lutul, materie pe cât de supusă pe atât de aprigă în ispite. Modelajul și modularea lutului, într-un ceva sufletesc ca imagine, devin o luptă pentru izbândă sau înfrângere. Apoi vine turnatul în ghips - o trecere albă spre eternitatea operei care este bronzul. El se întoarce parcă la lut cerând din nou să-l îmblânzești și să-l descânți cu forțele misterioase ale talentului și priceperii.

Câtă varietate, câtă bogăție spirituală găsesc în frumusețea imaginilor sculpturale din atelierul maestrului ! Simplitatea lor, construită clar și expresiv, delicat și puternic meșteșugită îmi dă echilibru și ton în meditație. Mă furizez în fața unui bronz ce imaginează o prea frumoasă femeie cu o ramură în mână, o femeie necunoscută dar adevărată. Este "gata" de plecare din atelier. Mișc încet blatul selei și o privesc ca pentru ultima dată de la tălpi la genunchi, ridicându-mi privirea spre chipul ei senin. "Ce frumoasă ești întru totul !" îi vorbesc ei și îmi vorbesc mie. Ce sensuri inexplicabile poartă în ea ! Doar privirile lăuntrice ne fac să admirăm și să înțelegem ceva din misterul artei. De ce materia bronzului sau a culorilor, a marmorei sau umbra cărbunelui lăsată pe albul hârtiei ne cheamă în meditații mereu noi și mereu aceleași în fața celui mai mare dar inestimabil al omului - talentul ? Maestrul mi-a vorbit apoi cu pietatea despre marii lui

n'est qu'après le coulage dans le bronze que se manifeste le souffle discret des mains angéliques, impondérables, qui effleurent avec amour, avec un je ne sais quoi exactement, les sourcils et les visages métalliques, puis la commissure des lèvres afin de les faire parler et, en dernier, le cou superbe dont on semble sentir battre les veines. Puis on la contemple une dernière fois, on la fait tourner devant soi, on la regarde de haut en bas et on l'étreint avec les yeux du cœur comme pour lui dire adieu. La lumière de l'atelier glisse, caressante, heureuse, le long de la matière froide des œuvres et, frissonnante elle aussi devant leur beauté tentante, suspend le temps au-dessus d'elles.

De par la permanence de sa beauté, l'art d'Irimescu appartient depuis longtemps à l'héritage classique national et au grand monde. Le silence de l'atelier, à la tombée du soir, m'invite à passer, discret et attentif, parmi les statues et leurs supports, parmi les outils étranges pour le peintre que je suis, épars autour de l'œuvre telle une trousse de grand chirurgien devant l'acte créateur. Le regard calme du sculpteur Irimescu me suit pas à pas. Je tressaille toutes les fois que le maître me fraie la voie pour me permettre de contempler avec admiration telle œuvre ineffable, réalisée dans la matière froide du bronze. « Plus je travaille, plus je me rends compte combien j'ai encore à faire et à comprendre pour accomplir mon art ». L'entendant, un frémissement sublime a saisi mon enthousiasme. Je regardais le maître, j'« écoutais » le mouvement de ses mains sur l'œuvre. La grande différence entre la sculpture et la peinture, qui sont d'ailleurs deux sœurs jumelles dans le spirituel, mais nées de matières différentes, consiste en ce que l'aura de la création commence avec la glaise, une matière aussi soumise qu'après dans ses tentations. Le modelage et la modulation de la glaise, sa transformation en une image issue de l'âme, deviennent un combat pour la victoire ou la défaite. Vient ensuite le coulage dans le plâtre - un passage blanc vers l'éternité de l'œuvre qui est le bronze. Il revient, semble-t-il, vers la glaise lui réclamant à nouveau de l'appriivoiser, de lui insuffler les forces mystérieuses du talent et de l'habileté.

Quelle variété, quelle richesse spirituelle ne retrouve-t-on pas dans la beauté des images sculpturales de l'atelier du maître ! Leur simplicité, construite avec une expressive clarté, délicatement et fortement travaillée, me donne un équilibre, nuance ma méditation. Je me glisse devant un bronze qui représente une très belle femme, un rameau à la main, une femme inconnue mais bien réelle. Elle est « prête » à quitter l'atelier. Je fais lentement tourner son support et je l'embrasse d'un dernier regard qui va des pieds aux genoux, puis s'élève vers son visage serein. « Que tu es belle en toute chose ! » lui dis-je me parlant à moi-même. Quels sens inexplicables elle porte en elle ! Seuls les regards intérieurs nous permettent d'admirer et de comprendre quelque chose du mystère de l'art. Pourquoi la matière du bronze ou celle des couleurs, celle du marbre ou l'ombre du fusain traînant sur le blanc du papier nous appellent-elles à des méditations sans cesse nouvelles et toujours pareilles devant ce don, le plus grand et inestimable qui fut imparti à l'homme - le talent ? Le maître me parla ensuite avec piété de ses

înaintași - Paciurea, Brâncuși, Medrea, Anghel și Jalea, fixându-le din câteva aprecieri clare și expresive spiritualitatea artei fiecăruia și trăinicia lor în timp. Mi-a spus ce înseamnă a crede în arta ta și cât sacrificiu trebuie să faci pentru a o sluji. Apoi a tăcut ... S-a așezat lângă sobă, uitându-se senin undeva peste lucrările lui. Aici nu l-am mai putut urma. Era în lumea artei sale, creată parcă în mai multe vieți cu calm și pasiune. O lume infinită de gânduri și sentimente, modelată și modulată ca la maeștrii dintotdeauna și cu care comunică sufletește de la prima vedere, lume pe care o păstrezi apoi în memorie neumbrită. Mi-am întors din nou privirea spre lumea artei de bronz și marmoră din atelier, cu femei și bărbați așezați pe seale ce parcă ascultau la dialogul nostru de acolo, de undeva, unde-i greu, sau aproape imposibil, să ajungi, să vezi și să înțelegi totul. Se făcuse târziu. M-am ridicat să-l salut pe ilustrul maestru. Mi-a răspuns simplu, dar tainic: "Unde sfârșește cuvântul începe Artă".

"România literară", 9 februarie 1989

grands devanciers - Paciurea, Brancusi, Medrea, Anghel et Jalea, fixant en quelques paroles claires et expressives la spiritualité de l'art de chacun, leur vie future assurée. Il me dit ce que signifiait croire en son art et combien de sacrifices il fallait faire pour le servir. Puis il se tut... Il s'assit près du poêle, son regard serein fixé quelque part au-delà de ses oeuvres. Là je ne pouvais plus le suivre. Il était dans le monde de son art, créé avec calme et passion comme au cours de plusieurs vies. Un monde infini de pensées et de sentiments, modelée et modulée comme chez les maîtres de toujours et avec laquelle on entre d'emblée en communion spirituelle, un monde que l'on conserve ensuite dans sa mémoire, claire et non assombrie. J'ai de nouveau tourné mes regards vers le monde de l'art du bronze et du marbre de l'atelier où des femmes et des hommes placés sur leurs supports semblaient écouter notre dialogue, là, quelque part où il est difficile, ou presque impossible de les rejoindre, de tout voir et comprendre. Il se faisait tard. Je me suis levé pour saluer l'illustre maître. Il me répondit simplement, mais mystérieusement : « C'est là où finit la parole que commence l'Art ».

« România literară, 9 février 1989 »

Azi, Ion Irimescu - 90

"Vin și acum zilnic la atelier, chiar și
duminica"

Taina artei sculpturii lui Ion Irimescu nu-s nevăzutul și necuprinsul, ci Frumusețea, pe care o descoperim de fiecare dată în opera sa. Ce anume energii și taine ale locurilor natale, purtate în ascunzișurile ființei sale, s-au transferat în spațiul sculptural, creat de marele artist Ion Irimescu de-a lungul unei vieți ? A fost și este idealul său, fata morgana a gândului suprem de a construi o imagine coerentă în ritmuri și proporții care se apropie de marile adevăruri. Această multiplă și diversă tematică, de la nud la figura umană, la compozițiile cu mai multe personaje, până la ridicarea unui monument, a creat în aura școlii naționale de artă și în cea europeană, un loc aparte, un concept în care frumusețea umană este un templu al imaginii sculpturale ce leagă gândirea modernă de marile școli, de arta milenară. Desenul lui Ion Irimescu mă duce cu gândul la rigorile înălțimii spirituale a Renașterii până la modernii secolului douăzeci. Prin desen, artistul a înțeles simplitatea, sinteza și măiestria Naturii. Fiecare imagine sculpturală a lui Ion Irimescu este un dialog intim, perpetuu al artistului cu natura mamă, Emoție, observație, meditație și apoi sinteză, și apoi faptul creator prin care și astăzi, la nouăzeci de ani, maestrul continuă neabătut acest sublim dialog cu Arta.

"Nu pot să stau - îmi spune maestrul Irimescu - și să nu vin zilnic la atelier, chiar și duminica. Am lucrat toată viața mea și lucrez și n-am știut ce înseamnă oboseala sau plictiseala". Superb testament. În opera de artă a sculptorului Ion Irimescu, timpul și-a făcut lăcaș și inefabila Frumusețe devine o parte a vieții noastre. El a clădit timpului un templu al Frumuseții, atât pentru țară cât și pentru o lume întreagă, de azi și de mâine - comparativ, nu este mai prejos decât Delacroix, Rodin, Bourdelle, Picasso, Matisse, Brâncuși și Dali - care ne cheamă în aura artei lor mai departe în timp. Maestrul Irimescu mi-a vorbit totdeauna cu pietate despre marii săi înaintași - Paciurea, Brâncuși, Medrea, Anghel și Jalea - fixându-le, din câteva aprecieri clare și expresive, spiritualitatea și trăinicia

Ion Irimescu à 90 ans

« Je vais, aujourd'hui encore, tous
les jours l'atelier, même le
dimanche »

Le secret de l'art du sculpteur Ion Irimescu ne doit pas être cherché dans l'invisible et l'illimité, mais dans la Beauté que nous ne cessons de découvrir dans son oeuvre. Quelles énergies et quels mystères de la terre natale, dissimulés dans les replis cachés de son être, furent transférés dans l'espace sculptural créé par Irimescu au long de toute son existence ? Ce fut et c'est son idéal, sa fata morgana de la pensée suprême que de consturire une image cohérente en rythmes et proportions qui se rapprochent des grandes vérités. Cette thématique multiple et diverse, du nu à la figure humaine, aux compositions à plusieurs personnages et jusqu'à l'érection d'un monument, a créé, aussi bien dans l'aura de l'école nationale d'art que dans celle européenne, une place à part, une conception où la beauté humaine soit un temple de l'image sculpturale qui rattache la pensée moderne aux grandes écoles, à l'art millénaire. Le dessin de Ion Irimescu me fait songer aux rigueurs des hauteurs spirituelles de la Renaissance jusqu'aux modernes du XXe siècle. Par le dessin, l'artiste a compris la simplicité, la synthèse et la maîtrise de la nature. Chaque sculpture de Ion Irimescu est un dialogue intime, perpétuel, de l'artiste avec la nature-mère, l'Émotion, l'observation, la méditation, puis la synthèse, puis l'acte créateur par lequel aujourd'hui encore, à quatre-vingt-dix ans, le maître continue ce sublime dialogue avec l'Art.

« Je ne puis me reposer, me dit le maître, cesser de venir tous les jours à l'atelier. J'ai travaillé toute ma vie, je travaille encore et je n'ai jamais su ce que signifient fatigue ou ennui ». Superbe testament. Dans l'oeuvre d'art du sculpteur Ion Irimescu, le temps a fait son gîte et l'ineffable Beauté devient une partie de notre vie. Il a élevé au temps un temple de la Beauté, pour notre pays aussi bien que pour le monde entier, d'aujourd'hui et de demain - il peut soutenir la comparaison avec Delacroix, Rodin, Bourdelle, Picasso, Matisse, Brancusi et Dali - qui nous appelle dans l'aura de leur art par-delà le temps. Le Maître Irimescu m'a toujours parlé avec piété de ses grands devanciers - Paciurea, Brancusi, Medrea, Anghel et Jalea - définissant en quelques paroles claires et expressives, leur spiritualité et leur avenir.

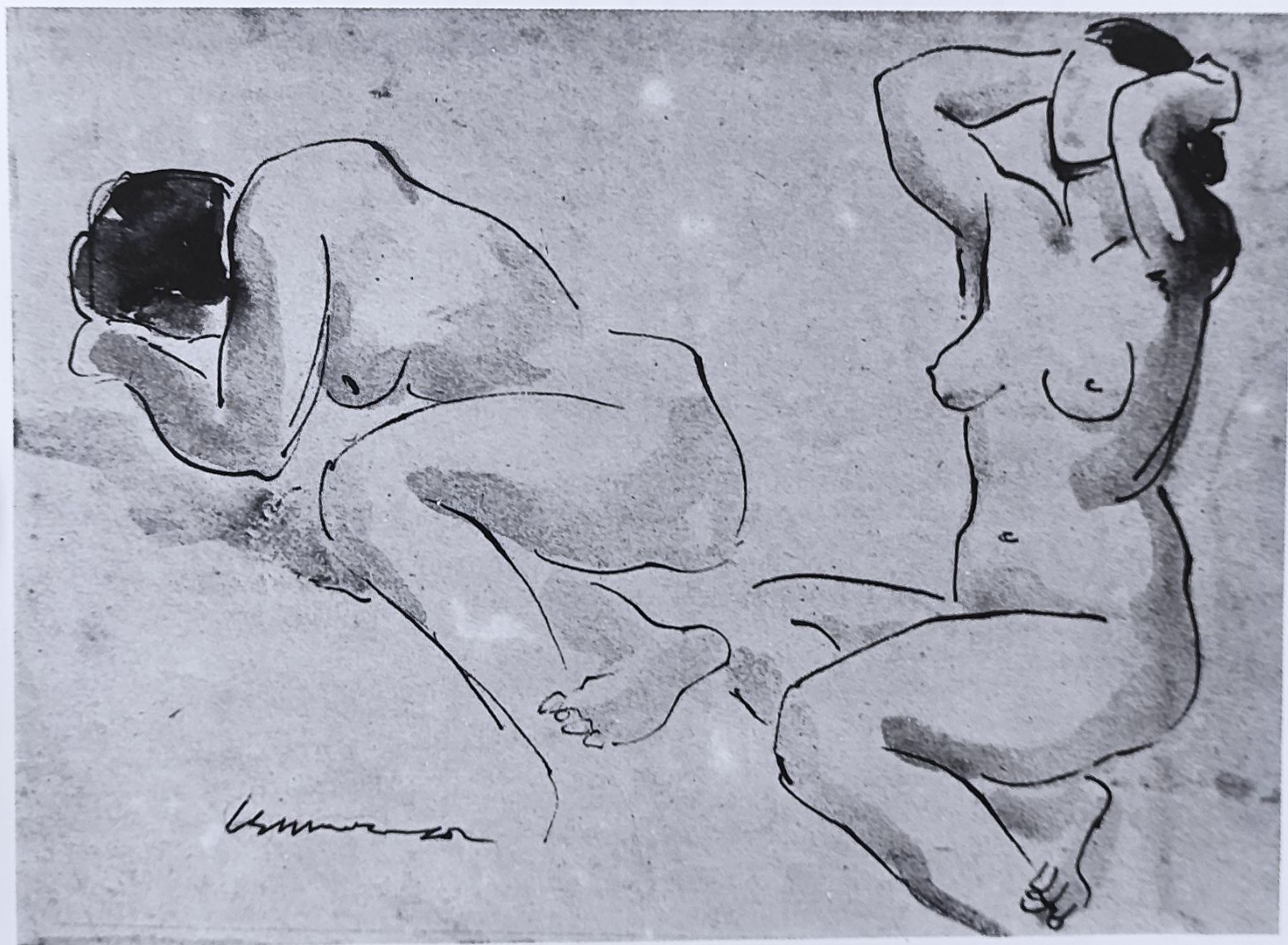

în timp. Apoi a tăcut ... S-a așezat lângă soba din atelier, uitându-se liniștit undeva peste lucrările sale. Aici nu l-am mai putut urma. Era în lumea artei lui, creată pentru eternitate.

"Libertatea", 28 februarie 1993

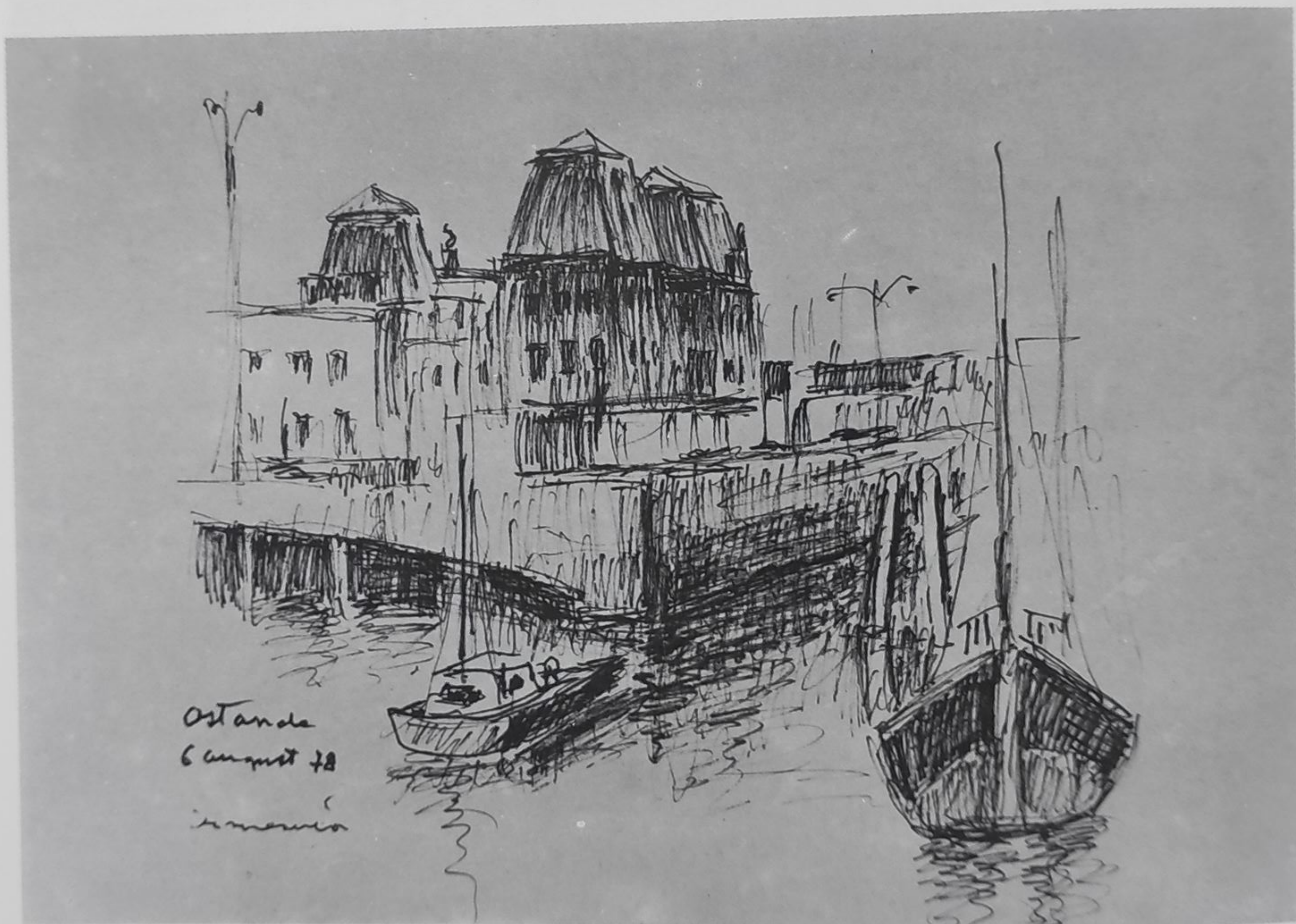
Puis il s'est tu... Il s'est assis près de son poêle, ses regards calmes fixés quelque part au loin par-dessus ses oeuvres. Là, je ne pouvais plus le suivre. Il était dans le monde de son art, créé pour l'éternité.

« Libertatea », 28 février 1993

ION IRIMESCU, *Nuduri* (studii)

Ostade
6 august 78
in memoria

ION IRIMESCU, Peisaj din Olanda

ALEXANDRU CIUCURENCU

in memoriam

ciucurencu - un mare contemporan

ARTA . 11/1983

vasile grigore

Ciucurencu a fost pictor prin destin. A trăit arzînd continuu, fără să ia în seamă cît de puternic arde. Era singura lui liniște. A primit de la viață mai toate darurile și încercările ei: talent, inteligență, putere de muncă uimitoare, calități ce au stîrnit admirație și invidie, suferință de mucenic, glorie și drama împărtășită a omului conștient de cît a putut înfăptui în eternitatea marilor valori umane.

Cu un trup plăpînd și bolnav, sîcîlit de banalitățile cotidiene, smuls adesea, oprit o clipă din drum, cu toată marea sa forță lăuntrică ce-l apăra, trăia neconsolat de nimeni neîmplinirea și imperfecțiunea, care îl chinau mai mult decît operația fără anestezie. Puțini artiști au plîns la șevaletul lor, chinuți de idealuri și înșfirați de puterea și orgoliul Artei și a regulilor ei, în a o urma. Ciucurencu a avut un simț pictural extraordinar; semnul și pata materiei culoare,

asocierea și disocierea lor valorică și cantitativă sau mai bine zis, punerea picturalului în acord cu simțirea pe suprafața pînzei are o mișcare și coerență tulburătoare, păstrînd în ele spațiul spiritual care oscilează continuu între real și imaginar și invers. De la gestul spontan, unica stare pură păstrată de artist, la luciditatea definiției formelor prin semnul liniar concis și expresiv, la sistemul conceptual compozițional simplu dar elevat, totul este ca un răspuns socratic, născut din adevăr, inteligență și emotivitate. Vezi inspirația în materia culoare care stă gata să «umezească» distanța dintre geamul tabloului și pictură, comunicîndu-ne acea stare spirituală binefăcătoare.

Ai surpriza potrivirii fericite a culorilor, iar impresia este transfigurată în permanentă, uneori oprind timpul în loc cîteva clipe, cînd privirea motivului amuștește ca într-un somn cu vise, cînd numai potența vizlunii artistice acțio-

nează și declanșează emoționalul și raționalul creației. Mă gîndesc și rămîn uimit la disonanța aparentă între om și artist, între artist și omul Ciucurencu — dar cîtă unitate interioară și stare firească erau. Cîtă modestie nescenică avea și ce mare talent trăia în el. Cîtă putere de creație și cîtă pasiune exprima.

Cîtă discreție și demnitate în suferință și nefericire, în succes și glorie, am surprins în momente unice. Cîtă inteligență nativă și înțelepciune prin experiență, transmitea în idei și exprimări clare și concise care atingeau esențele rațiunii. Cu vorbirea nerăvășită și nesufocată demonstrativ de abundență livrescă, dădea ton original unor concepții artistice, filosofice, politice, pedagogice și nu mai puțin de viață, de o limpezime și măreție impresionantă. O corectură la șevaletul unui student era un prilej de readucere în discuție

a marilor sensuri ale artei, încorporate în propriile sale căutări și izbînzii, făcînd nu numai corectură ci împlinindu-se pe el, descoperind și fixîndu-și noi adevăruri și sensuri despre artă și pentru arta lui. Cu cît se îplinea ca artist și gloria sa creștea, trăia mai modest și mai firesc, înțelegerea și trăirea artei apropiindu-l de maximele ei. Rămîne un etalon artistic și pedagogic, un tip eroic modern, care a trăit arzînd, romanticul și clasicul zilelor noastre de care s-a prins cu toată ființa lui în care a crezut și prin care a descoperit noul făcîndu-și din el tăriile artei sale. Ciucurencu a fost o epocă — un crez artistic adăugînd temelii puternice artei românești, caracterului ei contemporan și ca orice mare creator continuă să fie comentat redimensionat, reinterpretat și iubit de istorie.

La 27 septembrie 1983 ar fi putut împlini 80 de ani.

Panșele, ulei pe pînză lipită pe carton, col. particulară.

Alexandru Ciucurencu

Arta lui Ciucurencu

Un român în aparență tăcut, calm și trist dar cu un spirit solar – robust și dinamic. Totul făcea simplu și firesc. Nu poza. Oare ce să pozeze ? Muncea la șevalet din pasiune – de dimineața până seara, până la epuizare. A doua zi o lua de la început. Acesta a fost artistul pictor Alexandru Ciucurencu. Acum caut să-mi readuc în memorie timpul când atâteam de vorbă cu Ciucurencu, în sala profesorilor, înainte de

Alexandru Ciucurencu

L'Art de Ciucurencu

Un homme en apparence silencieux, calme et triste mais aussi un esprit solaire - robuste et dynamique. Tout se passait simplement, naturellement. Il ne posait pas. Pourquoi l'aurait-il fait ? Il travaillait devant son chevalet avec passion - du matin au soir, jusqu'à épuisement. Le lendemain, il recommençait. Tel fut l'artiste peintre Alexandru Ciucurencu. Je tente de me souvenir de l'époque où je causais avec Ciucurencu, dans la salle des

Alexandru Ciucurencu. Fotografie

a intra la cursuri. Să-mi alătur mintea de ritmul formelor și culorilor unui tablou al său, de atelierul calm și primitiv de pe Șoseaua Kiseleff nr. 24. Caut să-mi aduc bine aminte când lua cuvântul în Consiliul profesorilor pe Institut, când părerea asupra unei chestiuni de școală sau numai prezența lui dădeau gir și prestigiu.

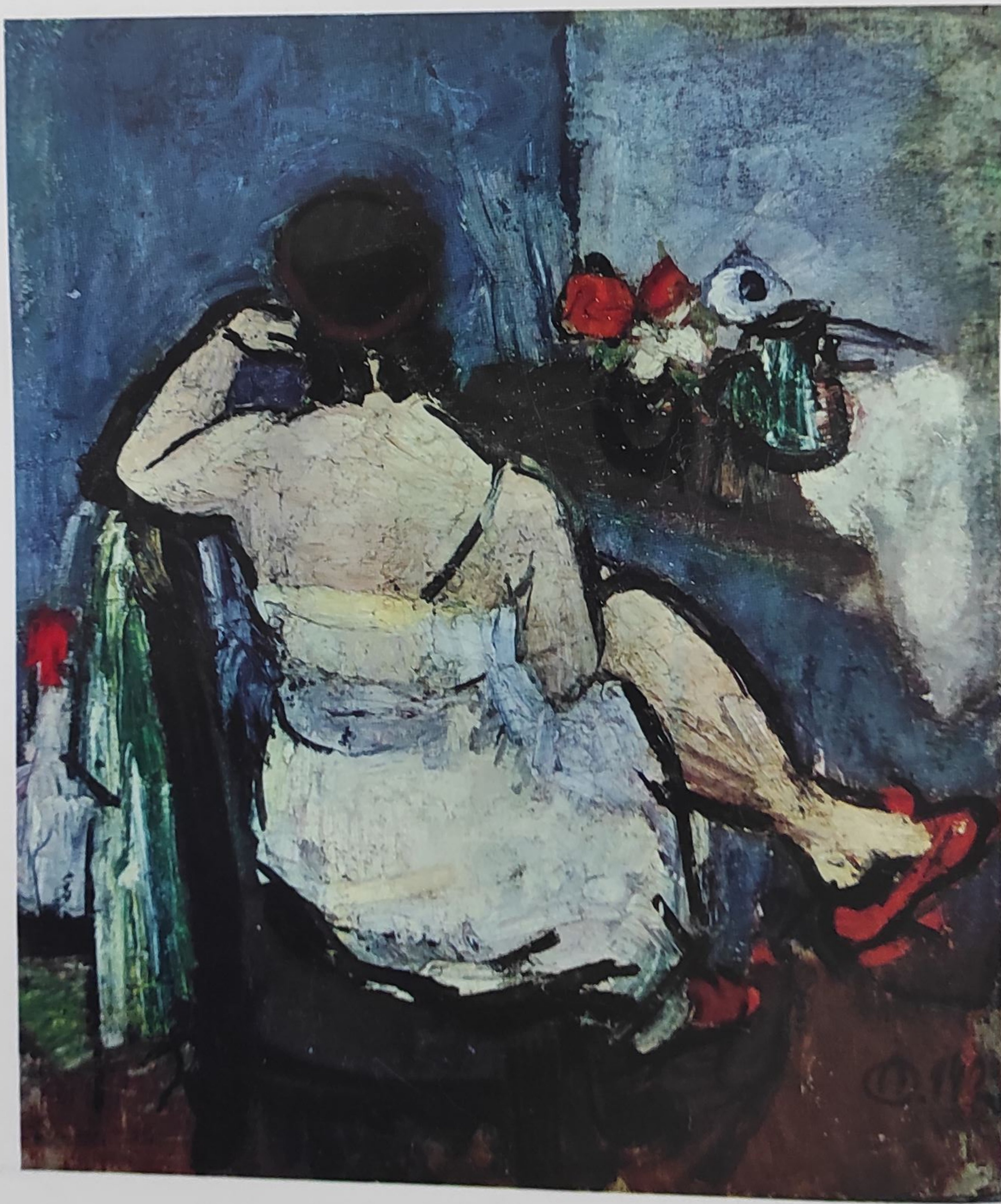
O privire fixată pe un desen sau o pictură a unui student, însoțită de un gest de mare dirijor, o explicație la o reproducere de artă sau exprimarea unei idei despre pictură – toate purtau în adâncul lor semnul autenticului și certitudinii. Parcă tot ce făcea era o compoziție bine rezolvată. Nimic de prisos. De la cele mai delicate și șoptite, la culori pure – solare. De la cele mai subtile și aproape insesizabile valori, la contraste maxime. De la linia firavă ondulatorie,

professeurs, avant d'entrer en classe. De me rappeler le rythme des formes et des couleurs de l'un de ses tableaux, d'évoquer son atelier, calme et accueillant, au no. 24 de la chaussée Kisseleff. Je cherche à me le rappeler lorsqu'il prenait la parole au Conseil des professeurs de l'Institut, lorsque son avis sur une question ou même sa seule présence pesaient lourd sur les décisions qui étaient prises.

Un regard fixé sur le dessin ou la peinture d'un étudiant, accompagné d'un geste de chef d'orchestre, une explication donnée devant une reproduction d'art ou l'expression d'une idée sur la peinture - tout, chez lui, portait en profondeur le signe de l'authentique et de la certitude. Tout ce qu'il faisait semblait une composition bien conçue. Rien de superflu. Depuis les choses les plus délicates, murmurées, et jusqu'aux couleurs pures - solaires, depuis les valeurs les plus subtiles, et presque insaisissables, aux contrastes

ALEXANDRU CIUCURENCU, *Femeie pe sofa*

ce sugerează doar ici colo expresia unui nud sau natura statică, până la linia dreaptă, foarte dreaptă și severă ce fixează forma în spațiul geometriei. De la materia fluidă și transparentă a culorilor, când solare, când decantate în modulații de griuri – la materia vie, palpabilă, vehement pusă pe pânză din mișcări fulgerătoare ale pensulei sau cuțitului de paletă. Pictura lui are lumina interioară – este un focar de

maximums. De la fine ligne ondulée, suggérant à peine l'expression d'un nu ou d'une nature morte et jusqu'à la ligne droite, très droite et sévère qui fixait la forme dans l'espace de la géométrie. Depuis la matière fluide et transparente des couleurs, parfois solaires, parfois épurées en modulations de gris - jusqu'à la matière vivante, palpable, appliquée avec véhémence sur la toile avec de rapides mouvements de pinceau ou de couteau. Sa peinture a une lumière

Profesorul Ciucurencu și asistentul său, V. Grigore cu studenții din promoția 1970

energie. A înțeles și mișcarea artei contemporane clar și în esență. Însăși arta lui, de la autoportretul de tinerețe, până la ultima lucrare rămasă neterminată pe șevalet – "Natura statică cu mere" – exprimă înțelegerea și credința în fundamentele artei, ale picturii și specificul ei, așa cum le-am văzut numai la cei mari – la marii maeștrii dintotdeauna. Un simț înăscut pentru pictură, întărit și călăuzit de inteligență și sensibilitate pentru expresia de sinteză, de viață, culoarea fiind tăria artei sale.

Culoarea, acest dar al naturii ce ne fascinează, ne cuprinde fără voia noastră, apropiindu-ne de necunoscut. Pictura lui Ciucurencu este un concept artistic clar și solid exprimat, care a creat școală, a stimulat noi generații, noi concepții, noi modalități de exprimare plastică. A emancipat gustul iubitorilor de artă, introducându-i în noua viață artistică modernă. Ciucurencu este un artist pictor modern și înnoitor în cel mai direct sens al cuvântului. Nu a mimat. A simțit, a trăit cu pasiune și încredere în tot ce a făcut. De la linie la valoare, de la valoare la culoare – toate poartă în ele taina și fascinația artei moderne. Ce interesant caz! Că omul Ciucurencu, aparent, nu-l exprima deloc pe artistul modern Ciucurencu – și în fața tablourilor sale părea un străin. Avea puterea detașării de credința sa, ca geniile. O artă profund atașată țării sale și, în același timp, cu echivalențe universale – clasice, cu un vocabular bogat – deschisă minților inteligente și

intérieure - elle est un foyer d'énergies. Il a compris aussi le mouvement de l'art contemporain, clairement et dans son essence. Son art même, depuis l'autoportrait de jeunesse et jusqu'à la dernière toile demeurée inachevée sur son chevalet - Nature morte avec pommes - expriment la compréhension et la foi dans les fondements de l'art, la peinture et son spécifique, au même titre que les plus grands, les grands maîtres de toujours. Un sens inné de la peinture, affermi et guidé par son intelligence et sa sensibilité, capables d'exprimer la synthèse, la vie et la couleur, c'est ce qui fait la force de son art.

La couleur, ce don de la nature qui nous fascine, nous étreint en dépit de nous, se rapprochant de l'inconnu ! La peinture de Ciucurencu est un concept artistique clairement et solidement exprimé, qui a fait école, a stimulé de nouvelles générations, de nouvelles conceptions, de nouvelles modalités d'expression plastique. Elle a émancipé le goût des amateurs d'art, les introduisant dans la nouvelle vie artistique moderne. Ciucurencu est un artiste peintre moderne et novateur dans le sens le plus élevé de la parole. Il n'a jamais mimé. Il a senti, il a vécu et agi avec passion et confiance. De la ligne à la valeur, de la valeur à la couleur - tout, chez lui, porte le mystère et la fascination de l'art moderne. Quel cas intéressant ! L'homme Ciucurencu n'exprimait jamais, en apparence, l'artiste moderne Ciucurencu - et devant ses tableaux, il semblait un étranger. Il avait la force de se détacher de sa foi, comme les génies. Un art profondément attaché à son pays, et en même temps riche en équivalences universelles -

înnoitoare. Este artistul pictor a cărui operă conferă prestigiu tuturor colecțiilor de artă din țara noastră, formate după anul 1945.

Astăzi, 27 septembrie, Ciucurencu ar fi împlinit 75 de ani, vârstă când Pallady lăsase acea capodoperă de autoportret și încă mai lucra. Când Matisse și Picasso erau în plină glorie, urmărind și asistând la mari expoziții organizate cu operele lor în toate orașele artei din lume. Ciucurencu, acest artist pictor, prin esență modern, reprezintă pentru arta contemporană românească și europeană, un concept de creație originală.

El a pregătit și a susținut un climat favorabil și contemporan noilor aspirații ale generației care, astăzi, în plină maturitate creatoare, îi fixează numele în expoziții naționale și internaționale și în colecțiile de prestigiu, ducând mai departe această permanență spirituală.

«România liberă», 27 septembrie 1978

classiques, avec un vocabulaire étendu - ouvert aux esprits intelligents et novateurs. Il est l'artiste peintre dont l'oeuvre rehausse de son prestige toutes les collections d'art de notre pays, réunies après 1945.

Aujourd'hui, 27 septembre, Ciucurencu aurait accompli 75 ans, l'âge où Petrașcu et Pallady nous avaient déjà légué leurs admirables autoportraits et continuaient à travailler. Où Matisse et Picasso se trouvaient en pleine gloire, exposant dans les vastes salles de toutes les villes d'art du monde. Ciucurencu, cet artiste peintre essentiellement moderne, représente pour l'art contemporain roumain et européen, un concept de création originale.

Il a préparé et soutenu un climat favorable et contemporain aux nouvelles aspirations de la génération qui aujourd'hui, en pleine maturité créatrice, pénètre dans les expositions nationales et internationales et dans des collections prestigieuses, menant plus loin cette permanence spirituelle.

«România literară», 27 septembre 1978

Alexandru Ciucurencu

Iluminatul

Cum pot să exprim astăzi, mai departe ca oricând de Ciucurencu, teribila strângere de inimă și stinghereală ce mă stăpâneau ori de câte ori îl așteptam în sala profesorilor la institut, sau în atelierul studenților lui, pe stradă sau la el acasă. Eram ore ce cuprindeu timpul în cele trei ipostaze. Eram plin de entuziasm pentru că tot ce este valoros îmi dă certitudine, elan și stabilitate. Parcurgerea lor

Colț din atelierul lui Ciucurencu

se consumă într-o viață sau niciodată, începând – zilnic sau aproape în fiecare ceas – să străpunzi opacitatea din tine. Și dacă îți este dat, cu câteva elemente esențiale (linie – valoare – culoare) să luminezi viitorul.

Ciucurencu s-a născut cu simțul picturii, cu fascinația solară a culorilor, a semnului liniar adânc pătruns în materia tulburătoare optic a culorilor și a tonurilor de pasaj, formidabil simțite și înțelese într-un tot armonic. Natura i-a înlesnit revelații picturale, sau acestea erau în ființa lui, sau reciproc urmăreau același ideal: exprimarea profundelor sentimente și stări de dincolo de ele ? Numai Luchian, și Ciucurencu au trăit atât de deplin și total inefabilul artei de a picta.

Mereu reiau drumul spre muzee și marile colecții de artă unde întâlnesc tablourile de Ciucurencu. Mă uit la fizica picturii sale . . .

De unde s-o dezleg ? Din precizia semnului de

Alexandru Ciucurencu

L'Illuminé

Comment pourrais-je exprimer, aujourd'hui que je me trouve plus loin que jamais de Ciucurencu, le terrible serrement de coeur et la timidité qui m'envahissaient toutes les fois que j'attendais sa venue, dans la salle des professeurs, à l'Institut, ou dans l'atelier de ses étudiants, dans la rue ou chez lui, dans sa demeure. C'étaient des heures qui comprenaient le temps en trois hypostases. J'étais plein d'enthousiasme parce que tout ce qui a de la

valeur me donne certitude, élan et stabilité. Leur écoulement se consume au cours d'une seule vie ou jamais, lorsqu'on s'efforce - chaque jour ou presque chaque heure - de pénétrer l'opacité de son propre être. Et à condition qu'il vous soit donné d'éclairer l'avenir avec quelques éléments essentiels (ligne, valeur, couleur).

Ciucurencu est né avec le sens de la peinture, avec la fascination solaire des couleurs, du signe linéaire; il a su pénétrer dans la matière troublante des couleurs et des nuances, sentie et comprise en un tout harmonique. La nature lui a-t-elle fourni des révélations picturales, ou bien celles-ci se trouvaient-elles dans son être, ou encore poursuivaient-ils réciproquement, la nature et lui, le même idéal : l'expression des sentiments profonds et des états qui se trouvaient au-delà d'eux ? Seul Luchian et Ciucurencu ont vécu aussi pleinement et totalement l'ineffable de l'art de la peinture.

Je ne cesse de retourner dans les musées et les grandes collections d'art qui abritent des tableaux de Ciucurencu. Je contemple la physique de sa

pensulă ce nota cu negru sau brun concizia viziunii formei, când stăpână pe culoare, când pierdută după frumusețea ei în revelații tonale de lumini și umbre ? Sau când pulsează spre sensibilul din noi adevăruri metamorfozate în imaginații și fantezii ce pâlpâie sau fac incandescențe rațiunea și emoțiile noastre ? Ciucurencu a pictat așa cum a trăit: "vibrato", neliniștit în spații calme, în reculegere și suspin

peinture...

Par où commencer à la décrypter ? Par la précision du trait de pinceau qui notait avec du noir ou du brun la concision de la vision de la forme, soit dominant la couleur, soit perdue à la recherche de sa beauté en révélations tonales de lumières et d'ombres ? Soit propulsant vers le plus sensible de notre être des vérités métamorphosées en images et fantaisies qui vacillent ou rendent incandescentes notre raison

Comemorarea unui an de la moartea lui Ciucurencu

bacovian. Ce stare autentică de artă și ce informații spirituale transmit tablourile sale, indiferent de problema cromatică sau valorică, indiferent de subiect.

Avea simțul creștii armonice, al fanteziei coloristice, al pierderii esenței formelor, al accentului liniar și valoric, al construcției plastice și al ștergerii culorilor în pasaje uimitoare. Al materiei cromatice sănătoasă și melancolică, plină de forță și delicatețe, ce transforma urâtul și banalul în metafore picturale. Dintr-o cârpă făcea un tablou – "dintr-un chiote simfonie". Neînvinși de îndoieli, a rezistat și s-a mistuit într-o ardere a trăirii artistice unice, ce-l apropie în timp de marii creatori, aducând incontestabile înnoiri culturii românești. A fost un artist adânc înrădăcinat în simțămintele poporului nostru. Arta lui nu va înnopta, ea este un arc cu săgeată de dragoste ce dă înfiorare și simțire autentică pe viață, necesare oricărui om.

În ciuda înfățișării trupești obișnuite pusă într-un costum gri modest și nu prea călcat, se făcea ascultat și respectat într-o lîmpezime de idei personale și subiecte prînse pe un gen verbal admirat și imitat, creând acea tăcere și stimul spiritual ori de câte ori trebuia să ia cuvîntul în Senatul Institutului, în conducerea Uniunii Artiștilor Plastici, la Academie, la Consiliul Culturii sau în dialoguri cu mari personalități culturale, științifice sau politice. Răsturna hotărâri pripite și își punea numele gigant

et nos émotions ? Ciucurencu a peint comme il a vécu : en vibrato, saisi d'inquiétudes, en espaces calmes, dans le recueillement ou le gémissement. Quel authentique état de l'art et quelles informations spirituelles transmettent ses tableaux, quel qu'en soit le problème chromatique ou valorique, quel qu'en soit le sujet.

Il avait le sens de la création harmonique, de la fantaisie colorée, de la perte de l'essence des formes, de l'accent linéaire et de valeur, de la construction plastique et de l'effacement des couleurs en passages extraordinaires. De la matière chromatique saine et mélancolique, pleine de force et de délicatesse, qui transformait le laid et le banal en métaphores picturales. D'un chiffon il faisait un tableau, - « d'un cri de joie une symphonie ». Assailli de doutes, mais jamais vaincu par eux, il a résisté et s'est consumé en une combustion du vécu artistique unique qui le rapproche dans le temps des grands créateurs, renouvelant incontestablement la culture roumaine. Il fut un artiste profondément enraciné dans les sentiments de notre peuple. Son art ne sombrera pas dans la nuit, il est un arc décochant les flèches d'un amour frémissant et authentique, nécessaire à la vie de tout homme.

En dépit de sa timidité revêtue d'un modeste costume gris pas très bien repassé, il se faisait écouter et respecter, exprimant avec clarté des idées et des sujets personnels, dans une rhétorique admirée et imitée, créant une atmosphère de silence et d'excitation spirituelle toutes les fois qu'il devait prendre la parole au Sénat de l'Institut, à la Direction de l'Union des Artistes, à l'Académie, au Conseil de la Culture ou dans les dialogues avec les grandes

pentru o idee sau atitudine profesională. Ilumina, printr-o explicație scurtă, dar cu toate datele necesare, pânza sufocată cu încurcăturile minții unui student. Dacă s-ar fi putut păstra atunci – cu ton și imagine acele irepetabile momente . . !

Rămâne unul din celebrii artiști și profesori, maiștri ai artei românești, care a influențat și a făcut școală națională, ca Nicolae Grigorescu și Ressu. Chinuit de neutru și opac, de efemer și gol, artistul s-a epuizat în singurătatea atelierului între lacrimi și deznădejde, între biruință și relativitate, inconfundabil în reflex și spiritualitate. Clasic prin rigoarea formei și compoziției, meditănd la performanțe și răsvrătindu-se în a doua clipă pe clasicizat și impostură, fugind cu jumătatea de pământ din întineric spre soare. Era un vulcan de culori, un abis al imitației. În fața tablourilor sale suferi și te purifici și câștigi ceva din infinit și risipești rațiunea în farmecul împerecherii culorilor. În tablourile sale, complementarele și acordurile simultane te desfată în reverii picturale și natura interpretată devine definiție. A sesizat lăuntru ființei omenești lăsându-ne o galerie de portrete celebre cu pastă cromatică densă pusă cu pensula, cu degetul – da, cu degetele sau palma, și cuțitul de paletă. Șterse și mutate, înlocuite sau întărite, așezate cu calm și iubire sau la limita nervilor înfierbântați de pasiunea creației.

În toate genurile picturii de șevalet ne-a lăsat capodopere. Arta lui s-a născut din spontaneitatea spiritului și străfulgerarea lui, din pozitiv-negativ, din rațiune și sentiment. O escortă de îndemnuri lăuntrice și neliniști este arta lui Ciucurencu, care i-a întărit și măcinat ființa până la sfârșit. A pus coaste și vertebre ce lipseau picturi noastre, măbind respirația și elasticitatea spiritului românesc.

Colecțiile de artă și muzeele românești păstrează la loc de mare cinste tablourile sale. Pictura lui este un zid de semne colorate ce plâng și râd, ce râd și plâng mereu – pietruite ca o piramidă.

Mă duceam să-l văd la spitalul Panduri în ultimele luni ale vieții sale, după o intervenție chirurgicală, în al 11-lea ceas. Megea spre 74 de ani, epuizat total, cu rațiunea risipită și grăbită să se odihnească undeva (nu știu unde) după o viață plină de luptă și încordare și copleșitor de realizat. Îmi cerea culori ca să picteze un dulap și un perete în abis – din camera lui de spital . . . Cumplit de dureros și trist, dar infinit de reconfortant ca atitudine și destin în fața timpului ce dispărea din el.

A trăit printre noi cu un entuziasm și vitalitate artistică memorabilă, uitându-și celebritatea într-un fum de țigară.

Astăzi ar fi avut 80 ani.

A fost admirat și contestat, sărbătorit și invidiat, i-au urmat sfaturile generații întregi, apoi l-au așezat la loc de odihnă lângă Andreescu, Luchian, Petrașcu și Pallady.

personnalités culturelles, scientifiques ou politiques. Il s'élevait contre les décisions hâtives, et apportait l'appui incommensurable de son nom aux idées ou attitudes professionnelles. Il éclairait de quelques paroles efficaces la toile suffoquée par la confusion mentale d'un étudiant. Ah ! si l'on avait pu conserver - avec son et image - ces moments uniques...

Il demeure un des artistes et professeurs célèbres de notre pays, qui ont influencé et créé une école nationale, tels que Grigorescu et Ressu. Tourmenté par le neutre et l'opaque, par l'éphémère et le vide, l'artiste s'est épuisé dans la solitude de son atelier, en proie aux larmes et au désespoir, oscillant entre victoire et relativité. Classique par la rigueur de la forme et de la composition, méditant sur les permanences et se révoltant après mûre réflexion contre le classicisant et l'imposture, fuyant avec la moitié de la terre de l'obscurité vers le soleil. Il était un volcan de couleurs, un abîme de l'imitation. Devant ses tableaux on souffre et on se purifie, on gagne une parcelle d'infini et on perd la raison devant le charme des couleurs accordées. Dans ses tableaux, les complémentaires et les accords simultanés vous plongent dans d'inoubliables rêveries picturales et la nature interprétée devient définition. Il a saisi l'intérieur de l'être humain, nous offrant une galerie de portraits célèbres à pâte chromatique dense appliquée au pinceau, au doigt - oui, au doigt, ou encore avec la paume ou le couteau. Effacée ou étendue, remplacée ou renforcée, appliquée avec calme et amour ou à la limite des nerfs excités par la passion créatrice.

Il nous a laissé des chefs d'oeuvre dans tous les genres de la peinture de chevalet. Son art est né de la spontanéité de l'esprit et de sa fulgurance, du positif-négatif, de la raison et du sentiment. Une escorte d'impulsions intérieures et d'inquiétudes, tel est l'art de Ciucurencu qui a affermi et effrité son être jusqu'à la fin. Il a donné à notre peinture les côtes et les vertèbres qui lui manquaient, augmentant la respiration et l'élasticité de l'esprit roumain.

Les collections d'art et les musées roumains conservent à une place d'honneur ses tableaux. Sa peinture est un mur de signes colorés qui pleurent et rient, qui rient et pleurent sans cesse - élevé comme une pyramide.

J'allais le voir à l'hôpital Panduri, pendant les derniers mois de sa vie, lorsqu'il avait subi, trop tard, une intervention chirurgicale. Il allait sur ses 74 ans, il était épuisé, sa raison dispersée et pressée de se reposer quelque part (je ne sais où) après une vie de lutttes et de tensions et superbement réalisée. Il me demandait des couleurs pour peindre une armoire et un mur en abîme - là, dans sa chambre d'hôpital... Dououreux et triste, mais infiniment reconforté par son attitude et son destin devant le temps qui le fuyait.

Il vécut parmi nous avec un enthousiasme et une vitalité artistique mémorables, oubliant sa célébrité en une fumée de cigare.

Aujourd'hui, il aurait eu 80 ans.

Il fut admiré et contesté, fêté et jalouxé, des générations ont suivi ses conseils, puis l'ont placé pour le repos immortel, auprès d'Andreescu, de Luchian, de Petrașcu et de Pallady.

Alexandru Ciucurencu

Un mare contemporan

Alexandru Ciucurencu

Un grand contemporain

Ciucurencu a fost un pictor prin destin. A trăit arzând continuu, fără să ia în seamă cât de puternic arde. Era singura lui liniște. A primit de la viață mai toate darurile și încercările ei: talent, inteligență, putere de muncă uimitoare, (calități ce au stârnit admirație și invidie), suferință de mucenic, glorie și dramă împărtășită a omului conștient de cât a putut înfăptui în eternitatea marilor valori umane.

Ciucurencu fut un grand peintre par son destin. Il vécut une combustion perpétuelle, sans se rendre compte combien ardente était sa flamme. C'était sa seule consolation. La vie lui avait concédé tous ses dons mais l'avait aussi soumis à toutes ses épreuves : talent, intelligence, puissance de travail extraordinaire (qualités qui éveillèrent admiration et jalousies), souffrance de martyr, gloire, et le drame partagé de l'homme conscient de ce qu'il a pu réalisé

ALEXANDRU CIUCURENCU, *Peisaj*

Cu un trup plâpând și bolnav, sâcâit de banalități cotidiene, smuls adesea, oprit o clipă din drum, cu toată marea sa forță lăuntrică cel apăra, trăia neconsolat de nimeni neîmplinirea și imperfecțiunea, care îl chinuiau mai mult decât operația fără anestezie. Puțini artiști au plâns la șevaletul lor, chinuți de idealuri, de puterea și orgoliul Artei și a regulilor ei, în a o urma. Ciucurencu a avut un simț pictural extraordinar; semnul și pata materiei culoare, asocierea și disocierea lor valorică și cantitativă sau, mai bine zis,

dans l'éternité des grandes valeurs humaines.

Frêle et maladif, harcelé par les banalités quotidiennes, souvent arraché, arrêté en sa route, en dépit de la grande force intérieure qui le défendait, il vivait sans aucun soutien moral, l'inaccomplissement et l'imperfection qui le torturaient plus que ne l'aurait fait une opération sur le vif. Peu d'artistes ont autant pleuré devant leur chevalet, torturés par des idéaux de puissance et d'orgueil de l'Art et de ses règles qu'ils auraient voulu suivre. Ciucurencu eut un sens pictural extraordinaire, le signe et la tache de la matière couleur, leur association et dissociation valorique et quantitative ou, plus exactement, la mise

punerea picturalului în acord cu simțirea și suprafața pânzei are o mișcare și coerență tulburătoare, păstrând în ele spațiul spiritual care asociază continuu între real și imaginar și invers. De la gestul spontan, unica stare pură păstrată de artist, la luciditatea definiției formelor prin semnul liniar convins și expresiv, la sistemul conceptual compozițional simplu dar elevat, totul este ca un răspuns sarcastic, născut din adevăr, inteligență și emotivitate. Vezi inspirația în materia culoare care stă gata să « umezească » distanța dintre geamul tabloului și pictură, comunicându-ne acea stare spirituală binefăcătoare.

Ai surpriza potrivirii fericite a culorilor, iar impresia este transfigurată în permanență, uneori oprind timpul în loc câteva clipe, când privirea motivului amuțește ca într-un somn de vise, când numai potența viziunii artistice acționează și declanșează emoționalul și raționalul creației. Mă gândesc și rămân uimit la disonanța aparentă între om și artist, între artist și omul Ciucurencu – dar câtă unitate interioară și stare firească erau. Câtă modestie nescenică avea și ce mare talent trăia în el. Câtă putere de creație și câtă pasiune exprima.

Câtă discreție și demnitate în suferință și nefericire, în succes, în glorie, am surprins în momente unice. Câtă inteligență nativă și înțelepciune prin experiență transmitea în idei și exprimări clare și concise care atingeau esențele rațiunii. Cu vorbirea nerăvășită și nesufocată demonstrativ de abundență livrescă, dădea ton original unor concepții artistice, filozofice, politice, pedagogice și, nu mai puțin, de viață, de o limpezime și măreție impresionantă. O corectură la șevaletul unui student era un prilej de readucere în discuție a marilor sensuri ale artei încorporate în propriile sale căutări și izbânzi, făcând nu numai corectură, ci împlinindu-se pe el, descoperind și fixându-și noi adevăruri și sensuri despre artă și pentru arta lui. Cu cât se împlinea ca artist și gloria sa creștea, trăia mai modest și mai firesc, înțelegerea și trăirea artei, apropiindu-l de maximele ei. Rămâne un etalon artistic și pedagogic, un tip eroic modern, care a trăit arzând romanticul și clasicul zilelor noastre de care s-a prins cu toată ființa lui, în care a crezut și prin care a descoperit noul, făcându-și din ele trăirile artei sale. Ciucurencu a fost o epocă – un crez artistic, adăugând temelii puternice artei românești, caracterului ei contemporan și, ca orice mare creator, continuă să fie comentat redimensionat, reinterpretat, și iubit de istorie.

La 27 septembrie 1983 ar fi putut împlini 80 ani.

"Arta" Nr. 11/1983

du pictural en accord avec le sentiment et la surface de la toile acquièrent un mouvement et une cohérence troublantes, conservant entre elles un espace spirituel qui ne cesse d'associer le réel et l'imaginaire, et inversement. Du geste spontané, seul état pur conservé par l'artiste, à la lucidité de la définition des formes par le signe linéaire concis et expressif, au système conceptuel compositionnel simple mais élevé, tout est, comme une réponse socratique, engendré par la vérité, l'intelligence et l'émotivité. Vous voyez l'inspiration qui gît dans la matière-couleur prête à « humecter » la distance entre la vitre du tableau et la peinture, nous communiquant cet état spirituel bienfaisant.

On ressent une immense surprise devant l'accord heureux des couleurs, et l'impression en est toujours transfigurée, suspendant même parfois pour quelques instant l'écoulement du temps, lorsque la contemplation du motif se tait comme en un sommeil de rêves, lorsque seule la puissance de la vision artistique agit et déclenche l'émotion et le rationnel de la création. Je songe et demeure stupéfait devant la dissonance apparente entre l'homme et l'artiste, entre l'artiste et l'homme Ciucurencu – mais en revanche, quelle unité intérieure et quel état naturel on y trouvait ! Quelle modestie ignorante de toute parade et quel grand talent vivaient en lui ! Quelle puissance de création et quelle passion il exprimait !

Quelle discrétion et quelle dignité dans la souffrance et l'adversité, dans le succès, dans la gloire, ai-je surpris en des moments uniques. Quelle intelligence native et quelle sagesse due à l'expérience savait-il transmettre en idées et paroles claires et concises qui touchaient aux essences de la raison. Avec son discours rien moins que touffu et que l'abondance livresque ne suffoquait pas, il donnait une tournure originale aux conceptions artistiques, philosophiques, politiques, pédagogiques de même qu'à celles de la vie, d'une clarté et d'une grandeur impressionnantes. Une modification apportée sur la toile d'un étudiant était une occasion pour ramener en discussion les grands sens de l'art incorporés dans ses propres recherches et victoires, car il opérait non seulement la modification, mais s'accomplissait aussi soi-même, se découvrant et fixant de nouvelles vérités et de nouveaux sens à son art. Plus il s'accomplissait comme artiste et plus sa gloire grandissait, plus modestement il vivait, et plus naturellement, la compréhension de l'art ainsi vécu le rapprochant de ses maximes. Il demeure une mesure artistique et pédagogique, un type héroïque moderne, qui a ardemment vécu le romantique et le classique de nos jours auxquels il a adhéré de tout son être, dans lesquels il a cru et par lesquels il a découvert le nouveau, en faisant du vécu son art. Ciucurencu fut une époque, - un credo artistique, ajoutant des fondements solides à l'art roumain, à son caractère contemporain. Il continue, comme tout grand créateur, à être commenté, réinterprété et aimé par l'histoire.

Le 27 septembre 1983 il aurait pu accomplir 80 ans.

« Arta », no. 11/1983

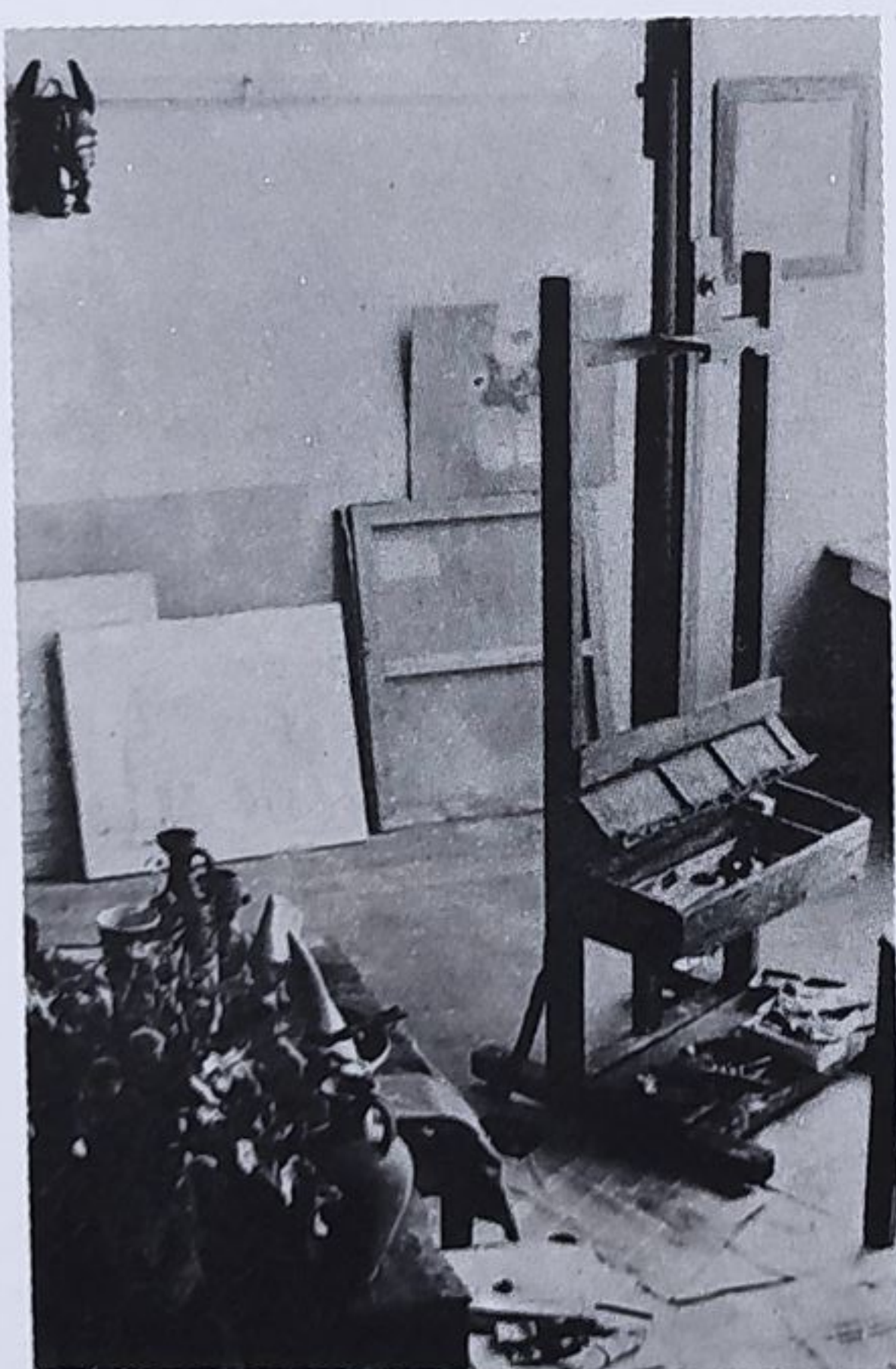

Alexandru Ciucurencu

Fascinația iubirii de a picta

DE CÂTE ORI îi admir un tablou, apare spontan în memoria mea imaginea tristă stăpânită de suferință și boală a marelui artist și tot atât de mare profesor – Alexandru Ciucurencu.

Temperament vulcanic și melancolic, intuitiv și logic, născut din talent și mare sensibilitate, vizionar și realist atins de aura geniului, Ciucurencu este tipul pictorului dintotdeauna ale cărui viață, artă,

Șevaletul și scaunul de lucru al lui Ciucurencu

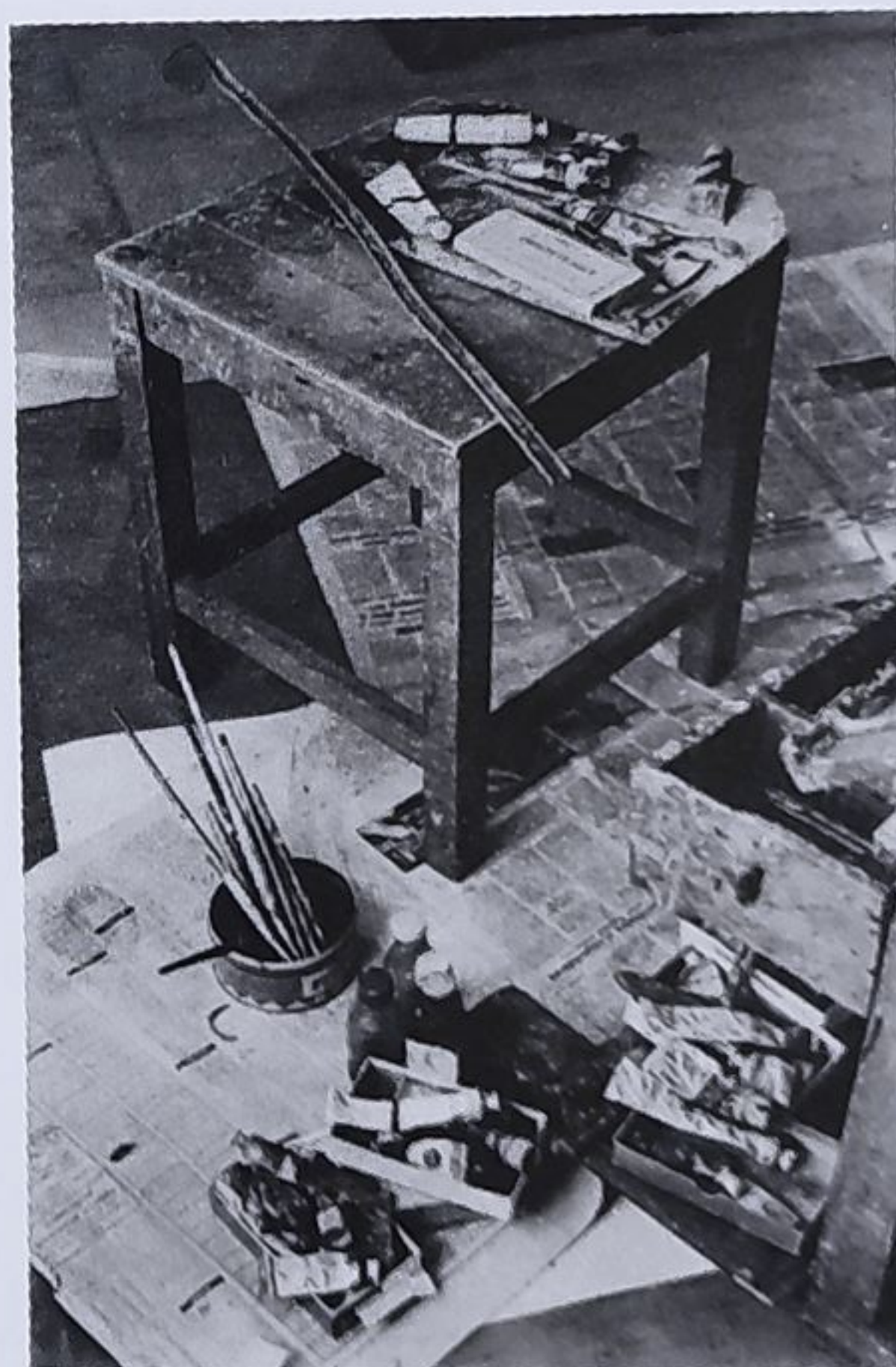
idei, fapte și idealuri au devenit permanente spirituale. Era atins de iluminarea creatoare și totul se înfăptuia prin maxima tensiune a iubirii de a picta căci, fără ea totul ar fi fost palid, inexpressiv și absurd. La 33 de ani, arta lui Ciucurencu se înalță și se înalță, încât maturitatea și împlinirea creatoare au luat-o cu mult înaintea anilor biologici, purificându-se într-o concentrare stilistică originală fără precedent la noi. Cum și când începuse Ciucurencu marea sa creație? Fiecare tablou consuma o parte din necunoscuta energie creatoare a destinului de artist. Fiecare noua temă îl chema în fața marilor opere să se confrunte, să le înțeleagă și să se apropie de

Alexandru Ciucurencu

La fascination de l'amour de peindre

Toutes les fois que j'admire un de ses tableaux, l'image triste, tourmentée par la souffrance et la maladie du grand artiste et du tout aussi grand professeur - Alexandru Ciucurencu, s'impose à ma mémoire.

Tempérament volcanique et mélancolique, intuitif et logique, doué de talent et d'une grande sensibilité, visionnaire et réaliste, effleuré par l'aile du génie : Ciucurencu est le type de peintre de

toujours dont la vie, l'art, les idées, les actes et les idéaux sont devenus des permanences spirituelles. Il était touché par l'illumination créatrice et tout se réalisait à travers la tension maximum de son amour de peindre, car sans son art tout lui aurait semblé pâle, inexpressif et absurde. A 33 ans, l'art de Ciucurencu s'élevait et continuait à s'élever, la maturité et l'accomplissement créateur ayant devancé de beaucoup le nombre de ses années biologiques, se purifiant en une concentration stylistique originale sans précédent chez nous. Quand et comment Ciucurencu avait-il commencé sa grande oeuvre? Chaque tableau consommait une partie de l'énergie créatrice inconnue du destin d'artiste. Chaque nouvelle crainte le rappelait devant

perfectiunea lor printr-o nouă concepție de exprimare. Se ridică un nou pisc al artei românești a cărui înălțime nici astăzi nu i-o cunoaștem. Aparent, Ciucurencu este un pictor modern, dar gândirea lui este clasică și aici constă vitalitatea și valoarea lui spirituală. La prima vedere, imaginea artei sale aducea un aer nou și proaspăt, de la sugestia picturală prin armonii noi, la exprimarea tehnică. Dar câteva elemente fundamentale ale artelor plastice îl caracterizează. Desenul în proporții clasice, compunerea elementelor picturale după mari rigori, compunerea luminii și a umbrei, profunzimea observațiilor după natura și esențializarea lor. Construcția formelor, raporturilor valorice și coloristice, este pătrunsă de o tensiune picturală vizionară patetică ce atinge revelația. Când picta, visa cu ochii deschiși pe materia culorilor prefăcute în inefabilul unei imagini în tonuri luminoase care cântă și suferă chemând sufletul în fața tainelor frumuseții artei. Era tot atât de îndrăgostit de lumina colorată ce o simțea în adâncul ființei sale în ipostaze impresionant de variate și adevărate și tot atât de îndrăgostit de umbre și reflexe încărcate de aer și dezvelite de lumina. La 33 de ani, Ciucurencu pășise în nemurire prin viziunea artistică și concentrarea esențelor picturii. Definiția artei sale se concepuse printr-o inefabilă fantezie coloristică, simplificarea formelor și printr-o exprimare tehnică uluitoare. Starea de tensiune emoțională ce o stărnește pictura lui, plăcerea de a te apropia de tablou ca să-l admiri, incredibila și savanta mânăuire a esențelor artei picturii – ne fascinează. Ele rămân în spațiul conceptual clasic iar marginea picturală conține marile atribute ale artei, care înseamnă comunicarea spirituală permanentă. Varietatea uluitoare a mijloacelor tehnice, de la fluxul coloristic la materia densă, puternică și bogată care curge ca o lavă, până la eliminarea ei prin ștergerea cuțitului de paletă, până la atingerea sau apăsarea în pastă a degetelor sau a pensulei într-un amestec dionisiac, materializează zborul unui gând ingenuu.

Mie toate astea îmi vorbesc și mă cheamă să meditez la imposibila perfecțiune și inefabilul artei. Mă uit atent la tablourile sale și încerc să aflu aparența temperamentală spirituală a marelui pictor român. Dar îmi este imposibil să precizez, căci forța artei sale, autenticitatea ei au fixat un nume și nu un epigon. Impresionanta lume a portretelor sale, a căror personalitate fizică și sufletească o sesizăm uluitor de clar, admirabil exprimată artistic, mă trimite la comparații cu pictura celor mai celebri maestri europeni, la ultimii mari portretiști – Monet, Van Gogh, Grigorescu, Picasso, Luchian, Baba. Vizitând muzee, colecții și colecționari, am observat că portretul în arta lui Ciucurencu este stâlpul superbeii sale opere atât de întinsă tematic, unde

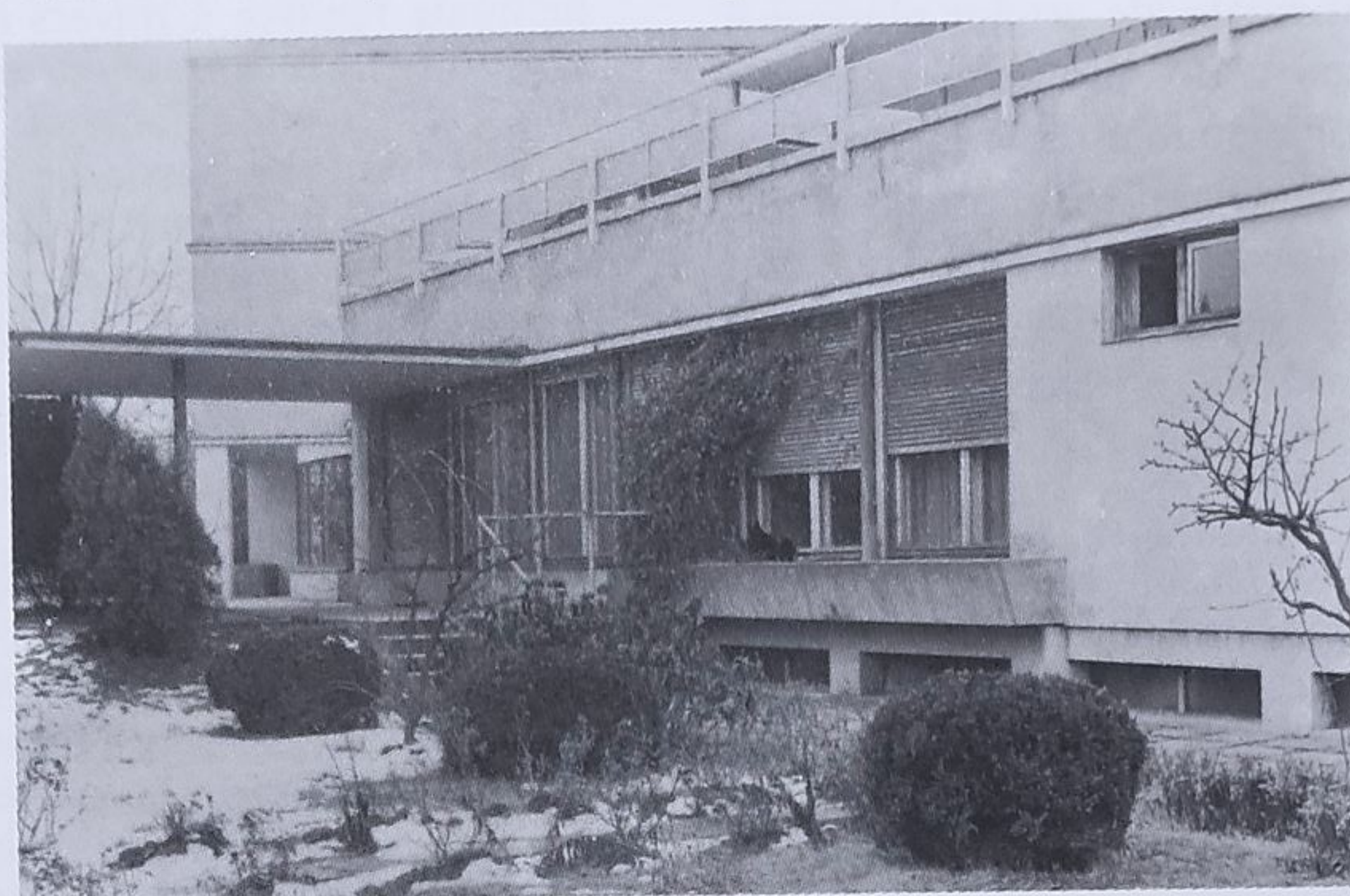
les grandes oeuvres en une confrontation qui visait à comprendre leur perfection et à s'en rapprocher par une nouvelle conception d'expression. Un nouveau sommet de l'art roumain s'élève, dont nous n'avons pas encore pu mesurer la hauteur. En apparence, Ciucurencu est un peintre moderne, mais sa pensée est classique et c'est en cela que consiste sa vitalité et sa valeur spirituelle. A première vue, son art apportait un air frais et nouveau, depuis la suggestion picturale réalisée à travers de nouvelles harmonies, et jusqu'à son expression technique. Mais quelques éléments fondamentaux des beaux-arts le caractérisent. Le dessin de proportions classiques, la composition des éléments picturaux après de grandes rigueurs, la composition de la lumière et de l'ombre, la profondeur des observations selon nature et leur essentialisation. La construction des formes, des rapports de valeurs et de couleur est traversée par une tension picturale visionnaire pathétique qui atteint la révélation. Lorsqu'il peignait, il rêvait les yeux ouverts sur la matière des couleurs transformées en l'ineffable d'une image en tons lumineux qui chantent et souffrent, appelant l'âme devant les mystères des beautés de l'art. Il était tout aussi amoureux de la lumière colorée qu'il sentait aux tréfonds de son être en hypostases d'une variété impressionnante et vraie et tout aussi amoureux des ombres et des reflets chargés d'air et révélés par la lumière. A 33 ans, Ciucurencu était entré dans l'immortalité par la vision artistique et la concentration des essences de la peinture. La définition de son art s'était élaborée à travers une ineffable fantaisie de couleurs, la simplification des formes et une expression technique stupéfiante. L'état de tension émotionnelle qu'éveille sa peinture, le plaisir que l'on ressent à se rapprocher du tableau pour l'admirer, l'art incroyable et savant avec lequel il manie les essences de l'art de la peinture – la ligne, la mise en valeur, la couleur – nous fascinent. Ils demeurent dans l'espace conceptuel classique et l'image picturale contient les grands attributs de l'art, qui signifient communication spirituelle permanente. La variété extraordinaire des moyens techniques, depuis le flux de couleurs de la matière dense, puissante et quantitative qui s'agit comme une lave et jusqu'à son élimination par le couteau, ou son modelage et sa dispersion par les doigts ou le pinceau en un mélange dionysiaque matérialise le vol d'une pensée ingénue.

Toutes ces choses me parlent et m'invitent à méditer sur l'impossible perfection et sur l'ineffable de l'art. Je scrute ses tableaux et je tente de saisir l'apparence tempéramentale et spirituelle du grand peintre roumain. Mais il m'est impossible de rien préciser, car la force de son art et son authenticité ont fixé un nom, pas un épigone. Le monde impressionnant de ses portraits, dont nous pouvons clairement discerner la personnalité physique et spirituelle, admirablement exprimée par des moyens artistiques, peut être comparé à ceux des plus célèbres maîtres européens, les derniers grands portraitistes – Monet, Van Gogh, Grigorescu, Picasso, Luchian, Baba. En visitant les musées, les collections et les collectionneurs, j'ai constaté que le portrait, dans l'art de Ciucurencu, est un des piliers

multe împliniri ale sale le consideram astăzi capodopere. La 37 de ani, când steaua pictorului urca continuu și lumina din ce în ce mai puternic în arta contemporană românească dintre cele două războaie mondiale, când tulburătoarea sa viață plină de suferință și încordare atingea limita dramaticului – destinul îl călăuzea pe artist către cele mai grandioase împliniri ale artei sale. Artă portretului

de son oeuvre superbe, si riche du point de vue thématique, et où les chefs d'oeuvre abondent. Lorsqu'il ne comptait encore que 37 ans et que son étoile de peintre ne cessait de monter, de plus en plus brillante, au firmament de l'art roumain contemporain de l'entre-deux-guerres, lorsque sa vie troublante et pleine de souffrances et de tensions atteignait aux limites du dramatique – le destin guidait l'artiste vers les accomplissements les plus

Ultima locuință a lui Ciucurencu (Aleea Trandafirilor)

renăște în sufletul artistului potențe netănuite. Portretul mamei sale, construit simplu și expresiv, emotiv până la lacrimă, pictural și măiestru amintindu-mi de poetica eminesciană, este o culme greu de atins. Oare ce ne fascinează când privim portretul marelui cărturar George Călinescu, pictat de Ciucurencu? Ingeniozitatea compunerii pe pânză? Surprinderea uluitoare a stării de contemplare a celebrului scriitor, istoric de artă și ilustru profesor? Asemănarea cu modelul, sau tensiunea faptului creator care, după multe observații, studii și dejnădejdi, s-a cristalizat nu știu cum în forme de culori, în linii și accente de lumini, în frumusețea materiei grele a culorilor, cercetate fără oboseală până în ultima clipă a fixării tabloului în ramă? Consider tot atât de celebru și portretul colecționarului doctor Dona. Acele profunde negruri colorate ale halatului de casă al doctorului, surprins până într-un dialog important cu pictorul, contrastează optic în stil wagnerian cu subtilele tonuri de lumini calde ale portretului foarte în caracter – mânuit cu pensula într-o vigoare clasică. La 42 de ani, Ciucurencu era deja un artist împlinit, cu mare faimă, prețuit de iubitorii de artă, și istoria l-ar fi păstrat chiar dacă viața ar fi dispărut atunci din trupul pictorului. A urmat apoi clasicul portret al lui Zambaccian și al actriței Sonia Cluceru și neuitatul portret al Anei Ipătescu. Apoi, târziu, în plină maturitate și glorie, artistul aduce o nouă mărturie a puterii sale de mare portretist prin figura colecționarului Weinberg. Admirabile portrete de muncitori și țărani fascinează prin strălucirea

grandioses de son art. L'art du portrait éveille dans l'âme de l'artiste des virtualités insoupçonnées. Le portrait de sa mère, construit de manière simple et expressive, émouvant jusqu'aux larmes, savamment pictural, évoquant en mon coeur le poème d'Eminescu, représente un sommet difficile à atteindre. Et lorsque nous contemplons le portrait du grand érudit que fut George Călinescu, qu'est-ce donc qui nous fascine tant? L'ingéniosité de la composition? La manière étonnante dont l'artiste a surpris l'état de contemplation du célèbre écrivain, historien de l'art et illustre professeur? La ressemblance avec le modèle, ou la tension de l'acte créateur qui, après de longues observations, études et désespoirs, s'est matérialisée je ne sais comment en formes et couleurs, en lignes et accents de lumière, en beauté de la matière lourde des couleurs, infatigablement étudiées jusqu'au dernier moment où la toile fut livrée à son cadre? Le portrait du collectionnaire dr Dona est à mon avis tout aussi célèbre. Les profondes nervures colorées de la robe d'intérieur du médecin, qui semble surpris en un dialogue important avec le peintre, sont en contraste optique en style wagnérien avec les tons subtils de chaude lumière du portrait exécuté avec une rigueur classique. A 42 ans, Ciucurencu était déjà un artiste accompli, célèbre, estimé par les amateurs d'art et l'histoire l'aurait enregistré même s'il lui eût été donné de disparaître alors. L'artiste peignit encore le classique portrait de Zambaccian, celui de la comédienne Sonia Cluceru, celui, inoubliable, d'Ana Ipătescu, enfin, en pleine maturité et gloire, celui du collectionneur Weinberg, nouveau témoignage de sa maîtrise. Quant aux admirables portraits d'ouvriers et de paysans, ils fascinent par leur éclat chromatique et

cromatică și psihologică. Căci, toate portretele pictate de Ciucurencu, fie chiar acele femei culcate, în rochii colorate de vară, care visează și se odihnesc, și cele cu chitară sau care citesc, și cele surprinse în intimitatea vieții lor – toate dar toate aceste tipuri de subiecte, aduc către sufletul nostru fiorul acelor extraordinare și încântătoare armonii coloristice și picturale. Dar, tot atât de intens și profund, ne trimit acele inexplicabile stări sufletești, trăiri și taine pe care numai un mare creator ca Ciucurencu putea să le sesizeze și să le transforme în artă. Fantezia construcției liniare se modifică intuitiv și din necesități sufletești. Este modelată în pasta colorată, dându-i formă și caracter sau dispare în umbre diafane. A construi faima picturală înseamnă în egală măsură a desena și a potrivi culorile, dar în mod special, pentru Ciucurencu, picturalitatea unui tablou constă în frumusețea expresivității și împreunarea acestora într-o tehnică coerentă și unitară. Desenul, la Ciucurencu și la Petrașcu, înseamnă chiar pictură-pictură. El conține lumină, umbră, culoare – acestea fiind un caz aparte extraordinar de autentic. El se naște din starea temperamental-spirituală a necesității de exprimare și nu ca o modalitate tehnică însușită. Am văzut în opera lui Ciucurencu ce înseamnă viziunea creatoare care anulează unele legi estetice și afirmă altele. Am văzut cele mai ingenue raporturi de închis-deschis și acea melancolie vitală a iluminării sufletești care vine dinăuntrul materiei coloristice. Am văzut în multe tablouri ale lui concretetea inefabilului. Am văzut frumusețea materializată în spațiul pictural. Contemplându-i pictură, nu știu exact care este dominantă spiritului ei. Marele său talent și inerția sensibilității sale artistice acute? Valoarea cunoștințelor înțelese și păstrate de la maestri lui? Sau focul sacru ce l-a mânat dincolo de puterile sale omenești ca să se împlinească cu strălucire pictând? Ciucurencu a surprins, a înțeles, a luat și a sintetizat ipostaze emoționale ale naturii – prefăcându-le în noblețea picturii. A iubit și a admirat viața cu o pioasă recunoștință și marea artă a înaintașilor lui de care s-a simțit legat până la sfârșit. Pășese tăcut în umbrele răcoroase ale sălilor din Muzeul Colecțiilor de Artă într-o amiază caniculară și superbă a acestei toamne, memorând selectiv, spre ieșire, capodoperele marilor artiști ai artei românești din celebrele colecții – Zambaccian, dr. Dona, prof. Avachian, prof. G. Oprescu și altele. Admirația și bucuria artei lor mă copleșesc. Unora dintre ei le-am fost contemporan și simt cum se furizează în mine mândria conștiinței marilor valori spirituale ale acestui popor. Revăd portretele celebre pictate de Ciucurencu, o galerie impresionantă de tipuri umane ridicate la concept și simbol artistic care ar stă cu cinste în orice muzeu din lume. Ele sunt pictate după

psychologique. Car tous les portraits peints par Ciucurencu, même ceux qui représentent des femmes couchées, en robes colorées d'été, rêvant et se reposant, ou jouant de la guitare, ou lisant, ou encore surprise dans l'intimité de leur existence - tous, mais absolument tous ces types de sujets enchantent notre âme, la faisant frissonner sous l'effet de cette extraordinaire et merveilleuse harmonie de couleurs. Nous envoyant, tout aussi intensément et profondément, ces inexplicables état d'âme, sensations vécues et secrètes que seul un grand créateur comme Ciucurencu pouvait appréhender et transformer en art. La fantaisie de la construction linéaire se modifie intuitivement et pour des raisons spirituelles. Elle est modelée en pâte colorée, lui donnant forme et caractère ou disparaît en ombres diaphanes. Construire la gloire picturale signifie, en mesure égale, dessiner et accorder les couleur, mais pour Ciucurencu tout particulièrement, le caractère pictural d'un tableau consiste dans la beauté de l'expression et sa réalisation en une technique cohérente et unitaire. Pour Ciucurencu, comme pour Petrașcu, le dessin signifie peinture-peinture. Il contient la lumière, les ombres, la couleur - ceci étant un cas à part, extraordinairement authentique. Il naît de l'état tempéramental et spirituel de la nécessité d'expression et non comme une modalité technique acquise. J'ai vu, dans l'oeuvre de Ciucurencu ce que signifie la vision créatrice qui annule certaines lois esthétiques et en affirment d'autres. J'ai vu dans beaucoup de ses tableaux le concret de l'ineffable. J'ai vu la beauté matérialisée dans l'espace pictural. Lorsque je contemple sa peinture, je ne sais pas exactement quelle est la dominante de son esprit. Son grand talent et l'invention de sa sensibilité artistique aiguë ? La valeur des connaissances acquises auprès de ses maîtres, puis comprises et conservées ? Ou le feu sacré qui l'a guidé au-delà de ses forces humaines afin de s'accomplir de manière éclatante par la peinture ? Ciucurencu a surpris, a compris, a assimilé et a synthétisé les hypostases émotionnelles de la nature - les transformant en noblesse de la peinture. Il a aimé et admiré la vie avec une pieuse reconnaissance, de même que le grand art de ses devanciers auquel il s'est toujours senti rattaché. Je traverse en silence les salles plongées dans une ombre rafraîchissante du Musée des Collections d'Art, un après-midi caniculaire et superbe de cet automne, évoquant dans mon esprit, tandis que je m'achemine vers la sortie, les chefs d'oeuvre des grands artistes de l'art roumain réunis dans les célèbres collections - Zambaccian, Dr Dona, Pr Avachian, Pr G. Oprescu et autres. L'art dont ils témoignent m'accable d'admiration et de joie. J'ai été le contemporain de quelques-uns d'entre eux et je sens se glisser en moi la fierté qu'engendre la conscience des grandes valeurs spirituelles de ce peuple. Je revois les portraits célèbres peints par Ciucurencu, une galerie impressionnante de types humains élevés au rang de concept et de symbole artistique, qui feraient honneur à n'importe quel musée les abriterait. Ils sont peints selon toutes les

ALEXANDRU CIUCURENCU, *Schiță*

ALEXANDRU CIUCURENCU, *Peisaj*

toate rigorile artei portretului în care marele său talent și dorință de perfecțiune l-au făcut să asimileze fulgerător și pentru totdeauna într-o viziune originală legile artei și ale picturii. Interesant este că această ardere și dorință de a poseda tainele marii arte au trecut prin sufletul și conștiința lui înaripându-i zborul spre mari înălțimi. Pictura europeană în deceniile de mijloc ale secolului al XX-lea nu a avut

rigueurs de l'art du portrait dans lequel son grand talent et son désir de perfection l'ont fait assimiler en une vision originale les lois de l'art et de la peinture. Il est intéressant de constater que cette combustion et ce désir de posséder les secrets du grand art sont passés par son âme et sa conscience, donnant un essor accru à son vol vers les sommets. La peinture européenne au cours des décennies du milieu du XXe siècle n'ont pas connu d'artiste qui exprime

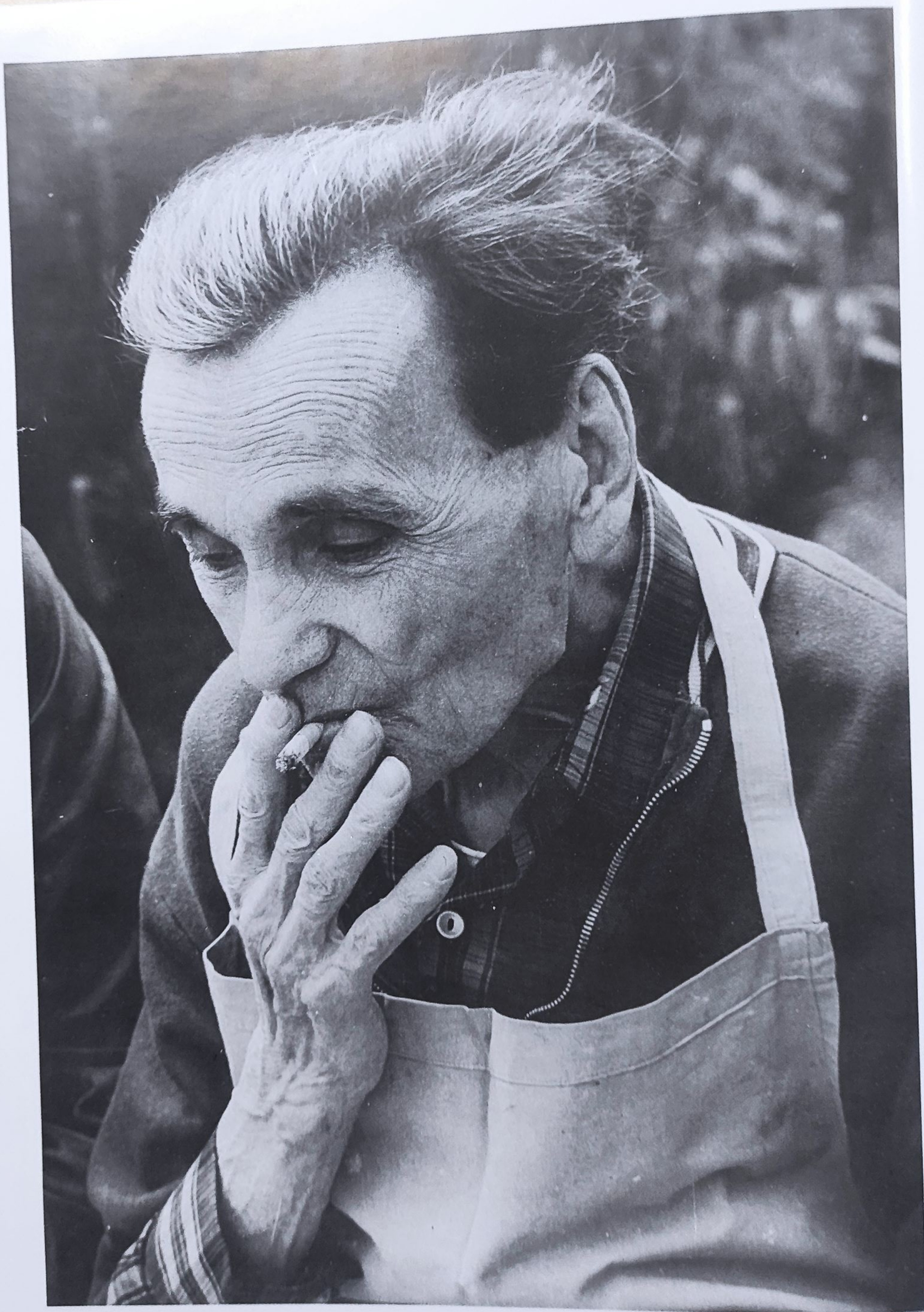

Ciucurencu și C. Baba cu studenții

un artist ca Ciucurencu, a cărui operă să exprime atât de original și profund echilibrul dintre clasic și modern. Tablourile sale au dat oricărui privitor acea stare artistică de neuitat. El a contribuit fundamental la îmbogățirea conștiinței și educației noilor generații de artiști ai școli noastre de artă. Mereu neliniștit, era mânat de ceva nevăzut spre atelierul său, spre culorile și pânzele sale. Ciucurencu a rămas un simbol și o aducere aminte a ceea ce știm de secole că se numește arta picturii și pictori. Marele său talent l-a condus totdeauna spre esențele artei. În cele mai fascinante și luminoase tablouri, culoarea rămâne iubirea cea dintâi și până la sfârșit. Ciucurencu este un artist educat și, la rândul lui, emițător de educație artistică. Marea lui iubire a fost pictura pe care a slujit-o și apărut-o ca cel mai îndrăgostit om, chinuit de dragoste. Din tinerețe până în ultima clipă, viața i-a fost luminată și echilibrată de miracolul picturii și de necesitatea de a trăi pentru ea și cu ea s-a confundat în eternitate.

dans son oeuvre mieux et d'une manière plus originale et profonde l'équilibre entre le classique et le moderne. Ses tableaux créent chez chaque spectateur un état artistique inoubliable. Il a contribué fondamentalement à l'enrichissement de la conscience et de l'éducation des nouvelles générations d'artistes et de notre école d'art. Toujours inquiet, une force invisible le poussait vers son atelier, ses couleurs, ses toiles. Ciucurencu est demeuré un symbole et la mémoire vivante de ce que depuis des siècles nous nommons l'art de la peinture et le peintre. Son grand talent l'a toujours conduit vers les essences de l'art. Dans ses tableaux les plus fascinants et les plus lumineux, la couleur demeure toujours son amour premier. Ciucurencu est un artiste formé et, à son tour, émetteur d'éducation artistique. Son grand amour fut la peinture qu'il a servie et défendue comme le plus amoureux des hommes. Sa vie, dès ses débuts et jusqu'à sa fin, fut éclairée et équilibrée par le miracle de la peinture et par la nécessité de vivre pour elle, et il s'est confondue avec elle dans l'éternité.

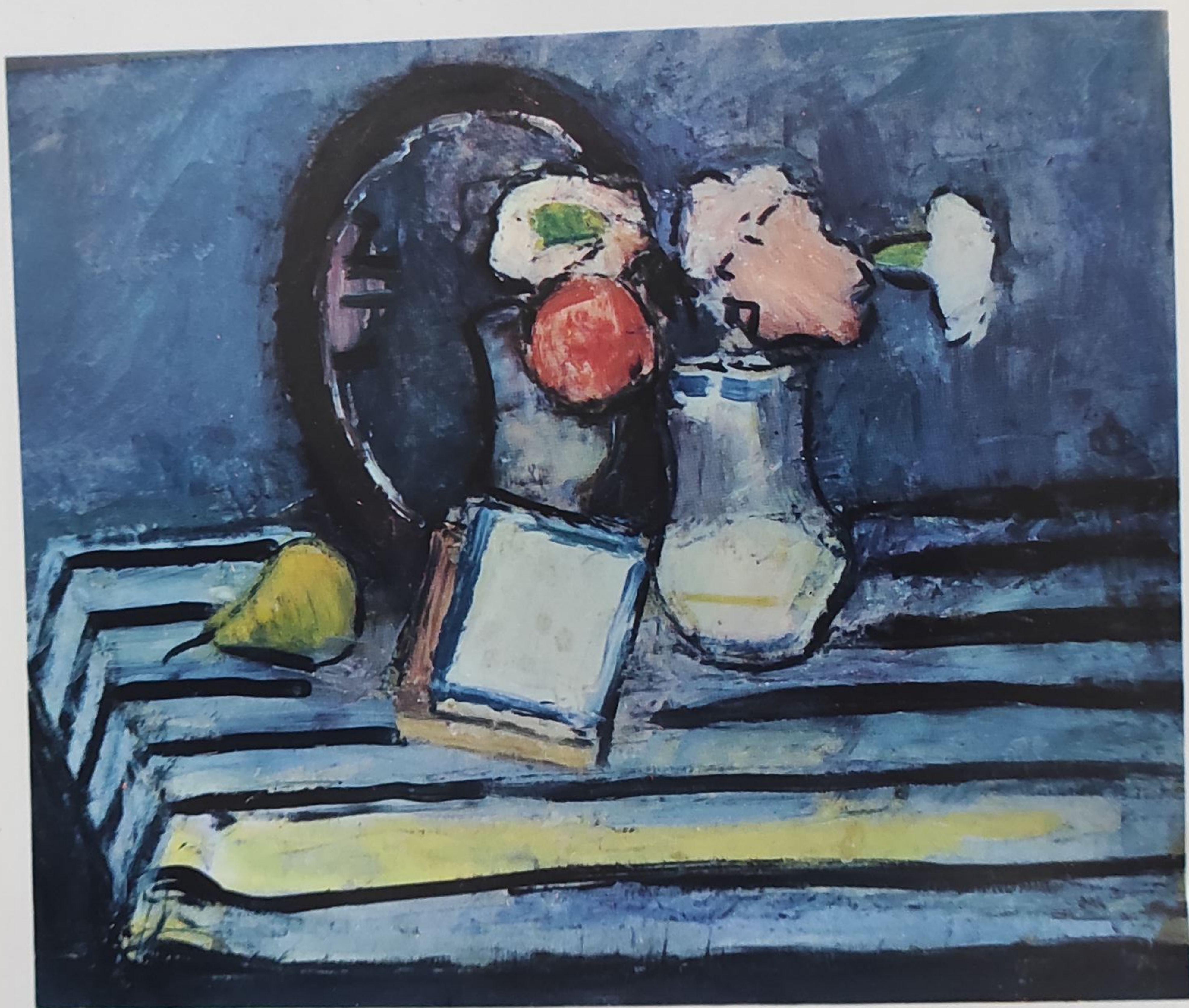
Alexandru Ciucurencu. Fotografie

Ciucurencu în atelier. Fotografie

ALEXANDRU CIUCURENCU, *Natură moartă*

CORNELIU BABA

România Literară

si
7 noiembrie
'87

În orizontul universalității

DEPARTE de zgomotul zilei, în tări-
le singurătății atelierului, stră-
fulgerat de esențiale întrebări ale
trăirii și imaginii superbe frumu-
seți spirituale a omului, trecută dincolo
de aparențele biologicului, pictorul con-
tinuă neabătut poemul unei vieți închinată
Artei. Pe paleta pictorului, materia culoa-
re suferă plingând între lumini și umbre.
Din zbaterea inefabilă a faptului creator
apar chipuri de bărbați și femei înveș-
mantați în destinele lor. Privind un tablou
de Baba — ordinea interioară regenerează
armonic în ipostaze mitice iluminând ne-
înțelesul în fața misterului măiestriei cu
care o formă sau o umbră își poartă pe-
cetea timpului universal. Privitorul nu co-
boară în adâncurile omului ca să-i desco-
pere neînțelesul, artistul ni-l înfățișează
pur, fără menajamente în complexitatea
firii sale, a strigătului său fără asemăna-
re în inima naturii. Pe fața, miinile, pi-
cioarele și pe întregul trup omenesc pic-
tura reface din umbre și lumini iubirea
artistului față de cel portretizat. Din zbu-
ciumul luminii și al umbrei, din ameste-
cul intim al culorilor, dureros se desenează
starea sufletească a omului care consti-
tuie fundamentul artei lui Baba fără egal
în pictura românească și europeană a se-
colului XX. Omul trăiește în opera pic-
torului spaîma și revelația și este, în ace-
lași timp, propria lui neînțelegere; și
această nefericire Baba a pictat-o magis-
tral. Tristețea și spaîma oamenilor lui
Baba nu înseamnă numai rugul suferinței

CORNELIU BABA : Autoportret

lor dar și teama căderii în uitarea cea
mare. Privind un portret pictat de marele
artist îi aud gândurile și văd cum sufletul
în ochi-i apare, iar miinile se prind parcă
de veșnicie. Când pictorul trăiește prin
arta sa o clipă de adevăr mai intens de-
cit o viață, apare tot mai amară armonia
de brunuri și de roșuri, de verde și de ne-
gru, legate de lumină prin încercănate al-
buri. Din plinset, ardere și suferință se
naște chipul Frumusetii. Ce rar și greu se
lasă deslușite în forme și culori gândurile
și sentimentele care scobesc urme adinci
pe fața noastră !... Imaginea picturii sale
trezește în noi profunde sentimente, iu-
biri și dureri, izbinzi și tăceri. Ea ne chea-
mă, în meditații, la ceea ce sintem sau
am putea fi și la importanța artei în ver-
ticalitatea lumii.

Opera lui Baba de mult aparține con-

științei universale și iubitorii de artă de
pretutindeni se opresc cu admirație în
fața pinzelor sale din marile muzee de
prestigiu mondial, ca Uffizi, de la Flo-
renta, cel din Dresda, Pergamon, din
Berlin, Ermitaj și Pușkin, din U.R.S.S.,
muzeele din Viena, Budapesta, New York,
Sofia ș.a. În acest an, trei tablouri ale
maestrului Baba, dintre care și un auto-
portret, onorează Expoziția internațio-
nală a membrilor Academiei de Arte a
Uniunii Sovietice.

Opera lui Baba este magma unui
vulcan mental ce străpunge scoarța spi-
rituală a pământului. Cu fiecare zi pictura
sa adună energii noi iar artistul face ri-
tualul paletelor lucrind, ca legămînt al
iubirii fără de sfîrșit cu care slujește
Arta.

Vasile Grigore

Muzică

Elogiul adevărului prin artă

L'éloge de la vérité à travers l'art

În ce zone ale ființei noastre, unde și cum se înfiripă în seninătăți sau nebuloase, imaginea inefabilă a artei? Puterea zămislirii unui chip iubit, din umbre și lumini, ce ascund neliniștea și încordarea unei vieți, dată în schimb pe o linie și o pată de culoare care aprind flacăra imaginației și a nemuririi. De câte ori privesc pictura maestrului Baba, găsesc lumea mai bună și mai serioasă.

Dans quelles zones de notre être, où et comment l'image ineffable de l'art s'incarne-t-elle en sérénités ou nébuleuses ? La force de créer un visage aimé, de le pétrir d'ombres et de lumières dissimulant l'inquiétude et la tension d'une vie, échangée contre une ligne et une tache de couleur qui allument la flamme de l'imagination et de l'immortalité. Toutes les fois que je contemple la peinture de Corneliu Baba, je trouve le monde meilleur et plus grave. La

CORNELIU BABA, *Schită*

Compunerea picturii sale cu toate elementele ei este o respirație sănătoasă pe înălțimi, unde aerul scapă de toxicitățile cotidiene. Ea este treapta spiritului prin care arta ne face să simțim transfuzia complexă a umanității. Marea valoare a picturii maestrului fiind tocmai nedespărtirea ființei în cauză și efect - ci frumusețea unității ei - din harul ce stăpânește și conduce gândul și mâna spre flacăra vieții și-a necunoscutei morții. Cântare întregii forme sfinte, căci umbrele și luminile veghează la nemurirea ei. Din geamătul vulcanic irumpe piatra tare, la fel și forma prinde ceva din infinit. Lumina în pânzele sale tresare discret ieșind îngândurată din hăul umbrelor ce strâng formele în brunuri nepotolite de mister - iar omul se pătrunde de o tăcere gravă în pete de culoare

composition de sa peinture avec tous ses éléments est un souffle frais venu des hauteurs, là où l'air échappe aux miasmes quotidiens. Elle est le degré de l'esprit par lequel l'art nous transmet la transfusion complexe de l'humanité. La grande valeur de la peinture du maître est justement la beauté de son unité, l'être n'y apparaissant jamais divisé en cause et effet, en vertu de la grâce qui domine sa pensée et guide sa main vers la flamme de la vie et de la mort inconnue. Un chant consacré à la forme sainte, immortelle, veillée par les ombres et les lumières. Comme jaillit la pierre dure du gémissement volcanique, de même s'empare la forme d'une parcelle d'infini. Dans ses toiles la lumière tressaille discrètement, se dégage, pensive, de l'abîme des ombres qui enserrent les formes de bruns agités de mystère - et l'homme se laisse envahir par un silence

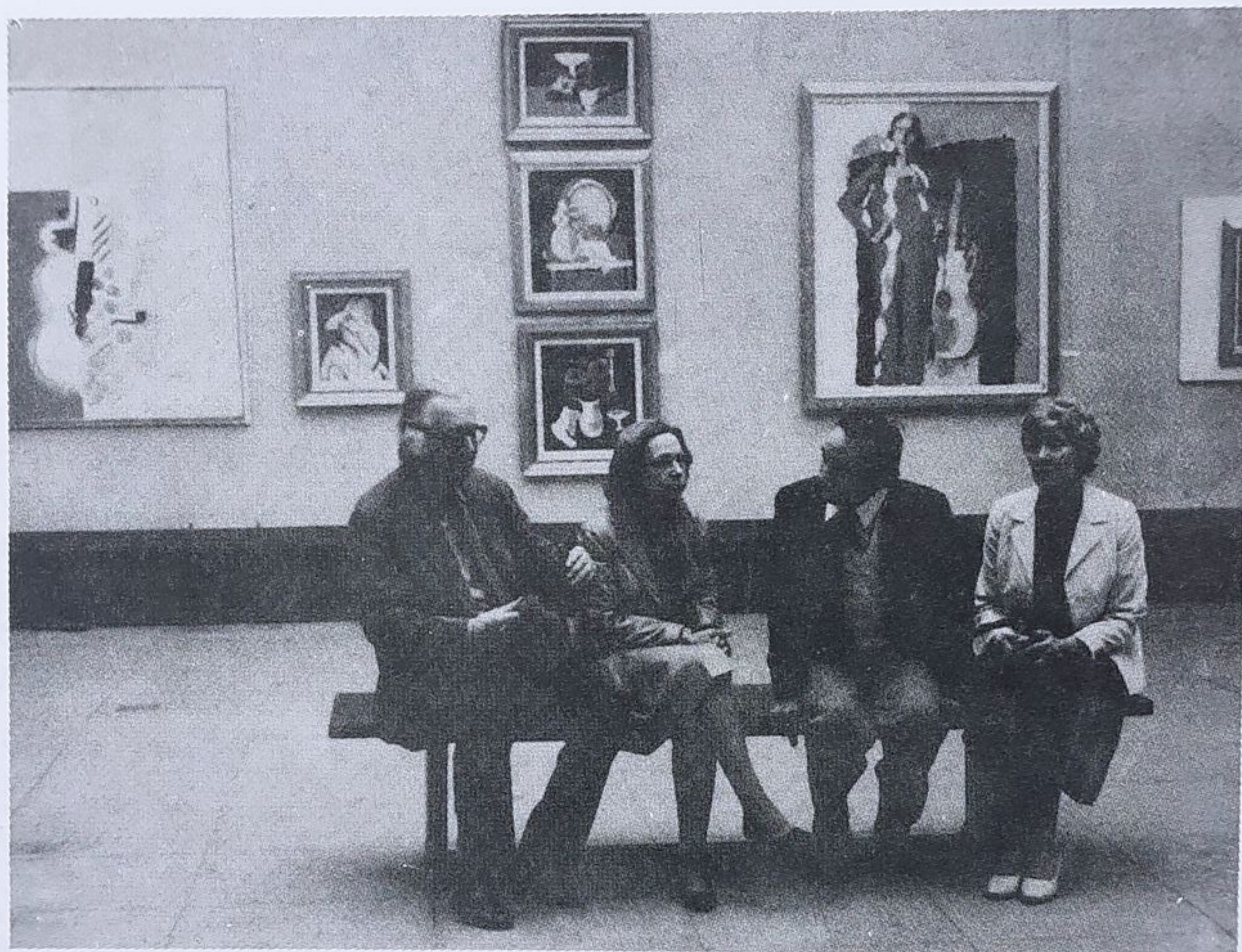

trăite solitar. Frumusețea se mărită cu suferința și tristețea omului, dând picturii sale acea înfiorare și solemnitate ce o trăim la despărțirea de marile creații. Privirea îmi alunecă mută, tulburată de pulsul care crește urmărind fascinația faptului creator.

Aceste forme și culori, de secole și milenii au fost blestemate și admirate pentru gloria lor, sau pedepsite pentru adevărul și fantezia lor. Dar ele

grave, fait de taches de couleur vécues en solitaire. La beauté se marie avec la souffrance et la tristesse de l'homme, donnant à sa peinture ce frémissement et cette solennité que nous ressentons lorsque nous nous séparons des grandes oeuvres. Mon regard glisse, muet, indifférent aux battements toujours plus rapides du pouls sous la fascination de l'acte créateur.

Ces formes et couleurs furent depuis des siècles et des millénaires maudites et admirées pour leur

Corneliu Baba cu soția și Lelia Pop în expoziția lui Vasile Grigore de la sala Dalles. 1985

străbat drumul în istorie, nepăsându-le de nimeni și de nimic. Aceste suprapuneri, atingeri și ștersături în forme și culori dau sens și expresie, gând și sentiment pânzelor sale care cu greu lasă să știm cum s-au înfăptuit. Cu o înfățișare pontificală și cu o privire care pătrunde direct fără menajamente și fără să ceară voie în fragilitatea sau duritatea sufletului interlocutorului, Baba găsește ce-l interesează și în primul rând: trăirea densă și pură. Apoi - fiind preocupat în a descoperi acea expresie picturală visată - dramaticul, trăiește pictându-l. S-a străduit să-și însușească original și creator și continuă și astăzi impresionant, mai mult ca oricând, la vârsta când înțelepciunea preschimbă darurile vieții în virtuți, să păstreze calitățile sublime ale marilor artiști, dându-le sensuri noi în opera lui. De la apoteoza stilurilor Egiptului și Greciei antice, până la Leonardo și Rafael, la Memling, Holbein și Rembrandt, Baba și-a auzit timpuriu cântul său legănat de ursita ilustrilor înaintași.

Și cum bine spunea Ingres sieși și viitorimii: „Așa că o să începem prin a desena, vom desena, și apoi iar vom desena”. Sunt în fața câtorva pânze ale maestrului... Cu ce să încep? Frumuseții și voluptății materiei, culoare transfigurată în sensuri și ipostaze sufletești, pictorul le-a închinat iubirea unei vieți legată de drama omului și a vremelniceii lui ce se

gloire, ou punies pour leur vérité et leur fantaisie. Mais elles allèrent leur chemin, traversant l'histoire, impassibles, indifférentes aux hommes et aux choses. Leurs ajouts, leurs effleurements et leurs effacements en formes et couleurs donnent sens et expression, pensée et sentiment à ses toiles qui ne nous laissent que difficilement deviner leur gestation. Avec sa prestance pontificale et son regard qui pénètre directement, sans ménagements et sans attendre de permission, dans la fragilité ou la dureté de l'âme de son interlocuteur, Baba trouve ce qui l'intéresse en premier lieu : le vécu dense et pur. Puis, désireux de découvrir l'expression picturale rêvée - il vit le dramatique, le peignant. Il s'efforça d'assimiler de manière originale et créatrice, et continue aujourd'hui encore, plus que jamais, à l'âge où la sagesse change les dons de la vie en vertus, de conserver les qualités sublimes des grands artistes, leur conférant des sens nouveaux. De l'apothéose des styles de l'Egypte et de la Grèce antique, et jusqu'à Léonard et Raphaël, à Memling, Holbein et Rembrandt, Baba a depuis longtemps entendu son chant être bercé par le sort des ses illustres devanciers.

Et comme le disait Ingres, à lui et à ses successeurs : « Si bien que nous commencerons par dessiner, nous dessinerons et puis nous dessinerons encore ». Je me trouve devant quelques toiles du maître... Par quoi commencer ? Le peintre a consacré son amour de toute une vie attachée au drame de

consumă continuu între pământ și stele.

Și, iată, că după încordate reluări și zbugium lăuntric, de ștergeri și simplificări, suprapuneri și profunzimi tonale, în misterioase umbre și mitice lumini, iată, în sfârșit, revelația unui chip sublim de femeie sau de bărbat, de copil sau bătrân, pecetluite în timp de harul artei, cu întreg cortegiul personalității lor omenești. Mă întorc și mai privesc o dată frumusețea dură și sănătoasă a femeilor sale îmbrăcate în haine uzate de lână, sau prinse în fiorul amintirilor înveșmântate în catifele calde și dantele fine, sau triste și obosite uitând de ele. Portretele sale sunt poeme de admirație și înțelegere subtilă a stărilor de dincolo de aparențe. Într-o varietate tipologică și temperamentală care incită pe artist la meditații, ipoteze și investigații picturale, la sensurile vieții, - ele ating desăvârșirea.

Expresia unei figuri se termină în portretul mâinilor, în stilul pictural care recrează misterul vieții. Numai privind de foarte aproape o pânză de-a maestrului - urmărind cu atenție clocotul culorilor în accente și valori puse cu mare meșteșug, fără să poți descifra repere și forme anatomice - apoi îndepărtându-te de tablou pentru a cuprinde ansamblul, ai revelației măestriei artei, a faptului creației, a recompunerii imaginii cu gânduri și emoții. Mă uit la punerea în pânză a subiectului: ce solemnitate!... Omul, în tablourile sale, suferă, veghează, așteaptă, este privit și nu închipuit. Un dor inexplicabil răscolește adevărul, și lupta pictorului cu el se dă prin forme și culori. Drama este trăită în profunzime, suferința fiind o necesitate, iar reușita o durere. Cântarea omului se face în la minor, trezind în noi acea căldură ce se prefăce încet, încet, în iubire, înțelegere și înțelepciune. Tonurile de roșuri și brunuri care merg până în adâncurile negrului fără să fie negru, ieșite din verde și albastruri grave atinse tot de roșuri și apoi reluate mereu în alte tonalități care cântă ideea până la alburii de petale în rozuri, oranjuri și liliachii inefabile. Toate sunt împreunate, suprapuse, șterse, topite în materia grea a culorii. Au ceva din măreția muzicii lui Bach. Din acele inegalabile mișcări tonale în game și în contrast, uluitor variate ca în fugile și contrapunctul marelui cantor. Au ceva din tensiunea înaltă a timpului de dăruire și osândă al marilor artiști.

Față de ce am văzut, comparând realizările artei contemporane cu forța și profunzimea picturii maestrului român, spun că în cea de a doua parte a secolului al XX-lea arta lui Corneliu Baba este unică și independentă - inegalată în legile permanenței, în specificul breaslei sale, în contemporaneitatea mondială. Paradoxal, ea atinge și definește mai complet idealul de nou și continuitate a necesităților spirituale ale tuturor oamenilor, ale generației tinere

l'homme et à sa fugacité consumée sans cesse entre terre et étoiles, à la beauté et à la volupté de la matière, à la couleur transfigurée en sens et hypostases spirituelles.

Et voici, après des reprises tendues et une grande agitation intérieure, après avoir effacé et simplifié, superposé et plongé dans les profondeurs tonales, dans les mystérieuses ombres et les lumières mythiques, voici, enfin, la révélation d'un visage sublime de femme ou d'homme, d'enfant ou de vieillard, scellée par la grâce de l'art, avec tout l'apanage de leur personnalité humaine. Je me retourne et contemple une fois de plus la beauté dure et saine de ses femmes couvertes de vêtements de laine usés, ou saisies par le frisson des souvenirs enveloppés de velours chauds et de fines dentelles, ou tristes et fatiguées, s'oubliant soi-mêmes. Ses portraits sont un poème d'admiration et de compréhension subtile des états d'au-delà des apparences. Dans une variété typologique et tempéramentale qui incite l'artiste à la méditation, aux hypothèses et aux investigations picturales, à ses sens - atteignant à la perfection.

L'expression d'une figure s'achève dans le portrait des mains, dans le style pictural qui recrée le mystère de la vie. Ce n'est qu'en regardant de très près une des toiles du maître - en scrutant avec attention le bouillonnement des couleurs en accents et valeurs appliquées avec art, sans pouvoir en déchiffrer les repères et les formes anatomiques - puis, en s'éloignant du tableau afin d'en saisir l'ensemble, que l'on a la révélation de la maîtrise de son art, de l'acte créateur, de la recomposition de l'image en pensées et émotions. J'analyse la mise en toile du sujet : quelle solennité !... Dans ses tableaux, l'homme souffre, veille, attend, est contemplé et non imaginé. Une inexplicable nostalgie agite la vérité, et le combat du peintre contre elle se livre dans des formes et des couleurs. Son drame est vécu en profondeur, la souffrance apparaissant comme une nécessité et la réussite comme une douleur. La louange de l'homme se fait en la mineur, éveillant en nous cette chaleur qui se transforme peu à peu en amour, compréhension et sagesse. Les tons de rouges et de bruns qui vont jusqu'aux profondeurs du noir sans être noir, issues du vert et des bleus graves touchés par les rouges sont sans cesse repris en d'autres tonalités qui chantent l'idée jusqu'au blanc des pétales, en roses, oranges et violets ineffables. Tous sont accordés, superposés, effacés, fondus dans la matière lourde de la couleur. Ils ont quelque chose de la grandeur de la musique de Bach. De ces inégalables mouvements tonaux en gammes et contrastes, extraordinairement variés comme dans les fugues et le contrepoint du grand chantre. Ils participent de la haute tension du temps prodigué par les grands artistes crucifiés.

Par rapport à ce que j'ai vu, comparant les réalisations de l'art contemporain avec la force et la profondeur du maître roumain, j'affirme que dans cette seconde moitié de notre XXe siècle, l'art de Corneliu Baba est unique et indépendant - inégalé dans les lois de permanence du spécifique de sa corporation, dans la contemporanéité mondiale.

sau mai în vârstă, tocmai prin acea inconfundabilă dorință de contemplare și putere de trăire în exprimare a faptului creator și prin acel solitar refuz, de o viață, de a păși pe urma ilustrelor figuri care au dat lumini noi artei, fiind convinși de propriile sale realizări.

Există în pictura lui Baba, adunată și decantată original, marea școală universală a picturii cu blazonul ei de experiențe prin secole a acelora care au trudit din greu și-n deznădejde mai mult decât în certitudini, până la sfârșitul zilelor bătrâne. Arta neluând în seamă că s-a făcut târziu. Mă mai întorc încă o dată, uimit de forța viziunii sale, de magnetismul și adevărul ei. Baba, ca și Ingres, Delacroix și Van Gogh, ca și Pallady Tonitza, Șirato, Klee și Kandinsky și mulți alți artiști clasici sau contemporani, și-a notat și notează în carnetele lui de pictor, în jurnalul vieții sale - alături de frumusețea unui studiu de portret sau nud de femeie ori bărbat, de floare sau de cal, de case ori obiecte pentru viitoare naturi statice - superbe meditații artistice, filosofice sau de viață, cu aceeași originalitate și măiestrie ca însăși arta lui.

Timpul va trece ca și până acum, iar oamenii se vor supune vieții și morții ca și până acum. O să se uite date și istorii - patimi și iubiri, or să se nască altele, dar undeva, în adâncul firii, Arta va lumina. Ascult tăcerea vieții tablourilor sale transfigurate din starea lucrurilor și a oamenilor ce continuă să nască în ochii minții noastre noi lumi de imagini și întrebări despre destinul artei.

"România literară", 17 noiembrie 1983

Paradoxalmente, il atteint et définit plus complètement l'idéal de nouveau et de continuité des nécessités spirituelles de tous les hommes, de la jeune génération ou de la plus âgée, justement par cet inconfondable désir de contemplation et de force vivante d'expression de l'acte créateur, de même que pour ce refus solitaire, constant, de suivre les traces des illustres figures qui ont donné de nouvelles lumières à l'art, étant convaincu de ses propres réalisations.

On retrouve dans la peinture de Baba, rassemblées et épurées de manière originale, les traces de la grande école universelle de la peinture, avec son blason d'expériences accumulées au long des siècles par ceux qui ont travaillé péniblement et dans le désespoir, plus que confortés par des certitudes, jusqu'à la fin de leurs vieux jours - l'Art ignorant l'écoulement des jours. Je reviens une dernière fois sur mes pas, stupéfait devant la force de sa vision, devant son magnétisme et sa vérité. Comme l'ont fait aussi Ingres, Delacroix et Van Gogh, Pallady et Tonitza, Șirato, Klee et Kandinsky et bien d'autres artistes classiques ou contemporains, Baba a noté et continue à noter dans ses carnets de peintre, dans le journal de sa vie, - aux côtés de la beauté d'une étude de portrait ou de nu de femme ou d'homme, de fleur ou de cheval, de maison ou d'objets pour de futures natures mortes - de superbes méditations artistiques ou philosophiques, tout aussi originales et pleine d'esprit que son art.

Le temps continuera à s'écouler, les gens se soumettront à la vie et à la mort comme ils l'ont toujours fait. Les dates et les histoires seront oubliées, les passions et les amours en engendreront d'autres, mais quelque part, dans les tréfonds de l'être, l'Art continuera à éclairer. J'écoute le silence de la vie de ses tableaux transfigurés, qui continuent à créer dans les yeux de notre esprit de nouveaux mondes d'images et de questions concernant le destin de l'art.

« România literară », 17 novembre 1983

Nesfârșita veghe spirituală

La veillée spirituelle sans fin

Sunam la ușa atelierului cu o nestăpânită emoție la reîntâlnirea cu maestrul, emoție pe măsura unei zile de neuitat.

Îmi fugeau prin memorie secvențe de tablouri în lumini și umbre din care se arătau pentru câteva clipe portrete celebre de bărbați și femei, idei, atitudini și cuvinte ale pictorului. A îmbătrânit într-un fel unic - măreț, impunător și sacerdotal. Pe fața sa, pe mâinile

Je sonnais à la porte de l'atelier, maîtrisant l'émotion qui m'étreignait à l'idée d'une rencontre avec le maître, une émotion à la mesure d'une journée inoubliable.

Des bribes de tableaux en lumières et ombres, d'où surgissaient l'espace d'un éclair des portraits célèbres d'hommes et de femmes, des idées, des attitudes et des paroles du peintre traversaient ma mémoire. Il a vieilli de manière unique - grandiose,

CORNELIU BABA, *Schiță*

sale, în mișcări și voce s-a așezat timpul unei vieți trăite în tensiunea și zbuciumul lucrului la șervelet, a rigorii de studiu și contemplare a tainelor artei. Și maestrul le posedă printre puținii artiști contemporani ai veacului nostru. Pictorul Corneliu Baba este - sub semnul geniului - un mare artist. Parfumul culorilor și al lianților proaspeți mai persistă în aerul atelierului. Acordurile muzicii lui Bach cântate de Enescu se prefac în lumini și umbre colorate. Trei pânze mari - variante la ilustrul muzician Enescu, un studiu de nud de femeie extraordinar de frumos și o compoziție cu mai multe portrete tulburător de sugestive stau în preajma unei admirabile variante a unui autoportret ce domină, prin cromatica adevărului, peretele lateral al ferestrelor. Impunătoarea expresie a frumuseții imaginilor și a sentimentelor decantate în spiritual

imposant, sacerdotal. Le temps d'une existence vécu dans la tension et l'agitation du travail devant son chevalet, de la rigueur de l'étude et de la contemplation des secrets de l'art a posé son empreinte sur son visage, sur ses mains, dans ses mouvements et dans sa voix. Le maître maîtrise son art comme peu de ses contemporains le font. Le peintre Corneliu Baba est un grand artiste placé sous le signe du génie. Dans l'air de l'atelier flotte, persistant, le parfum des couleurs et des liants. Les accords de la musique de Bach jouée par Enescu se transforment en lumières et ombres colorées. Trois grandes toiles - des variantes d'un portrait de l'illustre musicien Enescu, une étude de nu de femme extraordinairement belle et une composition avec plusieurs portraits d'une force de suggestion troublante sont placées auprès d'une admirable variante d'un autoportrait qui domine, par la chromatique de la vérité, la paroi latérale des fenêtres. L'imposante expression de la beauté des

CORNELIU BABA, *Veneția*

mă duc către inefabil. Îmi este imposibil de a vorbi pentru că tot ce văd impune tăcere și admirație și atunci mă bucur privind. Măinile maestrului - uimitor de expresive, autoportretistice, nu pot fi decât ale unui mare creator de frumos. Detașat de efemer, dialoghează cu arta prin însăși opera sa - gravă, meditativă, picturală și umană. În anii din urmă, observațiile și studiile pentru tablourile sale ca și forța sintezei formelor construite din câteva pete și ștersături măiestre desprinse din privirea printre pleoape - pentru a vedea esența în nuditatea formei - sunt forțele picturii sale. Maestrul Corneliu Baba trăiește profund și total faptul creator, mânat de energii spirituale ce-i dau încredere și putere de a descoperi mereu emoția frumuseții. Lucrează zi-lumină și timpul tot nu-i ajunge. Șterge de nenumărate ori ce a pictat admirabil pentru a lua totul de la început ca să cuprindă imposibilul între pânză și culori. Amândoi tăceam și priveam, priveam și tăceam în fața tablourilor rezemate de mai multe șevalete. Mă gândeam ce înseamnă viziunea artistică a unui mare creator care, departe de zgomotul zilei, în tăriile singurătății atelierului, a creat în opera sa o lume din lumini și umbre colorate, operă care onorează orice muzeu de valență mondială. Această lume nu va dispărea pentru că este mai adevărată decât atâtea lumi care vin și trec.

Iată-mă din nou cu creionul în mână încercând să văd mai departe încă ceva din superba lume de culori în umbre și lumini sufletești ale veneratului maestru. Arta lui Corneliu Baba nu constituie un „moment artistic” al secolului al XX-lea. Ea este integrată natural în cultura românească și universală total și pentru totdeauna. Ea exprimă marile stări și trăiri ale omului de pretutindeni - demnitatea cu care își trăiește viața, suferința, iubirea, asprimea, tăcerea și moartea. De-a lungul unei vieți s-au desfășurat în jurul său mișcări artistice celebre, grupări de avangardă, sub semnul noutății și al negării, dar pictorul Corneliu Baba și-a văzut neabătut de drumul său punându-și cele mai serioase și esențiale întrebări ale marii picturi dintotdeauna.

Atâtea „isme” și curente artistice s-au desfășurat tumultuos și neprevăzut, au venit și au dispărut în cei optzeci de ani, luând cu ele în uitare viziuni și idealuri artistice dar neputând converti nesfârșita veghe spirituală a pictorului Baba în fața pânzelor sale. Marile adevăruri au tăcut totdeauna. Vitalitatea artei sale stă în frumusețea ideilor, a sentimentelor și a exprimării artistice care nu se demodează niciodată. Ea comunică continuu între generații profunde valori spirituale ale umanității. Arta lui Corneliu Baba atât de complexă și profundă, este neasemănătoare în secolul nostru și ea a mers de la începutul ei spre esențele marii picturi.

Corneliu Baba, este unul dintre artiștii creatori ai

images et des sentiments épurés dans le spirituel me conduisent vers l'ineffable. Je ne puis proférer aucune parole parce que tout ce que je vois impose le silence et l'admiration, et je me contente de la jouissance de la contemplation. Les mains du maître, telles qu'il les a vues - d'une expression extraordinaire, ne peuvent appartenir qu'à un créateur du beau. Détachées de l'éphémère, il dialogue avec l'art à travers son oeuvre même - grave, méditative, picturale et humaine. Ces dernières années, les observations et les études faites pour ses tableaux, de même que la force de synthèse des formes construites à partir de quelques taches et biffages, exécutés sous l'impulsion du regard filtrant sous les paupières - afin de mieux saisir l'essence dans la nudité de la forme - sont la partie forte de sa peinture. Le maître Corneliu Baba vit profondément l'acte créateur, poussé par des énergies spirituelles qui lui donnent la force et la confiance nécessaires pour la découverte émouvante de la beauté. Il travaille de l'aube au crépuscule et le temps ne lui suffit jamais. Il efface d'innombrables fois les choses admirables qu'il peint, reprenant tout dès le début afin de fixer l'impossible en couleurs sur sa toile. Nous nous taisions tous deux, et nous contemplions, nous contemplions et nous nous taisions devant les tableaux appuyés contre plusieurs chevalets. Je songeais à ce que signifiait la vision artistique d'un grand créateur qui, loin de l'agitation humaine, dans la solitude de son atelier, créait un monde de lumières et d'ombres colorées, une oeuvre qui honorerait n'importe quel musée de réputation mondiale. Ce monde ne disparaîtra pas, car il est plus vrai que bien des mondes qui viennent et passent.

Me voici de nouveau, le crayon à la main, essayant de voir davantage de ce superbe monde de couleurs en ombres et lumières spirituelles de notre maître vénéré. L'art de Corneliu Baba ne constitue pas un « moment artistique » du XXe siècle. Il est intégré tout naturellement dans la culture roumaine et universelle, totalement et pour toujours. Il exprime les états vécus de l'homme de partout - la dignité avec laquelle il vit sa vie, sa souffrance, ses amours, la dureté, le silence et la mort. Corneliu Baba fut le contemporain de mouvements artistiques célèbres, d'avant-garde, agissant sous le signe du nouveau et de la négation, mais il ne s'est pas laissé écarter de sa voie, se posant les questions les plus sérieuses et essentielles de la grande peinture de toujours.

Tant d'« ismes » et de courants artistiques se sont déroulés, tumultueux et imprévisibles, sont venus et ont disparu au cours des quatre-vingts ans qu'il a vécus, emportant dans l'oubli des visions et des idéaux artistiques, mais impuissants à convertir la veillée spirituelle du peintre Baba devant ses toiles. Les grandes vérités se sont tuées pour toujours. La vitalité de son art consiste dans la beauté des idées, des sentiments et de l'expression artistique qui ne se démode jamais. Elle communique continuellement entre les générations les profondes valeurs spirituelles de l'humanité. L'art de Corneliu Baba, si complexe et profond, est unique dans notre siècle et il s'est dirigé dès ses débuts vers les essences de la grande peinture.

vecului în care i-a fost dat să se realizeze complet. Conceptul său artistic nu a fost trădat într-o viață de om nici pentru o zi. Acum nu mă mai gândesc la un tablou anume. Revăd în memorie totalitatea lor ca simbol artistic, ca integritate a frumuseții și demnității intelectuale și omenești, ce străbate întreaga operă a marelui pictor român ai cărui contemporani suntem.

Pe „Oamenii din lucrările mele”, cum le spune maestrul celor pictați de el, i-am văzut de curând în superba lume de forme și culori, tăcuți, demni, plini de întrebări și neliniști. Materia culorilor s-a transformat pe pânzele sale în umbre și lumini sufletești ce-i fac pe oamenii lui mai vii, mai adevărați decât atâtea lumi care vin și dispar. Văd pasiunea cu care maestrul și-a făurit, într-o viață, din obsedanta iubire a naturii, a realității, a „motivului pictural”, prin nenumărate și chinuitoare observații și studii, realitatea lumii sale revelate. Îi privesc uimit ultimele pânze din atelier, privesc paleta cu pensule și lumea de umbre și lumini colorate ce izbucnesc din tablourile sale care poartă în ele metafora vieții într-un spațiu fără sfârșit - spațiu ce se cheamă opera de artă.

„România literară”, 13 noiembrie 1986

Corneliu Baba est un des artistes créateurs du siècle où il lui fut donné de se réaliser pleinement. Il n'a jamais trahi sa conception artistique, pas un seul jour. Maintenant, je ne puis plus songer à un tableau particulier. Je revois en mémoire leur totalité comme un symbole artistique, en tant qu'intégrité de la beauté et de la dignité intellectuelle et humaine, qui traverse toute l'oeuvre du grand peintre roumain dont nous sommes les contemporains.

Les « hommes de mes oeuvres », comme aimait le maître à nommer les personnages de ses toiles, je les ai vus depuis peu dans leur superbe monde de formes et de couleurs, silencieux, dignes, agités de questions et d'inquiétudes. La matière des couleurs s'est transformé sur ses toiles en ombres et lumières spirituelles qui rend ses personnages plus vivants, plus vrais que tant de mondes qui viennent et disparaissent. Je vois la passion avec laquelle le maître a forgé la réalité de son monde révélé, au cours de toute une vie consacrée à l'obsédant amour de la nature, de la réalité, du « motif pictural », à la suite d'innombrables et torturantes observations et études. Je contemple, émerveillé, les dernières toiles de son atelier, sa palette et ses pinceaux et le monde d'ombres et de lumières colorées qui jaillit de ses tableaux : ils recèlent la métaphore de la vie dans un espace infini - l'espace qui a nom l'oeuvre d'art.

« România literară », 13 novembre 1986

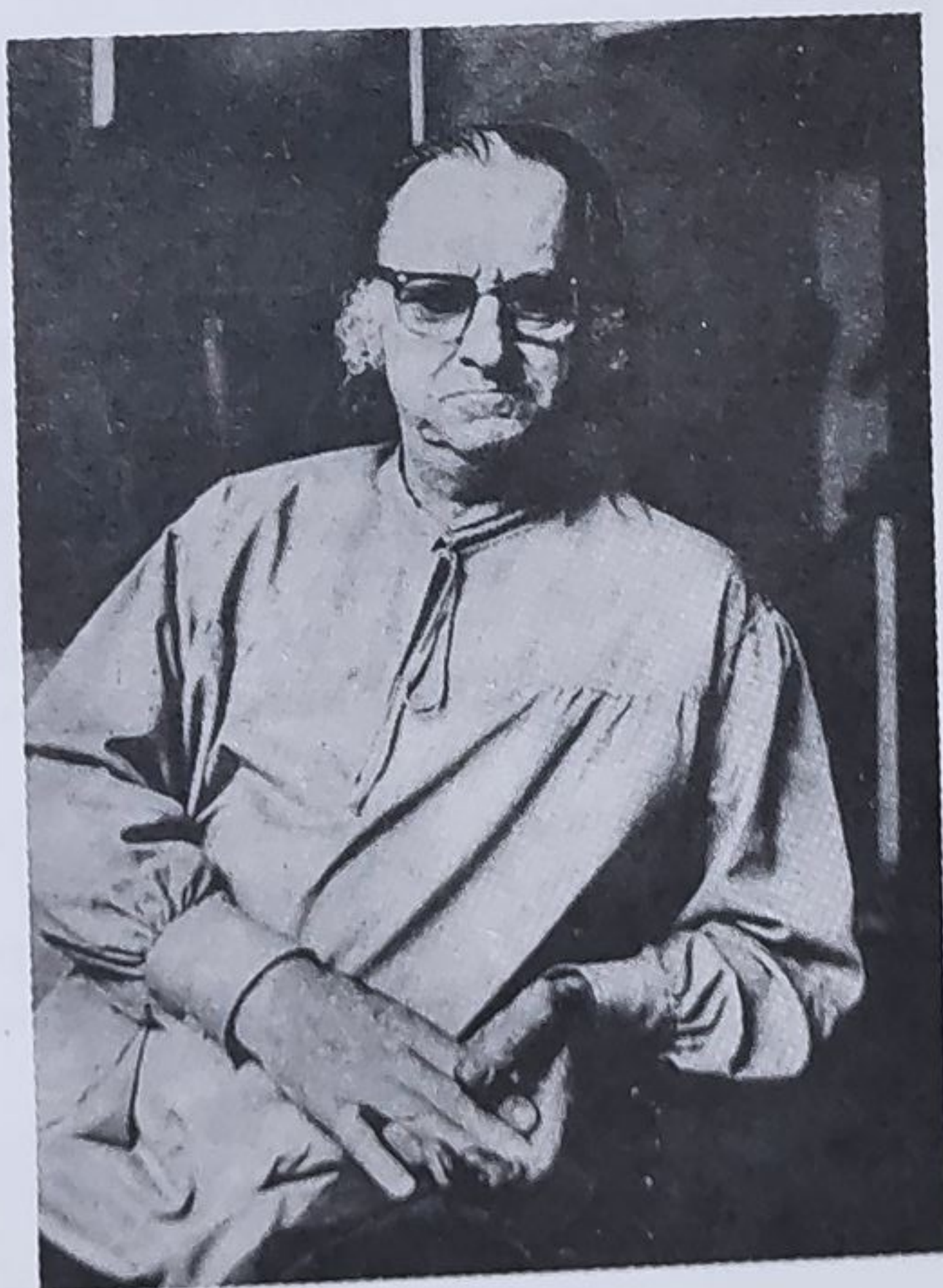

În orizontul universalității

Dans l'horizon de l'universalité

DEPARTE de zgomotul zilei, în tăriile singurătății atelierului, străfulgerat de esențiale întrebări ale trăirii și imaginii superbe frumuseți spirituale a omului, trecută dincolo de aparențele biologicului, pictorul continuă neabătut poemul unei vieți închinată Artei. Pe paleta pictorului, materia culoare suferă plângând între lumini și umbre. Din zbaterea inefabilă a faptului creator apar chipuri de bărbați și

Loin des bruits quotidiens, dans la solitude de son atelier, tourmenté par les questions essentielles portant sur la manière de vivre et de donner expression à la superbe beauté spirituelle de l'homme, au-delà des apparences biologiques, le peintre déroulait inlassablement le poème d'une vie consacrée à l'Art. Sur la palette du peintre, la matière-couleur souffre et pleure entre les lumières et les ombres. Issus du tourment ineffable de l'acte

Corneliu Baba. Fotografie

femei îmveșmântați în destinele lor. Privind un tablou de Baba - ordinea interioară regenerează armonie în ipostaze mitice iluminând neînțeleșul în fața misterului măiestriei cu care o formă sau o umbră își poartă pecetea timpului universal. Privitorul nu coboară în adâncurile omului ca să-i descopere neînțeleșul, artistul ni-l înfățișează pur, fără menajamente în complexitatea firii sale, a strigătului său fără asemănare în inima naturii. Pe fața, mâinile, picioarele și pe întregul trup omenesc pictura reface din umbre și lumini iubirea artistului față de cel portretizat. Din zbugiumul luminii și al

créateur, surgissent des visages d'hommes et de femmes revêtus de leurs destins. Lorsqu'on contemple un tableau de Baba - l'ordre intérieur se régénère harmonieusement en hypostases mythiques qui éclairent l'incompris devant le mystère de l'art, posant sur une forme ou une ombre le sceau du temps universel. Le spectateur ne descend pas dans les tréfonds de l'être humain pour y découvrir l'inconnu. L'artiste nous le représente en état pur, sans ménagements, dans la complexité de son être, de son cri sans pareil au cœur de la nature. Sur le visage, sur les mains, sur les jambes sur tout le corps humain, la peinture refait d'ombres et de lumières l'amour de l'artiste pour celui dont il exécute le portrait. De l'agitation de la lumière et de

umbrei, din amestecul intim al culorilor, dureros se desenează starea sufletească a omului care constituie fundamentul artei lui Baba, fără egal în pictura românească și europeană a secolului al XX-lea. Omul trăiește în opera pictorului spaima și revelația și este, în același timp, propria lui neînțelegere, și această nefericire Baba a pictat-o magistral. Tristețea și spaima oamenilor lui Baba nu înseamnă numai rugul suferinței lor dar și teama căderii în uitarea cea mare. Privind un portret pictat de marele artist îi aud gândurile și văd cum sufletul în ochi-i apare, iar mâinile se prind parcă de veșnicie. Când pictorul trăiește prin arta sa o clipă de adevăr mai intens decât o viață, apare tot mai amară armonia de brunuri și roșuri, de verde și de negru, legate de lumină prin încercănate alburii. Din plânset, ardere și suferință se naște chipul Frumuseții. Ce rar și greu se lasă deslășite în forme și culori gândurile și sentimentele care scobesc urme adânci pe fața noastră!... Imaginea picturii sale trezește în noi profunde sentimente, iubiri și dureri, izbânzi și tăceri. Ea ne cheamă, în meditații, la ceea ce suntem sau am putea fi și la importanța artei în verticalitatea lumii.

Opera lui Baba aparține de mult conștiinței universale și iubitorii de artă de pretutindeni se opresc cu admirație în fața pânzelor sale din marile muzee de prestigiu mondial, ca Uffizi de la Florența, cel din Dresda, Pergamon din Berlin, Ermitaj și Pușkin, din U.R.S.S., muzeele din Viena, Budapesta, New York, Sofia ș.a. În acest an, trei tablouri ale maestrului Baba, dintre care și un autoportret, onorează Expoziția internațională a membrilor Academiei de Arte a Uniunii Sovietice.

Opera lui Baba este magma unui vulcan mental ce străpunge scoarța spirituală a pământului. Cu fiecare zi pictura sa adună energii noi, iar artistul face ritualul paletelor lucrând, ca legământ al iubirii fără de sfârșit cu care slujește Arta.

"România literară", 19 noiembrie 1987

l'ombre, du mélange intime des couleurs, se dessine l'état d'âme douloureux de l'homme qui constitue le fondement de l'art de Baba, lequel n'a pas son égal dans la peinture roumaine et européenne du XXe siècle. L'homme vit dans l'oeuvre du peintre à la fois l'effroi et la révélation, étant aussi sa propre incompréhension, et c'est ce malheur que Baba a peint, magistralement. La tristesse et l'effroi des personnages de Baba ne signifient pas seulement le bûcher de leur souffrance mais aussi la crainte de tomber dans le grand oubli. Lorsque nous contemplons un portrait peint par le grand artiste nous entendons ses pensées, nous voyons son âme apparaître dans ses yeux, et il nous semble apercevoir ses mains s'accrocher à l'éternité. Lorsque le peintre vit à travers son art un instant de vérité plus intense qu'une vie, l'harmonie des bruns et rouges, des verts et des noirs rattachés à la lumière par des blancs de cernes semble toujours plus amère. Le visage de la Beauté naît de pleurs, combustion et souffrance. Qu'il est malaisé d'exprimer en formes et couleurs les pensées et les sentiments qui creusent des traces profondes sur notre visage!... L'image de sa peinture éveille en nous des sentiments profonds, des amours et des douleurs, des victoires et des silences. Elle nous appelle, dans ses méditations, à devenir ce que nous sommes ou ce que nous pourrions être, de même qu'elle nous révèle l'importance de l'art dans la verticalité du monde.

L'oeuvre de Baba appartient depuis longtemps à la conscience universelle et les amateurs d'art de partout s'arrêtent avec admiration devant ses toiles exposées dans de grands musées de réputation mondiale, aux Uffizi de Florence, à Dresde, au Pergamon de Berlin, à l'Ermitage et au Musée Pouchkine d'U.R.S.S., aux musées de Vienne, Budapest, New York, Sofia et autres. Cette année, trois tableaux du maître Baba, dont un autoportrait, honorent l'Exposition internationale des membres de l'Académie des Arts de l'Union Soviétique.

L'oeuvre de Baba est le magma d'un volcan mental qui perce l'écorce spirituelle de la terre. Chaque jour sa peinture rassemble des énergies nouvelles, et l'artiste accomplit le rituel de la palette en travaillant, comme un serment d'amour infini sur l'autel de l'Art.

« România literară », 19 novembre 1987

ION POPESCU NEGRENI

Valoros adevăr etic și estetic

După trei decenii de creație iubim și înțelegem opera lui Ion Popescu Negreni ca un superb și valoros adevăr etic și estetic. Privindu-i pictura expusă în retrospectiva de la sala Dalles, cu pulsațiile ei emoțional-raționale în adâncurile faptului creator, fără să vezi efortul, ci Arta, îl asemăn (și-l compar) cu poetul rimelor în griuri plumburii și violeturi triste ce înnobilează spiritul, dându-i ocea nu știu ce inefabilă vibrație. Există o suferință demnă și plăcută a contemplării naturii, ascunsă discret în viziunea formelor și a culorilor, într-o uimitoare varietate în potrivirea lor, ce-l aparțin în frumusețea nădă și firească a exprimării. Timpul fericit al inspirației se săvârșește repede, la înaltă tensiune emoțională — complet și profund. Primii mei pași spre tainele artei i-am făcut fiind înconjurat și educat în liceu de inițiu meu profesor, maestrul Negreni, unul dintre creatorii de seamă ai plasticii contemporane. La vîrsta cînd oamenii își încheie socotelile vieții, pictorul melancoliei cromatice, al înserării violete și al luminilor florale este îndrăgostit de Artă mai tare ca oricînd și întinerește pictînd, ca Titian.

VASILE GRIGORE

Reflecții

Deschideri către frumusețe

■ CE POATE fi mai omenesc și tulburător de adevărat în viața noastră, decît acele mirifice repere îndepărtate pe care le-am numit idealuri, dorințe, șansă, izbinzi și destin? Nu este o slăbiciune și nici lene starea ce face să neglijăm — uneori și numai aparent, — importanța vitală a trăirii faptelor de zi cu zi, care, împlinite, ne-ar apropia de cele incredibile de realizat. Ele rămîn partea frumoasă și pur omenească a existenței ce dă tărie uimitoare voinței și încrederei, strînind îndoilele acelor oameni care asumîndu-și cu adevărat toată răspunderea, nu calculează mărșă cînd și cum au sacrificat totul pentru o idee sau un sentiment nobil. Poate că dificultatea unei vieți eroice nu stă în străbătarea îndepărtărilor astrale, ci în curajul închipuirii adevărilor posibile ce pot fi metamorfozate într-o zi în fapte. Și pentru un artist aceasta este însăși împlinirea lui. Mari creatori nu și-au amînat niciodată clipa viziunii unor imagini unice sau a faptului săvîrșirii, ci au acționat fulgerător, și fericit mînași dinlăuntrul ființei lor și-au transformat chinul vis în ceea ce numim opera de artă. Din clipa unei zile de întrebări și trudă se poate naște nemurirea, căutată și așteptată toată viața.

Contemplînd frumusețea unui tablou sau a unei sculpturi, a unui poem ori a unei simfonii m-am bucurat înțelegînd că acea posibilitate a întrupării lor nu a fost amînată și nici confundată cu predispoziția către divertisment. „Din nimic, nu se naște nimic” spunea poetul latin — din somnolența spiritului ori lenevia lui la fel. Este adevărat, bogăția spiritului și forța lui se adună foarte greu și se poate risipi și deteriora foarte repede. Măreția lui atinge superba fragilitate omenească pe care o numim sentiment, apărută de puterea rațiunii. Amîndouă trăiesc în opera de artă și în noi, dîndu-le sens și frumusețe. Patosul creator nu aparține meșteșugului, nici culturalului, în accepțiunea foarte strictă a cuvîntului, și nici ispitei plăcerilor cotidiene. El există sau

nu, ca forță prometeică în acei oameni care ating ipostazele sublimului prin adevărul artei lor — în armonia de forme și culori ce ne fac să le iubim și să ne recunoaștem în ele totdeauna. Imaginația ce umblă slobodă și nu dă pace artistului pînă n-o prinde în inefabilul alcătuirii plastice, în proporții, ritmuri și raporturi cromatice este ceea ce sintem ori am putea fi. Ea ne fascinează sufletul și dă un înțeles profund vieții noastre devenind o parte a realului.

Dacă dorim din toată ființa, înfaptuirea marilor gînduri și sentimente ce ne înviorează spiritul și viața se realizează. Imi stă „lucăsfăr sfînt” înaintea mea toate izbinzile și îndemnurile marilor noștri înaintași, puterea lor de a face — care ne-au lăsat în tăcere și suspin strălucitoarea lor artă din care ne-am făurit un nume de glorie așezat în lăcașul universalului. Imi doresc, cu toate puterile mele, topite în forme și culori, umbre și lumini, în proporții și armonii să pot închina ilustrilor maeștri ca și contemporanilor, cite un gînd de laudă și un fapt de conștiință dătător de liniște și încredere.

Tot așa cum privesc cu respect spre trecutul memorabil al artei românești, privesc cu speranță viitorul ei. Cred nu numai în talentul colegilor mei, ca și al acelor care vor veni, pe care ne străduim să-i formăm în spiritul admirației față de valorile tradiției noastre și aspectele luminoase ale existenței de astăzi, ci și în rezervele lor interioare de energie, făcînd ca opera să existe perpetuu într-o curgere indestructibilă a continuităților. Atîta vreme cît omul va fi om, dîncolo de suferință și temeri, de greutăți și trecătoare mîhniri, va găsi forța de a crea, de a da măsura nobilei lui. La temelia oricărei fapte mari stau faptele deschiderii către înălțimile frumuseții. Fără această convingere rostul nostru ar înceta, odată cu acela de a mai putea imagina umanitatea și istoria demnă pe care s-a străduit să și-o cucerească.

Vasile GRIGORE

4 CONTEMPORANUL

Viziune clară și profunzime

DUPĂ anul 1943, Ion Popescu-Negreni se reîntorsese din prizonierat, își reluase calm, ca după o boală grea, culorile, pensulele și cărbunele, cu un aer plăcut și înviorător ce îmi înaripase visurile. Picta și desena în fața unor dintr-elevii săi. Toată ființa pictorului îmi părea adusă de un vînt de departe, din necunoscut. Era făcut și vizător, demn și concentrat în sine. Negreni nu și-a revendicat niciodată nici o zi din acelea pierdute fără întoarcere, știînd că arta ține seamă numai de forța creatoare și de nemurirea ei. Cîțiva colegi din generația sa deja erau artiști foarte cunoscuți, cu lucrări în colecții de artă celebre. Negreni lua totul de la început. Dădorez profesorului meu, încă din acele zile, direcția și stimulul pentru inefabilul picturii dăruită cu generozitatea pe care numai oamenii de seamă o au. De atunci îl admir din ce în ce mai mult traectoria conceptualului său artistic necondiționat de nimic, precum și neconținută sa împlinire artistică și care astăzi, aproape după 40 de ani de înunță, își ocupă locul meritat printre maeștrii artei contemporane românești.

Fără zgomot și percuții care să atragă atenția efemeră asupra picturii sale de o sensibilitate și originalitate inconfundabile, fără angoase și constrîngerii spirituale, Ion Popescu-Negreni și-a înaripat arta pentru drumul fără căderi și uitări. Stăpînește sincer și profund răscolile gîndirii și expresiei picturale de la desen la culoare, de la compunere la tensiunea comunicării artistice. O tristete cîntă armonioasă

nuile sale coloristice de un rafinament aparte în artă românească. O tonalitate valorică a luminii de seară reverberază un sentiment elevat. Cu aceeași forță și har descoperă armonii de o seninătate și vitalitate sufletească de neuitat. De la Pallady și Ciucurencu încoace, Negreni oferă iubitorilor de artă cea mai bogată și variată paletă coloristică izvorită din îndelungatele sale observații asupra frumuseții naturii, din care a făcut secretele măiestriei sale. Acest potențial vizionar de orcheștrare simfonică, unde culorile luminează puternic spațiul compositional valoric, creează o linie melodică pe cit de autentică pe atît de lentă de spiritualitatea artei românești. Ca și arta lui Petrescu și Ghilăș, arta lui Negreni este mai înțil de toate neasemănătoare în contextul mișcărilor artistice ale vremii lui și nelindatorată. Oricare ar fi tema picturii lui Negreni, exprimarea artistică, are viziune clară și profunzime, fiind construită din sinteză și detalii cu un spirit care descoperă continuu forme, armonii, raporturi valorice, intensități și accente, între pauze și surdine picturale originale. Lumina sorii încercîndă de tristete și mister, violacee sau roză, pămîntie ori grizată este înviorată de lătmotivul colorat al alburilor ce face să respire odihnit albul naturii. Cu aceeași măiestrie și simplitate minulește taina imaginii portretului de bărbat sau femeie, de copil sau tinăr. Pictorul notează sentimente nu asemănări, caracter și nu detalii, exprimă admirabil poezia realului, cînd trist, cînd malitios. Pentru el, portretul pictat este o stare spirituală a omeneșului cu rang artistic, forțele pictorului stînd în sugesție și nu în imitare. Generațiile mai tînere

rituală, pentru superba stare artistică cistigată în timp cu mari sacrificii neconfesate și care-l dau bucuria de a picta. Astăzi, la vîrsta cînd oamenii își încheie socotelile vieții trăind din amintiri, pictorul Negreni este în plinătatea zilelor creatoare — ca marii artiști Monet, Renoir, Pallady — onorîndu-ne breasla cu arta sa. Fără panică și blazare și-a dăruit artei, cu pasiune și conștiință, a doua jumătate a vieții, prima parte fiind însă ca o mîna de semințe fără norocul rîdului. Imi mărturisesc, nu de mult, că se luptă cu „naturismul motivului”, pentru a-l ridica la sinteză și viziune plastică și nu a-l copia. Altfel spus, la optzeci de ani, pictorul Negreni confirmă prin opera sa iluminatul îndemn lăsat de Luchian posterității: „să pictezi în felul naturii”. Simplu ca enunț, dar complex, tainic și dezarmant, acest îndemn este urmat de foarte puțini artiști. Există în arta lui Ion Popescu-Negreni acel spirit pictural și emoțional din spațiul nostru ancestral, acela luminat prin culorile care străbate arta românească de la începuturile ei pînă astăzi și care o diferențiază de alte școli naționale. Negreni, ca pictor și profesor, este unul dintre continuatorii de seamă ai tradiției și școlii românești de pictură de la Grigorescu încoace. Opera sa are suflet din sufletul picturii românești, echilibrul și frumusețea artei dintotdeauna — tăcerea și timpul ei.

Vasile Grigore

18 România literară —

Ion Popescu-Negreni

Valoros adevăr etic și estetic

După trei decenii de creație iubim și înțelegem opera lui Ion Popescu-Negreni ca un superb și valoros adevăr etic și estetic. Privindu-i pictura expusă în retrospectiva de la sala Dalles, cu pulsațiile ei emoțional-raționale în adâncurile faptului creator, fără să vezi efortul, ci Arta, îl asemăn (și-l compar) cu poetul rimelor în griuri plumburii și violeturi triste

Ion Popescu-Negreni

Une vérité éthique et esthétique de valeur

Après ses trente années de labeur créateur, nous aimons et recevons l'oeuvre de Ion Popescu-Negreni comme une superbe et précieuse vérité éthique et esthétique. Lorsque je contemple ses tableaux exposés à la rétrospective de la salle Dalles, avec leurs pulsations émotionnelles et rationnelles aux tréfonds de l'acte créateur sans y percevoir l'effort, conscient seulement de l'Art, je le compare au poète des rimes en gris de plomb et aux violets tristes qui

Ion Popescu-Negreni. Fotografie

ce înnobilează spiritul, dându-i acea nu știu ce inefabilă vibrație. Există o suferință demnă și plăcută a contemplării naturii, ascunsă discret în viziunea formelor și a culorilor, într-o uimitoare varietate în potrivirea lor, ce-i aparțin în frumusețea nudă și firească a exprimării. Timpul fericit al inspirației se săvârșește repede, la înaltă tensiune emoțională, complet și profund. Primii mei pași spre tainele artei i-am făcut fiind înconjurat și educat în liceu de întâiul meu profesor, maestrul Negreni, unul dintre creatorii de seamă ai plasticii contemporane. La vârsta când oamenii își încheie socotelile vieții, pictorul melancoliei cromatice, al inserării violete și al luminilor florale este îndrăgostit de Artă mai tare ca oricând și întinerește pictând, ca Tițian.

"Informația Bucureștiului" 12 mai 1984

ennoblissent l'esprit, lui donnant je ne sais quelle ineffable vibration. Il existe une souffrance digne et agréable dans la contemplation de la nature dissimulée discrètement dans la vision des formes et des couleurs, aux accords d'une extraordinaire variété, qui lui appartiennent, dans la beauté dépouillée de l'expression. Le temps heureux de l'inspiration s'accomplit rapidement, à une haute tension émotionnelle, - complètement et profondément. Mes premiers pas vers les secrets de l'art je les ai faits sur les bancs du lycée, sous la surveillance de mon premier professeur, le maître Negreni, un des grands créateurs de l'art contemporain. A l'âge où les hommes mettent un terme au compte de leur vie, le peintre de la mélancolie chromatique, des crépuscules violets et des lumières florales se montre un amoureux de l'Art plus épris que jamais et rajeunit en peignant, à l'instar du Titien.

« Informația Bucureștiului », 12 mai 1985

Viziune clară și profundzime

Vision claire et profondeur

DUPĂ anul 1948, Ion Popescu-Negreni se reîntorsese din prizonierat, își reluase calm, ca după o boală grea, culorile, pensulele și cărbunele, cu un aer plăcut și înviorător ce îmi înaripase visurile. Picta și desena în fața unora dintre elevii săi. Toată ființa pictorului îmi părea adusă de un vânt de departe, din necunoscut. Era tăcut și visător, demn și concentrat în sine. Negreni nu și-a revendicat niciodată nici o zi

Après 1948, Ion Popescu-Negreni était rentré de captivité, avait repris calmement, comme guéri d'une longue maladie, ses couleurs, ses pinceaux et ses fusains, avec un air de contentement optimiste qui avait donné de l'essor à mes rêves. Il peignait et dessinait devant certains de ses élèves. Ce peintre me semblait surgir devant nous porté sur les ailes d'un vent venu de loin, de l'inconnu. Il était silencieux et rêveur, digne et replié sur soi-même. Negreni n'a

Vasile Grigore vorbind la vernisajul expoziției lui I. Popescu-Negreni la Muzeul Național de Artă

din acelea pierdute fără întoarcere, știind că arta ține seamă numai de forța creatoare și de nemurirea ei. Câțiva colegi din generația sa erau deja artiști foarte cunoscuți, cu lucrări în colecții de artă celebre. Negreni lua totul de la început. Datorez profesorului meu, încă din acele zile, direcția și stimulul pentru inefabilul picturii dăruită cu generozitatea pe care numai oamenii de seamă o au. De atunci îi admir din ce în ce mai mult traiectoria conceptului său artistic necondiționat de nimic, precum și neconținută sa împlinire artistică și care astăzi, aproape după 40 de ani de muncă, își ocupă locul meritat printre măestrile artei contemporane românești.

jamais déploré un seul des jours perdus sans retour, car il savait que l'art ne tient compte que de la force créatrice et de son immortalité. Quelques-uns de ses collègues, de sa génération, étaient déjà devenus célèbres, leurs oeuvres figuraient dans des collections d'art prestigieuses. Negreni reprenait tout dès le début. Je dois à mon maître, dès ces premiers jours, la direction et l'incitation à me rapprocher de l'ineffable de la peinture prodiguée avec la générosité que seules possèdent les personnes exceptionnelles. Depuis j'ai sans cesse admiré, et de plus en plus, la trajectoire de sa conception artistique que rien ne conditionnait, de même que son incessant accomplissement artistique. Il occupe aujourd'hui, après près de 40 années de labeur, la place qu'il

Fără zgomot și percuții care să atragă atenții efemere asupra picturii sale de o sensibilitate și originalitate inconfundabile, fără angoase și constrângeri spirituale, Ion Popescu-Negreni și-a înaripat arta pentru drumul fără căderi și uitări. Stăpânește sincer și profund rigorile gândirii și expresiei picturale de la desen la culoare, de la compunere la tensiunea comunicării artistice. O tristețe cântă armoniile sale coloristice de un rafinament aparte în arta românească. O tonalitate valorică a luminii de seară reverberează un sentiment elevat. Cu aceeași forță și har descoperă armonii de o seninătate și vitalitate sufletească de neuitat. De la Pallady și Ciucurencu încoace, Negreni oferă iubitorilor de artă cea mai bogată și variată paletă coloristică izvorâtă din îndelungatele sale observații asupra frumuseții naturii, din care a făcut secretele măiestriei sale. Acest potențial vizionar de orchestrație simfonică, unde culorile luminează puternic spațiul compozițional valoric, creează o linie melodică pe cât de autentică pe atât de legată de spiritualitatea artei românești. Ca și arta lui Petrașcu și Ghiață, arta lui Negreni este mai întâi de toate neasemănătoare în contextul mișcărilor artistice ale vremii lui și neîndatorată. Oricare ar fi tema picturii lui Negreni, exprimarea artistică are viziune clară și profunzime, fiind construită din sinteză și detalii cu un spirit care descoperă continuu forme, armonii, raporturi valorice, intensități și accente, între pauze și surdine picturale originale. Lumina serii încercănată de tristețe și mister, violacee sau roză, pământie ori grizată este înviorată de leitmotivul colorat al alburilor ce face să respire odihnitor sufletul naturii. Cu aceeași măiestrie și simplitate mănuieste taina imaginii portretului de bărbat sau femeie, de copil sau tânăr. Pictorul notează sentimente nu asemănări, caractere și nu detalii, exprimă admirabil poetica realului, când trist, când malițios. Pentru el, portretul pictat este o stare spirituală a omenescului cu rang artistic, forțele pictorului stând în sugestie și nu în imitare. Generațiile mai tinere îi admiră opera pentru tinerețea ei spirituală, pentru superba stare artistică câștigată în timp cu mari sacrificii neconfesate și care-i dau bucuria de a picta. Astăzi, la vârsta când oamenii își încheie socotelile vieții trăind din amintiri, pictorul Negreni este în plinătatea zilelor creatoare - ca marii artiști Monet, Renoir, Pallady - onorându-ne breasla cu arta sa. Fără panică și blazare și-a dăruit artei, cu pasiune și conștiință, a doua jumătate a vieții, prima parte fiind însă ca o mână de semințe fără norocul rodului.

Îmi mărturisea, nu de mult, că se luptă cu "naturismul motivului", pentru a-l ridica la sinteză și viziune plastică și nu a-l copia. Altfel spus, la optzeci de ani, pictorul Negreni confirmă prin opera sa

mérite parmi les maîtres de l'art roumain contemporain.

Sans faire de bruit, sans provoquer les heurts qui attirent les attentions éphémères sur sa peinture, d'une sensibilité et d'une originalité inconfondables, sans angoisses et contraintes spirituelles, Ion Popescu-Negreni a ailé son art, le préparant pour la voie sans chutes et sans oublis. Il maîtrise profondément les rigueurs de la pensée et de l'expression picturales, du dessin à la couleur, de la composition au thème de la communication artistique. Ses harmonies de couleur, d'un raffinement à part dans l'art roumain chantent la tristesse. Les tons et nuances de ses lumières crépusculaires reflètent un sentiment élevé. C'est avec force et grâce qu'il découvre des harmonies d'une sérénité et d'une vitalité spirituelles inoubliables. Après Pallady et Ciucurencu, Negreni offre aux amateurs d'art une palette de couleurs riche et variée, née de l'expérience des longues heures passées à scruter les beautés de la nature, dont il a fait les secrets de son oeuvre. Ce visionnaire d'orchestrations symphoniques potentielles, où les couleurs éclairent puissamment l'espace compositionnel des valeurs, crée une ligne mélodique aussi authentique que rattachée à la spiritualité de l'art roumain. De même que l'art de Petra[scu et de Ghia], l'art de Negreni n'est ni tributaire ni redevable au contexte des mouvements artistiques de son temps. Quel que soit le thème choisi par Negreni, son expression artistique est claire et profonde, bâtie de synthèse et de détails, avec un esprit qui ne cesse de découvrir des formes, des harmonies, des rapports de valeurs, des intensités et des accents, avec des pauses et des sourdines picturales originales. La lumière du soir cernée de tristesse et de mystères, violacée ou rose, terreuse ou grisée est animée par le leit-motif coloré des blancs qui laisse respirer et reposer l'âme de la nature. C'est avec la même maîtrise et simplicité qu'il manie le secret de l'image d'un portrait d'homme ou de femme, d'enfant ou de jeune homme. Le peintre note des sentiments, pas des ressemblances, des caractères, pas des détails, exprime admirablement la poétique du réel, parfois triste, parfois malicieux. Pour lui, le portrait peint est un état spirituel de l'humain à rang artistique, la force du peintre résidant dans la suggestion, pas dans l'imitation. Les générations plus jeunes admirent son oeuvre pour sa jeunesse spirituelle, pour le superbe état artistique acquis dans le temps au prix de grands sacrifices non confessés et qui lui donnent la joie de peindre. Aujourd'hui, à l'âge où les hommes font le compte de leur vie, vivant de souvenirs, le peintre Negreni se trouve en pleine activité créatrice - comme le furent aussi les grands artistes Monet, Renoir ou Pallady - honorant ainsi sa corporation de son art. Sans crainte, mais sans être blasé non plus, il a prodigué à l'art avec passion et en toute conscience la seconde moitié de sa vie, la première ayant été telle une poignée de graines qui n'avait pas eu le bonheur de porter des fruits.

Il m'avouait, il n'y a pas longtemps, qu'il luttait contre le « naturisme du motif » afin de l'élever à la synthèse et à la vision plastique, et non pas pour le copier. Autrement dit, à quatre-vingts ans, le peintre

iluminatul îndemn lăsat de Luchian posterității: "să pictezi în felul naturii". Simplu ca enunț, dar complex, tainic și dezarmant, acest îndemn este urmat de foarte puțini artiști. Există în arta lui Ion Popescu-Negreni acel spirit pictural și emoțional din spațiul nostru ancestral, acea lumină prin culoare care străbate arta românească de la începuturile ei până astăzi și care o diferențiază de alte școli naționale. Negreni, ca pictor și profesor, este unul dintre continuatorii de seamă ai tradiției și școlii românești de pictură de la Grigorescu încoace. Opera sa are suflet din sufletul picturii românești, echilibrul și frumusețea artei dintotdeauna - tăcerea și timpul ei.

"România literară", 8 ianuarie 1987

Negreni confirme par son oeuvre l'appel illuminé adressé par Luchian à la postérité : « peindre à la manière de la nature ». Simple comme énoncé, mais tout aussi complexe, secret et désarmant, cet appel n'est suivi que de très peu d'artistes. Il y a dans l'art de Ion Popescu-Negreni cet esprit pictural et émotionnel existant dans notre espace ancestral, cette lumière à travers la couleur qui traverse l'art roumain de ses débuts jusqu'à nos jours et qui la distingue d'autres écoles nationales. Negreni, le peintre et le professeur, est un des continuateurs les meilleurs de la tradition et de l'école roumaine de peinture depuis Grigorescu. Son oeuvre est une parcelle de l'âme de la peinture roumaine, l'équilibre et la beauté de l'art de toujours - son silence et son temps.

« România literară », 8 janvier 1987

ION POPESCU-NEGRENİ, *Nud* (desen)

CONSTANTIN PILIUȚĂ

33 febr. 1989

O viziune originală în arta românească

■ CONSTANTIN PILIUȚĂ este acel artist plin de energie și neliniște creatoare, cu acel har nesecat de a „face” artă, cu acea viziune originală de pictor și desenator de care și ilustrul său maestru Alexandru Ciucurencu se entuziasma, anticipându-i un mare destin de artist. Iubitorii de artă, printre care nume memorabile ca Zambaccian și dr. Dona, admirau începuturile creației sale. Opera lui, în una sau mai multe ipostaze, magnetizează un spațiu spiritual de colecție. Istoriceste vorbind, admirația și selecția iubitorilor de artă au fost și rămân autentica consacrare. Și Piliuță a primit-o din plin. Pictor în esență umană și spirituală, cu care se confundă pasional și lucid, dăruit voluptuos continuu, fără clipa de întoarcere a privirii înapoi sau împrejur, artistul renaște mereu. Numai marile talente, marile spirite creatoare sînt în stare, prin sentiment și rațiune, să redescopere misterul în artă. Piliuță, colorist ingenuu, face, cu un tub de culoare și citeva griuri prinse în linii forte ori delicate de pensulă sau cărbune, ca forma să ridă sau să plîngă. Temperament artistic solar, stimulînd și entuziasmînd continuu, eruptiv în atitudine și concept artistic, în sentimentul pictural dintre acordul valoric sau cromatic inspirat, el apare uimitor de fecund, cînd în contrast, cînd molcom ca o mîngiere. Din nervii de culoare nepotoliți nicicum, și altfel nu se poate la marii artiști, pictorul, cu fiecare tablou, își face autoportretul de mucenic pe o pînă care pleacă din atelier, încă umedă, spre un nou iubitor de artă. Nu-mi vine a crede că

timpul a fugit atît de repede, luînd cu el și prefăcînd în istorie amintiri unice. Piliuță, împreună cu faimoasa generație de pictori, astăzi mari artiști ai țării noastre — Sabin Bălașa, Constantin Blendea, Traian Brădean, Marius Cilievici, Ion Gheorghiu, Rodica și Iacob Lazăr, Ion Nicodim, Ion Sălișteanu — se lăsau priviți doar în pauzele dintre orele de pozat din atelierele Institutului „Nicolae Grigorescu”, de noi, cei din anul I. Și ce discuții înflăcărâte despre artă se purtau! Pleiada viziunilor originale cu care arta noastră, împreună cu nume celebre de mari maeștri — Lucian Grigorescu, Ghiață, Catargi, Ciucurencu și Baba — împlinea arta modernă și contemporană care a căpătat în timp acel profil memorat și peste hotare. Spadasin de temut cu forma și culoarea lapidară, dar și în cuvînt, pictorul Piliuță ne-a făcut să-i admirăm arta construită din portrete celebre — cum ar fi cel al lui Arghezi și cel al lui Marin Preda —, din compoziții unice, ca „1907”, din frumuseți ale peisajului din țara noastră și de peste mări și țări sau din nenumărate naturi statice și candide flori — toate păstrînd prospețimea momentului de inspirație. Istorici și critici de artă de prestigiu — George Oprescu, Petru Comarnescu, Eugen Schileru — și un număr impresionant din noua generație i-au apreciat arta, subliniînd dețasarea netă a pictorului față de orice grupare artistică, rămînînd totdeauna el, în orice moment.

Vasile Grigore

CONSTANTIN PILIUȚĂ : Autoportret

CONSTANTIN PILIUȚĂ, Peisaj cu casă

Constantin Piliuță

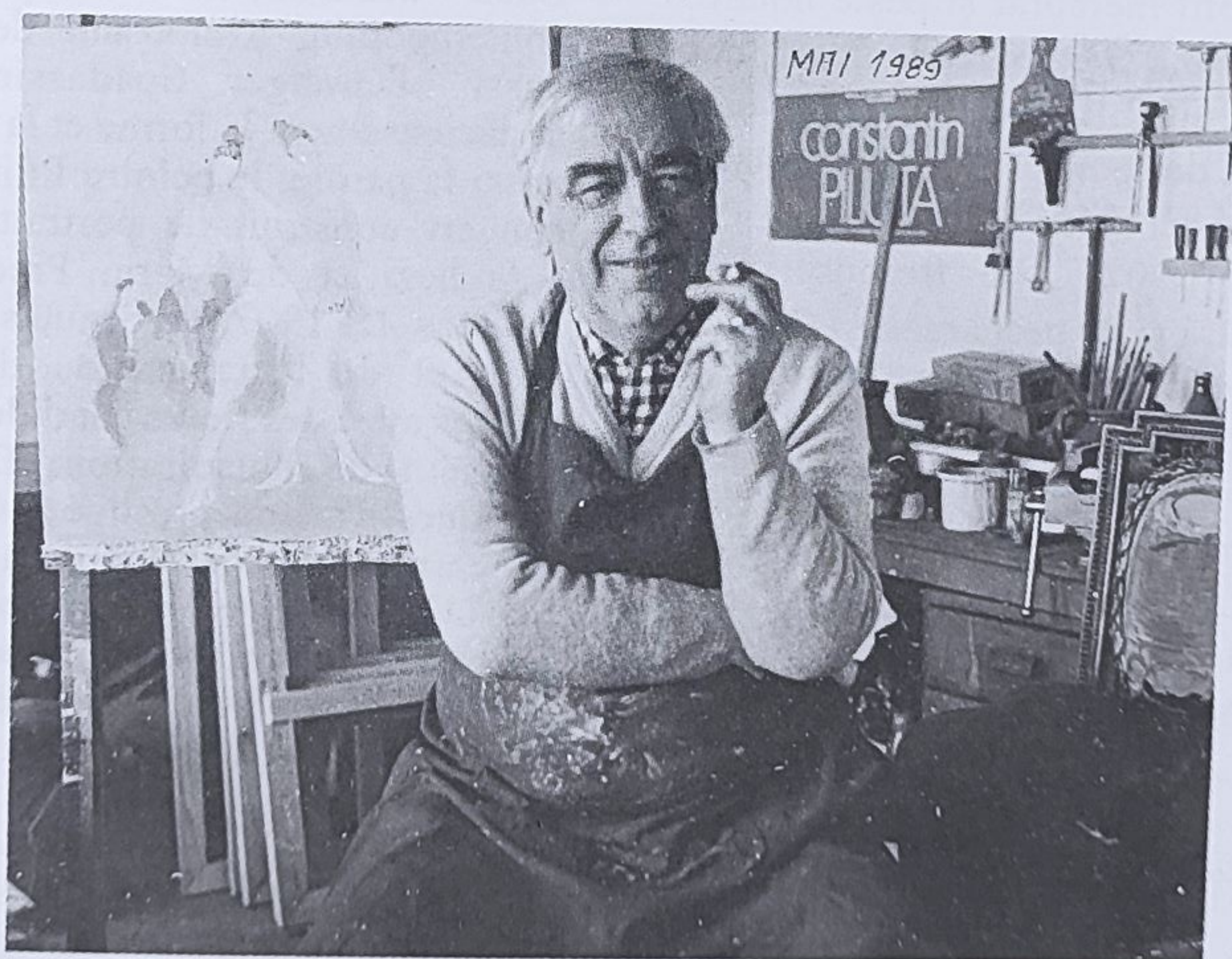
O viziune originală în arta
românească

Constantin Piliuță este acel artist plin de energie și neliniște creatoare, cu acel har nesecat de a "face" artă, cu acea viziune originală de pictor și desenator de care și ilustrul său maestru, Alexandru Ciucurencu, se entuziasma, anticipându-i un mare destin de artist. Iubitorii de artă, printre care nume memorabile ca Zambaccian și dr. Dona, admirau începuturile creației sale. Opera lui, în una sau mai

Constantin Piliuță

Une vision originale dans l'art
roumain

Constantin Piliuță est un artiste plein d'énergie et d'inquiétudes créatrices, doué de la grâce inépuisable de « faire » de l'art, possédant une vision originale de peintre et de dessinateur qui enthousiasmait son illustre maître, Alexandru Ciucurencu, lui faisant anticiper un grand destin d'artiste. Les amateurs d'art, et parmi eux des personnes de réputation bien établie telles Zambaccian ou le dr. Dona, admiraient ses oeuvres de début. Ses tableaux, en une ou plusieurs

Constantin Piliuță. Fotografie

multe ipostaze, magnetizează un spațiu spiritual de colecție. Istoricește vorbind, admirația și selecția iubitorilor de artă au fost și rămân autentica consacrare. Și Piliuță a primit-o din plin. Pictor în esență umană și spirituală, cu care se confundă pasional și lucid, dăruit voluptuos continuu, fără clipa de întoarcere a privirii înapoi sau împrejur, artistul renaște mereu. Numai marile talente, marile spirite creatoare sunt în stare, prin sentiment și rațiune, să redescopere misterul în artă. Piliuță, colorist ingenuu, face, cu un tub de culoare și câteva griuri prinse în linii forte ori delicate de pensulă sau cărbune, ca forma să rădă sau să plângă. Temperament artistic solar, stimulând și

hypostases, magnétisent un espace spirituel de collection. Historiquement parlant, l'admiration des amateurs d'art, la sélection qu'ils opérèrent a constitué, et constitue encore une authentique consécration. Dont Piliuță jouit pleinement. Peintre essentiellement humain, la recherche d'essences spirituelles avec lesquelles il se confond, passionné et lucide, voluptueusement voué l'art, sans retours ou regards en arrière, l'artiste ne cesse de se renouveler. Seuls les grands talents, les grands esprits créateurs sont capables, par le sentiment ou par la raison, de redécouvrir le mystère dans l'art. Piliuță, coloriste ingénu, fait rire ou pleurer la forme avec un tube de couleur et quelques gris entourés de traits appuyés ou délicats de pinceau ou de fusain.

entuziasmând continuu, eruptiv în atitudine și concept artistic, în sentimentul pictural dintre acordul valoric sau cromatic inspirat, el apare uimitor de fecund, când în contrast, când molcom ca o mângâiere. Din nervii de culoare nepotoliți nicicum, și altfel nu se poate la marii artiști, pictorul, cu fiecare tablou, își face autoportretul de mucenic pe o pânză care pleacă din atelier, încă umedă, spre un nou iubitor de artă. Nu-mi vine a crede că timpul a fugit atât de repede, luând cu el și prefăcând în istorie amintiri unice. Piliuță, împreună cu faimoasa generație de pictori, astăzi mari artiști ai țării noastre - Sabin Bălașa, Constantin Blendea, Traian Brădean, Marius Cilievici, Ion Gheorghiu, Rodica și Iacob Lazăr, Ion Nicodim, Ion Sălișteanu - se lăsau priviți doar în pauzele dintre operele de pozat din atelierele Institutului "Nicolae Grigorescu", de noi, cei din anul I. Și ce discuții înflăcărâte despre artă se purtau! Pleiada viziunilor originale cu care arta noastră, împreună cu nume celebre de mari maeștri - Lucian Grigorescu, Ghiață, Catargi, Ciucurencu și Baba - împlinea arta modernă și contemporană care a căpătat în timp acel profil memorat și peste hotare. Spadasin de temut cu forma și culoarea lapidară, dar și cu cuvântul, pictorul Piliuță ne-a făcut să-i admirăm arta construită din portretele celebre - cum ar fi cel al lui Arghezi și cel al lui Marin Preda -, din compoziții unice, ca "1907", din frumuseți ale peisajului din țara noastră și de peste mări și țări sau din nenumărate naturi statice și candides flori - toate păstrând prospețimea momentului de inspirație. Istorici și critici de artă de prestigiu - George Oprescu, Petru Comarnescu, Eugen Schileru - și un număr impresionant din noua generație i-au apreciat arta, subliniind detașarea netă a pictorului față de orice grupare artistică, rămânând totdeauna el, în orice moment.

"România literară", 23 februarie 1989

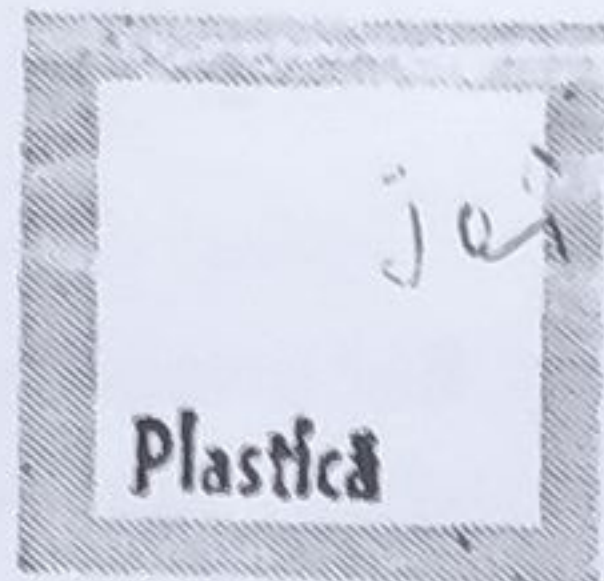
Tempérament artistique solaire, qui vous stimule et vous enthousiasme sans cesse, éruptif dans son attitude et sa conception artistique, dans le sentiment pictural entre l'accord valorique ou chromatique inspiré, il semble extraordinairement fécond, parfois en contraste, parfois doux comme une caresse. Avec des nerfs de couleur jamais calmés, ce qui est impossible chez les grands artistes, le peintre exécute son autoportrait de martyr sur la toile qui quitte l'atelier, encore humide, pour rejoindre un nouvel amateur d'art. Il me semble incroyable que le temps se soit si vite enfui, entraînant avec soi et transformant en histoire des souvenirs uniques. Piliuță, de même que les autres peintres de sa génération, aujourd'hui des artistes réputés de notre pays - Sabin Bălașa, Constantin Blendea, Traian Brădean, Marius Cilievici, Ion Gheorghiu, Rodica et Iacob Lazăr, Ion Nicodim, Ion Sălișteanu - ne pouvaient être admirés par nous autres, étudiants en première année, que pendant les pauses, entre deux séances de travail, dans les ateliers de l'Institut « Ion Grigorescu ». Quelles discussions enflammées sur l'art nous avons alors ! La pléiade de leurs visions originales qui s'ajoutaient celles des grands maîtres - Lucian Grigorescu, Ghiață, Catargi, Ciucurencu et Baba - achevait, en le complétant, l'art moderne et contemporain, s'imposant de manière mémorable aussi l'étranger. Spadassin redoutable maniant audacieusement la forme et la couleur lapidaire, mais aussi la parole, le peintre Piliuță nous a fait admirer son art construit de portraits célèbres, dont ceux d'Arghezi et de Marin Preda - de compositions uniques, tel 1907, de beautés des paysages de notre pays et de l'étranger ou d'innombrables natures mortes avec des fleurs candides - aussi fraîches qu'au moment de l'inspiration. Des historiens et des critiques d'art de prestige - George Oprescu, Petru Comarnescu, Eugen Schileru et d'autres, nombreux, de la jeune génération, ont apprécié son art, soulignant quel point le peintre se détachait, se distinguait des autres groupements artistiques, tout en demeurant lui-même chaque instant.

« România literară », 23 février 1989

REFLECTII

19 iulie 1984.

O NOUĂ EPOCĂ DE CREAȚIE

Pictura și elogiul patosului creator

RĂMÎNTIREA unor momente de concepție și atitudine, ideal sau școală de artă de excepție, sau a unei epoci, a unor personalități și opere pe care mulți dintre noi le-am văzut, admirat și am crescut din ele, formate în timpurile noastre de după război, nu face decât să clarifice încă o dată mai bine valoarea lor etică și estetică. Unii dintre acești mari creatori se aflau aproape de capătul realizării lor, iar alții începeau să se afirme impresionant prin forța autentică a frumuseții imaginii plastice. Multe dintre capodoperele artei lor s-au născut lângă mine, apoi le-am văzut expuse pentru prima oară păstrând încă parfumul celorlalte proaspete din atelier. Efortul luptei lor curajoase pentru păstrarea și dezvoltarea climatului artistic, de stimulent și calitate, l-am văzut și trăit, în pictura românească, prin ei, în înălțat noi piscuri în eternitate. Mă gândesc mai cu seamă la izbînzi și nu la acele momente de derută și grea încercare a virtuților artei sau la acele confruntări de opinii, schimbări de concepții și direcții spre noua orientare de după război, astăzi aproape uitate. Scrișul meu este un elogiu în arena artei, pentru acei învingători a căror viață s-a mistuit spectaculos în neliniștea patosului creator, zi de zi, și al căror prestigiu și demnitate artistică înseamnă astăzi istorie.

Camil Ressu

PUȚINI artiști s-au bucurat de aprecierea unanimă a contemporanilor ca Ressu — comentându-i-se opera, ideile despre artă, școală și atitudine invariabilă față de ea, cu atita admirație și respect.

Arta lui Ressu este rigoarea armoniei și virtuților formei, luate mereu ca referință și ideal plastic, ale marelui desenator de forță renașcentistă, este conceptul ordinii și echilibrului în geometria secretă a compoziției unui tablou, care a refăcut soliditatea imaginii picturii așa cum o întâlnim la marii artiști universali, este revitalizarea artistică cu adevărul dramatic, și nu idilic, al vieții și chipului de țărăn român, și este marea artă de a face școală națională ca Nicolae Grigorescu și a dezvălui noi viziuni, de excepție. În „zile rele” a depășit, printr-o înaltă conștiință intelectuală și civică, momente istorice de o importanță unică, apărând curajos demnitatea vieții, permanențele artei și școlii de sloganul depășirii sau reinnoirii cu orice preț, cînd „nimic nu ai a spune”. Toate acestea au însemnat sacrificii într-o viață și depășirea morții prin opera de artă, creînd una dintre cele mai importante și complete personalități artistice contemporane românești.

Alexandru Ciucurencu

ASOCIEZ viața tulburată de dramatică și artă lui cu toate sensurile și implicațiile lor în esențialitatea valorii spirituale a epocii noastre, cu destinul artistului din totdeauna, al cărui har și inteligență îl determină de bunăvoie să-și asume marea răspundere etică și estetică printr-o suferință continuă a faptului creator ce nu pot fi ușurate nici de glorie, nici de bucuriile materiale sau onorifice. Ciucurencu este un mare contemporan — creator de epocă artistică și școală națională, de acel climat favorabil noulor aspirații ale generațiilor care astăzi, în plină maturitate creatoare, își fixează numele în expoziții naționale și internaționale, precum și în colecții de prestigiu. Aportul său a determinat eliberarea artei noastre de confuzii, de agramatism plastic, dîndu-i ceva din caracterul universal. A rămas un etalon artistic și pedagogic, un crez, un tip eroic modern care a trăit arînd romantic și clasicul zilelor noastre, adăugînd temelii puternice artei românești prin caracterul ei contemporan, prin dimensiunile problematice artei de capodoperă în toate genurile picturii de școală. Permanența artei lui Ciucurencu nu o găsim numai în culoare, așa cum s-a afirmat de nenumărate ori — unilateral, ci în superba comunicare directă și armonia prin unitatea componentelor picturii, desen, culoare, compoziție, viziune, care au dat valoare artei dintotdeauna.

Corneliu Baba

PRIMELE decenii de după cel de al doilea război mondial au fost patronate spiritual de prestigiul artei lui Baba și Ciucurencu. Acest stimul creator prin antiteze dar niciodată prin anulare, repetat în pictura noastră, nu-l mai găsesc în celelalte arte la aceeași valoare, fenomenul aparținînd prin excelență picturii. Acesta a stîrnit vii și interminabile comentarii nu numai între artiști și critici, dar a declanșat entuziasmul, opțiunea și interesul colecționarilor, unor celebrități ale literaturii noastre — Arghezi, Sadoveanu, Blaga, Călinescu, Vianu —, unor mari muzicieni și actori, unor ilustre nume medicale, științifice, filosofice de la noi. În ce stă oare marea faimă a artei „picturii maestrului Baba”? În extraordinara forță de a găsi exprimarea originală a marilor valori umane amenințate de uitare? Sau drama omului în ipostaze variate de la demnitate la lăiniștea aparentă a resemnării lui, pînă la revolta neconsolată cu nimic și pînă la tulburătoarele întrebări: pentru ce trăim, ce sintem, încotro ne duce viața, sau pentru taina faptului creator metamorfozat în fascinația imaginii picturale ce cuprinde în adîncurile ei marile școli europene, a punerii chipului

CORNELIU
BABA: Studiu

uman în frumusețea sau urîtenia lui din umbre și lumini, sinteze și detalii de o uimitoare expresivitate? Arta lui Baba este profund românească și profund universală, atîngînd esențele contemplării naturii printr-o specificitate și rigoare a mijloacelor plastice demne de cele mai importante muzee din lume. De la desenele în alb negru, la cele colorate, pînă la pictura pe pînză, portret sau compoziție, nud sau natură statică ori peisaj și flori, lupta se dă între patosul creator al nemuririi prin artă și viață pămînteană. Ne mindrim amintind amplele expoziții și editări de albume organizate în România, Italia, Germania Democrată, U.R.S.S., Austria, Bulgaria, primite drept mari evenimente artistice. El repune magistral în scena artei contemporane umanismul ca valoare supremă spirituală și umană la stare și condiție, vitală omului. Astăzi, la 78 de ani, se grăbește încet, în fiecare dimineață, spre atelierul din Pangratti, păstrînd solitar răspunderea asumată a patosului creator, a chinului creator, neluînd în seamă, zi de zi, că s-a făcut tirziu.

Lucian Grigorescu

ADMIRAȚIA operei lui Lucian Grigorescu nu s-a transformat în fenomen artistic în timpul vieții, nici nu a cuprins exuberanța opiniei publice iubitoare de frumos, ca în cazurile mai sus-amintite, cu toate că majoritatea colecționarilor de artă așezau pictura lui alături de cea a lui Petrescu, Pallady, Tonitza, Iser, Ciucurencu. În expozițiile anuale de stat de după război, nu o dată am văzut expuse unele dintre cele mai frumoase tablouri ale sale, astăzi mindria muzeelor noastre. I se spunea „maestre”, era apreciat în tăcere de breaslă, era pomenit în cronicile de artă, dar marea surpriză și descoperirea valorii operei sale în sine și comparată s-a produs abia la strălucita retrospectivă din 1967, la doi ani după dispariția artistului. Prestigiul l-a cîștigat în trepte și este foarte interesant că nu a coborît și nu staționează, fiind din ce în ce mai mult apreciat și comentat de tinerele generații. Munca sa la școala de pictură de un sistem conceptual și afectiv propriu depășește lecția impresionismului sau constructivismului, întîlnînd magistral permanențele artei. După cel de al doilea război mondial a deschis profunde observații, analize și sinteze picturale originale cu un patos creator tulburător, atîngînd înțelegerea naturii, în energiile ei fundamentale; vitalitatea și poetica luminii, imaginea picturală a vegetalului, structuralitatea geologicului în complementar cu aerul și cerul, frumusețea lumii obiectelor, a materiei transfigurată în modulații cromatice decantate într-un rafinament optic și emotiv de excepție. Lăsînd de o parte sloganul „depășiri”, ne-am oprit încoace și fără grabă să privim de aproape frumusețea fascinantă a picturii sale care ascunde încă surprize în profunzimea actului de creație?

Henri Catargi

NU din prudența intelectului sau temperamentului artistic, pictura lui Catargi reface virtual și autentic codul legilor picturii risipite voluptuos de aventura artei secolului nostru, care în unele cazuri a încălcat chiar limitele ei sacre. Nu de prea modestul maestru al observațiilor precise, al studiilor vii și comparate, al prelucrării calme și originale aduse la sinteză, reve-

niri și corectări, simțea nevoia să-și închine viața miracolului naturii — descoperind în ea superbe adevăruri ce, cu o trudă sclavică, le-a metamorfozat în iluzia de linie, formă, spațiu, lumină și culoare. Libertatea asumată i-a impus reguli și regulile i-au oferit certitudini. În pictura lui nu este nimic de prisos, nimic ne spunea: am văzut, am înțeles, am trăit, iată-le păstrate esențele. Obiectele unei naturi moarte sau neclintite pe orizontala mesei cu „patru picioare”, care nu se clatină, la fel ca la vechii olandezi, descoperind aceasta și în peisaj. Comparînd schițele în desen și acuarela cu pictura, unitatea de concept și exprimare se păstrează magnific. De aceea, în cazul lui Catargi, secționarea operei în perioade este riscantă, lipsită de importanță, pentru că împlinirea ei s-a făcut continuu constituînd lauda probității mucenicului artist.

Nutzi Acontz

TONITZA nu s-ar fi lăsat înșelat de aparențele unor calități artistice în anii debutului pictoricești dacă nu l-ar fi impresionat profund autenticul talent, nervul viziunii ei plastice moderne, forța temperamentală în anii cînd arta românească strălucea prin faima lui Petrescu, Pallady, Ressu, Iser, Șirato și alți mari artiști. Apărea un cîntec nou al luminii și vieții, al laudei lucrurilor, răscolitor de trist dar reconfortant tocmai prin atingerea sensibilului acolo unde se pătrunde greu și rar. Harul armoniei culorilor, al ritmurilor liniare și valorice, al expresiei finite a imaginii plastice s-a impus. De unde atita împlinire în tulburătoarea stare și ardere creatoare ce crește proporțional cu furișarea înceată și sigură a morții în plină viață a pictoricești? O „natură moartă cu

chitară” de o remarcabilă picturalitate demnă de emulul ei Pallady din Muzeul de Artă al R.S.R., în muzicalitatea cromatică și valorică, în proporțiile dintre forme și închiderea compozițională cu franchețea ordinei pe orizontală, trezoste și astăzi iubirea de frumos. Simplificarea imaginii fără să piardă esența caracterului ei, este pusă în relație directă de același gînd cu simțul pictural planic dar nu decorativ. Bucuria de a picta, forța și limpezirea conceptului plastic, prinderea sub ordine a mijloacelor de expresie și potențarea fluidului emotiv stau ca o amprentă pe opera sa. Întreaga ei zbatere spirituală de a se întîlni cu ea mereu și total atinge fericirea împlinirii mai ales în ultima perioadă a vieții, după cel de al doilea război mondial, așezînd-o printre celebrele nume de coloristi ai artei noastre din secolul XX.

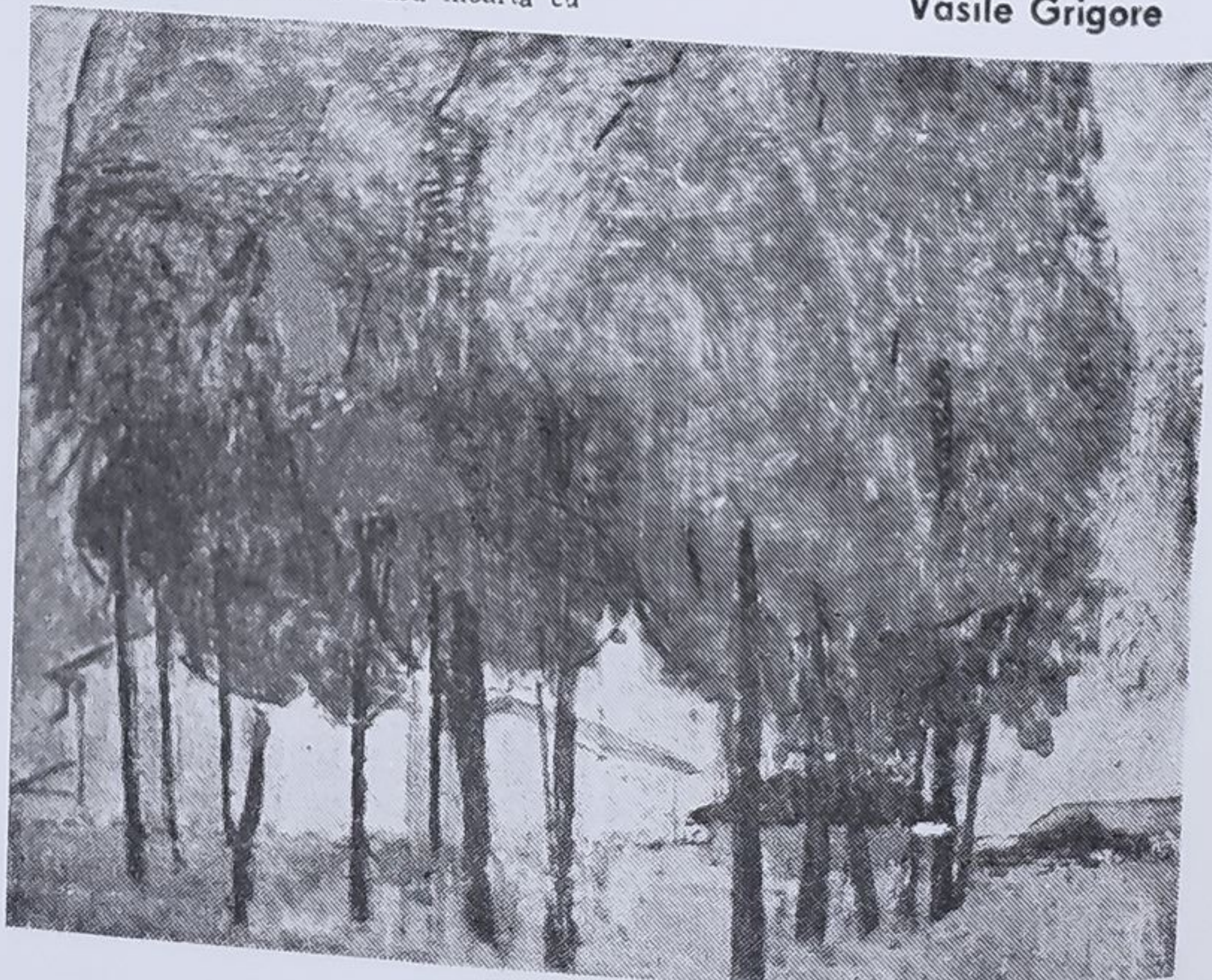
Micaela Eleutheriade

PROFUND unitară, coerentă și personală alit în viziune, cit și în expresie, opera ei este luminată de frumusețea poetică în figurativ, de simțul coloristic și pictural spontan și alert, de meditația pe motiv, modalitate de lucru a artei ce o leagă direct de tradiția picturii românești a primei jumătăți a veacului nostru. Micaela Eleutheriade, prin naturalitatea simțului narativ, imprimă imaginii plastice — liniar, valoric și cromatic — o mișcare vioale și precisă fulguită în tusa decantată cromatic. Pentru artistă, pictura nu este o problemă de „atelier”, ci o problemă a trăirii, în natură, a momentului de inspirație, al unui dicteu al muzei, desfășurat într-un timp scurt, complet și tensionat la maximum, care nu trebuie pierdut sau aminat. Oricare lucrare păstrează vie surpriza imaginii reale a motivului, văzută și trăită. Recompunerea i-ar alunga florul clipei inefabile și tot farmecul pictural ce i-a dat personalitate și prestigiu artistic. A iubit natura și a trăit în cultul ei, comunicînd cu ea pur și direct, entuziasmindu-se de frumusețea ei, fără să uite măcar o dată scopul pentru care o privește, primind în dar revelația artistică.

Ion Pacea

ARTA lui Pacea este unul dintre cele mai strălucite modele de continuitate a școlii de pictură românească a tinerei generații după cel de al doilea război mondial, legată și ea de aerul mediteraneeu și experiența unor măestri cor n-porani și cu patosul simțirii picturale al marilor coloristi. El simte, gîndește și vede pictural, iar invenția plastică și concordantă ei cu mijloacele de compunere, construcție, reducere pînă la abstract, pleacă tot din natura-mamă și se întoarce acolo. Cultul ei este păstrat în ceea ce înseamnă, nu ce este. Culoarea vizionară prin temperament, stăpînește conceptul pictural, dar structura imaginii păstrează în ea elementele fundamentale picturii — linie, valorație, culoare, cu rigurile observației, analizei și sintezei pe obiect. El dezleagă forma văzută emotiv pînă la planitate și stil și îi recrează naturalitatea din pictural. Elogiul artei sale adus ideii de frumos a entuziasmat critica de artă, colecționarii și breasla. Există o măsură în caloricul cromatic stăpînit calm și grav de negru, alb și brunuri clasice. Iubirea materiei, voluptatea ei este o fereastră deschisă continuu spre lumea naturii și natura lumii. Pentru marii artiști nimic nu se pierde din tainele ei, dar ele se transformă mereu, renăscînd într-o nouă ipostază ce o numim personalitatea artistului.

Vasile Grigore

AL. CIUCURENCU: Peisaj

Reflecții

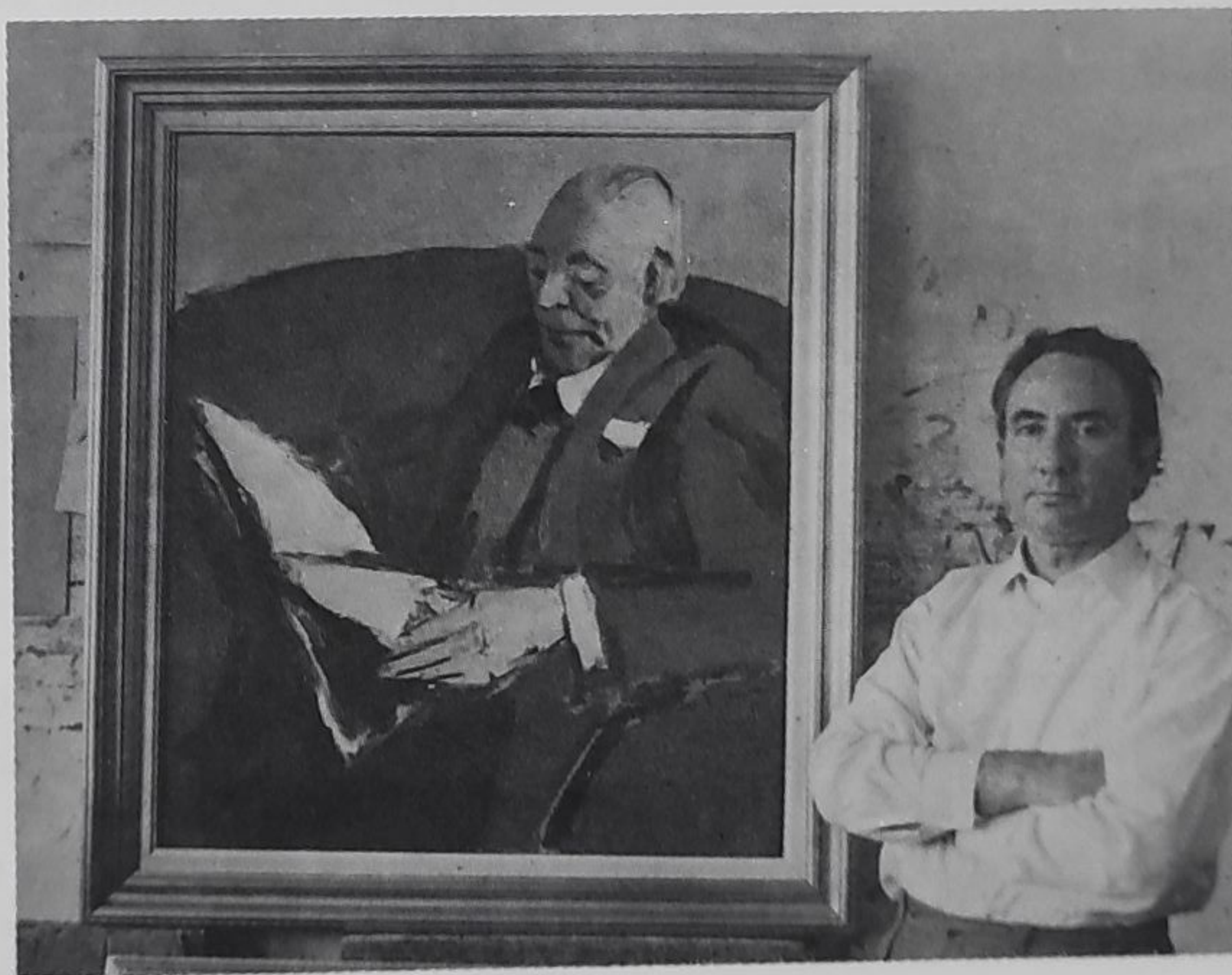
Deschideri către frumusețe

Réflexions

Ouvertures vers la beauté

CE POATE fi mai omenesc și tulburător de adevărat în viața noastră, decât acele mirifice repere îndepărtate pe care le-am numit idealuri, dorințe, șansă, izbânzi și destin ? Nu este o slăbiciune și nici lene starea ce face să neglijăm - uneori și numai aparent, - importanța vitală a trăirii faptelor de zi cu zi, care, împlinite, ne-ar apropia de cele incredibil de

Que peut-il y avoir de plus humain et d'une plus troublante vérité dans notre existence que ces repères mirifiques et lointains que nous avons nommés idéaux, désirs, chances, victoires et destin ? Ce n'est point par faiblesse ou par paresse que nous négligeons - parfois seulement en apparence - l'importance vitale de nos actions quotidiennes, lesquelles, accomplies, nous rapprocheraient de

Vasile Grigore cu portretul lui George Ivașcu

realizat. Ele rămân partea frumoasă și pur omenească a existenței ce dă țării uimitoare voinței și încrederii, strunind îndoielile acelor oameni care, asumându-și cu adevărat toată răspunderea, nu calculează meschin când și cum au sacrificat totul pentru o idee sau un sentiment nobil.

Poate că dificultatea unei vieți eroice nu stă în străbaterea îndepărtărilor astrale, ci în curajul închipuirii adevărilor posibile ce pot fi metamorfozate într-o zi în fapte. Și pentru un artist aceasta este însăși împlinirea lui. Mari creatori nu și-au amânat niciodată clipa viziunii unor imagini unice

celles quasi-impossibles à réaliser. Elles demeurent la partie belle et purement humaine de l'existence qui donne à notre pays sa volonté et sa confiance, bridant les doutes des hommes qui, ayant véritablement assumé toute la responsabilité, ne calculent pas mesquinement quand et comment ils ont tout sacrifié pour une idée ou un sentiment noble.

Peut-être que la difficulté de mener une vie héroïque ne réside pas dans la traversée des lointains astraux mais dans le courage d'imaginer des vérités possibles qui pourraient être un jour métamorphosées en actes. Et pour un artiste, ceci constitue justement son accomplissement. Les grands créateurs n'ont jamais ajourné l'instant de la

sau a faptului săvârșirii, ci au acționat fulgerător și, fericiți mănâți dinlăuntrul ființei lor și-au transformat chinul vis în ceea ce numim opera de artă. Din clipa unei zile de întrebări și trudă se poate naște nemurirea, căutată și așteptată toată viața.

Contemplând frumusețea unui tablou sau a unei sculpturi, a unui poem ori a unei simfonii, m-am bucurat înțelegând că acea posibilitate a întruchipării lor nu a fost amânată și nici confundată cu predispoziția către divertisment. "Din nimic, nu se naște nimic" spunea poetul latin - din somnolența spiritului ori lenevia lui, la fel. Este adevărat, bogăția spiritului și forța lui se adună foarte greu și se poate risipi și deteriora foarte repede. Măreția lui atinge superba fragilitate omenească pe care o numim sentiment, apărată de puterea rațiunii. Amândouă trăiesc în opera de artă și în noi, dându-le sens și frumusețe. Patosul creator nu aparține meșteșugului, nici culturalului, în accepțiunea foarte strictă a cuvântului, și nici ispitei plăcerilor cotidiene. El există sau nu ca forță prometeică în acei oameni care ating ipostazele sublimului prin adevărul artei lor - în armonia de forme și culori ce ne fac să le iubim și să ne recunoaștem în ele totdeauna. Imaginația ce umblă slobodă și nu dă pace artistului până n-o prinde în inefabilul alcătuirii plastice, în proporții, ritmuri și raporturi cromatice este ceea ce suntem ori am putea fi. Ea ne fascinează sufletul și dă un înțeles profund vieții noastre, devenind o parte a realului.

Dacă dorim din toată ființa, înfăptuirea marilor gânduri și sentimente ce ne înviorează și viața se realizează. Îmi stă "lucefăr sfânt" înaintea mea toate izbânzile și îndemnurile marilor noștri înaintași, puterea lor de a face - care ne-au lăsat în tăcere și suspin strălucitoarea lor artă din care ne-am făurit un nume de glorie așezat în lăcașul universalului. Îmi doresc, cu toate puterile mele topite în forme și culori, umbre și lumini, în proporții și armonii să pot închina ilustrilor măestri ca și contemporanilor, câte un gând de laudă și un fapt de conștiință dătător de liniște și încredere.

Tot așa cum privesc cu respect spre trecutul memorabil al artei românești, privesc cu speranță viitorul ei. Cred nu numai în talentul colegilor mei, ca și al acelor care vor veni, pe care ne străduim să-i formăm în spiritul admirației față de valorile tradiției noastre și al aspectelor luminoase ale existenței de astăzi, ci și în rezervele lor interioare de energie, făcând ca opera să existe perpetuu într-o curgere indestructibilă a continuităților. Atâta vreme cât

vision d'images uniques ou de l'acte d'accomplissement, mais ont agi avec la fulgurance de l'éclair, et, heureusement poussés de l'intérieur de leur être, ont transformé leur rêve torturant en ce que nous nommons oeuvre d'art. L'immortalité, cherchée et attendue pendant toute une vie, peut naître soudain, au cours d'une journée d'interrogations et de labeur pénible.

Lorsque je contemple la beauté d'un tableau ou d'une sculpture, lorsque je joui d'un poème ou d'une symphonie, je suis heureux de constater que la possibilité de leur incarnation n'a pas été ajournée ou confondue avec la prédisposition au divertissement. « Rien ne peut naître de rien », disait le poète latin - et pas non plus de la somnolence de l'esprit ou de sa paresse. Il est vrai, la richesse de l'esprit et sa force se réunissent difficilement et peuvent très vite se disperser et se détériorer. Sa grandeur atteint la superbe fragilité humaine que nous nommons sentiment, défendue par la force de la raison. Aussi bien le sentiment que la raison vivent dans l'oeuvre d'art et en nous, leur donnant sens et beauté. Le pathos créateur n'appartient pas au métier, ni à la culture dans l'acception très stricte du terme, et pas non plus à la tentation des plaisirs quotidiens. Il existe ou n'existe pas en tant que force prométhéenne chez telles personnes qui atteignent les hypostases du sublime par la vérité de leur art - dans l'harmonie des formes et des couleurs qui nous fait les aimer et nous reconnaître toujours en elles. L'imagination qui se promène librement et n'accorde aucun répit à l'artiste avant qu'il ne le retienne dans l'ineffable de l'organisation plastique, dans les proportions, les rythmes et les rapports chromatiques est ce que nous sommes ou pourrions être. Elle fascine notre âme et donne un sens profond à notre vie, devenant une partie du réel.

Si nous désirions de tout notre être, réaliser les grandes pensées et les grands sentiments qui nous animent, la vie aussi se réaliserait. Toutes les victoires, tous les appels de nos grands devanciers, la force qui les poussait à créer et nous a valu, à travers le silence et les pleurs, leur art merveilleux dont nous nous sommes forgé un titre de gloire et qui nous a placés sur le piédestal de l'universel se tiennent devant moi, telle une « étoile sacrée ». Je désire, de toutes mes forces coulées dans des formes et des couleurs, des ombres et des lumières, des proportions et des harmonies, pouvoir consacrer aux illustres maîtres de même qu'à mes contemporains, à chacun une pensée chaleureuse et un acte de conscience créateur de paix et de confiance.

De même que je considère avec respect le passé mémorable de l'art roumain, je regarde avec espoir vers l'avenir. Je crois non seulement au talent de mes collègues, et à celui de ceux qui nous succéderont, que nous nous efforçons de former dans l'esprit de l'admiration à l'égard des valeurs de notre tradition et des aspects lumineux de l'existence actuelle, mais aussi à leurs réserves intérieures d'énergie qui rendront leur oeuvre immortelle tout au long de

omul va fi om, dincolo de suferință și temeri, de greutate și trecătoare mâhniri, va găsi forța de a crea, de a da măsura nobilei lui. La temelia oricărei fapte mari stau faptele deschiderii către înălțimile frumuseții. Fără această convingere, rostul nostru ar înceta, odată cu acela de a mai putea imagina umanitatea și istoria demnă pe care s-a străduit să și-o cucerească.

"Contemporanul", 18 ianuarie 1985

l'écoulement indestructible des continuités. Aussi longtemps que l'homme sera homme, au-delà de la souffrance et des craintes, des difficultés et des ennuis passagers, il trouvera la force de créer de donner une mesure à sa noblesse. Au fondement de toute grande action se trouvent la volonté d'ouverture vers les hauteurs de la beauté. Sans cette conviction, notre sens en ce monde disparaîtrait, et avec lui la capacité de pouvoir imaginer l'humanité et l'histoire digne que l'homme s'est efforcé de conquérir.

« Contemporanul », 18 janvier 1985

Pictura și elogiul patosului creator

REAMINTIREA unor momente de concepție și atitudine, ideal sau școală de artă de excepție, sau a unei epoci, a unor personalități și opere pe care mulți dintre noi le-am văzut, admirat și am crescut din ele, formate în timpurile noastre de după război, nu face decât să clarifice încă o dată mai bine valoarea lor etică și estetică. Unii dintre acești mari creatori se aflau aproape de capătul realizării lor, iar alții începeau să se afirme impresionant prin forța autentică a frumuseții imaginii plastice. Multe dintre capodoperele artei lor s-au născut lângă mine, apoi le-am văzut expuse pentru prima oară păstrând încă parfumul culorilor proaspete din atelier. Efortul luptei lor curajoase pentru păstrarea și dezvoltarea climatului artistic, de stimul și calitate, l-am văzut și trăit, iar pictura românească, prin ei, a înălțat noi piscuri în eternitate. Mă gândesc mai cu seamă la izbânzi și nu la acele momente de derută și grea încercare a virtuților artei sau la acele confruntări de opinii, schimbări de concepții și direcții spre noua orientare de după război, astăzi aproape uitate. Scrisul meu este un elogiu în arena artei, pentru acei învingători a căror viață s-a mistuit spectaculos în neliniștea patosului creator, zi de zi, și al căror prestigiu și demnitate artistică înseamnă astăzi istorie.

Camil Ressu

PUȚINI artiști s-au bucurat de aprecierea unanimă a contemporanilor ca Ressu - comentându-i-se opera, ideile despre artă, școală și atitudine invariabilă față de ea, cu atâta admirație și respect.

Arta lui Ressu este rigoarea armoniei și virtuțile formei, luate mereu ca referință și ideal plastic, ale marelui desenator de forță renașcentistă, este conceptul ordinii și echilibrului în geometria secretă a compoziției unui tablou, care a refăcut soliditatea imaginii picturii așa cum o întâlnim la marii artiști universali, este revitalizarea artistică cu adevărul dramatic, și nu idilic, al vieții și chipului de

La peinture et l'éloge du pathos créateur

L'évocation de certaines conceptions et attitudes, d'un idéal ou d'une école d'art exceptionnelle, ou encore d'une époque, de personnalités et d'oeuvres que beaucoup d'entre nous ont vu et admiré, créées au cours des années qui se sont écoulées depuis la guerre, permet de rappeler encore une fois leur valeur éthique et esthétique. Certains de ces grands créateurs avaient atteint le sommet de leur oeuvre, d'autres commençaient à s'affirmer par la force authentique de la beauté de l'image plastique. Beaucoup de leurs chefs d'oeuvre sont nés près de moi, je les ai vus exposés pour la première fois, conservant encore le parfum des couleurs fraîches de l'atelier. Je les ai vus, j'ai assisté aux efforts courageux que leurs auteurs ont fourni pour conserver et développer un climat artistique stimulateur et de qualité, et par eux la peinture roumaine a pu élever de nouveaux sommets pour l'éternité. Je songe surtout aux moments de victoire et non pas à ceux de déroute où furent mises à l'épreuve les vertus de l'art, ou aux confrontations d'opinion, changements de conception et de direction vers la nouvelle orientation de l'après-guerre, aujourd'hui presque oubliés. Mes paroles se veulent un éloge dans l'arène de l'art, un éloge des vainqueurs dont la vie s'est consumée spectaculairement dans l'inquiétude du pathos créateur, quotidien et dont le prestige et la dignité artistique sont aujourd'hui du domaine de l'histoire.

Camil Ressu

Peu d'artistes ont eu le bonheur de jouir, comme Ressu, de l'estime unanime de ses contemporains qui n'ont cessé de commenter son oeuvre et ses idées sur l'art, de même que l'attitude inébranlable qu'il adopta à son égard, avec admiration et respect.

L'art de Ressu, c'est la rigueur de l'harmonie et les vertus de la forme, prises sans cesse comme référence et idéal plastique, par ce grand dessinateur de taille Renaissance, c'est le concept d'ordre et d'équilibre dans la géométrie secrète de la composition d'un tableau, qui a reconstruit la solidité de l'image de la peinture comme nous la rencontrons chez les grands artistes universels, c'est la revitalisation artistique sous l'empire de la vérité

țaran român și este marea artă de a face școală națională, ca Nicolae Grigorescu, și a dezvoltării noi viziuni, de excepție. În "zile rele" a depășit, printr-o înaltă conștiință intelectuală și civică, momente istorice de o importanță unică, apărând curajos demnitatea vieții, permanențele artei și școlii de sloganul depășirii sau reînnoirii cu orice preț, când "nimic nu ai a spune". Toate acestea au însemnat sacrificii într-o viață și depășirea morții prin opera de artă, creând una dintre cele mai importante și complete personalități artistice contemporane românești.

Alexandru Ciucurencu

ASOCIEZ viața tulburător de dramatică și arta lui cu toate sensurile și implicațiile lor în esențializarea valorii spirituale a epocii noastre, cu destinul artistului dintotdeauna, al cărui har și inteligență îl determină de bunăvoie să-și asume marea răspundere etică și estetică printr-o referință continuă a faptului creator ce nu pot fi ușurate nici de glorie, nici de bucuriile materiale sau onorifice. Ciucurencu este un mare contemporan - creator de epocă artistică și școală națională, de acel climat favorabil noilor aspirații ale generațiilor care astăzi, în plină maturitate creatoare, își fixează numele în expoziții naționale și internaționale, precum și în colecții de prestigiu. Aportul său a determinat eliberarea artei noastre de confuzii, de agramatism plastic, dându-i ceva din caracterul universal. A rămas un etalon artistic și pedagogic, un crez, un tip eroic modern care a trăit arzând romanticul și clasicul zilelor noastre, adăugând temelii puternice artei românești prin caracterul ei contemporan, prin dimensiunile problematicei artei, cu capodopere în toate genurile picturii de șevalet. Permanența artei lui Ciucurencu nu o găsim numai în culoare, așa cum s-a afirmat de nenumărate ori, unilateral, ci în superba comunicare directă și în armonia prin unitatea componentelor picturii: desen, culoare, compoziție, viziune, care au dat valoare artei dintotdeauna.

Corneliu Baba

PRIMELE decenii de după cel de al doilea război mondial au fost patronate spiritual de prestigiul artei lui Baba și Ciucurencu. Acest stimul creator prin antiteze, dar niciodată prin anulare, repetat în pictura noastră, nu-l mai găsesc în celelalte arte la aceeași valoare, fenomenul aparținând prin excelență picturii. Acesta a stârnit vii și interminabile comentarii nu numai între artiști și critici, dar a declanșat entuziasmul, opțiunea și interesul

dramatic și non idillic, de la viața și de la fața școlii naționale, ca Nicolae Grigorescu, și a dezvoltării noi viziuni, de excepție. În "zile rele" a depășit, printr-o înaltă conștiință intelectuală și civică, momente istorice de o importanță unică, apărând curajos demnitatea vieții, permanențele artei și școlii de sloganul depășirii sau reînnoirii cu orice preț, când "nimic nu ai a spune". Toate acestea au însemnat sacrificii într-o viață și depășirea morții prin opera de artă, creând una dintre cele mai importante și complete personalități artistice contemporane românești.

Alexandru Ciucurencu

J'associe sa vie d'un dramatisme troublant et son art avec tous leurs sens et leurs implications dans l'essentialisation de la valeur spirituelle de notre époque, avec le destin de l'artiste de toujours, que la grâce et l'intelligence qui lui furent imparties déterminèrent de son plein gré à assumer la grande responsabilité éthique et esthétique de l'acte créateur. Ni la gloire, ni les bénéfices matériels ou les honneurs n'en peuvent alléger le poids. Ciucurencu est un grand contemporain - un créateur d'époque artistique et d'école nationale, d'un climat favorable aux nouvelles aspirations des générations qui aujourd'hui, en pleine maturité créatrice, font briller leur nom dans des expositions nationales ou internationales, de même que dans des collections de prestige. Son apport a déterminé la libération de notre art des confusions, de l'illettrisme plastique, lui conférant quelque chose du caractère universel. Il est demeuré une mesure artistique et pédagogique, un credo, un type héroïque moderne qui a vécu en se consumant entre le romantique et le classique de nos jours, ajoutant des fondements solides à l'art roumain par son caractère contemporain, par les dimensions de la problématique de son art, par les chefs d'œuvre de tous les genres de la peinture de chevalet. La permanence de l'art de Ciucurencu ne se retrouve pas seulement dans la couleur, ainsi qu'on l'a si souvent affirmé, unilatéralement, mais aussi dans la superbe communication directe et dans l'harmonie née de l'unité des composantes de la peinture : dessin, couleur, composition, vision, qui ont donné de la valeur à l'art de toujours.

Corneliu Baba

Les premières décennies qui suivirent la fin de la seconde guerre mondiale furent patronnées spirituellement par le prestige de l'art de Baba et de Ciucurencu. Ce stimulant créateur par antithèse mais jamais par annulation, répété dans notre peinture, je ne le retrouve pas dans les autres arts avec une valeur pareille, le phénomène appartenant par excellence à la peinture. Ceci a éveillé de vifs et interminables commentaires non seulement entre les artistes et les critiques, mais a aussi déclenché l'enthousiasme, l'option et l'intérêt des collectionneurs, de quelques

colecționarilor, unor celebrități ale literaturii noastre - Arghezi, Sadoveanu, Blaga, Călinescu, Vianu -, unor mari muzicieni și actori, unor ilustre nume medicale, științifice, filozofice de la noi.

În ce stă oare marea faimă a artei picturii maestrului Baba? În extraordinara forță de a găsi exprimarea originală a marilor valori umane amenințate de uitare? Sau drama omului în ipostaze variate de la demnitate la liniștea aparentă a resemnării lui, până la revolta neconsolată cu nimic și până la tulburătoarele întrebări: pentru ce trăim, ce suntem, încotro ne duce viața, sau pentru taina faptului creator metamorfozată în fascinația imaginii picturale ce cuprinde în adâncurile ei marile școli europene, a punerii chipului uman în frumusețea sau urâtenia lui din umbre și lumini, sinteze și detalii de o uimitoare expresivitate? Arta lui Baba este profund românească și profund universală, atingând esențele contemplării naturii printr-o specificitate și rigoare a mijloacelor plastice demne de cele mai importante muzee din lume. De la desenele în alb negru, la cele colorate, până la pictura pe pânză, portret sau compoziție, nud sau natură statică ori peisaj și flori, lupta se dă între patosul creator al nemuririi prin artă și viață pământească. Ne mândrim amintind amplele expoziții și editări de albume organizate în România, Italia, Germania Democrată, U.R.S.S., Austria, Bulgaria, primite drept mari evenimente artistice. El repune magistral în scena artei contemporane umanismul ca valoare supremă spirituală și umanul ca stare și condiție vitală omului. Astăzi, la 78 de ani, se grăbește încet, în fiecare dimineață, spre atelierul lui din Pangrați, păstrând solitar răspunderea asumată a patosului creator, a chinului creator, neluând în seamă, zi de zi, că s-a făcut târziu.

Lucian Grigorescu

ADMIRAȚIA operei lui Lucian Grigorescu nu s-a transformat în fenomen artistic în timpul vieții, nici nu a cuprins exuberanța opiniei publice iubitoare de frumos, ca în cazurile mai sus-amintite, cu toate că majoritatea colecționarilor de artă așezau pictura lui alături de cea a lui Petrescu, Pallady, Tonitza, Iser, Ciucurencu. În expozițiile anuale de stat de după război, nu o dată am văzut expuse unele dintre cele mai frumoase tablouri ale sale, astăzi mândria muzeelor noastre. I se spunea "maestre", era apreciat în tăcere de breaslă, era pomenit în cronicile de artă, dar marea surpriză și descoperirea valorii operei sale în sine și comparată s-a produs abia la strălucita retrospectivă din 1967, la doi ani după dispariția artistului. Prestigiul l-a câștigat în trepte și este foarte interesat că nu a coborât și nu staționează, fiind din ce în ce mai mult apreciat și comentat de tinerele generații. Munca sa la șevalet dictată de un

célébrités de notre littérature - Arghezi, Sadoveanu, Blaga, Călinescu, Vianu -, de quelques grands musiciens et acteurs, de noms illustres du monde médical, scientifique et philosophique de notre pays.

Qu'est-ce qui a fait la grande célébrité de l'art de la peinture du maître Baba ? La force extraordinaire qui est la sienne de donner une expression originale aux grandes valeurs humaines menacées par l'oubli ? ou au drame de l'homme vu dans des hypostases variées allant de la dignité du calme apparent de sa résignation, jusqu'à la révolte que rien ne console et jusqu'aux questions troublantes : pourquoi vivons-nous ? que sommes-nous ? où nous entraîne la vie ? Ou le secret de l'acte créateur métamorphosé en fascination de l'image picturale qui embrasse dans ses profondeurs les grandes écoles européennes et pose sur le visage humain beau ou laid, fait d'ombres et de lumières, des synthèses et des détails d'une extraordinaire expressivité ? L'art de Baba est profondément humain et profondément universel, atteignant les essences de la contemplation de la nature par une spécificité et une rigueur des moyens plastiques dignes des musées les plus importants du monde. De ses dessins en blanc et noir ou colorés et jusqu'à la peinture sur toile, portrait ou composition, nu ou nature morte ou paysage et fleurs, un combat se livre entre le pathos créateur de l'immortalité par l'art et la vie terrestre. Nous sommes fiers de rappeler les amples expositions et éditions d'albums organisées en Roumanie, Italie, Allemagne, Russie, Autriche et Bulgarie, reçues comme autant d'événements artistiques. Corneliu Baba remet magistralement en scène l'art contemporain, l'humanisme en tant que valeur spirituelle suprême et l'humain en tant qu'état et condition vitale de l'homme. Aujourd'hui, à 78 ans, il se hâte lentement, chaque matin, vers son atelier de la rue Pangrați, conservant en solitaire la responsabilité assumée du pathos créateur, du tourment créateur, oubliant, jour après jour, qu'il s'est fait tard.

Lucian Grigorescu

L'admiration pour l'oeuvre de Lucian Grigorescu ne s'est pas transformée en phénomène artistique pendant sa vie, n'a pas compris non plus l'exubérance de l'opinion publique amatrice de beau comme dans les cas mentionnés plus haut, bien que la majorité des collectionneurs d'art aient placé sa peinture auprès de celle de Petrescu, Pallady, Tonitza, Iser ou Ciucurencu. Dans les expositions annuelles d'Etat de l'après-guerre, j'ai vu plus d'une fois exposés ses plus beaux tableaux qui font aujourd'hui la fierté de nos musées. On lui donnait du « maître », la corporation l'estimait en silence, on en parlait dans les chroniques d'art, mais la grande surprise et la découverte de la valeur de son oeuvre en soi et comparée ne s'est produit qu'à la célèbre rétrospective de 1967, deux ans après la disparition de l'artiste. Il a acquis son prestige peu à peu et il est intéressant de constater qu'il n'a pas diminué et pas stationné non plus, étant de plus en plus apprécié et commenté par les jeunes générations. Son travail au chevalet, dicté par un système conceptuel et affectif

sistem conceptual și afectiv propriu depășește lecția impresionismului sau constructivismului, întâlnind magistral permanențele artei. După cel de al doilea război mondial a deschis profunde observații, analize și sinteze picturale originale cu un patos creator tulburător, atingând înțelegerea naturii, în energiile ei fundamentale; vitalitatea și poetica luminii, imaginea picturală a vegetalului, structuralitatea geologicului în complementar cu aerul și cerul, frumusețea lumii obiectelor, a materiei transfigurată în modulații cromatice decantate într-un rafinament optic și emotiv de excepție. Lăsând de o parte sloganul "depășirii", ne-am oprit îndeajuns și fără grabă să privim de aproape frumusețea fascinantă a picturii sale care ascunde încă surprize în profunzimea actului de creație.

Henri Catargi

Nu din prudența intelectului sau temperamentului artistic, pictura lui Catargi reface virtual și autentic codul legilor picturii risipite voluptuos de aventura artei secolului nostru, care în unele cazuri a încălcat chiar limitele ei sacre. Nu de prea multă carte și educație artistică europeană modestul maestru al observațiilor precise, al studiilor vii și comparate, al prelucrării calme și originale aduse la sinteze, reveniri și corectări, simțea nevoia să-și închine viața miracolului naturii - descoperind în ea superbe adevăruri ce, cu o trudă sclavnică, le-a metamorfozat în iluzia de linie, formă, spațiu, lumină și culoare. Liberatatea asumată i-a impus reguli și regulile i-au oferit certitudini. În pictura lui nu este nimic de prisos, nimic nu lipsește, nimic nu se răstoarnă, parcă ne spune: am văzut, am înțeles, am trăit, iată-le păstrate esențele. Obiectele unei naturi moarte stau neclintite pe orizontala mesei cu "patru picioare", care nu se clatină, la fel ca la vechii olandezi, descoperind aceasta și în peisaj. Comparând schițele în desen și acuarelă cu pictura, unicitatea de concept și exprimare se păstrează magnific. De aceea, în cazul lui Catargi, secționarea operei în perioade este riscantă, lipsită de importanță, pentru că împlinirea ei s-a făcut continuu, constituind lauda probității mucenicului artist.

Nutzi Acontz

TONITZA nu s-ar fi lăsat înșelat de aparențele unor calități artistice în anii debutului pictoriței dacă nu l-ar fi impresionat profund autenticul talent, nervul viziunii ei plastice moderne, forța temperamentală în anii când arta românească strălucea prin faima lui Petrașcu, Pallady, Ressu, Iser, Șirato și a altor mari artiști. Apărea un cântec nou al luminii și vieții, al laudei lucrurilor, răscolitor de trist, dar reconfortant tocmai prin atingerea sensibilului acolo unde se pătrunde greu și rar. Harul

propre, dépasse la leçon de l'impressionnisme ou du constructivisme, rencontrant magistralement les permanences de l'art. Après la seconde guerre mondiale, il a ouvert les voies pour de profondes observations, analyses et synthèses picturales originales avec un pathos créateur troublant, en arrivant à la compréhension de la nature de ses énergies fondamentales, de la vitalité et de la poétique de la lumière, de l'image picturale du végétal, de la structuralité du géologique en rapport complémentaire avec l'air et le ciel, la beauté du monde des objets, de la matière transfigurée en modulations chromatiques épurée en un raffinement optique et émotif d'exception. Laisant de côté le slogan du « dépassement », nous nous sommes longuement arrêtés et sans hâte à contempler de près la beauté fascinante de sa peinture qui cache encore des surprises dans les profondeurs de l'acte créateur.

Henri Catargi

Ce n'est point par prudence intellectuelle ou artistique que le peintre Catargi refait virtuellement et authentiquement le code des lois de la peinture voluptueusement dispersées par l'aventure des arts de notre siècle, laquelle a transgressé parfois même ses limites sacrées. Ce n'est pas par trop d'érudition ou à la suite de son éducation artistique européenne que le modeste maître des observations précises, des études vivantes et comparées, des modifications calmes et originales apportées aux synthèses, aux retours, aux corrections, sentait le besoin de consacrer sa vie au miracle de la nature, découvrant en elle des vérités superbes, s'obligeant à un travail d'esclave et les métamorphosant en illusion de lignes, forme, espace, lumière et couleur. La liberté assumée lui a imposé des règles et les règles lui ont offert des certitudes. Dans sa peinture il n'y a rien de superflu, rien ne manque, rien ne se renverse, elle semble nous dire : j'ai vu, j'ai compris, j'ai vécu, voici ses essences conservées. Les objets de ses natures mortes se tiennent, immobiles, sur l'horizontale de la table « à quatre pieds », qui ne se balance pas, comme chez les vieux Hollandais, et cela est valable pour les paysages. A comparer les esquisses en dessin ou aquarelle avec les tableaux peints on constate à quel point l'unité de conception est magnifiquement conservée. C'est pourquoi, dans le cas de Catargi, diviser son oeuvre en périodes est chose risquée, dépourvue d'importance, parce que son accomplissement a suivi une courbe continue, et ceci est tout à l'honneur de la probité de cet artiste martyr.

Nutzi Acontz

Tonitza ne se serait pas laissé tromper par les apparences de certaines qualités artistiques des années de débuts de cette jeune artiste s'il n'avait pas été profondément impressionné par l'authentique talent, le nerf de sa vision plastique moderne à l'époque où l'art roumain brillait à travers la gloire de Petrașcu, Pallady, Ressu, Iser, Șirato et de quelques autres grands artistes. Avec elle apparaissait un nouveau chant de la lumière et de la vie, une louange des choses, d'une tristesse bouleversante mais reconfortante justement du fait qu'elle rejoignait le

armoniei culorilor, al ritmurilor liniare și valorice, al expresiei finite a imaginii plastice s-a impus. De unde atâta împlinire în tulburătoarea stare și ardere creatoare ce crește proporțional cu furișarea înceată și sigură a morții în plină viață a pictoriței ? O "natură moartă cu chitară", de o remarcabilă picturalitate demnă de Pallady din Muzeul de Artă al R.S.R., în muzicalitatea cromatică și valorică, în proporțiile dintre forme și închiderea compozițională cu franchețea ordinei pe oral, trezește și astăzi iubirea de frumos. Simplificarea imaginii, fără să piardă esența caracterului ei, este pusă în relație directă de același gând cu simțul pictural planic dar nu decorativ. Bucuria de a picta, forța și limpezimea conceptului plastic, prinderea sub ordine a mijloacelor de expresie și potențarea fluidului emotiv stau ca o amprentă pe opera sa. Întreaga ei zbatere spirituală pentru a se întâlni cu ea mereu și total atinge fericirea împlinirii mai ales în ultima perioadă a vieții, după cel de al doilea război mondial, așezând-o printre celebrele nume de colorști ai artei noastre din secolul XX.

Micaela Eleutheriade

PROFUND unitară, coerentă și personală atât în viziune, cât și în expresie, opera ei este luminată de frumusețea poetică în figurativ, de simțul coloristic și pictural spontan și alert, de meditația pe motiv, modalitate de lucru a artistei ce o leagă direct de tradiția picturii românești a primei jumătăți a veacului nostru. Micaela Eleutheriade, prin naturalețea simțului narativ, imprimă imaginii plastice - liniar, valoric și cromatic - o mișcare vioaie și precisă fulguită în tușa decantată cromatic. Pentru artistă, pictura nu este o problemă de "atelier", ci o problemă a trăirii în natură, a momentului de inspirație, al unui dicteu al muzei, desfășurat într-un timp scurt, complet și tensionat la maximum, care nu trebuie pierdut sau amânat. Oricare lucrare păstrează vie surpriza imaginii reale a motivului, văzută și trăită. Recompunerea i-ar alunga fiorul clipei inefabile și tot farmecul pictural ce i-a dat personalitate și prestigiu artistic. A iubit natura și a trăit în cultul ei, comunicând cu ea pur și direct, entuziasmându-se de frumusețea ei, fără să uite măcar o dată scopul pentru care o privește, primind în dar revelația artistică.

Ion Pacea

ARTA lui Pacea este unul dintre cele mai strălucite modele de continuitate a școlii de pictură românească a tinerei generații după cel de al doilea război mondial, legănată și ea de aerul mediteraneean și de experiența unor maeștri contemporani și cu patosul simțirii picturale al marilor colorști. El simte, gândește și vede pictural,

sensibilă la où l'on ne pénètre que rarement et difficilement. La grâce de l'harmonie des couleurs, des rythmes linéaires et de valeurs, de l'expression achevée de l'image plastique qu'elle apportait s'est imposée. D'où un tel accomplissement dans ce troublant état de combustion intérieure qui croît proportionnellement avec l'insinuation lente et sûre de la mort dans la vie de l'artiste. Une Nature morte avec guitare, d'une qualité picturale remarquable, digne de Pallady, du Musée National d'Art, toute en musicalité chromatique, d'une admirable proportion des formes, à composition franchement fermée, l'ordre prévalant sur l'oral, éveille aujourd'hui encore l'amour du beau. La simplification de l'image ne porte pas atteinte à l'essence de son caractère, est mise en relation directe avec le même sens pictural plane mais non pas décoratif. La joie de peindre, la force et la clarté de la conception plastique, l'utilisation volontaire des moyens d'expression et du fluide émotif ont posé leur empreinte sur toute son oeuvre. Son agitation spirituelle visant à se retrouver soi-même, totalement, atteint au bonheur de l'accomplissement surtout dans la dernière période de sa vie, après la seconde guerre mondiale, la plaçant parmi les noms célèbres des coloristes de notre art du XXe siècle.

Micaela Eleutheriade

Profondément unitaire, cohérente et personnelle comme vision autant que dans son expression, l'oeuvre de Micaela Eleutheriade est éclairée par la beauté poétique dans le figuratif, par le sens des couleurs et de la peinture spontanée et alerte, par la méditation sur le motif, modalité de travail de l'artiste qui la rattache directement à la tradition de la peinture roumaine de la première moitié de notre siècle. Elle imprime à la ligne, à la valeur et au chromatisme de l'image plastique, par le naturel de son sens narratif, un mouvement vif et précis manifesté dans la touche chromatiquement épurée. Pour l'artiste, la peinture n'est pas un problème d'« atelier », elle représente le moment d'inspiration vécu au sein de la nature, la dictée de la muse déroulée en un temps bref, complet et tendu au maximum qui ne saurait être perdu ou ajourné. Chacune de ses oeuvres conserve, vivante, la surprise de l'image réelle du motif, vue et vécue. La recomposition chasserait le frisson de l'instant ineffable et tout le charme pictural qui lui a conféré personnalité et prestige artistique. Elle a aimé la nature, elle a vécu dans son culte, communiquant avec elle, innocemment, directement, s'enthousiasmant devant sa beauté, sans jamais oublier le but pour lequel elle la contemple, recevant en don la révélation artistique.

Ion Pacea

L'art de Pacea est un des modèles les plus brillants de continuité de l'école de peinture roumaine de la jeune génération après la seconde guerre mondiale, bercée elle aussi par l'air méditerranéen et l'expérience des maîtres contemporains et témoignant du pathos du sentiment pictural des grands coloristes. Pacea sent, pense et voit en peintre, et l'invention plastique et sa

iar invenția plastică și concordanța ei cu mijloacele de compunere, construcție, reducere până la abstract, pleacă tot din natura-mamă și se întoarce acolo. Cultul ei este păstrat în ceea ce înseamnă, nu în ceea ce este. Culoarea vizionară prin temperament, stăpânește conceptul pictural, dar structura imaginii păstrează în ea elementele fundamentale ale picturii - linie, valorație, culoare, cu rigorile observației, analizei și sintezei pe obiect. El dezleagă forma văzută emotiv până la planitate și stil și îi recrează naturalețea din pictural. Elogiul artei sale adus ideii de frumos a entuziasmat critica de artă, colecționarii și breasla. Există o măsură în caloricul cromatic stăpânit calm și grav de negru, alb și brunuri clasice. Iubirea materiei, voluptatea ei este o fereastră deschisă continuu spre lumea naturii și natura lumii. Pentru marii artiști nimic nu se pierde din tainele ei, dar ele se transformă mereu, renăscând într-o nouă ipostază ce o numim personalitatea artistului.

"România literară", 19 iulie 1984

concordance avec les moyens de composition, de construction, de réduction jusqu'à l'aspect ont toujours la nature-mère pour point de départ et retournent à elle. Son culte est conservé dans ce qui signifie, pas dans ce qui est. La couleur visionnaire par tempérament, domine la conception picturale, mais la structure de l'image conserve les éléments fondamentaux de la peinture - ligne, mise en valeur, couleur, avec les rigueurs de l'observation, de l'analyse et de la synthèse sur l'objet. Il réduit la forme, scrutée avec émotion, jusqu'à la rendre plane et à en faire un style, puis en recrée le naturel en usant du pictural. L'éloge que son art apporte à l'idée de beau a enthousiasmé la critique d'art, les collectionneurs et la corporation. Son chromatisme chaleureux est mesuré, dominé calmement, gravement, par le noir, le blanc et les bruns classiques. L'amour de la matière, sa volupté est une fenêtre continuellement ouverte vers le monde de la nature et la nature du monde. Pour les grands artistes rien ne se perd de ses mystères, mais se transforme sans cesse, renaissant dans une nouvelle hypostase que nous nommons la personnalité de l'artiste.

« România literară », 19 iulie 1984

VASILE GRIGORE , *Peisaj* (desen)

VASILE GRIGORE *Peisaj* (desen)

Profil

Consecventă programului său de promovare a celor mai reprezentative personalități din arta contemporană românească, Editura ARC 2000 are de această dată ocazia să-l prezinte pe maestrul Vasile Grigore nu numai ca pictor, desenator și profesor universitar la Academia de artă „N. Grigorescu” ci și în ipostaza de critic de artă, eseist și fin observator al fenomenului artistic românesc și universal.

Vasile Grigore este deja cunoscut ca o personalitate artistică cu trăsături distincte, cu o complexă activitate intelectuală, fiind prezent în multe publicații de profil. El se distinge prin idei originale, printr-o atitudine critică asupra întregului fenomen artistic contemporan.

Ajuns în plenitudinea măiestriei, el are un stil propriu, caracterizat de un colorit exuberant, plin de lirism ce se împletește armonios cu luciditatea.

Viziunea picturală a artei lui Vasile Grigore, echilibrată rațional, denotă o încărcătură afectivă față de moștenirea înaintașilor, asimilarea de către artist a „lecției” unor mari măestri moderni ai culorii, de la Matisse la Kandinski, ca și opțiunea firească, organică, inevitabilă chiar am spune, pentru tradițiile ilustre ale cromatismului românesc de la Luchian la Ciucurencu, rezultate din perspectiva personalității sale.

Pictura lui Vasile Grigore s-a impus în arta românească prin tonurile sale explozive solare, galbenul portocaliu și mai ales roșul, prin folosirea adeseori a culorii pure.

Așternută cu rafinament pe pânzele sale, culoarea năvălește în trombe, violente, aproape crude, sau se insinuează în griuri suave, alteori spume gânditoare, ceturi melancolice. Marele lui efort nu se vede, expresia este aproape firească, privind-o atent în tine însuși ceea ce până atunci aproape că nu știai că există. Aceasta am putea spune că este arta lui Vasile Grigore, nu știi dacă „mare” dar „adevărată”, creată de spirit și nu impusă de estetic.

„Pânzele lui te învață să iubești pictura – sublinia într-un eseu scriitorul George Bălăiță. Poate nu e prea bine zis iubești, mai degrabă să fii alături de ea, să înțelegi că fără ea nu se poate, că există ca și tine”

Privindu-i lucrările în cele trei mari retrospectivă deschise la Muzeul Național de Artă al României, cea din 1982 și 1996 și la Sala Dalles, (1985), înțelegi că personajul principal al fiecărui tablou este culoarea, rânduită uneori mai coerent într-o compoziție oarecum lizibilă, alteori mai difuză sau mai abrupt, înfrângând hortarele strâmte ale

Profil

Fidèle son programme de soutien et d'encouragement des personnalités éminentes de l'art roumain contemporain, les éditions ARC 2000 se réjouissent, aujourd'hui, de pouvoir présenter leur public le maître VASILE GRIGORE, - dont les réussites d'artiste peintre, de dessinateur et de professeur l'Académie d'Art « Nicolae Grigorescu » sont d'ores et déjà bien connues, - dans l'hypostase de critique d'art et d'essayiste, de fin observateur du phénomène artistique roumain et universel.

Artiste authentique et personnel, Vasile Grigore a mené une activité intellectuelle complexe, reflétée dans un grand nombre de publications spécialisées, se distinguant par ses idées originales et par l'attitude critique qu'il adopte l'égard du phénomène artistique contemporain.

Son art, qui a atteint sa plénitude, se caractérise par un coloris exubérant où le lyrisme s'allie harmonieusement la lucidité.

Sa vision picturale, fondée sur l'équilibre de la raison, témoigne d'un grand amour pour l'héritage des devanciers de même que de la parfaite assimilation des « leçons » dispensées par quelques grands maîtres de la couleur tels que Matisse et Kandinsky et de son option naturelle, organiquement inévitable, dirions-nous, pour les traditions illustres du chromatisme roumain de Luchian Ciucurencu.

La peinture de Vasile Grigore s'est imposée dans l'art roumain par ses tons explosifs solaires, le jaune orangé et surtout le rouge, par l'utilisation fréquente de la couleur pure.

La couleur envahit ses toiles en trombes violentes, presque crues, ou s'insinue en gris suaves, écumes pensive, brumes mélancoliques. L'effort est invisible, l'expression presque naturelle; la contemplant on découvre en soi-même ce que jusqu'alors on ignorait presque. C'est l'art de Vasile Grigore, dont on ne sait s'il est « grand », mais qui est « vrai », créé par l'esprit et non imposé par l'esthétique.

« Ses toiles nous enseignent aimer la peinture - constatait l'écrivain George Bălăiță... Peut-être le mot aimer n'est-il pas tout fait exact, mieux vaudrait dire se trouver, se tenir ses côtés, comprendre que sans elle on ne saurait vivre, qu'elle existe aussi bien que votre propre personne. »

En contemplant ses œuvres aux trois grandes rétrospectives ouvertes au Musée National de l'Art, en 1982, la salle Dalles, en 1985, et de nouveau au Musée National d'Art, en 1996, on comprend que le personnage principal de chaque tableau est la

VASILE GRIGORE *Natură moartă cu flori*

VASILE GRIGORE *Portret*

VASILE GRIGORE
Natură moartă cu scoică

obiectelor, strecurându-se printre ele, eliberându-le dintr-o stânsoare convențională, poetizându-le.

Suplețea creației sale este întreținută de o adevărată „gimnastică” în mânuirea și organizarea armoniilor de culoare. Este în această trăsătură și o virtute dar poate și un apogeu al creației.

Simbolurile operează în pictura sa în mod discret; el nu crează tablouri de „atmosferă”, care evocă ceva, ci mai curând adevărate echivalențe spirituale menite să aducă la suprafață zone adânci, emoții, clipe uitate.

În multe situații el apropie obiectele fără înrudire în cotidian, le conferă, prin comunicarea lor în magia culorii, o demnitate stabilă care amintește de universul lui Pallady, dar poate mutat în plin soare, scos dintr-o lumină mai crudă, fără catifelări. Vasile Grigore nu delimitează formele ci le dă viață prin variațiunile de tonuri prin armonii vii și prețioase, printr-o picturalitate, în același timp spontană și gândită, folosind echilibrul compozițional în avântul său liric.

Culoarea supune și domină fiecare pânză a sa. Roșul de cinabru, pasional, tăiat pe orizontală de un alb pur, imaculat. „O pată albastră accentuată de câteva pete de negru înlătură teama sentimentului catastrofic din marea ruptură a roșului. Pacea se instalează apoi deplin”.

Un scaun pe care se află așezat un vas mare alb cu toartă în care un buchet de maci roșii domină întreaga atmosferă. Este îngemănat în el parcă, întregul suflet al artistului; întreaga sa pasiune pentru viață. În alte lucrări, domină ipostaza unei scoici uriașe, ca un fum liliachiu sau, alte ori, două portocale bine coapte, una din ele într-o ceață verde transfigurată de același soare nevăzut...

Sau, bunăoară, o adevărată paradă a arlechinilor, subiect predilect al artistului, care sunt reprezentați când triști, când îngândurați sau ironici, dar niciodată batjocoritori sau grotești, masca emblematică a acestuia de cele mai multe ori devine un centru iradiant de intensă reală vibrație creativă, dar și un simbol clar al universului.

Prezența clepsidrei, un adevărat memento al trecerii, invitație la o meditație profundă pe marginea fluviilor ale căror ape curg fără încetare. În fascinația artei lui Vasile Grigore există adevărate labirinturi care pot fi străbătute fără a te rătăci, purtat de o culoare dominantă ca de firul Ariadnei.

În afara creației sale prestigioase, numele lui Vasile Grigore cunoaște o notorietate și în învățământul artistic românesc, semnificative fiind în acest sens numeroasele serii de studenți care sunt întotdeauna gata să recunoască influența benefică pe care maestrul a exercitat-o asupra lor.

Profesorul Vasile Grigore a fost permanent preocupat să stabilească un mod de comunicare cu studenții săi, dispunând de o forță de convingere excepțională, intervențiile sale fiind de natură să limpezească pentru cei prezenți problemele de construcție și de expresivitate.

Exigent cu sine însuși și cu cei din jur, Vasile Grigore operează o permanentă selecție a valorilor, reținând cu precădere observația că ceea ce artistul urmărește pentru sine, dorește să transmită și studenților săi și anume știința de a observa, puterea lucidă de a decela din marele ansamblu de elemente

couleur, ordonnée parfois dans le cadre d'une composition en quelque sorte lisible, d'autres fois plus diffuse ou plus abrupte, dépassant les limites étroites des objets, se glissant travers eux, les libérant de l'étreinte conventionnelle, les poétisant.

La souplesse de son oeuvre est entretenue par une véritable « gymnastique » dans le maniement et l'organisation des harmonies de couleur. Il y a l, dans cette caractéristique, une vertu, mais peut-être aussi un apogée de la création.

Dans ses toiles, les symboles opèrent de manière discrète; Vasile Grigore ne crée pas des tableaux d'« atmosphère » évocateurs, mais plutôt de véritables équivalences spirituelles destinées ramener la surface les zones profondes, les émotions, les instants oubliés.

Il rapproche souvent entre eux des objets qui ne s'apparentent guère dans le quotidien, leur conférant, grâce la magie des couleurs, une dignité stable qui rappelle parfois l'univers de Pallady, mais déplacé en plein soleil, soumis une lumière crue, dépourvue de veloutés. Vasile Grigore ne délimite pas les formes, il leur donne vie par les variations de tons, par les harmonies vivantes et précieuses, par une picturalité en même temps spontanée et réfléchie, utilisant l'équilibre de la composition dans son essor lyrique.

La couleur soumet et domine chacune de ses toiles. Le rouge de cinabre, passionnel, est traversé sur l'horizontale par un blanc pur, immaculé. « Une tache bleue accentuée par quelques taches de noir écarte la crainte, le sentiment catastrophique qu'instaure la grande rupture du rouge. Puis, la paix s'installe, plénière. »

Un tabouret porte un grand vase anse débordant de coquelicots rouges qui dominant toute l'atmosphère... L'âme de l'artiste semble s'y être rassemblée, sa passion pour la vie. Dans d'autres oeuvres, c'est un coquillage énorme, telle une fumée violacée, qui s'impose, ou deux oranges bien mûres, l'une d'entre elles entourée par une brume verte transfigurée par le même soleil invisible...

Ou encore une véritable parade d'arlequins, sujet privilégié de l'artiste, tristes, pensifs ou ironiques mais jamais railleurs ou grotesques, leur masque emblématique devenant le plus souvent un centre iradiant d'intense et réelle vibration créatrice, mais aussi un symbole clair de l'univers.

La présence du sablier constitue un véritable memento du passage, invitation une méditation profonde au bord des fleuves dont les eaux ne cessent de couler. L'art fascinant de Vasile Grigore est traversé de véritables labyrinthes mais qu'on parcourt sans s'y perdre, guidés par une couleur dominante comme par un fil d'Ariadne.

Vasile Grigore n'est pas seulement connu comme artiste prestigieux; il s'est également taillé une bonne notoriété dans l'enseignement artistique roumain, comme en témoignent les nombreuses promotions d'étudiants toujours prêts reconnaître l'influence bénéfique du maître.

Le professeur Vasile Grigore s'est toujours efforcé d'établir un moyen de communication avec ses étudiants; sa force de conviction étant exceptionnelle, ses interventions ont toujours contribué éclaircir leur profit les questions de construction et d'expressivité.

Exigent avec soi-même autant qu'avec ceux qui l'entourent, Vasile Grigore ne cesse d'opérer une

care compun o imagine, doar trăsăturile definitorii, acele trăsături prin intermediul cărora poate fi definită și sensibilizată plastic structura văzută a formei și mai ales sensul profund al existenței sale, structura sa interioară.

În afara unei adevărate explozii de culoare care-i caracterizează întreaga operă și ființă, profesorul Vasile Grigore are în vedere în lecțiile cu studenții în primul rând procesul de autodefinire a artistului în fața subiectului ales, cristalizarea gândului pentru realizarea unui tablou, pentru că înainte de a fi așezat pe pânză „un tablou“ trebuie să existe în mintea și sufletul artistului și numai în măsura în care acesta stăpânește cu măiestrie mijloacele de expresie, transpunerea subiectului poate beneficia de plenitudinea reușitei.

... „pentru mine spune artistul într-o confesiune – desenul și culoarea reprezintă un singur semn – pictura. O literă poate exprima un cuvânt, cum nu poți face pictură în adevăratul sens al cuvântului numai desenând sau numai colorând [...] tot ce a rămas mai frumos și mai de preț de la înaintașii artei a purtat semnul îngemănării desenului cu culoarea“...

Acesta este crezul unui artist și al unui reputat profesor, al unui fin observator al fenomenului artistic, care își îndeplinește vocația prin muncă asiduă tinzând spre definirea universului său conceptual și afectiv.

Dacă în ipostazele de maestru al picturii și de dascăl al celor care doresc să deslușească tainele acestei arte, Vasile Grigore oficiază cu pasiune și credință, nu mai puțin ferventă este prestația sa în calitate de comentator al fenomenului plastic. Așa cum o demonstrează cu prisosință volumul de față, artistul a trimis de-a lungul anilor numeroase articole ce aveau să apară în câteva publicații ca „ARTA“, „România Liberă“, „Contemporanul“, „Scânteia“, „Flacăra“, „România Literară“, fie despre mari personalități ale artei românești și universale, fie despre unele probleme generale ale creației. O face și în această situație cu fervoarea cu care pictează pentru că nu înțelege să scrie ceva dacă nu crede și nu simte profund ceea ce afirmă. Artiștii de care se ocupă în acest volum (care nu include pe maeștrii artei universale despre care a scris) sunt personalități marcante pe care-i simte foarte apropiați în plan afectiv și ideatic, deși cu excepția unuia (a lui Constantin Piliuță) aceștia aparțin altor generații. Cum problemele artei sunt însă pururi aceleași, el a deslușit în strădania și aspirația precedesorilor către atingerea idealului ceva din propria strădanie și aspirație. Tocmai de aici tensiunea împinsă uneori până la patetism a discursului său care să fie clar – n-a intenționat să fie unul tehnicist sec, detașat într-o falsă obiectivitate, ci unul partizan, angajat și încă fără rezerve. Pentru că, în fond, nu avem de-a face cu niște studii didactice, convenționale ce-și propun să analizeze critic opera celor în cauză evidențiind pe de o parte calitățile, iar pe de alta, laturile mai slabe ale creației lor. Dimpotrivă, tonul adoptat de autor este unul encomiastic care sună ca un omagiu plin de prețuire și deferență.

De altfel și împrejurarea în care au fost scrise, adesea cu prilejul unor aniversări sau al unor expoziții cu caracter festiv, impuneau un asemenea

riguroasă selecție de valori, étant particulièrement sensible la constatation que l'artiste désire transmettre ses élèves ce qu'il poursuit aussi lui-même : la puissance lucide de déceler du grand ensemble qui compose une image, uniquement les traits définitoires, ceux travers lesquels la structure visible de la forme peut être rendue sensible, au même titre que le sens profond de son existence, sa structure intérieure.

En dehors de la véritable explosion de couleur, caractéristique pour son oeuvre autant que pour son être, le professeur Vasile Grigore aime confronter ses étudiants avec le processus d'autodéfinition de l'artiste devant le sujet choisi, avec la cristallisation de la pensée en vue de la réalisation d'un tableau, car, avant de prendre corps sur la toile un « tableau » doit exister dans l'esprit et l'âme de l'artiste et ce n'est que dans la mesure où celui-ci domine les moyens d'expression, que la transposition du sujet peut bénéficier de la plénitude de la réussite.

« Pour moi, confesse l'artiste, le dessin et la couleur représentent un seul signe - la peinture. Une lettre ne saurait exprimer un mot; de même on ne peut faire de peinture dans la pleine acception de la parole sans dessiner, ou seulement en colorant (...). Tout ce que nos devanciers nous ont légué de plus beau et de plus précieux porte le signe de l'alliance entre le dessin et la couleur. »

Ceci est le credo d'un artiste et d'un professeur réputé, d'un fin observateur du phénomène artistique, qui accomplit sa vocation par un travail assidu tendant vers la définition de son univers conceptuel et affectif

Sans cesse présent dans les hypostases de peintre et d'enseignant, Vasile Grigore ne l'est pas moins en qualité de commentateur du phénomène plastique. Comme on peut le constater en feuilletant le présent volume, l'artiste écrit de nombreux articles qui allaient apparaître dans les pages de différentes publications telles que « ARTA », « România Liberă », « Contemporanul », « Scânteia », « Flacăra » ou « România Literară », traitant soit des grandes personnalités de l'art roumain et universel, soit des problèmes généraux de la création. Il le fit avec la même ferveur avec laquelle il peignait car il n'entend exprimer ses idées que s'il y croit profondément. Les artistes dont traite ce volume (qui n'inclut pas les maîtres de l'art universel dont il a analysé l'oeuvre) sont des personnalités marquantes qu'il ressent comme très proches sur le plan des sentiments comme sur celui des idées, bien qu'il y ait l'exception de Constantin Piliuță, ils appartiennent d'autres générations. Comme les problèmes de l'art sont toujours les mêmes, Vasile Grigore a décelé dans les efforts et les aspirations de ses prédécesseurs désireux d'atteindre l'idéal, quelque chose de ses propres efforts et aspirations. D'où la tension poussée parfois jusqu'au pathétisme de son discours, qu'il veut clair, mais non pas techniciste, sec, détaché dans une fausse objectivité, mais bien partizan, engagé sans réserves. Car, en fait, nous n'avons pas affaire ici des études didactiques, conventionnelles, se proposant d'analyser dans un esprit critique les oeuvres en cause, en faisant ressortir aussi bien les qualités que les faiblesses. Au contraire, le ton adopté par l'auteur est uniquement laudatif, véritable hommage empreint d'admiration et de déférence.

VASILE GRIGORE *Nud*

VASILE GRIGORE *Natură moartă cu flori*

Vasile Grigore și Alexandru Cebuc

ton. Ceea ce nu l-a împiedicat însă pe autor ca în cazurile când maestrul la care se referă i-au fost contemporani și i-a cunoscut nemijlocit (Ciucurencu, Baba, Medrea, Irimescu, Negreni) să evoce cu un real talent literar întâlnirile cu aceștia și prezența lor ca oameni nu numai ca făuritori ai operei. Exemplare sunt în sensul arătat, vizita la Muzeul Medrea sau vizitarea lui Ciucurencu la spitalul unde-și trăia ultimile zile.

Prin prezentul volum ca și prin celelalte scrieri ce au rămas în afara lui, Vasile Grigore intră în categoria foarte puțin numeroasă a artiștilor plastici care, pe lângă penel sau daltă, au ținut din când în când în mână și un condei. Este o categorie din care au făcut parte Abgar Baltazar, Theodor Pallady, Francisc Sirato, Oscar Han, Corneliu Baba și alții, peste toți prezidând însă cu autoritate Tonitza. Este, trebuie să recunoaștem, o ascendență căreia contemporanul nostru i se alătură firesc, așa cum o face și ca pictor.

Alexandru Cebuc
ianuarie 1998

D'ailleurs, les circonstances où la plupart de ces articles furent écrits, anniversaires ou expositions caractère festif, imposaient ce ton. A ceci s'ajoute, dans le cas des maîtres qui furent ses contemporains et qu'il eut le privilège de connaître, les évocations, faites avec un réel talent littéraire, de leur présence en tant qu'hommes, et pas seulement de leur oeuvre. Exemplaires en ce sens sont le récit de la visite au Musée Medrea ou de celle qu'il rendit Ciucurencu cloué son lit d'hôpital où l'artiste vivait ses derniers jours.

Ce volume, auquel s'ajoutent les écrits qui n'y ont pas trouvé leur place, inscrit Vasile Grigore dans la catégorie fort peu étendue des artistes qui surent manier non seulement le pinceau et le ciseau mais aussi, de temps autre, la plume. Une catégorie dont firent partie, en Roumanie, Abgar Baltazar, Theodor Pallady, Francisc Sirato, Oscar Han, Corneliu Baba, et plus que tous, N.N. Tonitza. Vasile Grigore, notre contemporain, y trouve tout naturellement sa place, comme artiste aussi bien que comme écrivain.

Alexandru Cebuc
ianuarie 1998

SUMAR

Vasile Grigore, Cuvânt înainte	5
G. Ivașcu, Portret	7
NICOLAE GRIGORESCU	9
Nicolae Grigorescu 150 de ani de la naștere	11
Nicolae Grigorescu	17
Lumini și umbre	22
ION ANDREESCU	33
Centenar Ion Andreescu	35
Noblețea simplității esențiale	39
ȘTEFAN LUCHIAN	43
Luceafărul picturii românești	45
Luchian	48
Triumful culorii	51
Mitul luminii	54
THEODOR PALLADY	57
Theodor Pallady	59
Theodor Pallady	65
Theodor Pallady	68
GHEORGHE PETRAȘCU	73
Gheorghe Petrașcu; Noblețea materiei cromatice	75
NICOLAE TONITZA	81
Centenar Nicolae Tonitza	83
CAMIL RESSU	89
Camil Ressu; Artist și profesor	91
DUMITRU GHIAȚĂ	97
Dumitru Ghiăț	99
LUCIAN GRIGORESCU	105
Lucian Grigorescu. Fericirea de a picta	107
HENRI H. CATARGI	113
Henri H. Catargi	115
CORNEL MEDREA	121
Cornel Medrea	123
Cornel Medrea. Centenar	125

SOMMAIRE

Vasile Grigore. Avant Propos	5
G. Ivașcu, Portrait	7
NICOLAE GRIGORESCU	9
Nicolae Grigorescu : 150 ans depuis sa naissance	11
Nicolae Grigorescu	17
Lumières et ombres	22
ION ANDREESCU	33
Centenaire Ion Andreescu	35
La noblesse de la simplicité essentielle	39
ȘTEFAN LUCHIAN	43
L'Astre de la peinture roumaine	45
Luchian	48
Le triomphe de la couleur.	51
Le mythe de la lumière	54
THEODOR PALLADY	57
Theodor Pallady	59
Theodor Pallady	65
Theodor Pallady	68
GHEORGHE PETRAȘCU	73
Gheorghe Pêtrașcu. La noblesse de la matière chromatique	75
NICOLAE TONITZA	81
Centenaire Nicolae Tonitza	83
CAMIL RESSU	89
Camil Ressu. Artiste et professeur	91
DUMITRU GHIAȚĂ	97
Dumitru Ghiăț	99
LUCIAN GRIGORESCU	105
Lucian Grigorescu. Le bonheur de peindre	107
HENRI H. CATARGI	113
Henri H. Catargi	115
CORNEL MEDREA	121
Cornel Medrea	123
Cornel Medrea. Centenaire	125

ION IRIMESCU

Irimescu. Rigoare și armonie
Pangrati
În atelierul sculptorului
Azi, Ion Irimescu - 90

ALEXANDRU CIUCURENCU

Alexandru Ciucurencu
Alexandru Ciucurencu. Iluminatul
Alexandru Ciucurencu. Ciucurencu un mare
contemporan
Alexandru Ciucurencu. Fascinația iubirii de a
picta

CORNELIU BABA

Elogiul adevărului prin artă
Neșfârșita veghe spirituală
În orizontul universalității

ION POPESCU NEGRENI

Negreni. Valoros adevăr etic și estetic
Viziune clară și profunzime

CONSTANTIN PILIUȚĂ

Constantin Piliuță

REFLECȚII

Deschideri către frumusețe
Pictura și elogiul patosului creator

Alexandru Cebuc. Profil

131 ION IRIMESCU

133 Irimescu. Rigueur et harmonie
136 Son atelier, rue Pangrati
137 Dans l'atelier du sculpteur
140 Ion Irimescu 90 ans

143 ALEXANDRU CIUCURENCU

145 Alexandru Ciucurencu
149 Alexandru Ciucurencu. L'Illuminé

152 Alexandru Ciucurencu. Un grand contemporain
Alexandru Ciucurencu. La fascination de l'amour
154 de peindre

163 CORNELIU BABA

165 L'éloge de la vérité travers l'art
169 La veillée spirituelle sans fin
173 Dans l'horizon de l'universalité

175 ION POPESCU-NEGRENI

177 Negreni. Une vérité éthique et esthétique de valeur
178 Vision claire et profondeur

181 CONSTANTIN PILIUȚĂ

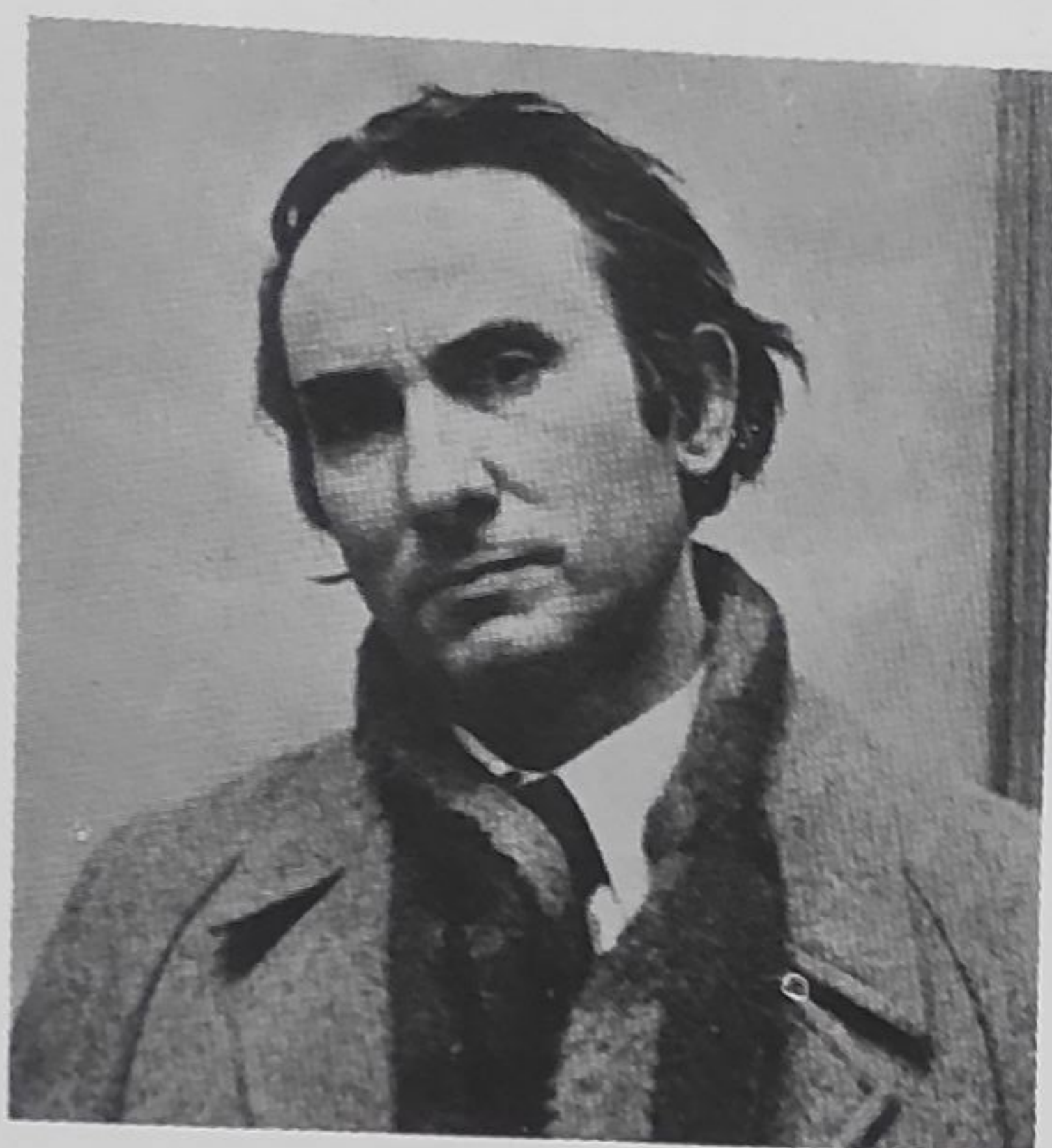
183 Constantin Piliuță

185 RÉFLEXIONS.

187 Ouvertures vers la beauté
190 La peinture et l'éloge du pathos créateur

197 Alexandru Cebuc. Profil

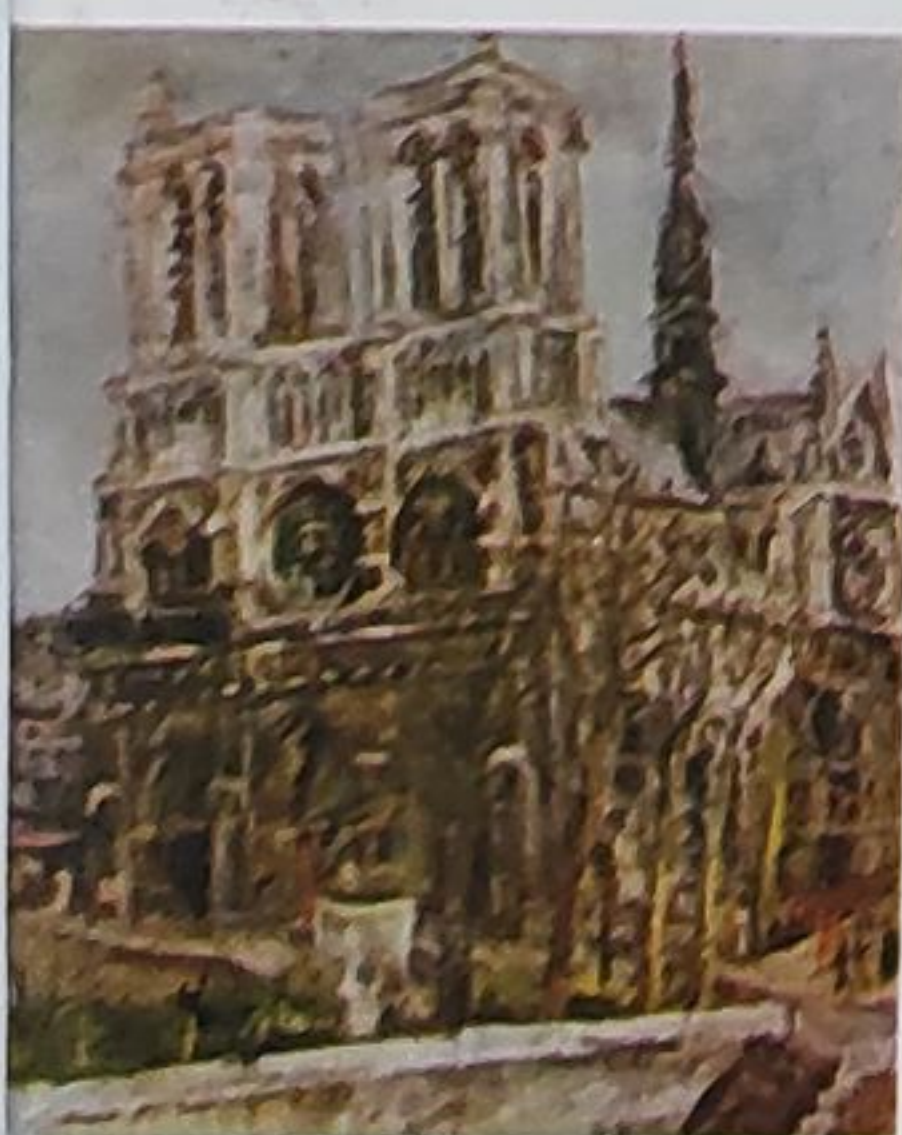
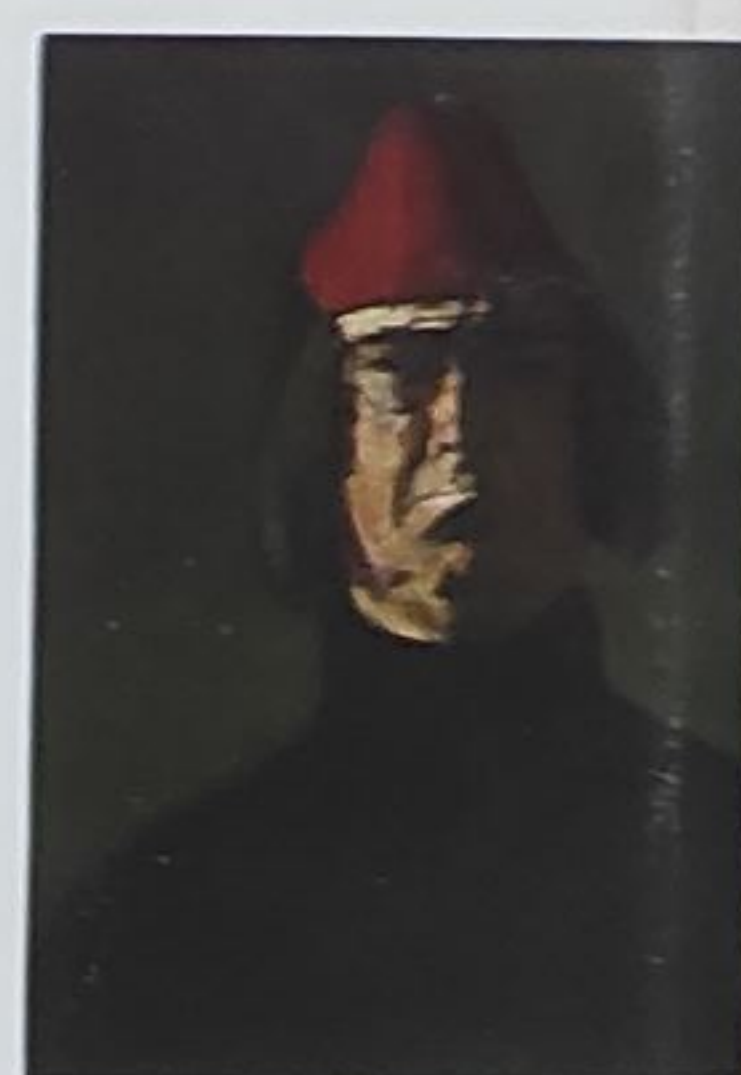

Contemplând frumusețea unui tablou sau a unei sculpturi, a unui poem ori a unei simfonii, m-am bucurat înțelegând că acea posibilitate a întruchipării lor nu a fost amânată și nici confundată cu predispoziția către divertisment. "Din nimic, nu se naște nimic" spunea poetul latin - din somnolența spiritului ori lenevia lui, la fel. Este adevărat, bogăția spiritului și forța lui se adună foarte greu și se poate risipi și deteriora foarte repede. Măreția lui atinge superba fragilitate omească pe care o numim sentiment, apărată de puterea rațiunii. Amândouă trăiesc în opera de artă și în noi, dându-le sens și frumusețe. Patosul creator nu aparține meșteșugului, nici culturii, în accepțiunea foarte strictă a cuvântului, și nici ispitei plăcerilor cotidiene. El există sau nu ca forță prometeică în acei oameni care ating ipostazele sublimului prin adevărul artei lor - în armonia de forme și culori ce ne fac să le iubim și să ne recunoaștem în ele totdeauna. Imaginația ce umblă slobodă și nu dă pace artistului până n-o prinde în inefabilul alcătuirii plastice, în proporții, ritmuri și raporturi cromatice este ceea ce suntem ori am putea fi. Ea ne fascinează sufletul și dă un înțeles profund vieții noastre, devenind o parte a realului.

VASILE GRIGORE

SCRIERI DESPRE

ARTĂ